

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Διπλωματική Εργασία

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ
ΣΧΕΣΕΙΣ

ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ ΜΑΡΤΙΟΥ '87 & ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ '96

Φοιτητής: Ευάγγελος Καλόγηρος

**Επιβλέπων
Καθηγητής:** Αθανάσιος Γ. Πλατιάς

**Μέλη Τριμελούς
Επιτροπής:** Παναγιώτης Ήφαιστος
Ευαγόρας Ευαγόρου

Πειραιάς, 2013

*Αφιερώνεται σε όσους, κινούμενοι από κίνητρα Πατριωτισμού,
θέτουν αυτοπροαιρέτως εαυτούς διαθέσιμους για την υπέρτατη θυσία,
σ' όσους ορκιζόμενοι, θέτουν σκοπό ζωής να φυλάττουν Θερμοπύλες.*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ ΜΑΡΤΙΟΥ '87 & ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ '96

Ευάγγελος Γ. Καλόγηρος

Σημαντικοί όροι: Εξαναγκασμός, Υψηλή Στρατηγική, Ισχύς, Κρίση, Status Quo, Αναθεωρητισμός, Αποτροπή, Κατευνασμός.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο ευρύτερο γεωστρατηγικό περιβάλλον της Ελλάδας λαμβάνουν χώρα κοσμογονικές μεταβολές. Συνάμα, η χώρα έχει να αντιμετωπίσει όχι μόνο την πρόσφατη οικονομική κρίση των τελευταίων ετών αλλά και την συνεχώς γιγαντούμενη Τουρκική απειλή, που εκφράζεται μέσω του εξαναγκασμού.

Η ανά χείρας εργασία πραγματεύεται τις Στρατηγικές Εξαναγκασμού στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις των τελευταίων δεκαετιών, οπότε και αρθρώθηκε πιο συγκροτημένα η αναθεωρητική Τουρκική εξωτερική πολιτική. Στους επιδιωκόμενους αντικειμενικούς σκοπούς συγκαταλέγονται ο εντοπισμός της ακολουθητέας Υψηλής Τουρκικής Στρατηγικής καθώς και η επιβεβαίωση της εξαναγκαστικής της φύσης και της μείζονος απειλής που αποτελεί για την Ελλάδα αλλά και η εξέταση της αποτελεσματικότητας της Ελληνικής αντίδρασης στις προκαλούμενες κρίσεις, επιστρατεύοντας εξαναγκαστικές στρατηγικές, ιδιαιτέρως κατά τις κρίσεις του Μαρτίου του 1987 και των Ιμίων του 1996, οπότε και αναμετρήθηκαν οι εφαρμοζόμενες εκατέρωθεν εξαναγκαστικές στρατηγικές και τακτικές, στα πλαίσια της μακροχρόνιας Ελληνοτουρκικής διαμάχης.

Η ακολουθητέα μεθοδολογία περιλαμβάνει, κατ' αρχάς, την παράθεση και ανάπτυξη της θεωρίας, προς τεκμηρίωση του θέματος, στη συνέχεια θα περιγραφούν οι στρατηγικές Ελλάδας και Τουρκίας προκειμένου, να ταυτοποιηθούν οι επιμέρους τύποι στρατηγικής, να ελεγχθεί η εφαρμογή της θεωρίας, να ερμηνευτούν οι παρατηρούμενες στρατηγικές συμπεριφορές και τέλος, θα αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα των επιλεχθεισών στρατηγικών βάσει του βαθμού επιτυχίας των αντικειμενικών σκοπών που επιδιώκουν.

Τα συμπεράσματα της έρευνας επιβεβαιώνουν την επιθετικότητα της Τουρκίας και τον μακρόπνοο αναθεωρητικό στρατηγικό σχεδιασμό της και συνεπώς, την αυξανόμενη απειλή. Συγκεκριμένα, επιβεβαιώνεται ότι η Τουρκία υλοποιεί μια συνεπή, διαχρονική και συγκροτημένη, αμιγώς επιθετική υψηλή στρατηγική εξαναγκασμού, η οποία εφαρμόζεται μεθοδικά κι απαρέγκλιτα. Δια

του εξαναγκασμού, η Τουρκία επιτυγχάνει, εκφοβίζοντας παρά πολεμώντας, να σωρεύει μικρές επιτυχίες και νίκες, οι οποίες αθροιστικά ισοδυναμούν στα κέρδη ενός ενδεχόμενου πολέμου ή περιορισμένης σύρραξης αλλά χωρίς το ρίσκο των απωλειών και της μη ευόδωσης των επιθετικών επιχειρήσεων.

Από την άλλη μεριά, η Ελλάδα θα γίνει σαφές ότι στερείται υψηλής εθνικής στρατηγικής. Έχει αποτύχει να συντάξει μια συγκροτημένη, μακροπρόθεσμη υψηλή στρατηγική που να ευθυγραμμίζει και να συντονίζει όλες τις συνιστώσες δυνάμεις του έθνους προς τον αντικειμενικό σκοπό εξισορρόπησης της τουρκικής απειλής. Αντ' αυτού, έχει παραχωρήσει την πρωτοβουλία των ενεργειών στην Τουρκία κι ενεργώντας όχι προληπτικά αλλά κατασταλτικά, αρκείται στην - όχι πάντα επιτυχημένα - σπασμωδική αντίδραση στις τουρκικές πρωτοβουλίες κι επιβουλές.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές μου κκ. Αθανάσιο Πλατιά και Παναγιώτη Ήφραϊστο, ιδιαίτερώς τον κ Ιωάννη Κωνσταντόπουλο για την πολύτιμη και συνεχή υποστήριξη του και τέλος τη σύζυγό μου Ελένη Βασιλική για την καρτερία και συμπαράστασή της.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ ΜΑΡΤΙΟΥ '87 & ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ '96

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	i
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	iii
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	iv
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
2. ΘΕΩΡΙΑ ΠΕΡΙ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ	
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ	4
2.2 Ο ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟΣ ΣΤΟ ΔΙΗΝΕΚΕΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ	4
2.3 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ	8
2.4 ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΗ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ-ΟΡΙΣΜΟΙ	12
2.5 ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟΥ	
2.5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ	19
2.5.2 ΠΕΡΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ - ΟΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΠΙΠΕΔΑ ΤΗΣ	21
2.5.3 Ο ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟΣ ΩΣ ΥΨΗΛΗ-ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ	
2.5.3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ	26
2.5.3.2 ΤΥΠΟΙ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ	27
2.5.3.3 ΜΕΣΑ ΕΚΠΛΗΡΩΣΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	29
2.5.3.4 ΤΥΠΟΙ ΕΠΙΘΕΤΙΚΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ – ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ - ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	34
2.5.4 Ο ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟΣ ΩΣ ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΚΡΙΣΕΩΝ	
2.5.4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ	44
2.5.4.2 ΠΕΡΙ ΚΡΙΣΕΩΝ	45
2.5.4.3 ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ	50
2.5.4.4 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ	57
2.5.4.5 ΤΥΠΟΙ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ	58
2.5.4.6 ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ	62
2.5.4.7 ΣΤΑΔΙΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ	68
2.5.4.8 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	73

3. Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ	75
3.2 ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΑ ΕΘΝΙΚΑ ΙΔΕΟΛΟΓΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΑΥΘΥΠΟΒΟΛΗ	75
3.3 Η ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	77
3.4 ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΤΟΥ 21 ^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ	81
3.5 ΠΕΡΙ ΑΠΕΙΛΗΣ ΚΑΙ Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΑΠΕΙΛΗΣ	86
3.6 Η ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟΥ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΥ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ	92
4. Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ	121
4.2 ΣΕ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ	122
5. Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ 1987	
5.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ	126
5.2 ΑΝΑΛΥΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	129
6. Η ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΙΜΙΑ – ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1996	
6.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ	134
6.2 ΑΝΑΛΥΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	139
7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	163
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α (SÜKRÜ ELEKDAĞ, “2 1/2 WAR STRATEGY”)	169
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β (25 ^{ος} Μεσημβρινός - Αμφισβητήσεις)	185
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ (Αρχείο Παραβιάσεων ΕΕΧ)	187
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ (Αρχείο παραβιάσεων ΕΧΥ)	189
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε (Χάρτες Περιοχής Ενδιαφέροντος)	191
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ	193
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	195

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1°

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Χρωστάμε σε όσους ήρθαν, πέρασαν,
θα 'ρθούνε, θα περάσουν.
Κριτές θα μας δικάσουν οι αγέννητοι, οι νεκροί.

Κωστής Παλαμάς

Η Ελλάδα βρίσκεται στη δίνη μιας μείζονος οικονομικής κρίσης. Μάλιστα υποστηρίζεται ότι η εν λόγω κρίση είναι απότοκος άλλων κρίσεων όπως της ηθικής, της κοινωνικής, της ανθρωπιστικής, της μεταναστευτικής, της κρίσης εξωτερικής πολιτικής μα κυρίως της κρίσης αξιών και πολιτικής. Κι ενώ την επικαιρότητα έχουν μονοπωλήσει οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, διαλανθάνουν της προσοχής μας εξελίξεις στον εξωτερικό τομέα, που οι επιπτώσεις τους μπορεί να προκαλέσουν μεγαλύτερο κόστος από αυτό της οικονομικής κρίσης. Τα απολεσθέντα οικονομικά κεκτημένα, ενδεχομένως, σε λίγα ή αρκετά χρόνια, να επανεπιτευχθούν, όμως μια απώλεια ή απεμπόληση κυριαρχικών δικαιωμάτων θα είναι μη αναστρέψιμη, τη στιγμή μάλιστα που, προϊούσας της οικονομικής δυστοκίας, η δυναμικότητα της χώρας με όρους ισχύος βαίνει συνεχώς μειούμενη. Την ίδια στιγμή οι μεταβολές στο συσχετισμό ισχύος στην γεωπολιτική γειτονιά μας είναι ραγδαίες ενώ συνάμα ο Τουρκικός επεκτατισμός, ο αναθεωρητισμός και εν γένει η Τουρκική απειλή, υπό την κάλυψη του στρατηγικού βάθους του Νεοοθωμανισμού, γιγαντώνονται.

Από νωρίς μου προκαλούσε προβληματισμό η αποσπασματική αντιμετώπιση και χειρισμός των Ελληνοτουρκικών σχέσεων, που αρκετές φορές κατέληγε σε υποχωρήσεις και κατευναστική συμπεριφορά. Παράλληλα, οι εκάστοτε ελληνικές κυβερνήσεις κόμπαζαν για το γεγονός ότι κατάφερναν να αποσοβούν το ενδεχόμενο μιας Ελληνοτουρκικής σύρραξης ενώ ταυτόχρονα η ελληνική κοινωνία έδειχνε να απαξιώνει τον

κίνδυνο της Τουρκικής απειλής και να θέτει σε υψηλότερη προτεραιότητα άλλους αντικειμενικούς σκοπούς κι όχι την αποτροπή της Τουρκικής επιθετικότητας κι επιβουλής. Κατόπιν των ανωτέρω, τίθενται τα ακόλουθα ερωτήματα. Υφίσταται μείζονα Τουρκική απειλή ή η ανησυχία περί αυτής είναι υπερβολική; Η, μέχρι σήμερα, ακολουθούμενη στρατηγική προς εξασφάλιση της χώρας κι αντιμετώπισης της Τουρκικής επιβουλής ήταν επιτυχημένη ή το αντίθετο και κυρίως, ποια είναι η εφαρμοζόμενη Τουρκική στρατηγική και ποιούς επιμέρους αντικειμενικούς σκοπούς επιδιώκει;

Η ανά χείρας εργασία πραγματεύεται τις Στρατηγικές Εξαναγκασμού στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις των τελευταίων δεκαετιών οπότε και αρθρώθηκε πιο συγκροτημένα η αναθεωρητική Τουρκική εξωτερική πολιτική. Πρωτεύων αντικειμενικός σκοπός είναι να εντοπιστεί η ακολουθητέα Υψηλή Τουρκική Στρατηγική και να επιβεβαιωθεί η εξαναγκαστική της φύση και η μείζονα απειλή που αποτελεί για την Ελλάδα αλλά και η εξέταση της αποτελεσματικότητας της Ελληνικής αντίδρασης στις προκαλούμενες κρίσεις, επιστρατεύοντας εξαναγκαστικές στρατηγικές, ιδιαιτέρως κατά τις κρίσεις του Μαρτίου του 1987 και των Ιμίων του 1996 οπότε και αναμετρήθηκαν οι εφαρμοζόμενες εκατέρωθεν εξαναγκαστικές στρατηγικές και τακτικές, στα πλαίσια της μακροχρόνιας Ελληνοτουρκικής διαμάχης.

Στους δευτερεύοντες αντικειμενικούς σκοπούς που επιδιώκονται συγκαταλέγονται η εξέταση της θεωρίας περί Στρατηγικής και ο εντοπισμός του κυρίαρχου ρόλου του Εξαναγκασμού σ' αυτή, η εξέταση του Εξαναγκασμού σε όλο το φάσμα της Στρατηγικής ως Υψηλή – Εθνική Στρατηγική αλλά και ως μέθοδος Διαχείρισης Κρίσεων, η παρουσίαση του προς απόδειξη τύπου Στρατηγικής Εξαναγκασμού που εφαρμόζει συγκροτημένα η Τουρκία και η ένταση της απειλής έναντι της Ελλάδας και τέλος, η προβολή της εγκυμονούσης κινδύνους υποεκτίμησης της σημασίας και του μεγέθους της επικρεμάμενης απειλής από την Ελλάδα και της απουσίας Ελληνικής Υψηλής Στρατηγικής. Ως επιστέγασμα των ανωτέρω θα αναλυθούν οι κρίσεις του Μαρτίου του 1987 και των Ιμίων του 1996, όπου έλαβε χώρα η αποθέωση της χρήσης εξαναγκαστικών στρατηγικών και τακτικών και θα εξαχθούν πολύτιμα συμπεράσματα, για ενδεχόμενη μελλοντική χρήση, περί της αποτελεσματικότητας της εκάστοτε εφαρμοσθείσας μεθόδου αντιμετώπισης κρίσεως, εκ μέρους της Ελλάδας.

Όσον αφορά τη μεθοδολογική ταυτότητα της παρούσας εργασίας, αυτή θα επιχειρήσει τον συγκερασμό του περιγραφικού τύπου με αυτόν της ιστορικής ερμηνείας.¹ Συγκεκριμένα, αφού παρατεθεί η θεωρία περί

¹ Περισσότερα περί μεθοδολογικής κατάταξης διπλωματικών διατριβών στο Stephen Van Evera, *Εισαγωγή στη μεθοδολογία της πολιτικής επιστήμης*, (μετάφραση Συλογίου

εξαναγκαστικής στρατηγικής, θα περιγραφούν οι στρατηγικές Ελλάδας και Τουρκίας προκειμένου να ταυτοποιηθούν οι επιμέρους τύποι στρατηγικής, να ελεγχθεί η εφαρμογή της θεωρίας, να ερμηνευτούν οι παρατηρούμενες στρατηγικές συμπεριφορές και τέλος να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα των επιλεχθεισών στρατηγικών βάσει του βαθμού επιτυχίας των αντικειμενικών σκοπών που επιδιώκουν.

Η ανάγκη να μυηθώ στην επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων και των Στρατηγικών σπουδών προέκυψε φυσικά, κατ' αρχάς λόγω επαγγέλματος ως αξιωματικός του Στρατού Ξηράς αλλά κυρίως, κατά την τριετή υπηρετήσή μου στην ακριτική νήσο Λέρο και κατά συνέπεια και στη μικρονησίδα Φαρμακονησίου, κατά την περίοδο 2004 - 2007. Επί της απομακρυσμένης αυτής γωνιάς της ελληνικής επικράτειας, που απέχει 14 ν.μ. από το κοντινότερο ελληνικό κατοικημένο νησί αλλά μόλις 5 ν.μ. από τις ακτές της Μικράς Ασίας – την οποία μικρονησίδα σφετερίζονται εξάλλου οι Τούρκοι -, έχοντας ο ίδιος βιώσει την Τουρκική επιθετικότητα και αναθεωρητισμό, αισθάνθηκα αφ' ενός την ανάγκη να επικοινωνήσω την ένταση, την αποθράσυνση και την επικινδυνότητα της Τουρκικής απειλής, την οποία το ελληνικό συλλογικό υποβαθμίζει, απαξιώνει και παραβλέπει αλλά κυρίως αισθάνθηκα την ανάγκη να διδαχθώ τα επιστημονικά εργαλεία που θα μου έδιναν τη δυνατότητα να κατανοήσω τους διεθνείς συσχετισμούς και να προσφέρω κι από ένα άλλο μετερίζι. Εξάλλου, στο σύγχρονο κόσμο οι απώλειες στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων μπορεί να είναι πολλαπλάσιες από εκείνες στο πεδίο των μαχών.

Το παρόν πόνημα ευελπιστεί να συμβάλλει πρώτον, στη συνειδητοποίηση της σημασίας και του μεγέθους της επικρεμάμενης απειλής, που βαίνει συνεχώς αυξανόμενη και δεύτερον, δια των προτάσεων πολιτικής, στην προβολή της επιτακτικής ανάγκης κατάρτισης Υψηλής – Εθνικής Στρατηγικής προς αντιμετώπιση του αναθεωρητισμού της Τουρκίας. Πρωτίστως όμως θα πρέπει να υπερνικηθούν οι αδράνειες της ελληνικής κοινωνίας, η οποία είναι απρόθυμη να αναλάβει πρωτοβουλίες που συνεπάγονται θυσίες και οποιουδήποτε είδους “ξεβόλεμα”. Άλλωστε, η επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών δεν εξαντλείται στη στοχοθεσία αλλά κυρίως αφορά την ορθή εκτίμηση της υφιστάμενης καταστάσεως, τη διάγνωση των απειλών και των ευκαιριών, την επίγνωση των δικών μας δυνατοτήτων αλλά και του αντιπάλου, την ορθή σχεδίαση και κυρίως την μεθοδική εργασία.

Έλλη, επιστημονική επιμέλεια Κουσκουβέλης Ι. Ηλίας, Αθήνα, Ποιότητα, 2000), σελ. 147 – 156.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2°

ΘΕΩΡΙΑ ΠΕΡΙ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ο εξαναγκασμός είναι συνυφασμένος με την ανθρώπινη ύπαρξη από την πρωτόγονη έως τη σύγχρονη εποχή, βρίσκοντας εφαρμογή σε κάθε είδους διαμάχη σε ατομικό, κοινωνικό ή διεθνές επίπεδο. Ουσιαστικά, πηγάζει από την ανάγκη επιβίωσης, το ένστικτο επικράτησης και την επιδίωξη αύξησης του κέρδους-ωφέλειας. Επικαλείται τη λογική του “μή χειρόν βέλτιστον” και βασίζεται στην ευαισθησία της ισορροπίας κόστους - οφέλους. Στο διηνεκές της ιστορίας αναρίθμητα είναι τα παραδείγματα αυτής της διαδικασίας πειθαναγκασμού του αντιπάλου ώστε να προβεί σε ενέργειες που δεν αποτελούν επιλογή του αλλά επιβολή της θέλησης του ασκούντος τον εξαναγκασμό. Σ’ αυτή τη διαδικασία, της δια της βίας πειθούς του αντιπάλου, διαχρονικά, χρησιμοποιήθηκαν μέσα όπως οικονομικές κυρώσεις, διπλωματικές πιέσεις, απειλές χρήσης βίας ακόμα και περιορισμένη παραδειγματική άσκηση βίας με στρατιωτικά μέσα. Άλλωστε, τον εξαναγκασμό του αντιμαχομένου σε παράδοση και συνθηκολόγηση επιδιώκουν οι εμπεπλεγμένοι σε κάθε ένοπλη σύρραξη.

2.2 Ο ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟΣ ΣΤΟ ΔΙΗΝΕΚΕΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Ήδη από τους κλασσικούς χρόνους έχουμε καταγραφές εφαρμογής εξαναγκαστικής στρατηγικής από τους επισήμους φορείς άσκησης εξωτερικής πολιτικής και διπλωματίας της αρχαιότητας, τις πόλεις-κράτη. Μάλιστα, το περιεχόμενο των στρατηγικών αυτών είναι τόσο συγκροτημένο όσο και κυνικό.

Προς επιβεβαίωση του παραπάνω μπορούμε να αναφέρουμε πλείστα παραδείγματα από το μνημειώδες έργο του Θουκυδίδη, «Ιστορία

του Πελοποννησιακού Πολέμου», το οποίο συνέγραψε, σύμφωνα με τους μελετητές, μεταξύ του 404 πΧ. και του 399 πΧ. Η συμβολή του Θουκυδίδη στην εξέλιξη της επιστήμης της Ιστορίας έχει αναγνωριστεί παγκοσμίως, όμως υπολείπεται η αναγνώριση της εξίσου σημαντικής συμβολής του και στην επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων αλλά και της Στρατηγικής Ανάλυσης², τις οποίες ο ίδιος εισήγαγε, αναλύοντας για εκπαιδευτικούς λόγους, όπως ο ίδιος αναφέρει³, τα γεγονότα της σύγκρουσης των συμμαχιών Αθήνας – Σπάρτης, και στα τρία επίπεδα ανάλυσης.

Ο Θουκυδίδης, αν και Αθηναίος πολίτης που αγαπά την πατρίδα του και στρατηγός που είχε πολεμήσει γι' αυτήν ο ίδιος, παρουσιάζει αυστηρά αντικειμενικά την συμπεριφορά και τη δράση των δύο αντιπάλων και των συμμάχων τους, που για να επιβληθούν και να διασφαλίσουν την ενότητα των συμμαχιών τους δε διστάζουν να τρομοκρατούν και να μεταχειρίζονται απάνθρωπα μέσα και βία. Χαρακτηριστικά αναφέρεται η προσπάθεια εξαναγκασμού που επιχείρησε η Κέρκυρα, μετέπειτα σύμμαχος της Αθήνας, έναντι της Επιδάμνου⁴ όταν, μετά από κλήση της δεύτερης, «... οι Κερκυραίοι έμαθαν ότι (Κορίνθιοι) άποικοι και στρατιώτες είχαν φτάσει στην Επίδαμνο και ότι η αποικία είχε παραδοθεί στην Κόρινθο, εξοργίστηκαν κι έστειλαν μια μοίρα, είκοσι πέντε καράβια, που αργότερα την ενίσχυσαν και με άλλα πλοία, ζητώντας απειλητικά από τους Επιδαμνίους να διώξουν την Κορινθιακή φρουρά και τους νέους αποίκους και να δεχθούν πάλι τους εξόριστους (οι οποίοι είχαν βρει καταφύγιο στην Κέρκυρα)»⁵. Εν τέλει, ο εξαναγκασμός δεν πέτυχε με αποτέλεσμα να εκστρατεύσει η Κέρκυρα εναντίον της Επιδάμνου και της συμμαχικής Κορινθιακής δύναμης με σαράντα πλοία.

Ένα ακόμα παράδειγμα επιχειρούμενου εξαναγκασμού, σε συνέχεια του προηγούμενου, έχουμε πάλι εκ μέρους των Κερκυραίων, έναντι των Κορινθίων αυτή τη φορά, «...όταν οι Κερκυραίοι πληροφορήθηκαν όλες αυτές τις (προς υποστήριξη της Επιδάμνου, πολεμικές) προετοιμασίες, έστειλαν στην Κόρινθο πρέσβεις ... και ζήτησαν από τους Κορίνθιους ν' αποσύρουν το στρατό τους και τους αποίκους από την Επίδαμνο,... Πόλεμο δεν ήθελαν ν' αρχίσουν αλλά, σε

² Athanassios G. Platias & Constantinos Koliopoulos, *Thucydides on strategy*, (Athens, Eurasia Publications, 2006), σελ. 16.

³ Θουκυδίδης, Α' 21 – 23. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει: «Αλλά θά είμαι ικανοποιημένος αν τό έργο μου κριθή ώφέλιμο από όσους θελήσουν νά έχουν ακριβή γνώση τών γεγονότων πού συνέβησαν και εκείνων πού θά συμβοῦν στό μέλλον, τά οποία, από τήν πλευρά τής ανθρώπινης φύσεως θά είναι όμοια ή παραπλήσια. Έγραφα τήν Ιστορία μου γιά νά μείνει αιώνιο κτήμα τών ανθρώπων και όχι σαν έργο επίκαιρου ανταγωνισμοῦ γιά ένα πρόχειρο άκροατήριο.»

⁴ Σημερινό Δυρράχιο.

⁵ Θουκυδίδης, Α' 26 – 27.

αντίθετη περίπτωση, θα αναγκάζονταν-είπαν-και αυτοί, κάτω από την πίεση της ανάγκης, και για να προστατεύσουν τα συμφέροντά τους, ν' ανατρέψουν τις συμμαχίες τους και να συμμαχήσουν με άλλους τους οποίους δεν ήθελαν για φίλους.»⁶ Μετά από διαπραγματεύσεις και εκατέρωθεν απαιτήσεις κι αφού η Κόρινθος, εξαγοράζοντας χρόνο, πρόλαβε να ολοκληρώσει τις προετοιμασίες της και να κινητοποιήσει τους συμμάχους της, απέρριψε τις απαιτήσεις των Κερκυραίων και κήρυξε τον πόλεμο. Για ακόμα μία φορά ο εξαναγκασμός των Κερκυραίων απέτυχε, καθώς οι Κορίνθιοι είχαν αποφασίσει ήδη τη διεξαγωγή πολέμου αλλά δεν ήθελαν να κατηγορηθούν ως υπεύθυνοι γι' αυτόν.

Εξάλλου, εξαναγκασμό εφάρμοσαν και οι Αθηναίοι έναντι της Ποτιδαιας, όταν «... φοβήθηκαν μήπως οι Ποτιδαιάτες, επηρεαζόμενοι από τον Πέρδικα και τους Κορινθίους, αποστατήσουν παρασύροντας κι άλλους συμμάχους των Αθηνών στην περιοχή ... έστειλαν διαταγή στους Ποτιδαιάτες (...που ήσαν τότε, αν και Κορίνθιοι άποικοι, σύμμαχοι της Αθήνας και πλήρωναν φόρο) να κατεδαφίσουν το τείχος που είχαν προς την Παλλήνη, να δώσουν ομήρους και να διώξουν, χωρίς να δεχτούν πια άλλους, τους αντιπροσώπους που έστελνε κάθε χρόνο η Κόρινθος σαν μητρόπολη που ήταν»⁷.

Το χαρακτηριστικότερο βέβαια παράδειγμα εξαναγκασμού στον Θουκυδίδη το έχουμε στον πασίγνωστο διάλογο μεταξύ Αθηναίων και Μηλίων καθώς «...οι κάτοικοι της Μήλου ήσαν άποικοι των Λακεδαιμονίων και είχαν αρνηθεί να γίνουν υποτακτικοί των Αθηναίων, σαν τα άλλα νησιά. Στην αρχή είχαν μείνει ουδέτεροι, αλλά όταν οι Αθηναίοι είχαν μεταχειριστεί βία και είχαν ρημάξει τη γη τους, βρέθηκαν σε κατάσταση ανοικτού πολέμου»⁸. Οι Μήλιοι, αντιδρώντας στο επιχειρούμενο εξαναγκασμό, αποκρίνονται στους Αθηναίους πρέσβεις «...Η πρότασή σας να συζητήσουμε με ηρεμία είναι πολύ καλή και δεν έχουμε καμία αντίρρηση, αλλά εκείνο που έρχεται σε αντίφαση με την πρότασή σας είναι η πολεμική προετοιμασία σας με την οποία τώρα, ευθύς, μας απειλείτε»⁹. Ακολούθως οι Αθηναίοι, ως γνήσιοι εκφραστές του Πολιτικού Ρεαλισμού απαντούν «... Ας συζητήσουμε, όμως, για το τι είναι δυνατόν να γίνει έχοντας υπόψη τους πραγματικούς σκοπούς του καθενός και ξέροντας ότι, στις ανθρώπινες σχέσεις, τα νομικά επιχειρήματα έχουν αξία όταν εκείνοι που τα επικαλούνται είναι περίπου ισόπαλοι σε δύναμη και ότι, αντίθετα, ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύνατος υποχωρεί όσο του το

⁶ Θουκυδίδης, Α' 27 - 29.

⁷ Θουκυδίδης, Α' 55 - 57.

⁸ Θουκυδίδης, Ε' 83 - 85.

⁹ Θουκυδίδης, Ε' 85 - 89.

επιβάλλει η αδυναμία του». ¹⁰ Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημάνουμε ότι, όπως είναι φανερό από τα παραδείγματα παραπάνω, η έννοια της απειλής είναι κοινός τόπος και αναγκαία συνθήκη για κάθε αναλαμβανόμενη ενέργεια εξαναγκασμού.

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι την ίδια περίπου περίοδο, μεταξύ του 400πΧ και 320πΧ, ο Sun Tzu συνέγραψε το έργο του περί στρατιωτικής στρατηγικής «Η τέχνη του πολέμου». Η βασική αρχή που το διέπει είναι «νίκη χωρίς μάχη». Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι «Η καλύτερη πολιτική είναι να χρησιμοποιήσεις τη στρατηγική, την επιρροή ή και τον ρου των γεγονότων ώστε να κάνεις τον αντίπαλο να παραδοθεί οικειοθελώς» ¹¹. Γίνεται δηλαδή σαφής αναφορά στον ίδιο αντικειμενικό σκοπό που επιδιώκει η υψηλή στρατηγική του εξαναγκασμού δηλαδή στη συμμόρφωση του αντιπάλου στη θέληση του ασκούντος τον εξαναγκασμό, με το μικρότερο κόστος. Σε αντίθεση με το έργο του Θουκυδίδη, δεν πρόκειται για έργο αναλυτικό με αναφορές και τεκμηρίωση σε πραγματικά γεγονότα αλλά για ένα αφαιρετικό έργο γενικών αρχών, που αναγκάζει τον μελετητή να στοχαστεί κάθε απόσπασμα και να αναζητήσει εφαρμογές στα ιστορικά γεγονότα.

Τέλος, δε θα πρέπει να παραλείψουμε την αναφορά του νεώτερου Carl Von Clausewitz στην εξαναγκαστική στρατηγική, στο έργο του «On War», όπου τονίζεται η σημασία της απειλής χρήσης βίας προς επίτευξη του επιδιωκόμενου αντικειμενικού σκοπού ¹². Ασφαλώς, στα χρόνια που ακολούθησαν, η ανάγκη για επιστημονική ανάλυση της στρατηγικής αυτής προς εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων που προσφέρει και σε συνδυασμό με την αύξηση της ευαισθησίας των εμπολέμων στο κόστος και τις απώλειες, ειδικά μετά τις κατακόμβες θυμάτων των δύο παγκοσμίων πολέμων, ώθησαν πολλούς θεωρητικούς της Στρατηγικής να ασχοληθούν με τον εξαναγκασμό-για τους οποίους θα γίνει αναφορά παρακάτω-αλλά και πολλούς ηγέτες να εφαρμόσουν στρατηγικές εξαναγκασμού. Έτσι εφαρμόστηκε εξαναγκασμός στην κρίση της Κούβας το 1962, στο Βιετνάμ το 1965, στη Λιβύη το 1985-86, στον Περσικό Κόλπο ¹³ και σε πλείστες ακόμα περιπτώσεις -που δε θα αναφερθούν για λόγους οικονομίας, άλλοτε επιτυχώς κι άλλοτε ανεπιτυχώς.

¹⁰ Θουκυδίδης, Ε' 89 – 91.

¹¹ Sun Tzu, *Η τέχνη του πολέμου*, (μετάφραση Έφη Καλλιφατίδου, Αθήνα, Γ.Κ. Ελευθερουδάκης ΑΕ, Οξύ ΑΕ, 2008), σελ 41.

¹² Carl Von Clausewitz, *On War*, (μετάφραση Michael Howard and Peter Paret, Princeton, Princeton University Press, 1989).

¹³ Για διεξοδική ανάλυση των παραπάνω περιπτώσεων βλέπε στο Alexander L. George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, (Washington D.C., United States Institute of Peace, 1991), σελ 31-59 κι όσον αφορά στον Περσικό Κόλπο συγκεκριμένα βλέπε στο Janice Gross Stein, *Deterrence and Compellence in the Gulf, 1990-91: A Failed or Impossible Task?*, *International Security*, Vol. 17, No. 2. (Autumn, 1992), pp. 147-179.

Ο εξαναγκασμός εξέλαβε ιδιαίτερη σημασία στη διαμόρφωση των σχέσεων των κρατών ειδικά μετά το τέλος της περιόδου του ψυχρού πολέμου. Η κατάρρευση της διπολικότητας απελευθέρωσε ένα κύμα αστάθειας¹⁴ στην υφήλιο και επέτρεψε σε ηγέτες και κράτη να εκφράσουν και να επιδιώξουν τις μέχρι τότε υποβόσκουσες διεκδικήσεις τους, εις βάρος των γειτόνων τους, στο νέο, περισσότερο άναρχο από πριν, διεθνές σύστημα κάνοντας χρήση του εξαναγκασμού. Από την άλλη πλευρά, λόγω της εκλιπούσας αντιθέσεως που οδηγούσε σε αδράνεια τις δύο υπερδυνάμεις στους κόλπους του ΟΗΕ, ο Οργανισμός ανέλαβε πρωτοβουλίες ώστε να αποτρέψει ορισμένους ηγέτες που εκδήλωσαν την προαναφερθείσα διεκδικητική συμπεριφορά. Εφαρμόστηκε και σ' αυτές τις περιπτώσεις, κατά κόρον, εξαναγκασμός με την απαραίτητη βέβαια αρωγή των ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ, άλλοτε με την άδεια του Συμβουλίου Ασφαλείας κι άλλοτε άνευ αυτού. Τέτοιες περιπτώσεις είχαμε στους δύο πολέμους του Περσικού κόλπου αλλά και στον πόλεμο στη Βοσνία και Σερβία.

Συμπερασματικά λοιπόν, γίνεται εμφανές αφ' ενός η διαχρονικότητα της στρατηγικής εξαναγκασμού και αφ' ετέρου η αύξηση της συχνότητας με την οποία καταφεύγουν οι ηγέτες στην εφαρμογή της, προς επίτευξη του εκάστοτε επιδιωκόμενου αντικειμενικού σκοπού.

2.3 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Αν και, όπως καταδείχθηκε παραπάνω, ο εξαναγκασμός έχει βαθιές ιστορικές ρίζες, συστηματική ανάλυση περί της θεωρίας αυτής έλαβε χώρα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η στρατιωτική στρατηγική είχε θριαμβεύσει, όμως στο νέο διεθνές σύστημα έκανε την εμφάνισή του ο ανταγωνισμός των δύο νέων υπερδυνάμεων και συνεπακολούθως ο ανταγωνισμός ιδεολογιών, κατάκτησης του διαστήματος, εξοπλισμών και πολύ περισσότερο, πυρηνικών οπλοστασίων. Ειδικά το τελευταίο ήταν αρκετό για να πείσει τους διαμορφωτές της πολιτικής εκατέρωθεν ότι, πλέον, ο πόλεμος δεν αποτελούσε ορθολογική επιλογή, καθώς μια τέτοια εξέλιξη θα οδηγούσε σε αλληλοκαταστροφή και δυνητικά σε παγκόσμιο όλεθρο. Για το λόγο αυτό οι ηγέτες στράφηκαν στην αναζήτηση στρατηγικών που θα εξασφάλιζαν τα κυριαρχικά δικαιώματα και θα εγγυούνταν την ασφάλεια των κρατών τους αλλά και θα τους έδιναν τη δυνατότητα να επιτύχουν τους αντικειμενικούς τους σκοπούς, κατά το

¹⁴ “Ως κύριες πηγές της αστάθειας επισημαίνονται: η μετεξέλιξη του διεθνούς συστήματος από διπολικό σε πολυπολικό, η διασπορά των όπλων μαζικής καταστροφής, η κατάρρευση της σοβιετικής αυτοκρατορίας, η αύξηση του (υπερ)εθνικισμού, η αντιπαράθεση Βορρά – Νότου και ο γεωοικονομικός ανταγωνισμός.” Αθανάσιος Πλατιάς, *Εκτός Συνόρων*, (Αθήνα, Παπαζήση, 1997), σελ 27.

δυνατόν αποφεύγοντας την ένοπλη σύγκρουση, που θα μπορούσε να κλιμακωθεί σε πυρηνική. Έτσι ενεπλάκησαν, εκτός των στρατιωτικών και διανοητές της στρατηγικής, λόγιοι και ακαδημαϊκοί δηλαδή πολίτες, στους οποίους οφείλεται η εισαγωγή της θεωρίας του εξαναγκασμού, κατόπιν της ενασχόλησής τους με την πυρηνική και συμβατική αποτροπή.

Τα πρώτα χρόνια του ψυχρού πολέμου η θεωρία περί αποτροπής, που ορίζεται ως η πειθώ του αντιπάλου με αξιόπιστο τρόπο ότι το αναλαμβανόμενο ρίσκο και συνεπαγόμενο κόστος μιας συγκεκριμένης ενέργειας ή σειράς ενεργειών είναι μεγαλύτερο από το προσδοκώμενο όφελος¹⁵, κάλυπτε τις ανάγκες της στρατηγικής σκέψης της εποχής. Βεβαίως η αποτροπή εμπεριέχει την έννοια της επαπειλούμενης χρήσης βίας και του εξαναγκασμού, όμως κάνει χρήση αυτών μόνο ως μέσο για τη διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης (*status quo*). Στα χρόνια που ακολούθησαν όμως, παρουσιάστηκε η ανάγκη, εκτός από διατήρηση των κεκτημένων και για επέκταση της επιρροής και αποκόμιση κερδών. Για να εξυπηρετηθεί αυτή η πιο επιθετική πολιτική, περί τη δεκαετία του '50 οι θεωρητικοί εισήγαγαν στη στρατηγική σκέψη εκδοχές του εξαναγκασμού¹⁶. Τον Μάρτη του 1959 δημοσιεύτηκε το έργο του Daniel Ellsberg, "*The Theory and Practice of Blackmail*"¹⁷ το οποίο αποτέλεσε το προοίμιο της θεωρίας εξαναγκασμού.

Τη μεγαλύτερη όμως συμβολή στη διαμόρφωση της νεοεισαχθείσας θεωρίας του εξαναγκασμού είχε ο Thomas Schelling ο οποίος, όπως και ο Daniel Ellsberg την ίδια περίπου περίοδο, εφάρμοσε μεθόδους της θεωρίας παιγνίων με σκοπό να αναλύσει τον τρόπο με τον οποίο οι δρώντες διαπραγματεύονται στα πλαίσια του διεθνούς περιβάλλοντος και των διεθνών σχέσεων. Στο βιβλίο του "*The Strategy of Conflict*" ο Thomas Schelling προώθησε την άποψη ότι οι περισσότερες συγκρουσιακές καταστάσεις είναι κατ' ουσίαν καταστάσεις διαπραγμάτευσης και μια αποτελεσματική στρατηγική για να τις αντιμετωπίσεις δε θα πρέπει να αφορά την έκταση της χρήσης βίας αλλά την εκμετάλλευση της δυνητικά εφαρμοζόμενης χρήσης βίας¹⁸. Η ουσία της θεωρίας του ήταν ότι ο εξαναγκάζων επιτυγχάνει να επιβληθεί στον εξαναγκαζόμενο εάν

¹⁵ Alexander L. George and Richard Smoke, *Deterrence in American Foreign Policy: Theory and Practice*, (New York, Columbia University Press, 1974), σελ. 11.

¹⁶ Για περισσότερα περί της σύλληψης και εξέλιξης της θεωρίας του Εξαναγκασμού στο: Alexander L. George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, (Washington D.C., United States Institute of Peace, 1991), σελ 4-7 αλλά και στο: Forrest E. Morgan, *Compellence and the strategic culture of imperial Japan: implications for coercive diplomacy in the twenty-first century*, (Westport Connecticut London, Praeger, 2003), σελ 3-4, από όπου και αντλήθηκαν τα περισσότερα από τα στοιχεία αυτού του υποκεφαλαίου.

¹⁷ Daniel Ellsberg, *The Theory and Practice of Blackmail*, (RAND P-3883, 1968).

¹⁸ Thomas C. Schelling, *The Strategy of Conflict*, (Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1960), σελ. 5.

καταφέρει να παρουσιάσει το επαπειλούμενο κόστος, που συνεπάγεται η μη συμμόρφωση, ως μεγαλύτερο από το προσδοκώμενο όφελος, με άλλα λόγια ο εξαναγκάζων θα πρέπει να χειραγωγήσει την αίσθηση του ρίσκου του αντιπάλου χρησιμοποιώντας απειλές ακόμα και κάνοντας περιορισμένη χρήση βίας ή επίδειξη δύναμης, αφήνοντας όμως και την οδό διαφυγής ελεύθερη¹⁹, υποσχόμενος να αποσύρει τις εκβιαστικές του ενέργειες κατόπιν συμμορφώσεως του εξαναγκαζομένου.

Όπως γίνεται εμφανές - το οποίο θα αναλυθεί διεξοδικότερα σε υποκεφάλαιο που ακολουθεί - και η αποτροπή (*Deterrence*) αλλά και η εκβιαστική (ενεργητική) διεκδίκηση (*Compellence*), όπως περιγράφηκε προηγουμένως, βασίζονται στον εξαναγκασμό (*Coercion*). Για να υπερκεράσει τον σκόπελο αυτό ο Schelling απέρριψε τον όρο “*Coercion*”, που ως τότε χρησιμοποιούνταν για να περιγράψει τόσο παθητικές όσο και ενεργητικές εφαρμογές του εξαναγκασμού και εισήγαγε τον όρο “*Compellence*” για να περιγράψει τον επιθετικό εξαναγκασμό, διαφοροποιώντας τον από τον αμυντικού χαρακτήρα εξαναγκασμό που συναντούμε στην αποτροπή²⁰.

Μια άλλη διάσταση στην εξέλιξη της θεωρίας του εξαναγκασμού, παίρνοντας τη σκυτάλη από τον Schelling, έδωσε ο Alexander L. George ο οποίος, είτε δουλεύοντας μόνος είτε με συνεργάτες, εισήγαγε την έννοια της “Εξαναγκαστικής Διπλωματίας” (*Coercive Diplomacy*). Κινητοποιημένος από την αποτυχία των ΗΠΑ να εφαρμόσουν εξαναγκασμό κατά τον πόλεμο του Βιετνάμ αλλά και από την αδυναμία να εφαρμοστεί αποτελεσματικά εξαναγκασμός στη διπλωματία, ώστε να αποφευχθεί η προσφυγή στη βία και ο αντίπαλος να παραιτηθεί των διεκδικήσεών του, ο George με τους συνεργάτες του συνέγραψε το έργο του “*The Limits of Coercive Diplomacy: Laos, Cuba, Vietnam*”²¹, εξετάζοντας και συγκρίνοντας τις παραπάνω περιπτώσεις, με σκοπό να μελετήσει και να καθορίσει τις μεταβλητές που επηρεάζουν την επιτυχία της στρατηγικής αυτής αλλά και να διαμορφώσει ένα συμπαγές θεωρητικό πλαίσιο ικανό να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο άσκησης εξωτερικής πολιτικής. Καθοριστικής σημασίας για την εξέλιξη της

¹⁹ Η τακτική αυτή εφαρμοζόταν ήδη από τα χρόνια της αρχαιότητας, καθώς οι Σπαρτιάτες ήταν γνωστό ότι δεν καταδίωκαν ποτέ τον υποκωρούντα αντίπαλο. Αυτό αποτελούσε ένα ισχυρό κίνητρο για τους αντιπάλους τους, οι οποίοι προτιμούσαν να γυρίσουν την πλάτη και να υποχωρήσουν, γνωρίζοντας ότι δε θα καταδιωχθούν, σε αντίθεση με την περίπτωση που θα βρίσκονταν εγκλωβισμένοι χωρίς άλλη επιλογή παρά να πολεμήσουν με σθένος και αποφασιστικότητα. Για περισσότερα περί των ηθών και εθίμων της Σπαρτιατικής κοινωνίας στο Π. Δ. Μπαλτάκος, *Το τέλος του Εφιάλτη*, (Αθήνα, LIBRO, 2004) και στη σελ. 89 το ως άνω χωρίο.

²⁰ Thomas C. Schelling, *Arms and Influence*, (New Haven, Conn., Yale University Press, 1966), σελ. 69–71.

²¹ Alexander L. George, David K. Hall and William E. Simons, *The Limits of Coercive Diplomacy: Laos, Cuba, Vietnam*, (Boston, Little, Brown and Co., 1971).

θεωρίας ήταν και τα επόμενα έργα του²² με τα οποία εισάγει τη θεωρία περί τελεσιγράφων (*ultimata*), στο μιν *“Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War”*, (1991) ακροθιγώς²³, στο δε *“The Limits of Coercive Diplomacy”*, (2^η έκδοση, 1994) λεπτομερώς. Όπως άλλωστε και ο Forrest E. Morgan αναφέρει, «η χρήση του όρου “εξαναγκαστική διπλωματία” (*Coercive Diplomacy*) του George συνάδει με τον ορισμό του Schelling περί εξαναγκασμού (*Compellence*), πλην όμως περιορίζεται σε αμυντικού χαρακτήρα εφαρμογές της στρατηγικής αυτής, δηλαδή στην προσπάθεια να πειστεί ο αντίπαλος να σταματήσει ή να αντιστρέψει μια αναληφθείσα πράξη»²⁴.

Τέλος, μια πιο γραμμική και χρηστική διάσταση στην εξέλιξη της θεωρίας του εξαναγκασμού έδωσε ο Robert Pape, ο οποίος αντιμετώπισε το θέμα του εξαναγκασμού ως μια στρατηγική επιλογή μεταξύ ανταπόδοσης του πλήγματος και αντιποίνων (*punishment*) από τη μια ή άρνησης της επιτυχίας του αντιπάλου (*denial*) από την άλλη. Έτσι, στα έργα του υποστηρίζει ότι ο επιτυχημένος εξαναγκασμός προκύπτει ως μεθόδευση των εκτιμήσεων του αντιπάλου περί του σχετικού κόστους και οφέλους²⁵, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα όχι στην αύξηση του κόστους του αντιπάλου, σε περίπτωση μη συμμόρφωσής του στις απαιτήσεις του εξαναγκάζοντος, αλλά στην άρνηση-απαγόρευση στον αντίπαλο να καρπωθεί τα προσδοκώμενα οφέλη μιας τέτοιας συμπεριφοράς.²⁶ Επίσης, ο Pape υποστήριξε ότι ο εξαναγκασμός επιτυγχάνει μόνο όταν ο εξαναγκάζων καταφέρει να αντιταχθεί επιτυχώς στη στρατηγική του αντιπάλου να καταλάβει εδαφικούς αντικειμενικούς σκοπούς. Τότε μόνο

²² Gordon A. Craig and Alexander George, *Force and Statecraft: Diplomatic Problems of Our Time*, (New York, Oxford University Press, 1983), Alexander L. George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, (Washington, D.C., United States Institute of Peace, 1991) αλλά και το Alexander L. George and William E. Simons, *The Limits of Coercive Diplomacy*, 2^η έκδοση, (Boulder, Colorado, Westview Press, 1994).

²³ Alexander L. George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, (Washington, D.C., United States Institute of Peace, 1991), σελ. 7-9.

²⁴ Forrest E. Morgan, *Compellence and the strategic culture of imperial Japan: implications for coercive diplomacy in the twenty-first century*, (Westport Connecticut London, Praeger, 2003), σελ. 4.

²⁵ Robert A. Pape, Jr.: *Coercive Air Power in the Vietnam War*, (International Security 15, No. 2, Autumn 1990), σελ. 103-45, *Coercion and Military Strategy: Why Denial Works and Punishment Doesn't*, (The Journal of Strategic Studies 15, No. 4, December 1992) σελ. 423-75, *Bombing to Win: Air Power and Coercion in War*, (Ithaca, N.Y., Cornell University Press, 1996) and *The Limits of Precision-Guided Air Power* (Security Studies 7, No. 2, Winter 1997/98), σελ. 93-113.

²⁶ Για μια ανάλυση της συνεκτικότητας της θεωρίας περί εξαναγκασμού του Robert A. Pape βλέπε στο: Patrick C. Bratton, *A Coherent Theory of Coercion? The Writings of Robert Pape*, *Comparative Strategy*, 22:4, 355 - 372, (Washington, D.C., The Catholic University of America, 2003).

ο εξαναγκαζόμενος θα συμμορφωθεί, ώστε να αποφύγει περαιτέρω άσκοπη απώλεια μέσων και πόρων²⁷.

Σ' αυτές τις τρεις σχολές σκέψης, που εκφράστηκαν από τους τρεις προαναφερθέντες θεωρητικούς, βασίστηκαν όλοι οι μελετητές της θεωρίας του εξαναγκασμού ώστε να εξηγήσουν συμπεριφορές των πρωταγωνιστών του διεθνούς συστήματος αλλά, πολύ περισσότερο, για να διαμορφώσουν στρατηγικές διαχείρισης κρίσεων και να επιτύχουν τους αντικειμενικούς τους σκοπούς. Εξάλλου τα θεωρητικά αυτά μοντέλα ανταποκρίθηκαν τις περισσότερες φορές επαρκώς στην ανάλυση και εξήγηση ιστορικών γεγονότων, χωρίς να παρουσιάσουν σημαντικά θεωρητικά κενά και ασυνέχειες. Άλλωστε, η θεωρία περί εξαναγκαστικής διπλωματίας, αν και είχε περιπέσει σε αδράνεια για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου ξαναβρήκε τη χρησιμότητά της, καθώς το κόστος του πολέμου έβαινε αυξανόμενο γεωμετρικώς, όχι μόνο το υλικό αλλά πολύ περισσότερο το πολιτικό, κοινωνικό και σε έμπυχο δυναμικό.

2.4 ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΗ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ-ΟΡΙΣΜΟΙ

Μέχρι στιγμής έχουν καταδειχθεί η βαθιά ιστορική καταγωγή του εξαναγκασμού αλλά και τα στάδια διαμόρφωσής του ως θεωρητική κατασκευή τη σύγχρονη εποχή από τους θεωρητικούς. Στο υποκεφάλαιο αυτό θα επιχειρηθεί μια αποσαφήνιση των όρων και των εννοιών, έτσι όπως έχει καθιερωθεί πλέον να χρησιμοποιούνται στη διεθνή βιβλιογραφία και θα αναφερθούν οι αντίστοιχα χρησιμοποιούμενοι ελληνικοί όροι.

Είναι αληθές ότι κατά τις φάσεις διαμόρφωσης της θεωρίας υπήρξαν συγχύσεις σχετικά με το περιεχόμενο των όρων, αναλόγως της χρονικής περιόδου και του θεωρητικού που καταπιανόταν με τη διατύπωση και νοηματοδότηση αυτής²⁸. Μετά τις τρεις βασικές προσεγγίσεις από τους θεωρητικούς που προαναφέρθηκαν αλλά και άλλων που βασίστηκαν σ' αυτούς, διαπιστώνουμε ότι ο εξαναγκασμός μπορεί να χρησιμοποιηθεί όχι μόνο ως εργαλείο άσκησης επιθετικής πολιτικής αλλά και αμυντικής. Τέτοιο παράδειγμα έχουμε κατά την εφαρμογή αποτρεπτικής στρατηγικής. Η αποτροπή (*Deterrence*)

²⁷ Robert A. Pape, Jr., *Coercion and Military Strategy: Why Denial Works and Punishment Doesn't*, (The Journal of Strategic Studies 15, No. 4, December 1992), σελ. 439.

²⁸ Για παράδειγμα ο Alexander L. George στο *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, (Washington, D.C., United States Institute of Peace, 1991), σελ. 5, αναφέρει: «ο όρος "compellence" τον οποίο ο Thomas C. Schelling εισήγαγε στη θεωρία πριν είκοσι χρόνια, συχνά χρησιμοποιείται για να περιλάβει την εξαναγκαστική διπλωματία αλλά και τον εκβιασμό. Προτιμώ να μην χρησιμοποιώ αυτό τον όρο...».

αποσκοπεί στη διατήρηση του υφιστάμενου status quo και ορίζεται ως η ικανότητα να πείσεις τον αντίπαλο με αξιόπιστο τρόπο ότι το αναλαμβανόμενο ρίσκο και συνεπαγόμενο κόστος μιας συγκεκριμένης επιθετικής ενέργειας ή σειράς ενεργειών, από μέρους του, είναι μεγαλύτερο από το προσδοκώμενο όφελος²⁹. Η στάση αυτή εμπεριέχει απειλή [ή εξαναγκασμό (*Coercion*)] η οποία όμως δεν αποβλέπει σε αναθεώρηση της υφιστάμενης κατάστασης αλλά σε διατήρηση αυτής. Από την άλλη μεριά, τα όρια του εξαναγκασμού φτάνουν ως την άκρως επιθετική του μορφή που είναι ο εκβιασμός (*Blackmail*), όπου απαιτείται από το θύμα, που υπόκειται τον εκβιασμό, να αποδώσει κάτι στον εκβιαστή, χωρίς να προβάλλει αντίσταση, υπό την απειλή χρήσης βίας. Πρόκειται για την πλέον αναθεωρητική στάση η οποία αποβλέπει στη μεταβολή του status quo και στην καθιέρωση ενός νέου³⁰.

Εντός αυτών των δύο ακροτάτων του φάσματος χρήσης του εξαναγκασμού βρίσκονται όλες οι άλλες εκφάνσεις του, όπως η εξαναγκαστική διπλωματία, ο συγκεκριμενοποιημένος εξαναγκασμός και άλλες. Με τον όρο συγκεκριμενοποιημένος εξαναγκασμός εννοείται ο εξαναγκασμός που υποβόσκει και υπονοείται αλλά και υποστηρίζεται λόγω της μεγάλης διαφοράς δυναμικότητας των δύο αντιπάλων. Αφορά δηλαδή μια επιθετική μορφή εξαναγκασμού που αποσκοπεί στη μεταβολή του status quo κάτω από το βάρος του εκτοπίσματος του εξαναγκάζοντα, ο οποίος δεν εκφράζει σε ανοιχτή γλώσσα αλλά ούτε και οριστικά τις απαιτήσεις του, με αποτέλεσμα να διατηρεί τη δυνατότητα να διεκδικεί, εμμέσως, συνεχώς περισσότερα αλλά και να δύναται να αρνείται ότι παρουσιάζει διεκδικητική συμπεριφορά. Αντίθετα, με τον όρο εξαναγκαστική διπλωματία (*Coercive Diplomacy*) ο Alexander L. George αναφέρεται σε αμυντική χρήση του εξαναγκασμού δηλαδή όταν επιδιώκεται να πεισθεί ο αντίπαλος να πάψει ή/και να παραιτηθεί-αποσυρθεί από μια πράξη (πρωτοβουλία) που ανέλαβε³¹, που σκοπό είχε να ανατρέψει το status quo. Στην εξαναγκαστική διπλωματία (*Coercive Diplomacy*) δηλαδή, ο αμυνόμενος κάνει χρήση του εξαναγκασμού (*Coercion*) αντιδρώντας στη συντελούμενη μεταβολή της υφιστάμενης κατάστασης, αποβλέποντας στην επιστροφή στην προτέρα κατάσταση (*status quo ante*). Εξάλλου, όπως και ο Alexander L. George αναφέρει,

²⁹ Alexander L. George and Richard Smoke, *Deterrence in American Foreign Policy: Theory and Practice*, (New York, Columbia University Press, 1974), σελ. 11 αλλά και στο Barry Buzan, *An introduction to strategic studies*, (London, Macmillan, 1987), σελ. 136, 163-164.

³⁰ Ο George προτιμά να χρησιμοποιεί τον όρο «εκβιαστική στρατηγική» στην περιγραφή όλων των επιθετικών μορφών του εξαναγκασμού: Alexander L. George and William E. Simons, *The Limits of Coercive Diplomacy*, 2^η έκδοση, (Boulder, Colorado, Westview Press, 1994), σελ. 7.

³¹ Alexander L. George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, (Washington, D.C., United States Institute of Peace, 1991), σελ. 5.

«Η εξαναγκαστική διπλωματία πράγματι προσφέρει μια εναλλακτική επιλογή στην καταφυγή σε στρατιωτική δράση».³²

Επομένως η ειδοποιός διαφορά μεταξύ εξαναγκασμού (*Compellence*) και εξαναγκαστικής διπλωματίας (*Coercive Diplomacy*), εννοούμενοι ως Στρατηγικές, είναι η επιδίωξη μεταβολής-αναθεώρησης ή από την άλλη μεριά, διατήρησης του status quo όσον αφορά στο επίπεδο ανάλυσης του διεθνούς συστήματος, η πρόθεση ανάληψης επιθετικών ή αμυντικών ενεργειών όσον αφορά στο επίπεδο ανάλυσης του κράτους ενώ όσον αφορά στο ατομικό επίπεδο είναι η ανάληψη ή όχι της πρωτοβουλίας των κινήσεων. Ιδιαίτερη σημασία έχει θεωρώ ο τελευταίος παράγοντας, δηλαδή ποιος διαθέτει την πρωτοβουλία των κινήσεων. Είναι ο παράγοντας που καθορίζει εάν ένα κράτος θα παρουσιάσει επιθετική ή αμυντική συμπεριφορά και εάν θα επιδιώξει την αλλαγή ή τη διατήρηση της δεδομένης διεθνούς κατάστασης. Έτσι, ένας ηγέτης, αντιπροσωπεύοντας ή καλιναγωγώντας το λαό του, εκφράζει την εθνική πολιτική επιθυμώντας να ακολουθήσει διεκδικητική-αναθεωρητική πολιτική έναντι των γειτόνων του, οφείλει να αναλάβει την πρωτοβουλία των κινήσεων και να αναπτύξει επιθετική στρατιωτική στρατηγική, με αντικειμενικό σκοπό τη μεταβολή του status quo³³. Το προσφορότερο μέσο για την επιτυχία της πολιτικής αυτής είναι η χρήση στρατηγικής εξαναγκασμού (*Compellence*) με την έννοια όχι απαραίτητα περιοριζόμενη στην στρατιωτική στρατηγική αλλά με την έννοια της υψηλής-εθνικής στρατηγικής³⁴. Από την άλλη μεριά ο ηγέτης που γίνεται δέκτης της επιθετικής συμπεριφοράς του γειτονικού κράτους, που δίχως να διεκδικεί τίποτα επιθυμεί την επιστροφή στην προτέρα κατάσταση (status quo ante), οφείλει, εφαρμόζοντας αμυντικό δόγμα, να επιχειρήσει, απορροφώντας την επιθετική πρωτοβουλία του αντιπάλου, να αναλάβει ο ίδιος την πρωτοβουλία των κινήσεων και να υποχρεώσει τον αντίπαλο σε αναδίπλωση και παραίτηση εκ των διεκδικήσεών του. Και σε αυτή την περίπτωση βρίσκει εφαρμογή ο εξαναγκασμός (*Coercion*), αυτή τη φορά με τη μορφή της εξαναγκαστικής διπλωματίας (*Coercive Diplomacy*)³⁵. Πρόκειται δηλαδή για ένα πολυκρηστικό εργαλείο στη διάθεση των ηγετών, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο από τον επιτιθέμενο για τη μεταβολή του status quo όσο και από τον αμυνόμενο για την επαναφορά του status quo ante.

³² Στο ίδιο, σελ. 5.

³³ Χαρακτηριστική τέτοια περίπτωση ηγέτη αποτελεί ο Saddam Hussein κατά την εισβολή και κατάληψη του κράτους του Κουβέιτ τον Αύγουστο του 1990.

³⁴ Στο κεφάλαιο 2.5.2 που ακολουθεί θα γίνει λεπτομερέστερη ανάλυση των επιπέδων της Στρατηγικής.

³⁵ Χαρακτηριστική τέτοια περίπτωση ηγέτη αποτελεί ο πρόεδρος των ΗΠΑ J. F. Kennedy κατά την Κρίση της Κούβας το 1962.

Στην εργασία αυτή θα γίνει μια προσπάθεια να παρουσιαστούν οι εκφάνσεις του εξαναγκασμού σε όλο το φάσμα των ελληνοτουρκικών σχέσεων, από τις περιόδους ύφεσης (ειρήνης) έως τις περιόδους έντασης δηλαδή τις περιόδους κρίσεων, όπως αυτές του Μαρτίου του '87 αλλά και των Ιμίων του '96, οπότε και υπήρξαν μορφές εμπλοκής που ονομάζονται «επιχειρήσεις χαμηλής έντασης ή περιορισμένης επέμβασης»³⁶. Στην πραγματικότητα, ειδικά στη δεύτερη περίπτωση βρεθήκαμε μια ανάσα από τον γενικευμένο πόλεμο. Όμως αν προσπαθήσουμε να παραστήσουμε διαγραμματικά τα παραπάνω, απεικονίζοντας το στίγμα των διαφόρων εκφάνσεων του εξαναγκασμού σε σχέση με την κατάσταση μεταξύ των αντιπάλων (ειρήνη - πόλεμος) και σε σχέση με την πρόθεση διατήρησης ή μεταβολής του status quo εκ μέρους τους.

Καταρχάς, θα πρέπει να συμφωνήσουμε ότι τα κράτη προτίθενται είτε να διατηρήσουν την υφιστάμενη κατάσταση ως έχει είτε να τη μεταβάλλουν, πάντα προς εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους και αναλόγως των δυνατοτήτων τους. Αυτός θα είναι και ο ένας εκ των δύο αξόνων του διαγράμματός μας, ο ΥΥ, ο οποίος στο σκέλος ΥΟ εκφράζει την βούληση μεταβολής του status quo ενώ στο σκέλος ΟΥ εκφράζει τη βούληση διατήρησής του. Ουσιαστικά δηλαδή, απεικονίζει την Εθνική Πολιτική ή κατ' άλλους Εθνική Στρατηγική και τους επιδιωκόμενους Εθνικούς Αντικειμενικούς Σκοπούς. Εδώ κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε ότι Εθνική Πολιτική ονομάζεται η επιστήμη και η τέχνη της ανάπτυξης και χρησιμοποίησης των πολιτικών, οικονομικών και ψυχικών δυνατοτήτων ενός έθνους, καθώς και των ενόπλων δυνάμεών του σε καιρό ειρήνης, έντασης ή πολέμου, με σκοπό την εξασφάλιση των εθνικών αντικειμενικών σκοπών³⁷. Επίσης Εθνικοί Αντικειμενικοί Σκοποί (Εθνικοί ΑΝΣΚ) ονομάζονται οι ευρείς Αντικειμενικοί Σκοποί που έχουν καθοριστεί από κάθε κράτος, η επίτευξη των οποίων προάγει την εθνική ιδέα και εξυπηρετεί το εθνικό συμφέρον. Οι αντικειμενικοί αυτοί σκοποί, που αποτελούν τη βάση για τη διαμόρφωση της πολιτικής κάθε φορά, προσδιορίζουν το πλαίσιο ελέγχου των κυβερνητικών ενεργειών στα εσωτερικά ζητήματα πολλώ δε μάλλον στις εξωτερικές σχέσεις³⁸.

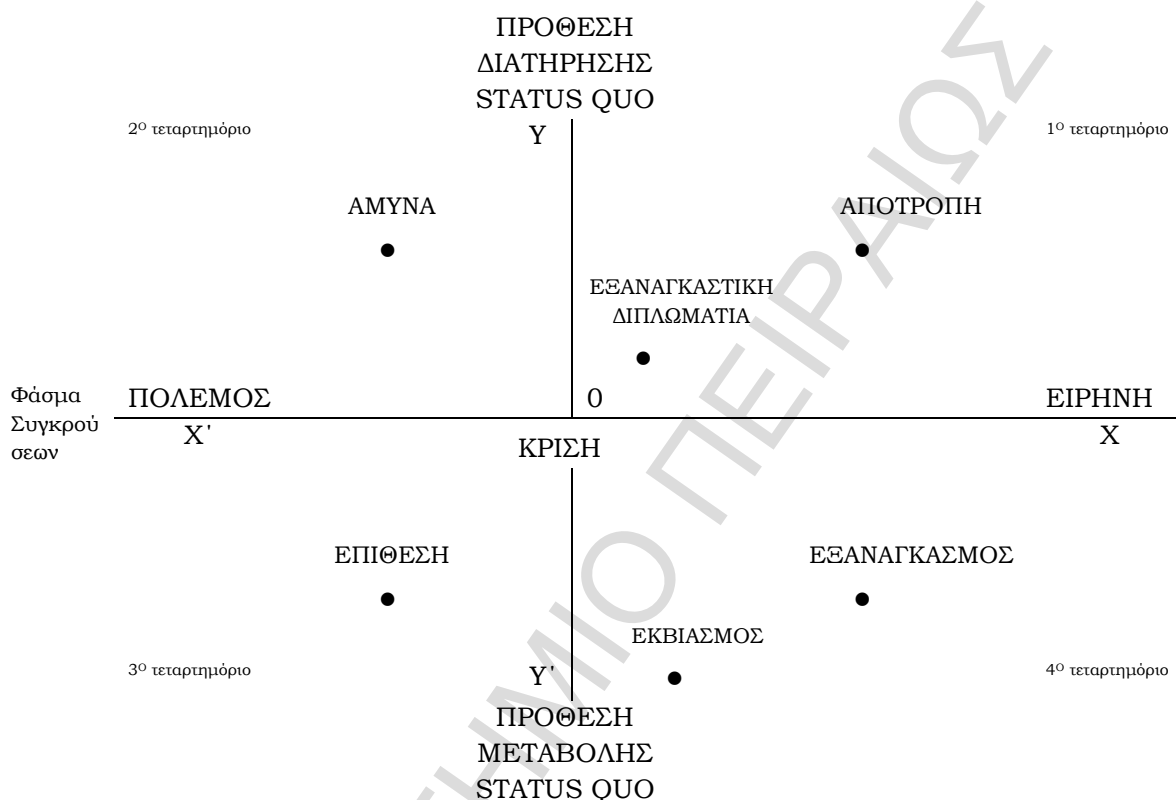
Η διατήρηση ή η μεταβολή του status quo μπορεί να λάβει χώρα είτε κατόπιν πολεμικών επιχειρήσεων είτε κατά τη διάρκεια ειρηνικής περιόδου. Αυτός ο άξονας, ο οποίος θα αποτελέσει τον δεύτερο άξονα

³⁶ Καθώς όσα παρουσιάζονται παρακάτω έχουν άμεση σχέση με τη Στρατιωτική Στρατηγική, αποτελεί ανάγκη αλλά θα φανεί και χρήσιμο να αναφερθούμε και σε στρατιωτικούς κανονισμούς όπως εν προκειμένω: Στρατιωτικός Κανονισμός (Εγχειρίδιο Εκστρατείας) 100-1, *Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων*, (Αθήνα, Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Δόγματος, Τυπογραφείο Ελληνικού Στρατού, Νοέμβριος 2008), σελ. 5.

³⁷ Στο ίδιο, σελ 3.

³⁸ Στο ίδιο, σελ 3.

Χ'Χ του διαγράμματός μας, ονομάζεται Φάσμα Συγκρούσεων και κλιμακώνεται βαθμιαία από την Απόλυτη Ειρήνη, στην Ασταθή Ειρήνη, στην Αντιμετώπιση Ανατρεπτικών Ενεργειών έως την Ένοπλη Σύγκρουση δηλαδή τον Περιορισμένο ή Γενικό Πόλεμο³⁹. Επομένως το διάγραμμά μας απεικονίζεται γραφικά όπως παρακάτω:

Σχήμα 2.4

Γίνεται σαφές ότι ο ημιάξονας Χ'0 απεικονίζει την περίπτωση κατά την οποία τα κράτη βρίσκονται σε εμπόλεμη κατάσταση, δηλαδή έχουμε επαφή⁴⁰ των δύο αντίπαλων στρατών και διεξαγωγή εκθροπραξιών ευρείας κλίμακας ενώ ο ημιάξονας 0Χ απεικονίζει την περίπτωση κατά την οποία υφίσταται μεν αντιπαράθεση και επιβουλή αλλά αυτή εκφράζεται υπό συνθήκες ειρήνης, ασταθούς ειρήνης ή εντάσεως, ακόμα και με διεξαγωγή επιχειρήσεων χαμηλής εντάσεως, οι οποίες όμως δε λαμβάνουν τη μορφή διεξαγωγής επιθετικών και αμυντικών επιχειρήσεων ευρείας κλίμακας αντίστοιχα. Υπάρχει δηλαδή, μια γκριζα ζώνη η οποία τοποθετείται στο κέντρο (0) του άξονα Χ'Χ με ασαφή όρια που εκτείνονται εκατέρωθεν του κέντρου και παράλληλα με τον άξονα

³⁹ Στο ίδιο, σελ 5.

⁴⁰ Με τον όρο «Επαφή» δεν εννοείται τυχόν τοπικού χαρακτήρα αψιμαχίες, θερμά επεισόδια αλλά και ένοπλη βία μικρής κλίμακας ακόμα και με απώλειες σε ανθρώπινο δυναμικό αλλά η ανάληψη πλήρους επιχειρησιακής δράσης εκ μέρους των ενόπλων δυνάμεων, την πλήρη εμπλοκή και των τριών κλάδων και τη μετάπτωση του κράτους σε εμπόλεμη κατάσταση.

ΥΥ, στην οποία η ειρήνη είναι εύθραυστη ή μπορεί να διακόπτεται από ένοπλες συγκρούσεις μικρής κλίμακας. Αυτή η ζώνη είναι η ενδιάμεση περιοχή μεταξύ ειρήνης και πολέμου και ονομάζεται ζώνη κρίσεως. Κρίση (Crisis) ονομάζεται η αλληλεπίδραση μεταξύ των κυβερνήσεων δύο ή περισσότερων χωρών, οι οποίες βρίσκονται σε σοβαρή σύγκρουση συμφερόντων. Η αλληλεπίδραση αυτή δημιουργεί συνθήκες τέτοιες, ώστε να αντιμετωπίζεται το ενδεχόμενο χρήσης στρατιωτικής δύναμης προκειμένου να επιτευχθούν οι εθνικοί αντικειμενικοί σκοποί⁴¹.

Επομένως, εάν μεταξύ των δύο αντιπάλων δεν έχει ξεσπάσει πόλεμος αλλά η αντιπαράθεση λαμβάνει χώρα σε περίοδο ειρήνης, το κράτος το οποίο επιδιώκει τη διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης ή καλύτερα τη μη μεταβολή της εις βάρος του, εφαρμόζει αποτροπή (*Deterrence*) δηλαδή, η συμπεριφορά του αποτυπώνεται γραφικά εντός του πρώτου τεταρτημορίου του γραφήματός μας. Αντίθετα, το κράτος το οποίο επιδιώκει τη μεταβολή της υφιστάμενης κατάστασης προς όφελός του εφαρμόζει εξαναγκασμό (*Coercion*), η οποία είναι μεν αναθεωρητική συμπεριφορά που δεν λαμβάνει χώρα όμως στα πλαίσια πολεμικής σύρραξης. Παρόλα αυτά, πρόκειται για μια σαφώς επιθετική συμπεριφορά, όχι βέβαια στα πλαίσια της Στρατιωτικής Στρατηγικής αλλά στα πλαίσια της Εθνικής Πολιτικής-Στρατηγικής. Το εν λόγω κράτος ακολουθεί Στρατηγική Εξαναγκασμού (*Compellence*) και η συμπεριφορά του αποτυπώνεται γραφικά εντός του τέταρτου τεταρτημορίου του γραφήματός μας. Όσο ισχυρότερα διεκδικεί μεταβολή του status quo και επιβουλεύεται τον αντίπαλό του τόσο το αποτύπωμά του κινείται προς το ακρότατο Υ' του άξονα ΥΥ. Επίσης, αναλόγως και της αντιδράσεως του εξαναγκαζόμενου, όσο περισσότερο διακυβεύεται η διατήρηση της ειρήνης, τόσο το αποτύπωμά του κινείται παραλλήλως του άξονα Χ'Χ με κατεύθυνση από το ακρότατο Χ προς το κέντρο (0) των αξόνων. Ο συνδυασμός των δύο αυτών μεταβλητών δίνει κάθε φορά το στίγμα της συμπεριφοράς αλλά και της υφιστάμενης κατάστασης μεταξύ των αντιπάλων. Για παράδειγμα, ισχυρή επιδίωξη αναθεώρησης του status quo η οποία αρθρώνεται απροκάλυπτα αλλά μπορεί να συνοδεύεται και από πράξεις (χαμηλής έντασης συγκρούσεις και θερμά επεισόδια) τα οποία θέτουν εν αμφιβόλω τη διατήρηση της ειρήνης, συνιστά στρατηγική εκβιασμού εκ μέρους του εξαναγκαζόμενου και τοποθετούν το στίγμα της συμπεριφοράς του όπως φαίνεται στο διάγραμμα παραπάνω⁴².

⁴¹ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, (Αθήνα, εκδόσεις Ποιότητα, 2008), σελ. 36.

⁴² Θα πρέπει να αναφερθεί ότι η θέση των στιγμάτων του γραφήματος δεν ακολουθεί αναλογικό-μετρικό σύστημα (όπως πχ στα μαθηματικά και φυσικά διαγράμματα) πλην όμως η σχετική τους θέση είναι σκοπιμώς επιλεγμένη.

Το έτερο ήμισυ του διαγράμματός μας, αριστερά του άξονα ΥΥ και εκατέρωθεν του ημιάξονα Χ'Ο (2^ο και 3^ο τεταρτημόριο του διαγράμματος) απεικονίζει την κατάσταση κατά την οποία η διαμάχη μεταξύ των αντιπάλων έχει εξελιχθεί σε ένοπλη σύγκρουση ευρείας κλίμακας δηλαδή πόλεμο, που ορίζεται ως η οργανωμένη βία που ασκείται μεταξύ πολιτικών μονάδων με σκοπό την επιβολή της θέλησης της νικήτριας (ή νικητριών) επί της ηττημένης (ή των ηττημένων)⁴³. Είναι η κατάσταση κατά την οποία έχει καταρρεύσει η αποτροπή του αμυνομένου και τις εξελίξεις καθορίζει η στρατιωτική στρατηγική καθώς διεξάγονται επιθετικές και αμυντικές επιχειρήσεις. Ο άξονας ΥΥ δηλαδή απεικονίζει τη φάση κατά την οποία αρχίζει η επαφή των δύο αντίπαλων στρατευμάτων ή αλλιώς τη μετάπτωση από ειρηνική σε εμπόλεμη κατάσταση κι επομένως την αντιμετώπιση της κατάστασης όχι με αμιγώς πολιτικά – διπλωματικά μέσα αλλά με στρατιωτικές επιχειρήσεις, επιθετικές ή αμυντικές αναλόγως. Γενικά, η επίθεση μπορεί να οριστεί ως η χρήση βίας για την αλλαγή της υφιστάμενης κατάστασης, ενώ η άμυνα μπορεί να οριστεί ως η χρήση βίας για τη διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης⁴⁴. Με τις επιθετικές επιχειρήσεις ο επιτιθέμενος επιδιώκει την ανάληψη και διατήρηση της πρωτοβουλίας των κινήσεων, η οποία θα του επιτρέψει την ευχερή χρησιμοποίηση των δυνάμεων και των μέσων που διαθέτει, αποσκοπώντας στην καταστροφή των εχθρικών δυνάμεων, δια συνδυασμού ελιγμού, πυρός, κίνησης και προσβολής τους με κάθε διαθέσιμο μέσο, προς επιβολή της θελήσεως του επιτιθέμενου, επ' αυτής του αντιπάλου και την κατάληψη ή έλεγχο εδάφους, σε όση έκταση επιβάλλεται, για την επίτευξη της καταστροφής του ή τη δημιουργία ευνοϊκών προϋποθέσεων προς τούτο⁴⁵. Από την άλλη μεριά, ο αμυνόμενος επιδιώκει να εμποδίσει τις επιτυχίες του επιτιθέμενου, χρησιμοποιώντας όλα τα διατιθέμενα μέσα και μεθόδους, για να παρεμποδίσει, να αποκρούσει ή να καταστρέψει τον αντίπαλο, αποσκοπώντας στην απορρόφηση της επιθετικής του ισχύος και στην αφαίρεση της πρωτοβουλίας των επιχειρήσεων απ' αυτόν, μέχρις ότου ο ίδιος να δυνηθεί να αναλάβει επιθετικές επιχειρήσεις (αντεπιθέσεις)⁴⁶. Υπογραμμίζεται εδώ η θεμελιώδης σημασία της πρωτοβουλίας και στους δύο ορισμούς όπως αναφέρθηκε και παραπάνω.

Επομένως γίνεται σαφές ότι ο εξαναγκασμός (*Coercion*) ως συμπεριφορά (ως μέσο επιτυχίας ενός σκοπού) και προϊόν (επιθετικής)

⁴³ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2008), σελ. 37.

⁴⁴ Στο ίδιο, σελ 33.

⁴⁵ Στρατιωτικός Κανονισμός (Εγχειρίδιο Εκστρατείας) 100-1, *Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων*, (Αθήνα, Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Δόγματος, Τυπογραφείο Ελληνικού Στρατού, Νοέμβριος 2008), σελ. 67.

⁴⁶ Στο ίδιο, σελ. 138.

στρατηγικής εξαναγκασμού (*Compellence*), συνεχίζει να υφίσταται τόσο σε συνθήκες ειρήνης – μάλιστα θα λέγαμε γιγαντώνεται αν κρίνουμε από το διακύβευμα – όσο και μετά το ορόσημο της έναρξης των πολεμικών επιχειρήσεων όμως πλέον στα πλαίσια της επιθέσεως εναντίον του αμυνομένου κι αφού προηγουμένως έχει καταρρεύσει η αποτροπή. Πιο αναλυτικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι ενώ ο εξαναγκασμός (*Coercion*) ως συμπεριφορά υφίσταται μεταξύ των αντιπάλων κατά τη διάρκεια της ειρήνης αλλά και του πολέμου, «οι έννοιες της αποτροπής και του πειθαναγκασμού-εξαναγκασμού (*Compellence*) χαρακτηρίζονται από την απειλή χρήσης βίας, σε αντίθεση προς τη χρήση βίας αυτή καθαυτή- ακριβώς αυτό είναι που τις διαφοροποιεί από τις έννοιες της άμυνας και της επίθεσης»⁴⁷.

Για τις ανάγκες αυτής της μελέτης αλλά και σε ακολουθία με τους αντιστοιχούς όρους στην αγγλική βιβλιογραφία, ο εξαναγκασμός ως συμπεριφορά και ως ακολουθούμενη τακτική για την επιτυχία ενός στόχου αντιστοιχίζεται στον αγγλικό όρο “*Coercion*”. Όσον αφορά τον εξαναγκασμό ως επιθετική στρατηγική που εφαρμόζεται στα πλαίσια ειρηνικής καταστάσεως ή ακόμα και σε περιόδους κρίσεως – επιχειρήσεων χαμηλής εντάσεως αλλά σίγουρα όχι σε εμπόλεμη κατάσταση και αποσκοπεί στη μεταβολή του status quo με απειλή χρήσης βίας αντιστοιχίζεται με τον αγγλικό όρο “*Compellence*”. Επίσης για την ελληνική γλώσσα θα θεωρούνται ταυτόσημες του εξαναγκασμού οι έννοιες του πειθαναγκασμού αλλά και του καταναγκασμού.⁴⁸ Τέλος όσον αφορά τον όρο “*Coercive Diplomacy*”, την αμυντική δηλαδή χρήση του εξαναγκασμού (*Coercion*) όταν επιδιώκεται να πεισθεί ο αντίπαλος να πάψει ή/και να παραιτηθεί-αποσυρθεί από μια πράξη (πρωτοβουλία) που ανέλαβε, που σκοπό είχε να ανατρέψει το status quo, αυτός θα αποδίδεται με τον όρο εξαναγκαστική διπλωματία ή τον ταυτόσημό του καταναγκαστική διπλωματία.

2.5 ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟΥ

2.5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Η παρούσα ενότητα αποσκοπεί στην ανάλυση του πεδίου εφαρμογής του εξαναγκασμού ο οποίος αναλαμβάνεται με σκοπό την εξυπηρέτηση μιας στρατηγικής. Ειδικότερα θα αναλυθούν οι δύο

⁴⁷ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2008), σελ. 21.

⁴⁸ Στο ίδιο, σελ 21, αν και ο κ Κολιόπουλος από τους τρεις προαναφερόμενους όρους προτιμά τον όρο “πειθαναγκασμό”. Σύμφωνα με τον ίδιο “Ενίοτε χρησιμοποιείται και ο όρος «ενεργητική αποτροπή», ο οποίος όμως είναι καλό να αποφεύγεται, διότι μπορεί να προκαλέσει σύγχυση μεταξύ πειθαναγκασμού και αποτροπής.”

βασικές εκφάνσεις του εξαναγκασμού (*Coercion*), ως υψηλή – εθνική στρατηγική (*Compellence*) αλλά και ως μέθοδος αντιμετώπισης κρίσεων δια της εξαναγκαστικής διπλωματίας (*Coercive Diplomacy*), πάντα υπό το πρίσμα του Πολιτικού Ρεαλισμού, της κυρίαρχης δηλαδή προσέγγισης τόσο της επιστήμης των Διεθνών Σχέσεων όσο και της Στρατηγικής Ανάλυσης.

Βασική αρχή του Πολιτικού Ρεαλισμού είναι η διαπίστωση ότι το διεθνές σύστημα είναι άναρχο δηλαδή εκλείπει μια κεντρική εξουσία η οποία επιβάλλει την τάξη και κάνει τον καταμερισμό. Το γεγονός αυτό παίζει καθοριστικό ρόλο στη συμπεριφορά των κρατών τα οποία, ελλείψει ρυθμιστικής εξουσίας, ανταγωνίζονται σε όλα τα επίπεδα με σκοπό τη μεγιστοποίηση της ασφάλειας και της ανεξαρτησίας τους και την εξυπηρέτηση των εθνικών τους συμφερόντων. Για να εξασφαλίσουν τα παραπάνω επιδιώκουν δύναμη και πλούτο, όχι ως αυτοσκοπό αλλά ως μέσο⁴⁹. Ο σημαντικότερος παράγοντας που καθορίζει τις διεθνείς εξελίξεις είναι ο παγκόσμιος καταμερισμός ισχύος⁵⁰. Επίσης ο Πολιτικός Ρεαλισμός υποστηρίζει ότι τα κράτη είναι οι καθοριστικοί δρώντες του διεθνούς συστήματος, οι σπουδαιότερες ηθικοκανονιστικές και νομικές οντότητες των διεθνών σχέσεων⁵¹. Θεωρούνται ορθολογικοί δρώντες που λειτουργούν λαμβάνοντας υπόψη υπολογισμούς της σχέσεως κόστους – οφέλους. Θεωρούν ότι η ειρήνη κατοχυρώνεται μέσω της διατήρησης της ισορροπίας ισχύος ενώ αποδίδουν οριακή σημασία στα καθεστώτα ασφαλείας, στους διεθνείς οργανισμούς και στις εγγυήσεις ασφαλείας καθώς αυτά δεν παρέχουν λύση στο δίλημμα ασφαλείας εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος⁵². Βεβαίως, ο Πολιτικός Ρεαλισμός δεν θεωρεί ότι ο ρόλος αυτών των υπερεθνικών δομών είναι ασήμαντος αλλά ότι βρίσκονται σε άμεση ή έμμεση συνάρτηση με τα εθνικά κράτη που αποτελούν τους κύριους δρώντες της διεθνούς πολιτικής⁵³, αντλούν δηλαδή τη συμπεριφορά τους από τα κράτη ή από το βαθμό στον οποίο επηρεάζουν την πολιτική και τη συμπεριφορά των κρατών⁵⁴. Σ’ ένα τέτοιο άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα η στρατιωτική ισχύς

⁴⁹ Αθανάσιος Πλατιάς, *Εκτός Συνόρων*, (Αθήνα, Παπαζήση, 1997), σελ. 24.

⁵⁰ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Διασπορά και Εθνική Στρατηγική*, (Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2000), σελ. 14.

⁵¹ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Κοσμοθεωρητική Ετερότητα και Αξιώσεις Πολιτικής Κυριαρχίας*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2001), σελ. 14.

⁵² Αθανάσιος Πλατιάς, *Το Νέο Διεθνές Σύστημα*, (Αθήνα, Παπαζήση, 1995), σελ. 29.

⁵³ “Στην καλύτερη περίπτωση, όπως μαρτυρεί η λειτουργία του ΟΗΕ μετά το 1945, οι διεθνείς θεσμοί είναι χώρος συνάντησης και συνομιλίας των αντιμαχόμενων ή των συνεργαζομένων και στη χειρότερη περίπτωση – εάν τα μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας συμφωνούν ή συναινούν στη βάση πελατειακών συναλλαγών – εξαρτημένη μεταβλητή που μετατρέπεται σε μέσο ηγεμονικής επιβολής υπέρ των γεωπολιτικών συμφερόντων μιας ή περισσότερων ισχυρών και ηγεμονικών δυνάμεων” Παναγιώτης Ήφαιστος, *Οι Διεθνείς Σχέσεις ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2003), σελ. 495.

⁵⁴ Αθανάσιος Πλατιάς, *Εκτός Συνόρων*, (Αθήνα, Παπαζήση, 1997), σελ. 26.

παίζει πρωτεύοντα ρόλο στις διεθνείς σχέσεις ενώ η γεωπολιτική και η γεωοικονομία αποτελούν τις όψεις του ίδιου νομίσματος⁵⁵ και ουσιαστικά παρέχουν το πεδίο εντός του οποίου λαμβάνει χώρα ο ανταγωνισμός των κρατών για πόρους και ισχύ προς εξυπηρέτηση των εθνικών τους συμφερόντων.

Δεδομένου ότι οι πόροι είναι πεπερασμένοι και φυσικά δεν επαρκούν ώστε να ικανοποιηθούν οι επιδιώξεις των κρατών αλλά και καθώς βασικός στόχος των κρατών είναι η διατήρηση και βελτίωση της σχετικής τους θέσης στο διεθνές σύστημα αυξάνοντας την ισχύ τους, οδηγούνται σε συγκρουσιακές σχέσεις μεταξύ τους. Προκύπτουν δηλαδή στις σχέσεις μεταξύ κρατών αίτια πολέμου που τροφοδοτούν ανταγωνισμούς και συγκρούσεις. Σύμφωνα με τον Πολιτικό Ρεαλισμό τα κύρια αίτια πολέμου είναι:

1 Η άνιση ανάπτυξη σ' όλες τις πιθανές διακρατικές και διαπεριφερειακές εκδοχές ήτοι: οικονομικές, στρατιωτικές, πληθυσμιακές, εδαφικές, πλουτοπαραγωγικές, τεχνολογικές, ιδεολογικές, κλπ.

2 Η άνιση κατανομή ισχύος σε συνδυασμό με άνιση ανάπτυξη, τα οποία προκαλούν ηγεμονικές αξιώσεις, ηγεμονικούς ανταγωνισμούς, αξιώσεις διεθνών αλλαγών, διλλήματα ασφαλείας και πόλεμο.

3 Κατάλοιπα διενέξεων της φάσης του εθνικού-κρατικού γίγνεσθαι.

4 Επαναστατικές παραδοχές (διεθνισμός, κοσμοπολιτισμός, ηγεμονισμός) οι οποίες προκαλούν διακρατικό ανορθολογισμό καθώς στρέφονται κατά του θεσμού της ελευθερίας του έθνους-κράτους.

5 Ανεξέλεγκτα διεθνικά φαινόμενα όπως τρομοκρατία, αναρχικές-ανατρεπτικές ιδέες, λαθρομετανάστες, εγκληματίες κλπ.⁵⁶

2.5.2 ΠΕΡΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ - ΟΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΠΙΠΕΔΑ ΤΗΣ

Τα κράτη, για την εξασφάλιση των εθνικών συμφερόντων τους, καταρχάς της κατοχύρωσης της ασφάλειάς τους και δευτερευόντως της αύξησης της ισχύος τους αλλά και για να αποτρέψουν την εμπλοκή τους σε ανεπιθύμητες συγκρούσεις, λόγω των προαναφερομένων ανωτέρω αιτιών πολέμου, οφείλουν να καταρτίζουν στρατηγικές και να επιδιώκουν την υλοποίησή τους, τη στιγμή μάλιστα που, σύμφωνα με την αρχή της

⁵⁵ Αθανάσιος Πλατιάς, *Το Νέο Διεθνές Σύστημα*, (Αθήνα, Παπαζήση, 1995), σελ. 29.

⁵⁶ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Οι Διεθνείς Σχέσεις ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2003), σελ. 114.

αυτοβοήθειας (self-help), δεν έχουν να ελπίζουν σε κανένα παρά μόνο στις δικές τους δυνατότητες για την ασφάλεια, την επιβίωση και την εξισορρόπηση των αντιπάλων τους⁵⁷. Οι στρατηγικές αυτές θα πρέπει να αφορούν όχι μόνο πολεμικά αλλά και ειρηνικά έργα⁵⁸ καθώς, ακόμα και σε περιόδους ειρήνης, τα κυρίαρχα κράτη θα πρέπει να τηρούν στάση ετοιμότητας για πόλεμο, ώστε να είναι σε θέση να υπερασπιστούν την κυριαρχία, τις αξίες και τα συμφέροντά τους έναντι εξωτερικών απειλών.⁵⁹

Όμως, τι περιλαμβάνει η έννοια της Στρατηγικής; Είναι απλά μια διαδικασία προπαρασκευής, είναι το πλέγμα διαχείρισης των εξωτερικών σχέσεων, είναι ένα σχέδιο και ποια επίπεδα αφορά; Η λέξη στρατηγική έχει τις ρίζες της στην αρχαία Ελλάδα και συγκεκριμένα προέρχεται από τη λέξη στρατηγός. Η τελευταία, είναι σύνθεση του ουσιαστικού “στρατός” και του ρήματος “άγω” που σημαίνει οδηγώ, δηλαδή πρόκειται για τον ηγέτη του στρατού άρα και των πολιτών, κατ’ επέκταση των ισοδύναμων εννοιών του οπλίτη-πολίτη. Στην αρχαία Αθήνα μετά τη μεταρρύθμιση του Κλεισθένη, ο οποίος και εισήγαγε το αξίωμα του στρατηγού, οι στρατηγοί ήταν δέκα και ο καθένας τους ήταν αρχηγός μιας από τις δέκα “φυλές”, στις οποίες είχε διαιρεθεί η Αθήνα. Οι στρατηγοί αυτοί αποτελούσαν το στρατιωτικό συμβούλιο της Αθήνας αλλά παράλληλα είχαν και πολιτική εξουσία. Ίσως ήταν και οι πρώτοι που εφάρμοσαν πρακτικά τη στρατηγική στην πιο γνήσια μορφή της.

Αναρίθμητοι θεωρητικοί έχουν καταπιαστεί με την έννοια της Στρατηγικής. Σύμφωνα με τον Carl Von Clausewitz “στρατηγική είναι η χρήση των συμπλοκών για την επίτευξη των σκοπών του πολέμου”⁶⁰, ο Liddell Hart αναφέρει ότι “στρατηγική είναι η τέχνη της κατανομής και εφαρμογής στρατιωτικών μέσων για την πραγματοποίηση των σκοπών της πολιτικής”⁶¹ ενώ σύμφωνα με τον καθηγητή κ Κολιόπουλο “στρατηγική είναι η σύζευξη μέσων και σκοπών υπό το πρίσμα πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης”⁶². Άλλωστε και στον σχετικά νεοφώτιστο περι στρατηγικής κλάδο του Επιχειρηματικού Μάνατζμεντ, στον οποίο όμως

⁵⁷ Αθανάσιος Πλατιάς, *Εκτός Συνόρων*, (Αθήνα, Παπαζήση, 1997), σελ. 27.

⁵⁸ Είναι γνωστή άλλωστε η ρήση του Clausewitz, ότι “Πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα”. Κι όπως συμπληρώνει ο καθηγητής κ Ήφαιστος: “Αυτό σημαίνει, ουσιαστικά, πως ο πόλεμος ως φαινόμενο των διεθνών σχέσεων δεν έχει τη δική του αυτόνομη λογική αλλά διέπεται (ή πρέπει να διέπεται) από τους σκοπούς που θέτει η πολιτική.” <http://www.ifestos.edu.gr/75War11.htm> αλλά και ο καθηγητής κ Πλατιάς: “Ο πόλεμος ή η απειλή πολέμου αποτελούν μέσα για την επιτυχία πολιτικών επιδιώξεων.” *Εκτός Συνόρων*, (Αθήνα, Παπαζήση, 1997), σελ. 19.

⁵⁹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική, 6ος – 11ος αιώνας*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2000), σελ. 13.

⁶⁰ Carl Von Clausewitz, *On War*, (μετάφραση Michael Howard and Peter Paret, Princeton, Princeton University Press, 1989), σελ. 128.

⁶¹ Liddell Hart, *Strategy*, (London, Meridian, 1991), σελ. 321.

⁶² Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2008), σελ. 4.

αναλογικά ο ανταγωνισμός είναι πολλές φορές πιο καταστροφικός και αμείλικτος, δανειζόμενος από τη στρατιωτική στρατηγική αναφέρει ότι, κατά τους Hofer και Schendel, “στρατηγική είναι η αντιστοίχιση που κάνει ένας οργανισμός μεταξύ των εσωτερικών του πόρων και ικανοτήτων και των ευκαιριών και κινδύνων που δημιουργούνται στο εξωτερικό του περιβάλλον.” Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι Στρατηγική, με την πλέον αφηρημένη έννοια του όρου, είναι η βέλτιστη χρησιμοποίηση και συνδυασμός των διατιθέμενων μέσων, εντός ανταγωνιστικού περιβάλλοντος, με σκοπό την επιτυχία των εκάστοτε αντικειμενικών σκοπών.

Σε ακολουθία του ορισμού αυτού βρίσκεται και ο ορισμός της Υψηλής ή Εθνικής Στρατηγικής⁶³ η οποία ορίζεται ως η επιστήμη και η τέχνη της ανάπτυξης και χρησιμοποίησης των πολιτικών, οικονομικών, ψυχικών και στρατιωτικών δυνάμεων ενός έθνους στην ειρήνη και στον πόλεμο, ώστε να παρέχεται η μεγαλύτερη δυνατή υποστήριξη στην Εθνική Πολιτική⁶⁴, για να αυξηθούν οι πιθανότητες νίκης, ύστερα από ειρηνικές ή πολεμικές ενέργειες και οι ευνοϊκές συνέπειες αυτών, ενώ παράλληλα να ελαττωθούν αντίστοιχα οι πιθανότητες ήττας⁶⁵. Μια άλλη διατύπωση αναφέρει ότι “όταν χρησιμοποιούνται όλα τα διαθέσιμα μέσα ενός κράτους (στρατιωτικά, διπλωματικά, οικονομικά, κλπ.) για την επίτευξη των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών του ενόψει πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης, τότε μιλάμε για Υψηλή Στρατηγική (Grand Strategy)”⁶⁶. Προχωρώντας στο επόμενο επίπεδο, ορίζουμε ως Στρατιωτική Στρατηγική τον “κλάδο της Εθνικής (ή Συμμαχικής) Στρατηγικής που εξετάζει τον τρόπο ανάπτυξης και χρησιμοποίησης του συνόλου των ενόπλων δυνάμεων και γενικότερα του πολεμικού δυναμικού της χώρας για την επίτευξη του στρατιωτικού σκοπού της εθνικής άμυνας (Εθνικής Στρατηγικής) στην ειρήνη και στον πόλεμο”⁶⁷. Παρατηρούμε λοιπόν ότι η Στρατιωτική Στρατηγική αποτελεί ένα από τα μέσα επιτυχίας της Εθνικής Στρατηγικής, η οποία με τη σειρά της αποτελεί το μέσο επιτυχίας της Εθνικής Πολιτικής.

Μια άλλη διαπίστωση είναι ότι σε οποιαδήποτε μορφής Στρατηγική αναγκαία συνθήκη αποτελεί η ύπαρξη σκοπού (αποστολής),

⁶³ Ο όρος Υψηλή Στρατηγική (Grand Strategy) θα θεωρείται πλέον ταυτόσημος με τον όρο Εθνική Στρατηγική η οποία, εκ των πραγμάτων, συχνά ταυτίζεται με την έννοια Εθνική Πολιτική.

⁶⁴ Ο ορισμός της Εθνικής Πολιτικής έχει αναφερθεί παραπάνω, στη σελίδα 15.

⁶⁵ Στρατιωτικός Κανονισμός (Εγχειρίδιο Εκστρατείας) 100-1, *Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων*, (Αθήνα, Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Δόγματος, Τυπογραφείο Ελληνικού Στρατού, Νοέμβριος 2008), σελ. 3.

⁶⁶ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2008), σελ. 44.

⁶⁷ Στρατιωτικός Κανονισμός (Εγχειρίδιο Εκστρατείας) 100-1, *Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων*, (Αθήνα, Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Δόγματος, Τυπογραφείο Ελληνικού Στρατού, Νοέμβριος 2008), σελ. 4.

μέσων και αντιπάλου. Όσον αφορά το τελευταίο, «η αναφορά της ύπαρξης «αντιπάλου» θίγει ένα πολύ σημαντικό σημείο: η Υψηλή Στρατηγική (και γενικά η στρατηγική) δεν υπάρχει ποτέ «εν κενώ», αλλά πάντοτε απευθύνεται σε έναν ή περισσότερους αντιπάλους, οι οποίοι με τη σειρά τους διαμορφώνουν τη δικιά τους στρατηγική»⁶⁸. Με άλλα λόγια, η στρατηγική υπονοεί την ύπαρξη αντιπάλου, σύγκρουσης, ανταγωνιστού, μιας κατάστασης όπου κάποιος προσπαθεί να επιτύχει κάτι απέναντι σε κάποιον άλλο⁶⁹. Μάλιστα, συνήθως ελάχιστα από τα διαδραματισθέντα γεγονότα ακολουθούν το αρχικά εκπονηθέν σχέδιο καθώς ο αντίπαλος είναι δυναμικός, που σημαίνει ότι παρακάμπτει τις δυσκολίες και προσπαθεί να επιτύχει τους δικούς του στόχους, ακολουθώντας την οδό που παρουσιάζει τη μικρότερη αντίσταση⁷⁰. Για το λόγο αυτό, η εκ των προτέρων εκπονηθείσα στρατηγική συνήθως αποτελεί μονάχα το «εναρκτήριο λάκτισμα» και οι περαιτέρω ενέργειες προκύπτουν κατόπιν εκ νέου εκτίμησης της κατάστασης, προσαρμογών και επίκαιρων εντολών. Τέλος, βασική λειτουργία της Υψηλής Στρατηγικής αποτελεί και ο καθορισμός προτεραιοτήτων, καθώς οι διαθέσιμοι πόροι (συμπεριλαμβανομένου του παράγοντα «χρόνου») για κάλυψη όλων των απαιτούμενων αναγκών δεν είναι ποτέ επαρκείς⁷¹.

Αναλόγως με το πεδίο εφαρμογής της, όπως ακροθιγώς αναφέρθηκε παραπάνω, η στρατηγική χωρίζεται σε διάφορα επίπεδα. Μπορούμε να πούμε ότι η Εθνική Πολιτική θέτει τους στόχους τους οποίους αναλαμβάνει να εκτελέσει και να φέρει σε πέρας η Εθνική (Υψηλή) Στρατηγική. Βασικός πυλώνας και «εργαλείο» της Εθνικής – Υψηλής Στρατηγικής είναι η Στρατιωτική Στρατηγική, η οποία κι αυτή με τη σειρά της αναλύεται σε περαιτέρω επίπεδα, το στρατηγικό, το επιχειρησιακό και το τακτικό.

Ακολουθώντας το στρατιωτικό παράδειγμα, όπου τα όρια και οι αρμοδιότητες είναι σαφώς πιο καθορισμένα κι ευδιάκριτα, θα επιχειρηθεί να παρουσιαστούν οι διαφορές των παραπάνω επιπέδων και κυρίως της στρατηγικής με αυτό της τακτικής. Θα πρέπει να φανταστούμε κάθε μηχανισμό λήψης αποφάσεων ως ένα μηχανισμό στον οποίο εισάγονται η αποστολή και τα διαθέσιμα μέσα και πρέπει να εξαχθεί και να υλοποιηθεί ένα επιχειρησιακό σχέδιο. Όσον αφορά τη

⁶⁸ Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, (Αθήνα, Εστία, 1999), σελ. 82.

⁶⁹ Στο ίδιο, σελ 130.

⁷⁰ Σύμφωνα με τον Sun Tzu: «Οι στρατιωτικοί σχηματισμοί είναι σαν το νερό – το νερό αποφεύγει τα ψηλά και κυλάει προς τα χαμηλά, ο στρατιωτικός σχηματισμός αποφεύγει τη δύναμη και επιτίθεται στην αδυναμία, η ροή του νερού καθορίζεται από το έδαφος, η νίκη μίας στρατιωτικής δύναμης καθορίζεται από τον εχθρό». Sun Tzu, *Η τέχνη του πολέμου*, (μετάφραση Έφη Καλλιφατίδου, Αθήνα, Γ.Κ. Ελευθερουδάκης ΑΕ, Οξύ ΑΕ, 2008), σελ. 87.

⁷¹ Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, (Αθήνα, Εστία, 1999), σελ. 83.

Στρατιωτική στρατηγική, οι αντικειμενικοί σκοποί τίθενται από την Εθνική – Υψηλή Στρατηγική και τα μέσα αφορούν όλο το σώμα των ενόπλων δυνάμεων ενός κράτους. Για να επιτύχει την αποστολή της η Στρατιωτική Στρατηγική καταρτίζει σχέδια και δίνει αποστολές στις Διοικήσεις και στις δυνάμεις των επιμέρους Θεάτρων Επιχειρήσεων⁷², για παράδειγμα του Έβρου ή των νησιών. Αυτές αποτελούν το Επιχειρησιακό επίπεδο, δηλαδή *“το επιχειρησιακό επίπεδο συνδέει, μέσω της επιχειρησιακής τέχνης, την τακτική ανάπτυξη των δυνάμεων με τους στρατηγικούς Αντικειμενικούς Σκοπούς”*⁷³. Μ’ άλλα λόγια, *“η χρήση μεγάλων στρατιωτικών μονάδων (συμβατικά ξεκινώντας από το σώμα στρατού) για την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών που έχουν τεθεί στα πλαίσια μιας εκστρατείας, ενός θεάτρου επιχειρήσεων ή ενός κλάδου των ενόπλων δυνάμεων ονομάζεται επιχειρησιακή τέχνη (operational art)”*⁷⁴. Τέλος, όσον αφορά το Τακτικό επίπεδο, σ’ αυτό *“οι δυνάμεις εμπλέκονται για την εκπλήρωση των αποστολών τους. Η επιτυχής εκτέλεση των αποστολών τους επιφέρει την επίτευξη στρατιωτικών αντικειμενικών σκοπών”*⁷⁵ ή αλλιώς Τακτική ονομάζεται *“η χρήση των στρατιωτικών μονάδων για την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών που έχουν τεθεί στα πλαίσια μιας μάχης”*⁷⁶.

Τα προαναφερθέντα επίπεδα πρέπει να *“εκλαμβάνονται γενικά ως τμήματα ενός φάσματος και όχι ως αυστηρά διαχωρισμένες κατηγορίες”*⁷⁷ όπως, για παράδειγμα, πολλές φορές το Στρατηγικό και το Επιχειρησιακό επίπεδο ταυτίζονται λόγω ιδιαιτεροτήτων γεωγραφικής διαμερισμάτωσης η δομής διοίκησης. Από την άλλη μεριά, οι διαφορές μεταξύ Στρατηγικής και Τακτικής είναι πιο ευδιάκριτες. *“Η τακτική έχει να κάνει με την εκτέλεση της στρατηγικής ή/και της επιχειρησιακής τέχνης. Η στρατηγική τελειώνει και η τακτική αρχίζει τη στιγμή που οι αντίπαλες δυνάμεις έρχονται σε επαφή. Με άλλα λόγια, ενώ η στρατηγική*

⁷² Εδώ κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ο ορισμός του Θεάτρου Επιχειρήσεων: *“Είναι ο εκτεταμένος γεωγραφικός χώρος που είναι αναγκαίος για συγκέντρωση, ανάπτυξη, ελιγμό των στρατιωτικών δυνάμεων και Διοικητικής Μέριμνας (Στρατιωτικής Επιμελητείας - Logistics), που τελούν υπό ενιαία (εθνική ή συμμαχική) διοίκηση, ικανών να επιτύχουν στρατηγικούς αντικειμενικούς σκοπούς. Περιλαμβάνει τη Ζώνη Μάχης (ΖΜ) και τη Ζώνη Συγκοινωνιών (ΖΣ)”*. Στρατιωτικός Κανονισμός (Εγχειρίδιο Εκστρατείας) 100-1, *Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων*, (Αθήνα, Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Δόγματος, Τυπογραφείο Ελληνικού Στρατού, Νοέμβριος 2008), σελ. 24.

⁷³ Στο ίδιο, σελ. 37.

⁷⁴ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2008), σελ. 44.

⁷⁵ Στρατιωτικός Κανονισμός (Εγχειρίδιο Εκστρατείας) 100-1, *Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων*, (Αθήνα, Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Δόγματος, Τυπογραφείο Ελληνικού Στρατού, Νοέμβριος 2008), σελ. 38.

⁷⁶ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2008), σελ. 45.

⁷⁷ Στο ίδιο, σελ 45.

(ή επιχειρησιακή τέχνη) ορίζει το πού, πότε και με τι δυνάμεις θα εκτελεστεί μια ενέργεια, η τακτική διέπει το πώς η ενέργεια αυτή θα εκτελεστεί. Γενικά, η τακτική αφορά στη «μάχη» και η στρατηγική στον «πόλεμο», η μια στον χειρισμό των μέσων και η άλλη στην επίδρασή τους στην επίτευξη των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών.»⁷⁸

Κατ' αναλογία μπορούμε να μεταφέρουμε το μοντέλο αυτό των τριών επιπέδων⁷⁹ σε κάθε αναλαμβανόμενη αποστολή ή προς εκπλήρωση αντικειμενικό σκοπό. Για παράδειγμα, κατά την κρίση του Μαρτίου του 1987, η Εθνική Πολιτική πρόσταζε τη διατήρηση της αποτροπής και τη δυνατότητα καίριου πλήγματος κατά των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων σε περίπτωση κλιμάκωσης της κρίσης σε πόλεμο, η Υψηλή Στρατηγική, στα πλαίσια χειρισμού της κρίσης, επεδίωξε τον εξαναγκασμό του αντιπάλου⁸⁰ σε ακύρωση της διεκδικητικής του συμπεριφοράς στο Αιγαίο και σε απόσυρση του ερευνητικού σκάφους ενώ σε τακτικό επίπεδο επετεύχθη η έγκαιρη ανάπτυξη του ελληνικού στόλου, αποκλείοντας τον Τουρκικό εντός των στενών των Δαρδανελίων αλλά και η πλήρης ανάπτυξη των χερσαίων παραμεθορίων δυνάμεων στους προβλεπόμενους χώρους με πλήρη ετοιμότητα για ανάληψη πολεμικών επιχειρήσεων.

2.5.3 Ο ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟΣ ΩΣ ΥΨΗΛΗ-ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

2.5.3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Μέχρι στιγμής έχουν αποσαφηνιστεί οι τύποι και τα επίπεδα της στρατηγικής και έχει γίνει σαφές ότι προϋπόθεση της επιβίωσης ενός κράτους εντός του άναρχου, άκρως ανταγωνιστικού διεθνούς περιβάλλοντος, με έμφυτα τα αίτια πολέμου, όπως περιγράφηκε παραπάνω, είναι η κατάρτιση και υλοποίηση μιας συγκροτημένης και αξιόπιστης Υψηλής στρατηγικής. Η στρατηγική όμως “είναι έννοια που αφορά τις συγκρούσεις δύο ή περισσότερων αντίπαλων θελήσεων” και “έχει τις ρίζες της σε συγκεκριμένο τρόπο διαμάχης, στον οποίο οι αντίπαλες πλευρές χρησιμοποιούν ή απειλούν να χρησιμοποιήσουν

⁷⁸ Στο ίδιο, σελ. 45.

⁷⁹ Η δύο επιπέδων, παραλείποντας το επιχειρησιακό, αν ο αντικειμενικός σκοπός - αποστολή, τα διατιθέμενα μέσα ή το μέγεθος του προς εκτέλεση έργου δεν είναι αρκετά ευρεία ώστε να το δικαιολογούν.

⁸⁰ Ομολογουμένως επιτυχώς, μέσω προσέγγισης της Βουλγαρίας, απειλής κλεισίματος της Αμερικανικής Βάσης στη Νέα Μάκρη αλλά κυρίως μέσω δεσμεύσεως με αξιοπιστία της χώρας να μην ανεχτεί μια τέτοια παραβίαση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της. Εκτεταμένη ανάλυση θα λάβει χώρα σε επόμενο κεφάλαιο.

ένοπλη βία”⁸¹. Επιπροσθέτως, απειλή και εξαναγκασμός είναι έννοιες συνυφασμένες, καθώς η απειλή προϋποθέτει τον φορέα και εκφραστή του εξαναγκασμού αλλά και εξαναγκάζων χωρίς εκπεφρασμένη απειλή δεν δικαιολογεί τον τίτλο του. Επομένως, όταν οι σκοποί δύο κρατών είναι αντικρουόμενοι ή μ’ άλλα λόγια δύο κράτη επιδιώκουν τους ίδιους αντικειμενικούς σκοπούς, για παράδειγμα τον έλεγχο των ίδιων ενεργειακών πόρων, τότε τα κράτη επιδιώκουν, μέσω της υψηλής στρατηγικής, να εξαναγκάσουν τον αντίπαλο σε παραίτηση από τα συμφέροντα και τις επιδιώξεις του. Μάλιστα, το πλέον επιθυμητό σε κάθε είδους αντιπαράθεση είναι ο εξαναγκάζων να φέρει τον εξαναγκαζόμενο, δια της απειλής, σε κατάσταση κατά την οποία ο εξαναγκαζόμενος να έχει να επιλέξει μεταξύ μιας επιλογής που βλάπτει τα συμφέροντά του και μιας άλλης που τα βλάπτει περισσότερο, οπότε και μπαίνει στη διαδικασία να επιλέξει τη λιγότερο επιζήμια γι’ αυτόν επιλογή. Είναι η κατάσταση κατά την οποία σε μια παρτίδα σκάκι ο εξαναγκάζων καταφέρνει να απειλήσει ταυτόχρονα δύο πιόνια του αντιπάλου, αναγκάζοντάς τον να επιλέξει ποιο θα θυσιάσει. Με τον τρόπο αυτό ο εξαναγκάζων έχει σίγουρο όφελος, σε κάθε περίπτωση, ενώ ο εξαναγκαζόμενος επιλέγει το μέγεθος της ήττας και της καταστροφής του. Ακόμα κι αν δεν γίνεται εύκολα αντιληπτό, η υψηλή στρατηγική των κρατών, ιδιαίτερα των αναθεωρητικών, πολλές φορές επιδιώκει τη μεθόδευση της διεθνούς κατάστασης ώστε, χρησιμοποιώντας εξαναγκασμό, να φέρουν τον αντίπαλό τους σε κατάσταση επιλογής μεταξύ δύο «κακών» εξελίξεων. Αποτελεί την ασφαλέστερη τακτική επιτυχίας οφέλους με το ελάχιστο δυνατόν ρίσκο και κόστος.

Άλλωστε, *“οι μακροσκοπικές στρατηγικές των δρώντων σε ένα άναρχο, ανασφαλές περιβάλλον, στο οποίο ελλοχεύει μονίμως η απειλή βίας, ανάγονται, σε τελική ανάλυση, σε απλά αρχέτυπα συμπεριφοράς που ισχύουν ακόμα και σε πρωτόγονες, προκρατικές συνθήκες ή, για να δώσω μια πιο σύγχρονη παράσταση, σε μια κακόφημη γειτονιά εκτός νόμου, όπου βασιλεύουν οι συμμορίες και η βία”*⁸².

2.5.3.2 ΤΥΠΟΙ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

Υπό τέτοιες συνθήκες, οι δρώντες, για να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους εντός του διεθνούς συστήματος, έχουν να επιλέξουν

⁸¹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική, 6^{ος} – 11^{ος} αιώνας*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2000), σελ. 16,17.

⁸² Στο ίδιο, σελ 22. Πρόκειται για το δίλλημα “...το πορτοφόλι ή τη ζωή σου”.

μεταξύ των εξής τεσσάρων μακροσκοπικών τύπων Υψηλής Στρατηγικής⁸³:

α. Στρατηγική στρατιωτικής ανάσχεσης ή επέκτασης.

Πρόκειται για τη στρατηγική κατά την οποία το κράτος, κινητοποιώντας τα μέσα του και τις δυνατότητές του, είτε αναλαμβάνει να υπερασπιστεί τα κυριαρχικά του δικαιώματα και τα εθνικά του συμφέροντα, εάν έχουμε ένα κράτος που επιθυμεί τη διατήρηση του status quo έναντι μιας απειλής, είτε με διεκδικητική-απειλητική συμπεριφορά, επιδιώκει την αποκόμιση οφέλους με αναθεώρηση του status quo. Με άλλα λόγια, είτε τηρείται επιθετική (εξαναγκαστική) στρατηγική ή αμυντική στρατηγική (αποτροπή, εξαναγκαστική διπλωματία) ώστε να αποτραπεί ο αντίπαλος. Δίνεται έμφαση στο στρατιωτικό χαρακτήρα της στρατηγικής της ανάσχεσης ή επέκτασης καθώς, ουσιαστικά, οι ένοπλες δυνάμεις είναι αυτές που καλούνται να υλοποιήσουν την απειλή ή τη χρήση βίας, είτε για εξαναγκασμό είτε για αποτροπή του αντιπάλου. Αυτό, βέβαια, δε σημαίνει ότι ένα κράτος δε μπορεί να επιτύχει ανάσχεση ή επέκταση χρησιμοποιώντας και τα άλλα μέσα που έχει στη διάθεσή της η υψηλή στρατηγική όπως οικονομία, διπλωματία κλπ.

β. Στρατηγική συμμαχιών.

Στη περίπτωση αυτή το κράτος επιζητά συμμαχία με άλλα κράτη – δρώντες του διεθνούς συστήματος, με τα οποία αντιμετωπίζει την ίδια απειλή ή τα συμφέροντά τους ταυτίζονται.

γ. Στρατηγική εξισορροπήσεων.

Αφορά τη στρατηγική κατά την οποία το κράτος τηρεί στάση ετοιμότητας να συμπράξει με κάποιο άλλο εάν απαιτηθεί, χωρίς όμως να δεσμεύεται από μια σχέση συμμαχίας, έτσι ώστε εάν υπάρξει ανάγκη, η ισορροπία ισχύος να ενισχυθεί προς όφελός του, εξισορροπώντας την απειλή.

δ. Στρατηγική κατευνασμού

Είναι η στρατηγική κατά την οποία ο εξαναγκαζόμενος προβαίνει σε παραχωρήσεις προς όφελος του εξαναγκάζοντα, με σκοπό να κατευνάσει τη διεκδικητική συμπεριφορά του και να καταργηθεί η αιτία της αντιπαλότητας. Πρόκειται για «επικίνδυνη» στρατηγική, που

⁸³ Για λεπτομερέστερη ανάλυση περί των Ιδεατών Τύπων Μακροσκοπικής Υψηλής Στρατηγικής στο ίδιο, σελ. 22-29.

πρέπει να υιοθετείται κάτω από ορισμένες αυστηρά καθορισμένες συνθήκες, όπως για παράδειγμα η ισοδυναμία των αντιπάλων σε στρατιωτική ισχύ, καθώς σε αντίθετη περίπτωση υπάρχει κίνδυνος να «ανοίξει η όρεξη» του εξαναγκάζοντα και η διεκδίκηση να μεταφερθεί και σε άλλα πεδία, οδηγώντας τον εξαναγκαζόμενο σε διαδοχικές υποχωρήσεις.

Η διεθνής πρακτική έχει δείξει ότι τα κράτη δεν επιλέγουν αμιγώς μια εκ των ανωτέρω στρατηγικών αλλά δημιουργούν συνδυασμούς αυτών, ώστε να προσαρμοστούν καλύτερα στις εκάστοτε επικρατούσες συνθήκες. Συχνό είναι και το φαινόμενο ένα κράτος, διαπιστώνοντας την ανεπάρκεια ή την αποτυχία μια στρατηγικής εν μέσω κρίσης, να επιλέγει έναν άλλο συνδυασμό, που θεωρεί ως καταλληλότερο. Μεγάλη προσοχή θα πρέπει να δίδεται στην επιλογή του βέλτιστου συνδυασμού, καθώς *“οι συνδυασμοί ιδεατών τύπων κινδυνεύουν ενίοτε από έλλειψη εσωτερικής συνοχής και αλληλοϋπονόμευση”*.⁸⁴

2.5.3.3 ΜΕΣΑ ΕΚΠΛΗΡΩΣΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Στην ενότητα αυτή θα εξεταστούν τα συστατικά στοιχεία ή αλλιώς οι πυλώνες της Υψηλής Στρατηγικής, τα μέσα δηλαδή τα οποία χρησιμοποιεί και κινητοποιεί ένα κράτος για να επιτύχει τους στόχους που θέτει η Εθνική Πολιτική. Αυτά είναι η στρατιωτική στρατηγική, η οικονομία, η διπλωματία, η εσωτερική πολιτική και η διεθνής νομιμοποίηση.⁸⁵ Έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω, όπου έγινε ο διαχωρισμός των εννοιών της Στρατηγικής ως ευρεία έννοια, ως Υψηλή – Εθνική Στρατηγική και ως Στρατιωτική Στρατηγική, ότι Στρατιωτική Στρατηγική καλείται *“ο κλάδος της Εθνικής (ή Συμμαχικής) Στρατηγικής που εξετάζει τον τρόπο ανάπτυξης και χρησιμοποίησης του συνόλου των ενόπλων δυνάμεων και γενικότερα του πολεμικού δυναμικού της χώρας για την επίτευξη του στρατιωτικού σκοπού της εθνικής άμυνας (Εθνικής Στρατηγικής) στην ειρήνη και στον πόλεμο”*.⁸⁶

⁸⁴ Στο ίδιο, σελ 30.

⁸⁵ Για μια εκτενέστερη ανάλυση στα: Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική, 6^{ος} – 11^{ος} αιώνας*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2000), σελ. 16 – 22, Αθανάσιος Πλατιάς, *Εκτός Συνόρων*, (Αθήνα, Παπαζήση, 1997), σελ. 18 – 20 και κυρίως στο Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία: Πολιτική και Στρατηγική των Ελλήνων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, 1821-1932*, (Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 1996), κεφ. 1.

⁸⁶ Στρατιωτικός Κανονισμός (Εγχειρίδιο Εκστρατείας) 100-1, *Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων*, (Αθήνα, Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Δόγματος, Τυπογραφείο Ελληνικού Στρατού, Νοέμβριος 2008), σελ. 4.

Όσον αφορά την πολεμική περίοδο, η στρατιωτική στρατηγική αποτελεί την αιχμή του δόρατος της υψηλής στρατηγικής, με την οποία επιδιώκεται δια της χρήσης ένοπλης βίας, η κάμψη της θέλησης του αντιπάλου για συνέχιση του αγώνα και επιβολή της θέλησής μας επ' αυτού, προς επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών που θέτει η πολιτική. Πρωταρχική επιδίωξη της στρατιωτικής στρατηγικής είναι η καταστροφή των αντίπαλων ενόπλων δυνάμεων, ώστε να καταστήσουν τον αντίπαλο ανίκανο να υπερασπιστεί τον εαυτό του. Δευτερευόντως, επιδιώκονται άλλοι αντικειμενικοί σκοποί όπως κατάληψη εδαφών, καταστροφή πλουτοπαραγωγικών πηγών, δικτύων και εγκαταστάσεων και μόνο αν αυτοί συμβάλουν στην επιτυχία της πρωταρχικής επιδίωξης. Όσες νίκες κι αν έχει καταγάγει ένας στρατός στα πεδία των μαχών, εάν δεν καταφέρει να καταστρέψει τον αντίπαλο στρατό, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει εξασφαλίσει τη νίκη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της Μικρασιατικής εκστρατείας όταν, παρά τις συνεχείς νίκες του ελληνικού στρατού και την κατάληψη σε βάθος της επικράτειας του αντιπάλου, απέτυχε να καταστρέψει το κέντρο βάρους των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου, οπότε η νικηφόρα πορεία σταμάτησε στις τρεις γραμμές άμυνας του Σαγγαρίου ποταμού με επακόλουθο την κατάρρευση του μετώπου.

Όσον αφορά την ειρηνική περίοδο, η στρατιωτική στρατηγική μπορεί να υποβοηθήσει τη διπλωματία ώστε, με τις κατάλληλες τακτικές κινήσεις, να δώσει αυξημένο ειδικό βάρος στις επιδιώξεις του κράτους, να καταστήσει αξιόπιστες τις διεκδικήσεις του, αναβαθμίζοντας την αξιοπιστία της τιμωρίας σε περίπτωση μη συμμόρφωσης, είτε στα πλαίσια της αποτροπής είτε στα πλαίσια της εκβιαστικής διεκδίκησης. Για παράδειγμα, ένα αναθεωρητικό κράτος εξοπλίζοντας τις ένοπλες δυνάμεις του, έστω με αγορά αποβατικών σκαφών και εκτελώντας αποβατικές ασκήσεις, αναβαθμίζει τη δυνατότητα και την απειλή προς τα γειτονικά του να επιφέρει κατάληψη εδαφών, απειλή που διευκολύνει την επιτυχία άλλων διεκδικήσεων στο διπλωματικό πεδίο. Από την άλλη πλευρά, η ισχυροποίηση των ναυτικών δυνάμεων ή η δημιουργία ισχυρών βομβαρδιστικών σημηνών που μπορούν να επιφέρουν συντριπτικό πλήγμα στο έμπυχο υλικό αλλά και στην υποδομή του αντιπάλου, μπορούν να δράσουν αποτρεπτικά και να θωρακίσουν τα συμφέροντα του κράτους απέναντι σε αναθεωρητικές διεκδικήσεις, όπως περιγράφηκαν παραπάνω.

Ο δεύτερος παράγοντας διεξαγωγής της υψηλής στρατηγικής είναι ο οικονομικός. Η οικονομία είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη στρατιωτική στρατηγική, καθώς παρέχει τις δυνατότητες υλικής υποστήριξης των ενόπλων δυνάμεων σε καιρό πολέμου αλλά και ειρήνης. Σε όλο το φάσμα της η επιμελητεία αφορά τη κατασκευή και συντήρηση των

εγκαταστάσεων, τη σίτιση, τα λοιπά λειτουργικά έξοδα, τη μεταφορά, την παροχή πυρομαχικών, εξοπλισμών και εφοδίων είτε αυτά αγοράζονται είτε κατασκευάζονται εντός της χώρας. Όμως, η οικονομία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και στα πλαίσια της εξωτερικής πολιτικής καθώς παρέχει τη δυνατότητα σύναψης και υποστήριξης συμμαχιών, παροχής βοήθειας σε υποστηρικτές της οικείας πολιτικής στο εξωτερικό κι άλλωστε, μια ισχυρή οικονομικά χώρα, με το κύρος που την περιβάλλει αλλά και με τις δυνατότητες στις οποίες μπορεί να μεταφραστεί η οικονομική της ευρωστία, μπορεί να προωθήσει πολύ ευκολότερα τις επιδιώξεις της. Είναι δεδομένο άλλωστε, ότι ισχυρές οικονομικά χώρες δεν αντιστέκονται στον πειρασμό αργά ή γρήγορα να μετατρέψουν την οικονομική δύναμη και σε στρατιωτική. Μια ακόμα παράμετρος της οικονομίας ως μέσο εκπλήρωσης της υψηλής στρατηγικής πρέπει να είναι η επιδίωξή της να υπονομευτεί *“η δυνατότητα οικονομικής υποστήριξης των ενόπλων δυνάμεων της αντίπαλης πλευράς”*⁸⁷ και κυρίως η υπονόμηση των οικονομικών μέσων εκείνων που παρέχουν άμεση υποστήριξη στις αντίπαλες ένοπλες δυνάμεις, για παράδειγμα πλήγμα στον τουρισμό, στη γεωργία, τη βιομηχανία ακόμα και στις μονάδες αμυντικής βιομηχανίας.

Ο τρίτος παράγοντας της υψηλής στρατηγικής αφορά τη διπλωματία. Μέσω της διπλωματίας τα κράτη επιδιώκουν να προάγουν τα εθνικά τους συμφέροντα, να σχηματίσουν συμμαχίες ή άξονες, εξασφαλίζοντας την εκ των προτέρων ή την κατά περίπτωση, άμεση ή έμμεση υποστήριξη και σύμπραξη άλλων δυνάμεων. Η διπλωματία χρησιμοποιεί τη γλώσσα του συμφέροντος για να πείσει είτε ότι υπάρχει ταύτιση συμφερόντων είτε ότι είναι προς το συμφέρον του εν δυνάμει συμμάχου η υποστήριξη των οικείων συμφερόντων ή ακόμα και η συστράτευση κατά του αντιπάλου. Όσο περισσότερο συμπλέει η διπλωματία με τη διεθνή νομιμοποίηση, τόσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες να επιτύχει τους στόχους της. Επίσης, η διπλωματία διαδραματίζει καίριο ρόλο στις απευθείας σχέσεις με τον αντίπαλο είτε σε εμπόλεμη είτε σε ειρηνική περίοδο, πόσο μάλλον κατά τη διάρκεια κρίσεως. Δια μέσου της διπλωματικής οδού εκφράζονται οι διεκδικήσεις, οι εκβιαστικές απαιτήσεις, οι προσπάθειες εξαναγκασμού αλλά και, από την άλλη μεριά, η δέσμευση για υπεράσπιση των κεκτημένων και των συμφερόντων και η αποφασιστικότητα για κλιμάκωση των εχθροπραξιών σε περίπτωση που δεν αποσυρθούν οι αναθεωρητικές επιτάσεις. Αυτό άλλωστε, αποτελεί και το κατεξοχήν περιεχόμενο της εξαναγκαστικής διπλωματίας.

⁸⁷ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική, 6^{ος} – 11^{ος} αιώνας*, (Αθήνα, εκδόσεις Ποιότητα, 2000), σελ. 19.

Η διεθνής νομιμοποίηση, όπως προαναφέρθηκε, αποτελεί τον επόμενο παράγοντα της υψηλής στρατηγικής. Σε αντίθεση με τη διπλωματία, που συνδιαλέγεται με όρους συμφέροντος, η διεθνής νομιμοποίηση συνδιαλέγεται με όρους δικαίου και αξιών. Προσπαθεί δηλαδή το κράτος στο διεθνή στίβο να νομιμοποιήσει τις ενέργειές του και να δημιουργήσει ρεύμα αποδοχής και υποστήριξης των, χρησιμοποιώντας επιχειρήματα που επικαλούνται οικουμενικές αξίες ή το διεθνές δίκαιο. Ακόμα κι αν οι ενέργειές του και οι επιδιώξεις του αποτελούν κατάφορη παραβίαση του διεθνούς δικαίου, το κράτος επιδιώκει την απόκρυψη των επιλήψιμων ενεργειών και την προβολή των ευνοϊκών. Κρίσιμο ρόλο παίζουν σ' αυτή την προσπάθεια η χρησιμοποίηση του τύπου και των τηλεοπτικών μέσων μαζικής ενημέρωσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα έχουμε κατά τον πόλεμο Γεωργίας – Ρωσίας στη Νότια Οσσετία τον Αύγουστο του 2008, όπου η Γεωργία μέσω του τύπου κατηγορήσε τη Ρωσία για την έναρξη των εκθροπραξιών ενώ τρεις μήνες αργότερα αποδείχθηκε ότι μάλλον το αντίθετο συνέβη.⁸⁸ Άλλη περίπτωση προσπάθειας διεθνούς νομιμοποίησης είχαμε με τη δημιουργία της «συμμαχίας των προθύμων» για την επέμβαση στο Ιράκ το 2003, όταν κατέστη αδύνατο για το συμβούλιο ασφαλείας του ΟΗΕ να νομιμοποιήσει και να εξουσιοδοτήσει μια επέμβαση των συμμαχικών δυνάμεων υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών.

Τέλος, η εσωτερική πολιτική αποτελεί τον πέμπτο παράγοντα εξυπηρέτησης της υψηλής στρατηγικής και αφορά το βαθμό της κινητοποίησης των εγχώριων δυνάμεων στην κοινή προσπάθεια. Πιο συγκεκριμένα, ένα κράτος δια της εσωτερικής του πολιτικής επιδιώκει να αντλήσει πόρους από το έμπυχο δυναμικό της χώρας ώστε να τους θέσει στη διάθεση της οικονομίας, της διπλωματίας και των ενόπλων δυνάμεων. Απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί, κατ' αντιστοιχία της διεθνούς νομιμοποίησης, η εσωτερική νομιμοποίηση των ενεργειών και επιλογών του κράτους. Βέβαια, στην περίπτωση της εσωτερικής νομιμοποίησης δεν είναι απαραίτητο να επικαλούνται οικουμενικές αξίες και το διεθνές δίκαιο – αν και κάτι τέτοιο δίνει ιδιαίτερη δυναμική στην εσωτερική νομιμοποίηση – αλλά είναι δυνατόν να επικαλούνται συλλογικές πεποιθήσεις, αλυτρωτικές αξιώσεις ως κατάλοιπα παλαιότερων διενέξεων ή ακόμα και κίνητρα θρησκείας και συμφέροντος. Πολλάκις, εξάλλου, έχει αποδειχθεί η προθυμία του λαού ενός κράτους να αυθυποβληθεί και να στηρίξει την επιθετική συμπεριφορά του κράτους, επικαλούμενος κανόνες δικαίου και

⁸⁸ Άρθρο στην ηλεκτρονική έκδοση των New York Times στη διεύθυνση http://www.nytimes.com/2008/11/07/world/europe/07georgia.html?_r=1&pagewanted=all το οποίο, με κάποιες αλλαγές δημοσιεύτηκε και στην έντυπη έκδοση στις 7 Νοέμβρη 2008, σελ Α1, στη Νέα Υόρκη.

ανθρωπιστικούς λόγους, ουσιαστικά όμως κινητοποιούμενος, αν και ανομολόγητα, από την προσδοκία οφέλους και την επιδίωξη κέρδους. Θα πρέπει επίσης να επισημάνουμε ότι η λειτουργία της εσωτερικής πολιτικής ως παράγοντας διαμόρφωσης και επιτυχίας της υψηλής στρατηγικής δε θα πρέπει να εξαντλείται στην οικεία εσωτερική πολιτική αλλά θα πρέπει να επιδιώκεται και ο επηρεασμός της εσωτερικής πολιτικής του αντιπάλου δια της προπαγάνδας και των ψυχολογικών επιχειρήσεων.

Για να επιτευχθεί η μέγιστη απόδοση των παραπάνω μέσω εκπλήρωσης της υψηλής στρατηγικής θα πρέπει αυτά να ενταχθούν σε ένα ολοκληρωμένο σχεδιασμό, σύμφωνα με τους στόχους που θέτει η εθνική πολιτική⁸⁹. Πρώτον, θα πρέπει να γίνει πλήρης και σωστή εκτίμηση της διεθνούς κατάστασης έτσι ώστε να διαγνωστούν οι υπαρκτές ή εν δυνάμει απειλές, περιορισμοί, ευκαιρίες αλλά και ο διεθνής καταμερισμός ισχύος. Η υψηλή στρατηγική θα πρέπει να εναρμονίζεται με τις συνθήκες που επικρατούν στο διεθνές περιβάλλον, ώστε να δρα εντός γεωπολιτικής πραγματικότητας, διαφορετικά, ο κίνδυνος αποτυχίας είναι κάτι παραπάνω από βέβαιος.

Δεύτερον, στη συνέχεια θα πρέπει να τεθούν οι αντικειμενικοί σκοποί τους οποίους καλείται να επιτύχει η υψηλή στρατηγική, λαμβάνοντας υπόψη τις επικρατούσες συνθήκες του διεθνούς περιβάλλοντος, τον βαθμό αναγκαιότητας και επείγοντος του κάθε στόχου και τη δυνατότητα επιτυχίας, δεδομένου του πεπερασμένου των διαθέσιμων μέσων και πόρων. Λάθος εκτίμηση των απαιτούμενων αλλά και των διαθέσιμων πόρων για την επιτυχία ενός σκοπού μπορεί να οδηγήσει σε καταστροφή, καθώς η επιδίωξη στόχων μεγαλύτερων των δυνατοτήτων οδηγεί σε υπερεξάπλωση ενώ η μη υπεράσπιση των κεκτημένων και η παραίτηση από την προσπάθεια επίτευξης στόχων που βρίσκονται εντός των δυνατοτήτων των διαθέσιμων μέσων οδηγεί στον υποβιβασμό της σχετικής θέσης του κράτους και προοδευτικά, στην απώλεια κυριαρχικών δικαιωμάτων.

Τρίτον, αφού καθοριστούν οι αντικειμενικοί σκοποί και τα διαθέσιμα μέσα, θα πρέπει να μελετηθεί ο βέλτιστος συνδυασμός αυτών, ώστε να επιτευχθεί οικονομία δυνάμεων και να αποφευχθεί η σπατάλη πόρων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν αλλού, δεδομένης της ανεπάρκειας πόρων και μέσων, ειδικά όσον αφορά τα μικρά κράτη.

Τέταρτον, δεδομένου ότι οι στόχοι που τίθενται πολλές φορές δε συνάδουν με το διεθνές δίκαιο, θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην κατά το δυνατόν περισσότερο νομιμοποιημένη εικόνα των στόχων

⁸⁹ Για μια διεξοδικότερη ανάλυση του σχεδιασμού της υψηλής στρατηγικής στο Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, (Αθήνα, Εστία, 1999), σελ. 84 – 85 αλλά και στο Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική, 6^{ος} – 11^{ος} αιώνας*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2000), σελ. 16 – 22 και 33 – 35.

που επιδιώκονται και των ενεργειών που αναλαμβάνονται, όπως αυτή παρουσιάζεται στη διεθνή κοινότητα. Από την άλλη πλευρά, εξίσου μεγάλη σημασία θα πρέπει να δίνεται και στη νομιμοποιημένη εικόνα της υψηλής στρατηγικής και στο εσωτερικό του κράτους έτσι ώστε αυτή να δύναται να αντλεί δυνάμεις και πόρους από το πληθυσμό, εφόσον οι θυσίες που θα κληθεί αυτός να κάνει ενδεχομένως να είναι μεγάλες, ειδικά σε περίπτωση εμπόλεμης σύγκρουσης. Εξάλλου, αυτό αφορά το κράτος και ως κρατική δομή και δημόσια διοίκηση, αφού θα πρέπει η συνισταμένη όλων των δυνάμεων να υποστηρίζει την υψηλή στρατηγική. Κλασικό παράδειγμα κατάρρευσης της εσωτερικής νομιμοποίησης είχαμε στην αμερικανική κοινωνία κατά τον πόλεμο στο Βιετνάμ ενώ επιτυχία της εσωτερικής νομιμοποίησης με εκπληκτικά αποτελέσματα είχαμε κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στην Βρετανική και Ελληνική κοινωνία.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι κάθε κράτος, είτε υιοθετεί αμυντική είτε επιθετική πολιτική, είτε επιδιώκει τη διατήρηση είτε τη μεταβολή του status quo, οφείλει να προβαίνει σε σωστή εκτίμηση της επικρατούσας κατάστασης, να καθορίζει τους μακροπρόθεσμους αντικειμενικούς σκοπούς του, να καταρτίζει την υψηλή στρατηγική που εξασφαλίζει την επιτυχία των στόχων αυτών και να ακολουθεί τη στρατηγική αυτή με συνέπεια, μεθοδικότητα και προσήλωση. Μόνο κατ' αυτόν τον τρόπο το κράτος εκπέμπει αξιοπιστία, καταξιώνεται στο διεθνή στίβο και αποτελεί μια υπολογίσιμη δύναμη που δε σπαταλά τους πόρους του ασκόπως. Διαφορετικά, το διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον του επιφυλάσσει μόνο αποτυχίες και συρρίκνωση, μεταφορικά αλλά και στην κυριολεξία.

2.5.3.4 ΤΥΠΟΙ ΕΠΙΘΕΤΙΚΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ – ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ - ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Οι διαθέσιμες επιλογές υψηλής στρατηγικής διακρίνονται σε επιθετικές και αμυντικές, όπως έχει ήδη προαναφερθεί, αναλόγως εάν επιδιώκεται μεταβολή ή διατήρηση του status quo εάν δηλαδή το κράτος υιοθετεί επιθετική ή αμυντική πολιτική απέναντι στο αντίπαλό του. Διεξοδικά και με μεγάλη λεπτομέρεια έχει αναφερθεί στα είδη των στρατηγικών αυτών ο Alexander L. George, του οποίου την κατηγοριοποίηση ακολουθούν κατά συντριπτική πλειοψηφία οι σύγχρονοι μελετητές⁹⁰.

⁹⁰ Η παρούσα ανάλυση στη ενότητα αυτή βασίστηκε στην ανάλυση και στο θεωρητικό κατασκεύασμα του Alexander L. George. Για περισσότερες λεπτομέρειες στο: Alexander L. George, *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, (Boulder, Colorado, Westview Press, 1991), κεφ. 16 (Strategies for Crisis Management), σελ. 377 – 394,

Ενώ όμως ο ίδιος διαχωρίζει τις στρατηγικές σε αμυντικές κι επιθετικές με κριτήριο την πρόθεση μεταβολής του status quo⁹¹, θεωρεί και τα δύο είδη στρατηγικής ως μεθόδους χειρισμού κρίσεων.⁹² Αυτό αποτελεί σχήμα οξύμωρο, καθώς η αντιμετώπιση μιας κρίσης δεν απαιτεί ανάληψη δράσης με εφαρμογή μιας επιθετικής στρατηγικής αλλά μάλλον το αντίστροφο, μια επιθετική στρατηγική προκαλεί μια κρίση. Επομένως, σε μια κρίση, το κράτος που κάνει χρήση μιας επιθετικής στρατηγικής απέναντι σε κάποιο άλλο, δεν επιδιώκει την άμυνά του αλλά μάλλον είναι αυτό που προκαλεί την κρίση αυτή.

Ο Alexander L. George εντοπίζει το πρόβλημα στο βασικό δίλλημα πολιτικής που αντιμετωπίζουν οι ηγέτες κατά τη διάρκεια διπλωματικών συγκρούσεων που μπορεί να οδηγήσουν σε εμπόλεμη σύγκρουση, το οποίο είναι ότι οι ηγέτες πρέπει να επινοήσουν την κατάλληλη στρατηγική για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εκάστοτε κρίσης, η οποία να εξασφαλίζει τα ζωτικά συμφέροντα που απειλούνται, χωρίς όμως τον κίνδυνο να προκληθεί ανεπιθύμητος πόλεμος. Βέβαια, συμπληρώνει ο Alexander L. George, “ δεν υπάρχει τέτοιος κίνδυνος εάν μία εκ των δύο πλευρών είναι διατεθειμένη να υποχωρήσει και να αποδεχθεί το συνεπαγόμενο κόστος για τα συμφέροντά της”⁹³. Πλην όμως, θα πρέπει εδώ να σημειώσουμε ότι, ο εξαναγκασμός ενός εκ των δύο αντιπάλων σε υποχώρηση και συμβιβασμό δεν αποτελεί τη λύση του προβλήματος αλλά μάλλον τη δημιουργία ή διαιώνισή του, καθώς, όπως έχει προαναφερθεί, τα κατάλοιπα διενέξεων και οι ηγεμονικές τάσεις αποτελούν κάποια από τα σημαντικότερα αίτια πολέμου.

Εξάλλου, ο Alexander L. George, αναφερόμενος στις επιθετικές στρατηγικές και ειδικότερα στη στρατηγική εκβιασμού σημειώνει ότι ο εκβιασμός “δεν είναι απαραίτητο να είναι μια ωμή και απροκάλυπτη πράξη εκβιασμού του θύματος. Μπορεί να είναι μια καλά προετοιμασμένη στρατηγική η οποία με πειστικό τρόπο να εμφανίζεται ως ο καλύτερος τρόπος για να επέλθει μια αναγκαία μεταβολή σε μια δύσκολη κατάσταση,

στο: Alexander L. George and Richard Smoke, *Deterrence in American Foreign Policy: Theory and Practice*, (New York: Columbia University Press, 1974), κεφ. 13 και 14, αλλά και στο: Χρήστος Λυμπέρης, Ναύαρχος ε.α., επίτιμος αρχηγός ΓΕΕΘΑ, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, (Βάρη Αττικής, Ποιότητα, 1997), σελ. 204 – 209.

⁹¹ Alexander L. George, *Avoiding War: Problems of Crisis Management* (Boulder, Colorado, Westview Press, 1991), σελ. 379. Αποτελεί εξάλλου υπέρμαχο της κατάταξης της Εξαναγκαστικής Διπλωματίας στις αμυντικές στρατηγικές, μεταξύ άλλων στο: Alexander L. George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, (Washington, D.C., United States Institute of Peace, 1991), στη σελ. 5, όπου ο εξαναγκασμός έχει αμυντική χρήση δηλαδή όταν επιδιώκεται να πεισθεί ο αντίπαλος να πάψει ή/και να παραιτηθεί-αποσυρθεί από μια πράξη (πρωτοβουλία) που ανέλαβε, που σκοπό είχε να ανατρέψει το status quo.

⁹² Alexander L. George, *Avoiding War: Problems of Crisis Management* (Boulder, CO: Westview Press, 1991), σελ. 377.

⁹³ Στο ίδιο, σελ 377.

μια μεταβολή που ευδεχομένως να συμβάλει σε μεγαλύτερη σταθερότητα και βελτίωση των σχέσεων των δύο πλευρών. Στην πραγματικότητα, υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες διπλωματικές κρίσεις και συγκρούσεις που ξεκίνησαν από κάποια παραλλαγή της στρατηγικής του εκβιασμού έχουν επιδράσει ευεργετικά στη λειτουργία του διεθνούς συστήματος, βοηθώντας την διευθέτηση επικίνδυνων διαφορών. Τέτοιες κρίσεις μπορούν, αν διαχειριστούν κατάλληλα, να καταλήξουν σε αλλαγές πολιτικής, που οδηγούν στη μείωση των εντάσεων κι ευδεχομένως στην πλήρη επίλυση των συγκρούσεων. Και' αυτόν τον τρόπο, και παρά το γεγονός ότι η στρατηγική του εκβιασμού έχει δυσάρεστα χαρακτηριστικά και πολλές φορές εφαρμόζεται για την επίτευξη επικίνδυνων επεκτατικών πολιτικών, σε διαφορετικό πλαίσιο η ίδια στρατηγική μπορεί να διευκολύνει την ειρηνική αλλαγή στις διακρατικές σχέσεις.⁹⁴ Εδώ, βέβαια, θα σημειώσουμε ότι δε γίνεται λόγος για «ειρηνική αλλαγή» αλλά για «ειρηνική ήττα», με άλλα λόγια κι όπως η σοφή λαϊκή ρήση αναφέρει, έχουμε την επιτομή του “ σφάξε με, αγά μου, να αγιάσω”.

Παρόλα αυτά, ο Alexander L. George έχει κωδικοποιήσει με τον πληρέστερο τρόπο την κατηγοριοποίηση των διαθέσιμων στρατηγικών, αποδίδοντας, κατά τα άλλα, την πραγματική διάστασή τους. Όσον αφορά τις επιθετικές στρατηγικές αυτές απαριθμούνται στις εξής:

- A. Στρατηγική εκβιασμού (Blackmail Strategy)
- B. Στρατηγική περιορισμένης, αναστρέψιμης προκλητικής ενέργειας (Strategy of limited, reversible probe)
- Γ. Στρατηγική ελεγχόμενης (αυξομειούμενης) πίεσης (Strategy of controlled pressure)
- Δ. Στρατηγική των τετελεσμένων γεγονότων (Fait accompli Strategy)
- E. Στρατηγική της πρόκλησης φθοράς (Attrition Strategy)

Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι οι παραπάνω τύποι επιθετικών στρατηγικών αναφέρονται σε κατάσταση ειρηνικής περιόδου ή έστω σε περίοδο κρίσεως και όχι σε περιόδους εμπόλεμης καταστάσεως. Ασφαλώς, με τις κατάλληλες αναγωγές μπορούν να έχουν εφαρμογή και σε πολεμικές περιόδους, πλην όμως στη λογική του πολέμου ενδημικά είναι τα φαινόμενα εκβιασμού, εξαναγκασμού και απειλής καθώς αντικειμενικός σκοπός του πολέμου είναι ο εξαναγκασμός του αντιπάλου σε υποχώρηση, συνθηκολόγηση και παράδοση υπό την απειλή ολοσχερούς καταστροφής. Βέβαια, ακόμα και σε περιόδους ειρήνης ευδεχομένως να λάβουν χώρα εχθροπραξίες, όμως αυτές είναι σε περιορισμένο βαθμό και σε καμία περίπτωση δεν αφορούν γενικευμένο

⁹⁴ Στο ίδιο, σελ 380.

πόλεμο. Πρόκειται για την γκριζα εκείνη ζώνη των κρίσεων του σχήματος 2.4 που οι στρατηγικές έρχονται σε άμεση και σφοδρή σύγκρουση και τα όρια είναι θολά. Παρόλα αυτά, η ανάλυση των τύπων της επιθετικής στρατηγικής που ακολουθεί αναφέρεται στο 1^ο και 4^ο τεταρτημόριο του ανωτέρω σχήματος.

Αναλυτικότερα, όσον αφορά τους τύπους επιθετικής στρατηγικής, έχουμε τους εξής:

A. Στρατηγική εκβιασμού.

Πρόκειται για την πιο ωμή και απροκάλυπτη έκφανση του εξαναγκασμού όπου το αναθεωρητικό κράτος διατυπώνει απροκάλυπτα τις απαιτήσεις του και προσδοκά, υπό το βάρος των απειλών του, το αντίπαλο κράτος να ενδώσει και να εγκαταλείψει το διακύβευμα, χωρίς να προβάλλει αντίσταση. Όπως άλλωστε αναφέρει και ο Alexander L. George, *“ο προκαλών χρησιμοποιεί τη στρατηγική του εκβιασμού για να ενεργοποιήσει μια κρίση από την οποία ελπίζει να ωφεληθεί”*⁹⁵. Η στρατηγική αυτή βρίσκει συνήθως εφαρμογή σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η διαφορά δυναμικότητας των αντιπάλων είναι μεγάλη, οπότε κι έχει μεγαλύτερες πιθανότητες να επιτύχει. Αποτελεί τον ασφαλέστερο τρόπο αποκόμισης ωφελειών χωρίς να χρειαστεί καν η χρήση βίας. Ο αμυνόμενος έχει τρεις διαθέσιμες επιλογές, είτε να ενδώσει στον εκβιασμό, είτε να αρνηθεί με αποτέλεσμα ενδεχομένως το ξέσπασμα πολέμου, είτε να αγνοήσει τον εκβιασμό.

Η αντίδραση του αμυνομένου στον εξαναγκασμό καθορίζει και το βαθμό επιτυχίας της στρατηγικής αυτής, η οποία εξαρτάται καταρχάς από την αξιοπιστία της απειλής, κατά το πόσο δηλαδή ο εξαναγκάζων πείθει τον εξαναγκαζόμενο ότι είναι διατεθειμένος να υλοποιήσει την απειλή του και να προκαλέσει κατ’ ελάχιστον το μέγεθος της ζημίας που αναφέρεται στην απειλή. Εάν ο εξαναγκαζόμενος εκτιμήσει την απειλή ως μη αξιόπιστη κι ότι, για παράδειγμα, πρόκειται για «μπλόφα», μπορεί να αγνοήσει τον εκβιασμό. Οι επιλογές του εξαναγκάζοντος τότε είναι είτε να αποσύρει την απειλή και να καταφύγει σε κάποια άλλη στρατηγική για να επιτύχει τον αντικειμενικό του σκοπό, είτε, για να μη πληγεί το κύρος και η αξιοπιστία του, να προβεί σε υλοποίηση της απειλής του και σε κλιμάκωση της κρίσης.

Κατά δεύτερον, η επιτυχία της στρατηγικής αυτής εξαρτάται από τη νομιμότητα και την ορθότητα με την οποία μπορεί ο εξαναγκάζων να περιβάλλει την απαίτησή του. Εάν η απαίτηση στηρίζεται από νόμους και αρχές του διεθνούς δικαίου ή κινείται προς την κατεύθυνση διόρθωσης μιας ιστορικής αδικίας και ανορθολογικότητας τότε η

⁹⁵ Στο ίδιο, σελ 380.

στρατηγική έχει πολύ μεγαλύτερη πιθανότητα να επιτύχει, καθώς μειώνονται τα ερείσματα που μπορεί να επικαλεστεί ο εξαναγκαζόμενος.

Ένας τρίτος παράγοντας από τον οποίο εξαρτάται η επιτυχία της στρατηγικής εκβιασμού είναι η σημασία που έχει για τον κάθε αντίπαλο το διακύβευμα. Είναι αναμενόμενο, εάν το διακύβευμα είναι μείζονος σημασίας για τον εξαναγκάζοντα και ελάσσονος για τον εξαναγκαζόμενο, ο πρώτος να το επιδιώξει με κάθε διαθέσιμο μέσο ενώ ο δεύτερος να προτιμήσει μια μικρής σημασίας απώλεια αντί της εμπλοκής σε πόλεμο. Αντίστροφα, εάν το διακύβευμα είναι ελάσσονος σημασίας για τον εξαναγκάζοντα και μείζονος για τον εξαναγκαζόμενο, είναι πιθανότερο ο δεύτερος να υπερασπιστεί με σθένος τα κεκτημένα του ενώ ο πρώτος να υπαναχωρήσει και να αποσύρει την απειλή, με αποτέλεσμα την αποτυχία της στρατηγικής αυτής.

Υπάρχουν όμως και ορισμένες στρεβλώσεις όπως, για παράδειγμα, το γεγονός ότι οι πολιτικοί ηγέτες είναι ευαίσθητοι στο πολιτικό κόστος, το οποίο μπορεί να σημαίνει την αμετακίνητη αγκίστρωσή τους σε ζητήματα ελάσσονος σημασίας που μπορεί να οδηγήσει σε επικίνδυνη κλιμάκωση. Επίσης, η απροθυμία του εξαναγκαζόμενου να συμβιβαστεί, ακόμα και σε ήσσονος σημασίας ζητήματα, μπορεί να οφείλεται στην πεποίθηση ότι ο εξαναγκάζων δε θα αρκεστεί σ' αυτή τη μικρή του επιτυχία αλλά θα επανέλθει με μεγαλύτερες απαιτήσεις.

Τέλος, ένας ακόμα παράγοντας που μπορεί να έχει επίπτωση στην επιτυχία της στρατηγικής του εκβιασμού είναι η δέσμευση του εξαναγκαζόμενου να μην υποχωρήσει ούτε σπιθαμή από τις θέσεις του, υπό τον φόβο της ζημίας που θα υποστεί η εικόνα και το κύρος του κράτους του διεθνώς, ειδικά εάν ο εκβιασμός γίνεται απροκάλυπτα και προκλητικά. Για το λόγο αυτό, ο εξαναγκάζων, θα πρέπει να δίνει διεξόδους μέσω της διπλωματικής οδού ώστε να τηρούνται τα προσχήματα και να μην καταρρακώνεται η εικόνα του θύματος⁹⁶. Ακόμα κι αν εφαρμόζεται εξοντωτικός εκβιασμός, με πολύ υψηλές απαιτήσεις, ο εκβιάζων θα πρέπει να δίνει μια οδό διαφυγής στον εξαναγκαζόμενο, την οποία δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να αθετεί, έτσι ώστε να κάνει πιο ελκυστική την επιλογή της από το θύμα. Ο εκβιαζόμενος ίσως να επιλέξει μια ώρα ενωρίτερα τον συμβιβασμό και την παραίτηση, αν θεωρεί αξιόπιστη την εναλλακτική επιλογή που του προτείνει ο εξαναγκάζων κι ας είναι το κόστος υψηλό.

⁹⁶ Πρόκειται για την αρχή της διπλωματίας που αποδιδόμενη στην αγγλική ονομάζεται «face saving» κι έχει την έννοια της διαφύλαξης της αξιοπρέπειας του εξαναγκαζόμενου που υποχρεώνεται σε συμβιβασμό.

Β. Στρατηγική περιορισμένης, αναστρέψιμης προκλητικής ενέργειας.

Σύμφωνα με τη στρατηγική αυτή ο εξαναγκάζων προβαίνει αιφνιδίως σε μια περιορισμένης έκτασης προκλητική ενέργεια, που προσβάλλει ευθέως τα κυριαρχικά δικαιώματα του αντιπάλου και εγκαινιάζει μια μικρή αλλαγή του status quo. Η ενέργεια αυτή αποσκοπεί στη βολιδοσκοπηση της αντίδρασης και της αποφασιστικότητας του αντιπάλου να υπερασπιστεί τα δικαιώματά του αλλά επίσης καταγράφει τα αντανακλαστικά και τις δυνατότητές του. Αυτός είναι ουσιαστικά ο αντικειμενικός σκοπός αυτής της στρατηγικής και όχι η άμεση αποκόμιση κερδών. Εξάλλου, η κατάληψη για παράδειγμα λίγων τετραγωνικών χιλιομέτρων ηπειρωτικού εδάφους ή μιας μικρονησίδας, δεν αποτελεί ιδιαίτερο κέρδος, συγκρινόμενο με την κατάληψη μιας ολόκληρης εδαφικής ενότητας, στην οποία μπορεί να προχωρήσει ο προκαλών, εάν ο αμυνόμενος δεν επιδείξει δυνατότητα αντίδρασης κατά την πρώτη πρόκληση. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο, η αρχική πρόκληση πρέπει να είναι ευκόλως ανακλήσιμη και τα αποτελέσματά της αναστρέψιμα έτσι ώστε, εάν ο αμυνόμενος επιδείξει ισχυρή αποφασιστικότητα και δέσμευση αντίδρασης, ο επιτιθέμενος αποσύροντας την πρόκλησή του να αποσοβήσει την πιθανότητα κλιμάκωσης της έντασης και πρόκλησης ανεπιθύμητης σύρραξης.

Αν και η στρατηγική αυτή προσφέρει έναν προσεκτικό τρόπο μεταβολής του status quo με ελεγχόμενο ρίσκο, εγκυμονεί τον κίνδυνο παρανόησης και δημιουργίας εσφαλμένης αντιλήψεως της προθέσεως των αντιπάλων. Πιο συγκεκριμένα, εάν μετά την πρόκληση, ο αμυνόμενος, αν και αποφασισμένος να υπερασπιστεί το status quo, καθυστερήσει να αναλάβει δράση και να ξεκαθαρίσει τη θέση του τότε, ενδεχομένως, αυτό να εκληφθεί ως αδυναμία αντιδράσεως από τον εξαναγκάζοντα με συνέπεια να κλιμακώσει τις διεκδικήσεις του, το οποίο θα μπορούσε να οδηγήσει σε εμπόλεμη σύρραξη. Από την άλλη πλευρά, εάν ο αμυνόμενος έχει γίνει αντικείμενο εξαναγκασμού και δέκτης απειλών επί μακρόν, τότε μια ενδεχόμενη μικρής έκτασης πρόκληση να αποτελέσει τη θρυαλλίδα μιας ισχυρής και δυσανάλογα μεγάλης αντίδρασης, που θα μπορούσε να κλιμακώσει την ένταση, ακυρώνοντας τη δυνατότητα του εξαναγκάζοντος να ελέγχει το βαθμό του ρίσκου και της κλιμάκωσης.

Γ. Στρατηγική ελεγχόμενης (αυξομειούμενης) πίεσης.

Ο τύπος της στρατηγικής αυτής παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με τη στρατηγική της περιορισμένης, αναστρέψιμης προκλητικής ενέργειας, καθώς και σ' αυτή την περίπτωση εφαρμόζονται μικρής έντασης και περιορισμένης έκτασης προκλητικές ενέργειες από

τον εξαναγκάζοντα. Όμως, η ειδοποιός διαφορά έγκειται στο ότι ο εξαναγκαζόμενος έχει κάνει γνωστή τη δέσμευσή του να υπερασπιστεί το status quo, γι' αυτό ο εξαναγκάζων εφαρμόζοντας σταδιακά προκλήσεις, χαμηλής έντασης αρχικά, αλλά συνεχώς αυξανόμενης εντάσεως στη συνέχεια, επιδιώκει τη σταδιακή μεταβολή του. Θεωρεί ότι η συνεχής άσκηση αυξομειούμενης πίεσης θα διαβρώσει ή θα παρακάμψει τη δέσμευση του εξαναγκαζόμενου για υπεράσπιση της υφισταμένης καταστάσεως ενώ διατηρεί τη δυνατότητα να αυξάνει τις απαιτήσεις όταν θεωρεί ότι οι συνθήκες προσφέρονται – για παράδειγμα κατά τη διάρκεια πολιτειακών αλλαγών ή προεκλογικών περιόδων και περιόδων ακυβερνησίας - αλλά και να τις υποβαθμίζει όταν ο εξαναγκαζόμενος αντιδρά σφόδρα, με σκοπό να επανέλθει αργότερα όταν οι συνθήκες το επιτρέψουν, έτσι ώστε συνεχώς να διατηρεί τον εξαναγκαζόμενο υπό μια εξαντλητική και αφόρητη πίεση, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε παραίτηση του εξαναγκαζόμενου από την δέσμευση για υπεράσπιση του status quo. Όπως άλλωστε κι ο Alexander L. George αναφέρει, “ο προκαλών, ο οποίος έχει ισχυρό κίνητρο και τα απαραίτητα μέσα για να ενεργήσει, μπορεί να προσφύγει σε ενέργειες χαμηλής έντασης, οι οποίες εξασκούν πίεση για μεταβολή του status quo, που ο αμυνόμενος θα βρει πολύ δύσκολο να αντιμετωπίσει, είτε διότι δε διαθέτει τις κατάλληλες δυνατότητες είτε διότι δεν έχει την πρόθεση να το κάνει”.⁹⁷

Οι προαναφερόμενες προκλήσεις χαμηλής έντασης μπορεί να είναι διάφορες, στρατιωτικές ή μη, αμφισβητήσεις και παραβιάσεις του status quo, όπως ο ναυτικός ή χερσαίος αποκλεισμός μιας αμφισβητούμενης περιοχής, η “τακτική του σαλαμιού” δηλαδή των διαδοχικών καταπατήσεων των δικαιωμάτων του εξαναγκαζόμενου με μια σειρά ασήμαντων ενεργειών που όμως σωρευτικά μεταβάλουν την υφιστάμενη κατάσταση και τέλος, ο εξαναγκασμός ολοκληρώνεται με προειδοποιήσεις και απειλές ότι ενδεχόμενη αντίσταση και απάντηση του αμυνομένου σ' αυτές τις μικρής εντάσεως προκλήσεις θα προκαλέσουν την ανεξέλεγκτη κλιμάκωση της έντασης.

Σε περίπτωση μάλιστα που οι προαναφερόμενες προκλήσεις χαμηλής έντασης επιλέγονται με τέτοιο τρόπο ώστε να μην αφορούν στρατιωτικές καταπατήσεις του status quo κι έτσι ώστε να αποφεύγονται οι εκθροπραξίες, ο εξαναγκαζόμενος βρίσκεται στη δυσχερή θέση να είναι εκείνος που θα πρέπει να κάνει πρώτος χρήση των στρατιωτικών μέσων και να πρέπει να εφαρμόσει ένοπλη βία, όταν θα θεωρήσει ότι οι προκλήσεις του εξαναγκάζοντα έχουν φτάσει στο έσχατο όριο πέραν του οποίου ο ίδιος δε θα μπορούσε να ανεχτεί περαιτέρω πρόκληση. Αν και αυτό το όριο ξεπεραστεί τότε άρχεται μια διαδικασία διαδοχικών

⁹⁷ Alexander L. George, *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, (Boulder, CO: Westview Press, 1991), σελ. 382.

υποχωρήσεων, καθώς αναιρείται η ως τότε δεδομένη δέσμευση του αμυνομένου για υπεράσπιση των κυριαρχικών του δικαιωμάτων.

Η στρατηγική αυτή είναι ελκυστική για αυτόν που επιδιώκει την αναθεώρηση της κατάστασης όταν υπάρχουν ασυμμετρίες στον δεδομένο τόπο και χρόνο, όταν δηλαδή υπάρχει μεγάλη διαφορά δυναμικότητας των δύο αντιπάλων γενικά ή σε ένα ορισμένο πεδίο⁹⁸ ή όταν αυτή η διαφορά είναι υπό διαμόρφωση και βαίνει ταχέως αυξανόμενη αλλά και όταν ο εξαναγκάζων παρουσιάζει δείγματα θρασύδειλίας στη συμπεριφορά του δηλαδή, να μην επιθυμεί τη μεταβολή της υφιστάμενης κατάστασης προς όφελός του αλλά φοβούμενος το συνεπαγόμενο κόστος, είναι έτοιμος να αποσύρει τις προκλήσεις του αν συναντήσει σθεναρή αντίσταση από τον εξαναγκαζόμενο και γι' αυτό άλλωστε δοκιμάζει διστακτικά την αντίδρασή του.

Δ. Στρατηγική των τετελεσμένων γεγονότων.

Σύμφωνα με τη στρατηγική αυτή, ο επιτιθέμενος προβαίνει αιφνιδίως σε κατάληψη του διακυβεύματος, εξαπολύοντας παράλληλα απειλές προς τον αντίπαλό του ότι κάθε προσπάθεια αντιστροφής του τετελεσμένου αποτελέσματος θα επιφέρει κλιμάκωση και κατ' επέκταση μεγαλύτερες απώλειες για τον εξαναγκαζόμενο. Ως παράδειγμα, θα μπορούσε να αναφερθεί η κατάληψη μιας μικρονησίδας ή μιας οποιασδήποτε αμφισβητούμενης περιοχής ή ο ναυτικός αποκλεισμός μιας περιοχής ή ακόμα και η έναρξη εργασιών, επί παραδείγματι, ερευνών υποθαλάσσιου ορυκτού πλούτου στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη άλλου κράτους. Η στρατηγική αυτή ενδεικνύεται όταν ο εξαναγκάζων είναι βέβαιος ότι ο εξαναγκαζόμενος δεν είναι αποφασισμένος να υπερασπιστεί το status quo ή ότι δεν δύναται να το υπερασπιστεί για οποιονδήποτε λόγο. Σύμφωνα με τον Ναύαρχο Λυμπέρη Χρήστο *“στα τετελεσμένα (γεγονότα) καταφεύγει ο επιτιθέμενος, όταν έχει δοκιμάσει ανεπιτυχώς τις προηγούμενες επιθετικές στρατηγικές”*⁹⁹. Η στρατηγική αυτή, εάν τελικά ευοδωθεί, αποτελεί τον συντομότερο αλλά και ασφαλέστερο τρόπο για να επιτύχει ο εξαναγκάζων τον αντικειμενικό του σκοπό, αρκεί βεβαίως να έχει ορθά εκτιμήσει την αδυναμία του εξαναγκαζόμενου να αντιδράσει στη συντελεσμένη μεταβολή.

Από την άλλη πλευρά, ο εξαναγκάζων θα πρέπει πάντα να έχει υπ' όψιν του ότι, ενδεχομένως, υπό το βάρος των εξελίξεων και

⁹⁸ Όπως για παράδειγμα για τα ελληνοτουρκικά συμβαίνει στο πεδίο της Κύπρου, όπου η υποστήριξη του δόγματος και των αντικειμενικών σκοπών είναι πολύ δυσχερέστερα για την Ελληνοκυπριακή πλευρά παρά για την Τουρκική.

⁹⁹ Χρήστος Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, (Βάρη Αττικής, Ποιότητα, 1997), σελ. 208.

προφανώς των άδικων μεταβολών, το εξαναγκαζόμενο κράτος ίσως εξεγερθεί, με αποτέλεσμα την πρόκληση ανεξέλεγκτης κλιμάκωσης. Ίσως δηλαδή, προκληθεί ακριβώς αυτή η εξέλιξη την οποία προσπάθησε ο επιτιθέμενος να αποφύγει με την αιφνίδια ενέργειά του. Επίσης, ένας άλλος παράγοντας που μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα στην εκτέλεση της στρατηγικής των τετελεσμένων γεγονότων μπορεί να είναι η διεθνής κατακραυγή κατά της ανέντιμης πράξης του επιτιθέμενου αλλά και η εσωτερική αντίδραση που μπορεί να αναγκάσει τον εξαναγκάζοντα να αποσυρθεί και να ακυρώσει την πρόκλησή του. Τέλος, ένας ακόμα παράγοντας που μπορεί να ακυρώσει την προσπάθεια του εξαναγκάζοντα είναι η, εν τέλει, αδυναμία του να υλοποιήσει την κατάληψη του διακυβεύματος ή ο έγκαιρος εντοπισμός της προκλητικής του ενέργειας και η αντίδραση του αμυνομένου. Αυτό, για παράδειγμα, συνέβη κατά την κρίση της Κούβας του 1962, όταν οι ΗΠΑ εντόπισαν την εγκατάσταση των σοβιετικών πυραύλων, το οποίο βέβαια δεν τις κατέταξε στους νικητές της κρίσης, αφού αναγκάστηκαν, σε αντάλλαγμα, να αποσύρουν τους δικούς τους πυραύλους Jupiter από την Τουρκία αλλά τουλάχιστον τις έσωσε από τον απόλυτο εκβιασμό, εάν προλάβαιναν να τεθούν σε επιχειρησιακή ετοιμότητα οι σοβιετικοί πύραυλοι.

Οι δυνατότητες άμυνας του εξαναγκαζομένου αφορούν, κυρίως, την πρόληψη και την αποτροπή του αντιπάλου να εκκινήσει μια τέτοια ενέργεια δημιουργίας τετελεσμένου. Η ύπαρξη πληροφοριών και η καλή λειτουργία οργανωμένου δικτύου παροχής πληροφοριών εξασφαλίζει έγκαιρη προειδοποίηση, την οποία εκμεταλλευόμενη το αμυνόμενο κράτος μπορεί να προβεί σε ενέργειες επιδείξεως αμυντικής ισχύος, όπως για παράδειγμα ασκήσεις συναγερμού της αεράμυνας ή ενεργοποίηση της τακτικής αεροπορίας και του στόλου κατά αιφνίδιας προσβολής και κατάληψης εθνικού εδάφους και εν συνεχεία άσκηση ανακατάληψης της εν λόγω περιοχής. Ενέργειες δηλαδή, που αποσκοπούν όχι τόσο στην εκπαίδευση των ενόπλων δυνάμεων όσο στην επίδειξη δυνάμεων και δεσμεύσεως για αντίδραση. Την παραπάνω λογική ενισχύει και η μέριμνα για ύπαρξη στρατιωτικής δυνατότητας ταχείας και αποτελεσματικής ανταπόδοσης, τακτική εκπαίδευση σε σενάρια τετελεσμένων γεγονότων αλλά και η διαμήνυση εκ μέρους της πολιτικής ηγεσίας περί υπάρξεως πολιτικής βούλησης, αποφασιστικότητας και δεσμεύσεως¹⁰⁰.

Ε. Στρατηγική της πρόκλησης φθοράς.

Ενώ όλες οι προαναφερθείσες στρατηγικές, εκτός από την πρωτοβουλία που αποτελεί αναγκαίο γνώρισμα του επιτιθέμενου, προϋποθέτουν και τη σαφή υπεροπλία του εξαναγκάζοντα, η στρατηγική

¹⁰⁰ Στο ίδιο, σελ 208.

της φθοράς προσφέρεται ή μάλλον αποτελεί τη μοναδική επιλογή για τον εξαναγκάζοντα που υστερεί στο ισοζύγιο ισχύος απέναντι στον αντίπαλό του. Στην περίπτωση λοιπόν, που ο έχων αναθεωρητική στάση δεν δύναται να εκφράσει άμεσα τις απαιτήσεις του απέναντι σε ισχυρότερο αντίπαλο, μπορεί να ακολουθήσει μια στρατηγική σταδιακής αμφισβήτησης και φθοράς του αντιπάλου, προσδοκώντας ότι αυτή η συνεχής φθορά θα αποδυναμώσει τον αντίπαλο και θα βελτιώσει ή ακόμα και θα ανατρέψει το εις βάρος του ισοζύγιο ισχύος. Μεταξύ των επιλογών των διαθέσιμων ενεργειών είναι οι δολιοφθορές, η υποκίνηση εξεγέρσεων και ανατρεπτικών ενεργειών, οι τρομοκρατικές ενέργειες, ο ανταρτοπόλεμος ακόμα και επιλεκτικές αστραπιαίες επιχειρήσεις με σκοπό την εξάντληση ενός ισχυρότερου αλλά λιγότερο αποφασισμένου αντιπάλου.

Από την άλλη πλευρά, ο αμυνόμενος δύναται είτε να ανεχτεί και να αντιμετωπίσει με «συμβατικά», μη στρατιωτικά μέσα τις προκλήσεις του εξαναγκάζοντος είτε εξαντλώντας τα όρια της ανοχής του, να αναλάβει ευρείες στρατιωτικές επιχειρήσεις με σκοπό την τιμωρία και την παραίτηση του εξαναγκάζοντος από τις διεκδικήσεις του. Αυτό μπορεί να φέρει σε ιδιαίτερα δυσχερή θέση τον εξαναγκάζοντα, καθώς στην προσπάθειά του να περιορίσει και να υπονομεύσει τη θέση του ισχυρότερου αντιπάλου χωρίς την κλιμάκωση της κρίσης, να προκαλέσει την ισχυρότατη αντίδρασή του και συνεπακόλουθα μεγάλο κόστος για τον ίδιο. Παράδειγμα αυτής της περίπτωσης έχουμε κατά την αντίδραση του Ισραήλ εναντίον της στρατηγικής φθοράς του Νάσερ.

Στην ενότητα που προηγήθηκε αναφέρθηκαν και αναλύθηκαν οι διαθέσιμες επιθετικές στρατηγικές που έχει στη φαρέτρα της υψηλής στρατηγικής του ένα κράτος που επιθυμεί τη μεταβολή προς όφελός του του status quo, χωρίς όμως την ανεπιθύμητη κλιμάκωση της κρίσης και την εμπλοκή σε γενικευμένη ένοπλη σύγκρουση δηλαδή πόλεμο. Επίσης, αναφέρθηκαν οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιτυχία, οι προϋποθέσεις χρησιμοποίησης και τα χαρακτηριστικά της καθεμιάς και αναλύθηκαν οι ιδιαίτερες συνθήκες υπό τις οποίες ενδείκνυται η εφαρμογή τους.

Διαπιστώνουμε ότι όλες οι εκφάνσεις της επιθετικής στρατηγικής παρουσιάζουν ενδημικά το χαρακτηριστικό της απειλής και την προσπάθεια εξαναγκασμού του αντιπάλου δια μέσου της απειλής. Ο τρόπος εφαρμογής και άσκησης του εξαναγκασμού αποτελεί αντικείμενο της τακτικής, όπως αυτό αναλύθηκε στα επίπεδα υψηλής στρατηγικής παραπάνω, όμως η επιδίωξη μεταβολής της υφιστάμενης κατάστασης, η πρόθεση διεξαγωγής επιθετικών ενεργειών και η πρόθεση ανάληψης της πρωτοβουλίας των κινήσεων προς τούτο αποτελούν προϋποθέσεις αλλά και συνάμα γνωρίσματα στρατηγικής εξαναγκασμού. Για την ακρίβεια,

όλες οι προαναφερθείσες επιθετικές στρατηγικές αποτελούν στρατηγικές εξαναγκασμού εφόσον λαμβάνουν χώρα σε ειρηνική περίοδο ή τουλάχιστον όχι σε εμπόλεμη περίοδο, αφορούν δηλαδή το 1^ο και 4^ο τεταρτημόριο του σχήματος 2.4 όπως αυτό παρουσιάστηκε παραπάνω και δεν αφορούν το 2^ο και 3^ο, όπου τα διαδραματιζόμενα γεγονότα αναφέρονται σε εμπόλεμη περίοδο. Ο εξαναγκασμός, εξάλλου, σε πολεμική περίοδο είναι απόλυτος, ωμός, ολοκληρωτικός και δεν μπορεί να αποδοθεί πληρέστερα από την ίδια την έννοια «πόλεμος». Οπότε, θα μπορούσαμε να πούμε με ασφάλεια ότι κοινός τόπος όλων των επιθετικών στρατηγικών σε μη εμπόλεμη περίοδο είναι το στοιχείο του εξαναγκασμού το οποίο, αναλόγως των συνθηκών και των συσχετισμών, εφαρμόζεται κατάλληλα όπως αναλύθηκε διεξοδικά στα είδη των επιθετικών στρατηγικών.

Για την ακρίβεια, το εντός του διεθνούς συστήματος ενεργών κράτος πρώτα επιλέγει ότι θα εφαρμόσει επιθετική στρατηγική – στρατηγική εξαναγκασμού εναντίον ενός συγκεκριμένου αντιπάλου και κατόπιν εκτίμησης των δεδομένων του διεθνούς περιβάλλοντος, επιλέγει την καταλληλότερη κατά περίπτωση επιθετική στρατηγική – στρατηγική εξαναγκασμού. Και φυσικά δεν δεσμεύεται να ακολουθήσει πιστά μία και μόνη στρατηγική αλλά μάλλον το σύννηθες είναι, εφαρμόζοντας γενικά στρατηγική εξαναγκασμού, να εναλλάσσει τις διαθέσιμες επιθετικές στρατηγικές κι αναλόγως των συνθηκών να επιλέγει την προσφορότερη. Μ' αυτόν τον τρόπο και εκμεταλλεύεται καλύτερα τα πλεονεκτήματα που παρέχει καθεμιά αλλά κάνει και την υψηλή του στρατηγική πιο ευέλικτη και εύκαμπτη, με αποτέλεσμα να δημιουργεί πρόσθετη δυσκολία στην αντιμετώπισή τους από το αμυνόμενο κράτος.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι τύποι επιθετικής στρατηγικής που αναλύθηκαν παραπάνω εντάσσονται υπό τη σκέπη του γενικού τύπου υψηλής στρατηγικής, της στρατηγικής (στρατιωτικής) επέκτασης, όπως αυτοί παρουσιάστηκαν στο κεφάλαιο 2.5.3.2, που είναι και ο μοναδικός αμιγώς επιθετικός τύπος όπως αναφέρθηκε στο εν λόγω κεφάλαιο. Τέλος, οι τύποι επιθετικής υψηλής στρατηγικής που περιγράφησαν μόλις, κατ' ουσίαν αποτελούν τις εκφάνσεις του εξαναγκασμού στην εξυπηρέτηση διεκδικητικών προθέσεων, επιθετικών - αναθεωρητικών στάσεων και συμπεριφορών.

2.5.4 Ο ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟΣ ΩΣ ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΚΡΙΣΕΩΝ

2.5.4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Στον αντίποδα των επιθετικών στρατηγικών, για τις οποίες έγινε λόγος στην προηγούμενη ενότητα, βρίσκονται οι αμυντικές στρατηγικές. Αυτές εντάσσονται στο γενικότερο πλαίσιο των αμυντικών τύπων υψηλής στρατηγικής, όπως αναφέρθησαν στο κεφάλαιο 2.5.3.2 και κατεξοχήν στη στρατηγική (στρατιωτικής) ανάσχεσης ενώ βρίσκουν εφαρμογή κατά την προσπάθεια ενός κράτους να αμυνθεί έναντι της επεκτατικής – αναθεωρητικής στρατηγικής ενός άλλου. Με άλλα λόγια, ένα κράτος προβλέποντας ή διαπιστώνοντας την επεκτατική πρόθεση ενός άλλου θα πρέπει να επιλέξει μια αμυντική υψηλή στρατηγική και να καταρτίσει σχέδια εφαρμογής αμυντικών στρατηγικών που θα του εξασφαλίσουν την υπεράσπιση των συμφερόντων του και την καταλληλότερη διαχείριση της κρίσης που το αναθεωρητικό κράτος προφανώς θα προκαλέσει ώστε να προωθήσει τις επιδιώξεις του για μεταβολή του status quo.

2.5.4.2 ΠΕΡΙ ΚΡΙΣΕΩΝ

Μνημειώδης για τη σημασία των κρίσεων είναι η φράση του Υπουργού Αμύνης των ΗΠΑ, Robert McNamara, ο οποίος στην κατάθεσή του στην επιτροπή του Κογκρέσου, μετά τη λήξη της κρίσης της Κούβας τον Οκτώβριο του 1962, ανέφερε ότι *«σήμερα, δεν υπάρχει πλέον τέτοιο πράγμα σαν τη Στρατηγική, υπάρχει μόνο η Διαχείριση Κρίσεων»*. Βεβαίως, δε θα μπορούσαμε να δεχθούμε ως ορθή επιστημονικά την άποψη αυτή, πλην όμως αποδίδει πλήρως τη σημαντικότητα του ρόλου της ορθής διαχείρισης στην προαναφερθείσα κρίση, όταν η εν δυνάμει πλήρης στρατιωτική εμπλοκή των δυο υπερδυνάμεων και μάλιστα με πυρηνικούς όρους θα σήμαινε παγκόσμιο πόλεμο και πυρηνικό ολοκαύτωμα. Άλλωστε, η σημασία που προσδίδεται στις κρίσεις και στον τρόπο που γίνεται η διαχείρισή τους φαίνεται κι από την υπερηφάνεια και έμφαση με την οποία οι ηγέτες, είτε πολιτικοί, είτε στρατιωτικοί, είτε διευθυντές και διοικητές εταιριών και οργανισμών, αναφέρονται σ' αυτές στα απομνημονεύματά τους και γενικά στις δηλώσεις τους, περιγράφοντας τις εκτιμήσεις, τις αποφάσεις, τις ενέργειες και τους ελιγμούς που εκτέλεσαν, κατά την περίοδο έντονης πίεσης και εξελισσόμενης κρίσης. Εξάλλου, είναι γνωστή η λαϊκή ρήση *“ο καλός καπετάνιος στη φουρτούνα φαίνεται”*.

Έχουμε ήδη δώσει τον ορισμό της Κρίσεως (Crisis) στο κεφάλαιο 2.4 ως η αλληλεπίδραση μεταξύ των κυβερνήσεων δύο ή περισσότερων χωρών οι οποίες βρίσκονται σε σοβαρή σύγκρουση συμφερόντων. Η αλληλεπίδραση αυτή δημιουργεί συνθήκες τέτοιες, ώστε να αντιμετωπίζεται το ενδεχόμενο χρήσης στρατιωτικής δύναμης,

προκειμένου να επιτευχθούν οι εθνικοί αντικειμενικοί σκοποί¹⁰¹. Έχουμε επίσης ορίσει στο ταυτάριθμο σχήμα, τη ζώνη κρίσεως ως την ενδιάμεση περιοχή μεταξύ ειρήνης και πολέμου, το οποίο εξάλλου συμμερίζεται και ο Phil Williams ο οποίος αναφέρει ότι “...πρέπει να αναγνωριστεί ότι οι κρίσεις συναντώνται στο κρίσιμο όριο μεταξύ ειρήνης και πολέμου”¹⁰² και συνεχίζοντας αναφέρει ότι “Η αλληλεπίδραση κατά τη διάρκεια της εξέλιξης μιας κρίσης μπορεί είτε να οδηγήσει στο ξέσπασμα ενός πολέμου μεταξύ των πρωταγωνιστών είτε στην ειρηνική διευθέτηση της κρίσης με όρους που είναι τουλάχιστον ικανοποιητικοί για τους συμμετέχοντες ώστε η προοπτική της προσφυγής στη βία να φαίνεται μη ελκυστική.”¹⁰³

Απλουστευτικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο όρος “Κρίση” αποτελεί ένα διεθνή, κοινά αποδεκτό όρο για την απόδοση της αστάθειας και της αναταραχής στην παγκόσμια σκηνή¹⁰⁴. Κατ’ επέκταση και σύμφωνα με τον Michael Brecher, “ο όρος Διεθνή Κρίση αντιπροσωπεύει τη μεταβολή στη μορφή ή την αύξηση της έντασης της ρηξιγενούς αλληλεπίδρασης μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών με μια υψηλή πιθανότητα στρατιωτικών εχθροπραξιών. Η μεταβολή αυτή αποσταθεροποιεί τις σχέσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων κρατών και συνιστά πρόκληση στη δομή του διεθνούς συστήματος.”¹⁰⁵

Όμως, πως προκαλείται μία διεθνής κρίση ή αλλιώς μια κρίση εξωτερικής πολιτικής για ένα κράτος; Φυσικά τα βαθύτερα αίτια θα πρέπει να αναζητηθούν στη σύγκρουση συμφερόντων η οποία πηγάζει από τα αίτια πολέμου, όπως αυτά έχουν ήδη αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο. Αφορμή μπορεί να αποτελέσουν μια γραπτή ή προφορική απειλητική δήλωση, μια πολιτική ενέργεια, όπως η προσβολή μιας διπλωματικής αποστολής ή η διακοπή των διπλωματικών σχέσεων, μια οικονομική ενέργεια όπως το εμπάργκο, μια μη βίαιη στρατιωτική ενέργεια όπως η μετακίνηση στρατευμάτων ή μια έμμεση βίαιη ενέργεια όπως η πρόκληση ενός θερμού επεισοδίου ή η δημιουργία προϋποθέσεων για στρατιωτική επίθεση. Μια διεθνής κρίση μπορεί να ξεκινήσει και από μια εσωτερική μεταβολή, όπως μια καθεστωτική αλλαγή ή μια λαϊκή επιταγή για καθεστωτική αλλαγή που μπορεί να προκαλέσει ακόμα κι εμφύλιο πόλεμο ή τέλος μια τεχνολογική ή γεωπολιτική μεταβολή του διεθνούς περιβάλλοντος. Η κρίση επομένως,

¹⁰¹ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2008), σελ. 36.

¹⁰² Phil Williams στο συλλογικό John Baylis, Ken Booth, John Garnett, Phil Williams, *Contemporary Strategy - Theories and Policies*, (New York, Holmes & Meier Publishers, Inc, 1980), σελ. 153.

¹⁰³ Στο ίδιο, σελ 153.

¹⁰⁴ Michael Brecher, *Crisis in World Politics, Theory and Reality*, (Oxford, New York, Seoul, Tokyo, Pergamon Press, 1993), σελ. 25.

¹⁰⁵ Στο ίδιο, σελ.25.

είναι συνυφασμένη με τη σύγκρουση σε σχέση αιτίου και αιτιατού, υπό κανονική αλλά και υπό αντίστροφη ανάγνωση, με την έννοια ότι η σύγκρουση συμφερόντων προκαλεί την κρίση αλλά και η κρίση ανατροφοδοτούμενη προκαλεί τη φυσική σύγκρουση, που μπορεί να φτάσει και στον γενικευμένο πόλεμο.

Όποιος κι αν είναι ο καταλύτης που θα απελευθερώσει τις συγκρουσιακές δυνάμεις, αυτός ενεργοποιεί την αίσθηση της επερχόμενης σύγκρουσης και της απειλής στο κράτος εκείνο του οποίου απειλούνται τα συμφέροντά του. Η αίσθηση της επερχόμενης σύγκρουσης και της απειλής διαμορφώνεται από την προσλαμβάνουσα παράσταση που σχηματίζουν οι ηγέτες μέσω των υπηρεσιών πληροφοριών και της εκτίμησης της διαμορφούμενης κατάστασης. Η αντίδραση του απειλούμενου κράτους σ' αυτή την αίσθηση ανατροφοδοτεί την ένταση αυξάνοντάς την, ολοκληρώνοντας το πλαίσιο μιας κρίσης. Αποτελεί παράγοντα καίριας σημασίας η, κατά το δυνατόν, έγκαιρη αλλά και έγκυρη διαμόρφωση της προσλαμβάνουσας παράστασης της επερχόμενης κρίσης. Ο σχηματισμός της προσλαμβάνουσας αυτής παράστασης αποτελεί και το ορόσημο της έναρξης της κρίσης¹⁰⁶. Η προσλαμβάνουσα παράσταση αυτή σχηματίζεται από την αντίληψη ότι:

- α. απειλούνται μία ή περισσότερες θεμελιώδεις αξίες του κράτους
- β. είναι επιτακτική η ανάληψη δράσης υπό πίεση χρόνου και
- γ. υπάρχει μεγάλη πιθανότητα η κρίση να οδηγήσει σε σύγκρουση και γενικευμένες εκθροπραξίες πριν αναρρεθεί η πρόκληση.

Για μία ακόμα φορά γίνεται εμφανής ο κεντρικός ρόλος που παίζει ο παράγοντας της απειλής στη διαμόρφωση, εξυπηρέτηση και επιτυχία μιας στρατηγικής και των συμφερόντων και αντικειμενικών σκοπών που αυτή επιδιώκει. Όμως, ας δούμε αναλυτικότερα τα στάδια εξέλιξης μιας κρίσης ή αλλιώς τις φάσεις μια κρίσης. Είναι ευρύτερα αποδεκτό από τους αναλυτές των κρίσεων ότι αυτές χαρακτηρίζονται από τις εξής φάσεις:

- α. Έναρξη
- β. Κλιμάκωση
- γ. Αποκλιμάκωση
- δ. Επίπτωση

Αναλυτικότερα, το κράτος που επιθυμεί να μεταβάλει το status quo προς όφελός του και προτίθεται να αναλάβει δράση προς τούτο,

¹⁰⁶ Για παράδειγμα κατά την κρίση της Κούβας τον Οκτώβριο του 1962 η κρίση θεωρούμε ότι ξεκίνησε όταν οι ΗΠΑ αντιλήφθηκαν μέσω ανάλυσης αεροφωτογραφιών την προχωρημένη εγκατάσταση των σοβιετικών πυραύλων αν και αυτή είχε ξεκινήσει πολύ νωρίτερα.

αναλαμβάνει πρωτοβουλία και εκφράζει την επιβουλή του μέσω μιας απαίτησης ή μιας απειλής. Όπως η Στρατηγική έτσι και *“η Έναρξη μιας διεθνούς κρίσης απαιτεί τουλάχιστον δύο αντιπάλους, από τους οποίους ο ένας ή και οι δύο αντιλαμβάνονται ότι υπάρχει μεγαλύτερη της κανονικής απειλή σε αξίες οπότε και αντιδρούν με τρόπο που ενεργοποιεί ποιοτικά μεγαλύτερη ρήξη”*¹⁰⁷. Παράλληλα, αυξάνεται και η ψυχολογική πίεση που ασκεί το κράτος, που εκφράζει την απειλή, στον αντίπαλό του ενώ ταυτοχρόνως δημιουργείται και η αίσθηση του επείγοντος, τα οποία διαμορφώνουν την προσλαμβάνουσα παράσταση της απειλής σε θεμελιώδεις αξίες και της επερχόμενης σύγκρουσης. Το υποκείμενο σε απειλή κράτος τότε εξαναγκάζεται να αναλάβει δράση και να λάβει τα αναγκαία μέτρα ώστε να αποφύγει την επερχόμενη κρίση. Αυτό, βεβαίως, προϋποθέτει την έγκαιρη δημιουργία της προσλαμβάνουσας παράστασης της απειλής-κρίσης. Η έγκαιρη ανάληψη δράσης μπορεί να αποσοβήσει το ξέσπασμα της κρίσης.

Εάν δεν εντοπιστεί εγκαίρως ή αν δεν αντιμετωπιστεί επιτυχώς η έναρξη μια κρίσης τότε εισερχόμαστε στη δεύτερη φάση που είναι η Κλιμάκωση της κρίσης. Σ’ αυτή τη φάση παρατηρείται εκθετική αύξηση της αντιπαράθεσης των δύο αντιπάλων αλλά κυρίως αύξηση και της πιθανότητας έναρξης εκθροπραξιών ή γενίκευσης αυτών. Κατά τη φάση αυτή η αίσθηση του επείγοντος και της πίεσης χρόνου είναι συντριπτική. Οι αναληφθείσες υπό των ηγετών πράξεις υπό αυτές τις συνθήκες κινούνται στην κόψη του ξυραφιού καθώς οι ηγέτες καλούνται να λάβουν μέτρα με τα οποία αντιτίθενται στις απαιτήσεις και τη θέληση του αντιπάλου (άρνηση επιτυχιών αντιπάλου), χωρίς όμως να προκαλέσουν την κλιμάκωση της βίας, η οποία ανατροφοδοτούμενη και αυξανόμενη θα μπορούσε να οδηγήσει σε απώλεια του ελέγχου της εξέλιξης της κρίσης και ξέσπασμα γενικευμένων συγκρούσεων και πολέμου.

*“Αν η πολιτική ηγεσία θεωρεί τους αντικειμενικούς σκοπούς που θέτει αρκετά σημαντικούς, θα είναι διατεθειμένη να αναλάβει σημαντικό ρίσκο προκειμένου να τους επιτύχει. Ταυτόχρονα, θα επιδιώξει να περιορίσει τους κινδύνους του πολέμου σε ανεκτά επίπεδα. Οι προκλητικές ενέργειες συνδυάζονται συνήθως με αυτοσυγκράτηση, εκμετάλλευση του ρίσκου που ισορροπείται από την ανάγκη για περιορισμό του ρίσκου”*¹⁰⁸. *“Η διαχείριση των κρίσεων αποτελεί ένα τύπο σχιζοφρένειας. Είναι ένα ιδιόμορφο μείγμα «διμερούς ανταγωνισμού» από τη μια πλευρά και «αμοιβαίου κινδύνου» από*

¹⁰⁷ Michael Brecher, *Crisis in World Politics, Theory and Reality*, (Oxford, New York, Seoul, Tokyo, Pergamon Press, 1993), σελ. 31.

¹⁰⁸ Phil Williams στο συλλογικό John Baylis, Ken Booth, John Garnett, Phil Williams, *Contemporary Strategy - Theories and Policies*, (New York, Holmes & Meier Publishers, Inc, 1980), σελ. 156.

την άλλη”¹⁰⁹. Η διαδικασία κλιμάκωσης, είτε συνοδεύεται από βία είτε όχι, συνήθως οδηγεί σε μη αναστρέψιμες συνέπειες, με την έννοια των συνεπειών επί των κεκτημένων των αντιπάλων ή των μεταβολών του καταμερισμού ισχύος, των συμμαχιών, των κανόνων εμπλοκής και άλλων παραγόντων¹¹⁰.

Την τρίτη φάση της κρίσης αποτελεί η Αποκλιμάκωση, η οποία αναφέρεται στην περίοδο της φθίνουσας εντάσεως από το μέγιστο σημείο της (αποκορύφωμα της κρίσεως) έως το μηδενισμό της ή την επαναφορά της στα προ του ξεσπάσματος της κρίσης επίπεδα. Η φάση αυτή χαρακτηρίζεται από μείωση της ψυχολογικής πίεσης, μείωση της αίσθησης του επείγοντος και της πίεσης χρόνου αλλά και από απομάκρυνση του κινδύνου του πολέμου. Επιδιώκεται η ομαλή απεμπλοκή των αντιπάλων ώστε να αποφευχθεί αναζωπύρωση της έντασης αλλά και η παροχή «αξιοπρεπών οδών αποχώρησης» στον ηττημένο της σύγκρουσης ώστε «διατηρηθούν τα προσχήματα» (face-saving) και να διευκολυνθεί η διαχείριση των επιπτώσεων κυρίως στο εσωτερικό του μέτωπο.

Την τέταρτη φάση της κρίσης αποτελεί η Επίπτωση. Κατά τη φάση αυτή λαμβάνει χώρα ένας πρώτος απολογισμός των επιπτώσεων της κρίσης και αποτιμούνται οι προσαρμογές που θα πρέπει να γίνουν ως συνέπεια της έκβασής της. Το βάρος πέφτει στο κράτος εκείνο που εξαναγκάστηκε να υποκύψει στις απαιτήσεις και στις απειλές του αντιπάλου του, το οποίο θα πρέπει να διαχειριστεί τις άμεσες αλλά και τις απορρέουσες επιπτώσεις, ώστε να επιτευχθεί ομαλή προσαρμογή στο εσωτερικό του μέτωπο. Σε αντίθετη περίπτωση, μπορεί να ξεσπάσει αναταραχή που μπορεί να οδηγήσει σε πόλεμο ή σε εμφύλια σύγκρουση.

Ο κίνδυνος του πολέμου μπορεί επίσης να προέλθει από τις εξής τρεις περιπτώσεις. “Υπάρχει πρώτον, ο κίνδυνος που προέρχεται από την ίδια τη διαδικασία της διαπραγματεύσεως. Δεύτερον, υπάρχουν εκείνοι οι κίνδυνοι που είναι σύμφυτοι των καταστάσεων κρίσεως και περιλαμβάνουν ρίσκο και αβεβαιότητες που δεν είναι εκ προθέσεως ούτε υπό τον πλήρη έλεγχο των αντιπάλων. Τέλος, υπάρχει ο κίνδυνος που προέρχεται από πιθανά ελαττώματα και ανεπάρκειες των ηγετών κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων”¹¹¹.

Οι προαναφερθέντες κίνδυνοι συντρέχουν κατά τη διαδικασία της διαχείρισης της κρίσεως καθώς “η διαχείριση των κρίσεων αφορά αφ’ ενός

¹⁰⁹ Thomas C. Schelling, *Arms and Influence*, (New Haven, Conn., Yale University Press, 1966), σελ. 120.

¹¹⁰ Michael Brecher, *Crisis in World Politics, Theory and Reality* (Oxford, New York, Seoul, Tokyo, Pergamon Press, 1993), σελ. 31.

¹¹¹ Phil Williams στο συλλογικό John Baylis, Ken Booth, John Garnett, Phil Williams, *Contemporary Strategy - Theories and Policies*, (New York, Holmes & Meier Publishers, Inc, 1980), σελ. 157.

του έλεγχου και του συντονισμού μιας κρίσης έτσι ώστε να μην βγει εκτός ελέγχου (είτε λόγω λάθος υπολογισμού και σφαλμάτων των συμμετεχόντων είτε λόγω γεγονότων που αποκτούν τη δική τους λογική και δυναμική) με συνέπεια να οδηγήσει σε πόλεμο, και αφ' ετέρου την επίλυση της κρίσης με τέτοιο τρόπο ώστε τα ζωτικής σημασίας συμφέροντα της χώρας να εξασφαλίζονται και να προστατεύονται. Όσον αφορά στο δεύτερο σκέλος, σχεδόν πάντα απαιτούνται άμεσες και δυναμικές ενέργειες που φέρουν υψηλό ρίσκο. Ο ένας αντικειμενικός σκοπός, επομένως, της διαχείρισης κρίσεων είναι να μειιάζει αυτό το ρίσκο, να το διατηρεί όσο το δυνατόν χαμηλά και υπό έλεγχο ενώ ο δεύτερος αντικειμενικός σκοπός είναι να εξασφαλίζει ότι οι τακτικές εξαναγκαστικής διπλωματίας¹¹² και ανάληψης ρίσκου είναι κατά το δυνατόν αποτελεσματικότερες ώστε να επιτυγχάνουν συμβιβασμό από τον αντίπαλο διατηρώντας άθικτη τη θέση αυτού που το επιχειρεί.”¹¹³

Εν κατακλείδι, οι αναγκαίες και ικανές συνθήκες ή αλλιώς τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα για να διακρίνει κανείς μια επερχόμενη κρίση είναι:

A. Στο επίπεδο του συστήματος – αλληλεπίδρασης:

- (1) Η έντονη ρηξιγενής αλληλεπίδραση
- (2) Η υψηλή πιθανότητα εκθροπραξιών
- (3) Η πρόκληση σε ορισμένες πτυχές του διεθνούς συστήματος στο οποίο συμβαίνει η κρίση, ενώ

B. Στο επίπεδο του δρώντος:

- (1) Η απειλή σε βασικές αξίες
- (2) Η δράση που επιδεικνύει αποφασιστικότητα
- (3) Η απροκάλυπτη εχθρότητα και
- (4) Η πίεση χρόνου

Το κράτος που βρίσκεται υπό το καθεστώς διαρκούς απειλής θα πρέπει να τηρείται σε συνεχή εγρήγορση ώστε να αναγνωρίσει το δυνατόν έγκαιρα τα παραπάνω χαρακτηριστικά μιας διαμορφούμενης κρίσης με αποτέλεσμα την έγκαιρη ανάληψη δράσης για ορθή διαχείριση της κρίσης και υπεράσπιση των συμφερόντων του.

2.5.4.3 ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ

¹¹² Προφανώς εδώ ο Phil Williams αναφέρεται στον όρο “εξαναγκαστική διπλωματία” όχι μόνο με την αμυντική έννοια του όρου, όπως στη ουσία έχει αλλά και με την επιθετική έννοια του εξαναγκασμού (Compellence).

¹¹³ Phil Williams στο συλλογικό John Baylis, Ken Booth, John Garnett, Phil Williams, *Contemporary Strategy - Theories and Policies*, (New York, Holmes & Meier Publishers, Inc, 1980), σελ. 157.

Οι διαθέσιμες επιλογές υψηλής στρατηγικής διακρίνονται σε επιθετικές και αμυντικές, όπως έχει ήδη προαναφερθεί, αναλόγως εάν επιδιώκεται μεταβολή ή διατήρηση του status quo, εάν δηλαδή το κράτος υιοθετεί επιθετική ή αμυντική πολιτική απέναντι στο αντίπαλό του. Το κράτος που έχει υιοθετήσει μια αμυντική στρατηγική ώστε να αρνηθεί τη διεκδικητική συμπεριφορά του αντιπάλου του οφείλει να αναμένει την πρόκληση κρίσεων εκ μέρους του αναθεωρητικού κράτους και συνεπώς θα πρέπει να καταρτίζει και τις επιμέρους στρατηγικές σε επιχειρησιακό επίπεδο που θα του εξασφαλίσουν επιτυχή διαχείριση της εκάστοτε ανακύπτουσας κρίσεως.

Οι ηγέτες θα πρέπει να καταρτίζουν και να εφαρμόζουν μια στρατηγική κατάλληλη για τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της κάθε κρίσης, η οποία να εξασφαλίζει τα ζωτικά συμφέροντα που διακυβεύονται, χωρίς όμως τον κίνδυνο της κλιμάκωσης και της πρόκλησης ανεπιθύμητου πολέμου. Το βάρος της αποσόβησης του πολέμου πέφτει συνήθως κι εκ των πραγμάτων, στον υπερασπιζόμενο το status quo κι όχι στον προκαλών (εξαναγκάζων), αφού θα πρέπει να παρουσιάζεται ως δεδομένο, για να είναι αξιόπιστη η απειλή, ότι ο προκαλών είναι διατεθειμένος να φτάσει ως τη σύρραξη ώστε να επιτύχει τις διεκδικήσεις του. Για το απειλούμενο κράτος είναι καίριας σημασίας η επιλογή της προσφορότερης αμυντικής στρατηγικής που θα καταφέρει να το απεμπλέξει από την κρίση και το ενδεχόμενο πολέμου, εξασφαλίζοντας παράλληλα τα ζωτικά του συμφέροντα. Θα πρέπει δηλαδή, η επιλεγείσα στρατηγική να υπονοεί και να επισύρει απειλή και βία κατά του εξαναγκάζοντα, σε περίπτωση που δεν αποσύρει τη διεκδικητική του συμπεριφορά αλλά ταυτόχρονα να μην κλιμακώνει την ένταση της κρίσης.

Απέναντι σ' αυτό το δίλλημα πολιτικής, οι ηγέτες θα πρέπει να λαμβάνουν υπ' όψιν ότι η ιδανική στρατηγική διαχείρισης μιας κρίσης εξαρτάται κυρίως από το πλαίσιο της κρίσης. Με άλλα λόγια, παρά το γεγονός ότι όλες οι κρίσεις έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά, η κάθε κρίση έχει κάποια ιδιαίτερα γνωρίσματα που απαιτούν και ιδιαίτερη αντιμετώπιση. Επομένως δεν υπάρχει μια συγκεκριμένη στρατηγική για κάθε τύπο πρόκλησης – κρίσης αλλά έγκειται στην αντίληψη και στη στρατηγική κρίση του εκάστοτε ηγέτη να επιλέξει την προσφορότερη στρατηγική που να ανταποκρίνεται στο περιεχόμενο και χαρακτήρα της κάθε κρίσης. Ακόμα και τα πληρέστερα καταρτισμένα σχέδια συνήθως δεν αποτελούν παρά μόνο το «εναρκτήριο λάκτισμα» κατά το ξέσπασμα της κρίσης ενώ στη συνέχεια η σύγκρουση των δύο αντίπαλων θελήσεων οδηγεί στην ανάληψη πρωτοβουλιών και λήψη μέτρων από τη μια μεριά και στην λήψη αντίμετρων από την άλλη.

Σύμφωνα με τον Alexander L. George, οι διαθέσιμες αμυντικές στρατηγικές που μπορεί να ακολουθήσει ο εξαναγκαζόμενος για να αντιπαρέλθει το προαναφερθέν δίλλημα, δηλαδή την κατάσταση κατά την οποία πρέπει να αναλάβει δράση ώστε να εμποδίσει τη βλάβη των συμφερόντων του αλλά, την ίδια στιγμή, ευχόμενος να μπορούσε να αποφύγει να το κάνει με τρόπο ώστε να καταλήξει σε πόλεμο ή σε υψηλότερα επίπεδα πολεμικής αντιπαράθεσης¹¹⁴, είναι οι εξής επτά:

- A. Στρατηγική περιορισμένης κλιμάκωσης (Strategy of Limited escalation)
- B. Στρατηγική της ίσης ανταπόδοσης (Strategy of “Tit for Tat”)
- Γ. Στρατηγική της εμπλοκής σε δοκιμασία ικανοτήτων (Strategy of Test of capabilities)
- Δ. Στρατηγική της διαχωριστικής γραμμής (Strategy of Drawing a line)
- Ε. Στρατηγική επίδειξης δέσμευσης και αποφασιστικότητας (Strategy of Conveying commitment and resolve)
- Στ. Στρατηγική εξοικονόμησης χρόνου (Strategy of Buying Time)
- Ζ. Στρατηγική εξαναγκαστικής διπλωματίας (Strategy of Coercive Diplomacy)

Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι οι παραπάνω τύποι αμυντικών στρατηγικών αναφέρονται σε κατάσταση ειρηνικής περιόδου ή έστω σε περίοδο κρίσεως και όχι σε περιόδους εμπόλεμης καταστάσεως. Ασφαλώς με τις κατάλληλες αναγωγές μπορούν να έχουν εφαρμογή και σε πολεμικές περιόδους. Όπως θα δούμε οι στρατηγικές αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν και εκθροπραξίες, όμως αυτές είναι σε περιορισμένο βαθμό και σε καμία περίπτωση δεν αφορούν γενικευμένο πόλεμο. Πρόκειται για την γκριζα εκείνη ζώνη των κρίσεων του σχήματος 2.4 που οι στρατηγικές έρχονται σε άμεση και σφοδρή σύγκρουση και τα όρια είναι θολά. Παρόλα αυτά, η ανάλυση των τύπων της αμυντικής στρατηγικής που ακολουθεί αναφέρεται στο 1^ο και 4^ο τεταρτημόριο του παραπάνω σχήματος.

Αναλυτικότερα, όσον αφορά τους τύπους αμυντικής στρατηγικής, έχουμε τους εξής:

- A. Στρατηγική περιορισμένης κλιμάκωσης.
Προϋπόθεση για την επιτυχή εφαρμογή της στρατηγικής περιορισμένης κλιμάκωσης, όπως και για τις περισσότερες από τις

¹¹⁴ Alexander L. George, *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, (Boulder, CO: Westview Press, 1991), σελ. 385.

αμυντικές στρατηγικές που θα αναλυθούν, είναι η καταρχήν παραδοχή ότι ο προκαλών την κρίση δεν επιθυμεί την ανεξέλεγκτη κλιμάκωση, επιδιώκει δηλαδή τον εξαναγκασμό του αντιπάλου του χωρίς όμως το ενδεχόμενο της πολεμικής σύρραξης να αποτελεί μια από τις επιλογές του. Ο εξαναγκαζόμενος, αντιμετωπίζοντας την επιβουλή του αντιπάλου, στο πλαίσιο μια κρίσης, μπορεί να επιχειρήσει να κλιμακώσει την ένταση δοκιμάζοντας έτσι και τη δέσμευση του εξαναγκάζοντος αλλά και την αξιοπιστία της απειλής. Με τον τρόπο αυτό επιχειρεί να αλλάξει τους κανόνες της αντιπαράθεσης που είχε θέσει ο προκαλών με την ανάληψη της πρωτοβουλίας των ενεργειών και την πρόκληση της κρίσης.

Αναλαμβάνοντας λοιπόν, ο ίδιος την πρωτοβουλία των κινήσεων και κλιμακώνοντας την κρίση, επιδιώκει να θέσει ο ίδιος τους όρους διεξαγωγής αυτής, δηλαδή ζητήματα που μπορεί να αφορούν το διακύβευμα, το ισοζύγιο επαπειλούμενου κόστους – προσδοκώμενου οφέλους, τους κανόνες απεμπλοκής και γενικά τον απολογισμό θετικών και αρνητικών επιπτώσεων κατά την διαπραγμάτευση και επίλυση της κρίσεως. Σύμφωνα με τον Alexander L. George, *“ο αμυνόμενος μπορεί να εμπλακεί σε μια διαδικασία περιορισμένης επιλεκτικής κλιμάκωσης σχεδιασμένης να επιβάλλει νέους, πλεονεκτικότερους κανόνες αντιπαράθεσης και να επιδιώξει να τους διατηρήσει αποτρέποντας μια περαιτέρω κλιμάκωση από τον αντίπαλο. Η διεκυστίδα επιβολής ευνοϊκότερων κανόνων αντιπαράθεσης θα συνοδεύεται από διεκδικήσεις και παραχωρήσεις καθώς και από προσπάθειες να πειστεί η άλλη πλευρά για την επίτευξη μιας αμοιβαία αποδεκτής λύσης.”*¹¹⁵

Η κλιμάκωση εκ μέρους του εξαναγκαζόμενου μπορεί να λάβει χώρα είτε στην ίδια γεωγραφική περιοχή που ο εξαναγκάζων όρισε με την έναρξη της κρίσης είτε σε διαφορετική περιοχή είτε ακόμα και σε άλλο πεδίο όχι αναγκαστικά με τη γεωγραφική έννοια του όρου. Στην πρώτη περίπτωση όπου ως θέατρο κλιμάκωσης επιλέγεται από τον αμυνόμενο αυτό που εξ’ αρχής προκάλεσε την κρίση ο επιτιθέμενος, μιλάμε για «κάθετη κλιμάκωση» ενώ αν ο αμυνόμενος επιλέξει τη μεταφορά της αντιπαράθεσης, απειλώντας να βλάψει τα συμφέροντα του επιτιθέμενου σε ή και σε άλλο πεδίο, τότε μιλάμε για «οριζόντια κλιμάκωση». Η απειλή διεύρυνσης τη σύγκρουσης και σε άλλη περιοχή μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά είτε στη φάση της διαπραγμάτευσης και αποκλιμάκωσης της κρίσης αλλά μπορεί ακόμα και να αποτρέψει μια περαιτέρω κλιμάκωσή της.

B. Στρατηγική της ίσης ανταπόδοσης.

Εάν ο αμυνόμενος εκτιμήσει ότι η εφαρμογή της στρατηγικής της περιορισμένης κλιμάκωσης μπορεί να οδηγήσει σε

¹¹⁵ Στο ίδιο, σελ. 388.

ανεξέλεγκτη κλιμάκωση και ξέσπασμα εκθροπραξιών μεγάλης κλίμακας και ενδεχομένως πολέμου, μπορεί να επιλέξει την εφαρμογή της στρατηγικής της ίσης ανταπόδοσης. Σύμφωνα με τη στρατηγική αυτή ο εξαναγκαζόμενος δύναται να προβεί σε μια προσεκτικά σχεδιασμένη ίσης ανταπόδοσης ενέργεια ως αντίποινα για την πρόκληση που δέχθηκε. Σ' αυτή την περίπτωση θα πρέπει τα αντίποινα να εξισορροπούν και όχι να υπερβαίνουν την ένταση της πρόκλησης αλλά και να συνοδεύονται από τη δέσμευση ότι σε περίπτωση που ο επιτιθέμενος επανορθώσει την αρχική του πρόκληση τότε και ο αμυνόμενος διατίθεται να πράξει το ίδιο. Εάν η στρατηγική της ίσης ανταπόδοσης δεν επιφέρει το επιθυμητό αποτέλεσμα, ο αμυνόμενος διατηρεί πάντα τη δυνατότητα να αναβαθμίσει την ένταση των αντιποίνων εφαρμόζοντας ακόμα και τη στρατηγική της περιορισμένης κλιμάκωσης.

Γ. Στρατηγική της εμπλοκής σε δοκιμασία ικανοτήτων.

Στην περίπτωση που ο αμυνόμενος βρίσκεται αντιμέτωπος με μια χαμηλής εντάσεως, ελεγχόμενη κρίση, ενδεχομένως να επιλέξει να αποφύγει τις δύο προαναφερθείσες στρατηγικές λόγω του κινδύνου εφαρμόζοντας δυσανάλογη αύξηση της έντασης απέναντι σε μια μικρή πρόκληση, να κλιμακωθεί η κρίση και να ξεφύγει από τον έλεγχο των εμπλεκόμενων. Σ' αυτή την περίπτωση και εφόσον θεωρεί ότι το σκηνικό της κρίσης έτσι όπως έχει στηθεί από τον εξαναγκάζοντα δεν είναι καταδικαστικό για αυτόν κι εφόσον αισθάνεται επαρκώς ικανός να ανταπεξέλθει, ενδεχομένως να αποφασίσει να αποδεχτεί την πρόκληση με τους κανόνες που έχει θέσει ο απειλών. *“Αποδεχόμενος μια δοκιμασία ικανοτήτων, ο αμυνόμενος ελπίζει ότι, κάρη στην επίμονη προσπάθειά του, τις ικανότητες αυτοσχεδιασμού και την αποτελεσματική χρήση των μέσων που διαθέτει, θα επιτύχει να αναστρέψει το διαμορφούμενο εις βάρος του αποτέλεσμα της κρίσης και θα φέρει τον αντίπαλο στη δύσκολη θέση να επιλέξει εκείνος την επικίνδυνη διαδικασία της περαιτέρω κλιμάκωσης ή την αποκλιμάκωση και την αποδοχή της αποτυχίας της πρωτοβουλίας του.”¹¹⁶*

Συμπληρωματικά, ο εξαναγκαζόμενος μπορεί να προβεί σε μια σειρά ενεργειών με τις οποίες θα κάνει σαφές ότι δεν πρόκειται να δεχθεί περαιτέρω προκλήσεις και ότι σε αυτή την περίπτωση θα αντιδράσει δυναμικά. Τέτοιες ενέργειες είναι η θέση σε συναγερμό των ενόπλων δυνάμεων, η ανάπτυξή τους σε διάταξη μάχης, η δέσμευσή του σε διεθνή φόρα, η εξασφάλιση διεθνούς υποστήριξης και η σύναψη συμμαχιών και οι εν γένει πολεμικές προετοιμασίες παράλληλα με τις ενέργειες αντίστασης και απόκρουσης της πρόκλησης που έχει λάβει χώρα. Με αυτόν τον τρόπο άλλωστε, επιτυγχάνεται και η αποτροπή της

¹¹⁶ Στο ίδιο, σελ. 390.

κλιμάκωσης από τον προκαλών την κρίση. Από κει και πέρα επαφίεται στην ικανότητα του αμυνόμενου να άρει την απειλή και τα αποτελέσματα της πρόκλησης που έχει δεχθεί. Πρόκειται με δύο λόγια, για αποτροπή του αντιπάλου να κλιμακώσει την αντιπαράθεση, αποφυγή αύξησης της έντασης με δυσανάλογης βίας αντίδραση και τέλος, κατά μέτωπο αντιμετώπιση της πρόκλησης.

Δ. Στρατηγική της διαχωριστικής γραμμής.

Η έννοια της στρατηγικής αυτής είναι ο ορισμός μιας γραμμής πέραν της οποίας ο αμυνόμενος δεν είναι διατεθειμένος να ανεχτεί απειλή, πρόκληση ή ενέργεια επιβουλής. Πρόκειται για το έσχατο όριο υποχώρησης ή με άλλα λόγια το έσχατο όριο ανοχής. Στις μέρες μας, στον πολιτικό κυρίως λόγο, αναφέρεται και ως «κόκκινη γραμμή». Αποτελεί τον καταλληλότερο τρόπο αντιμετώπισης μιας αυξανόμενης απειλής. Ο αμυνόμενος ορίζει το έσχατο όριο πέραν του οποίου δεσμεύεται να αντιδράσει δυναμικά, ανεξαρτήτου κόστους και συνεπειών. Με τον τρόπο αυτό ο αμυνόμενος επιτυγχάνει ένα διπλό στόχο, να υπερασπιστεί τα συμφέροντά του περιορίζοντας την αναβάθμιση της απειλής και ταυτόχρονα να θέσει όριο στην κλιμάκωση της κρίσης άρα και στην πιθανότητα ξεσπάματος πολέμου.

Ο καθορισμός βεβαίως του ορίου έχει και αρνητικές συνέπειες καθώς αποκαλύπτει ποια ενέργεια – πρόκληση ή ακόμα και συνέπεια είναι ο αμυνόμενος διατεθειμένος να ανεχτεί χωρίς να προβεί σε έντονη αντίδραση. Επομένως, ο επιτιθέμενος θα μπορούσε να προβεί τεχνηέντως σε όλες εκείνες τις ενέργειες διεκδίκησης, αποφεύγοντας μόνο όσες ξεπερνούν το όριο της διαχωριστικής γραμμής, εξαντλώντας τα πιθανά οφέλη χωρίς όμως την πρόκληση ισχυρής αντίδρασης.

Η επιτυχία της στρατηγικής αυτής προϋποθέτει την καλή επικοινωνία μεταξύ των αντιπάλων ώστε να αποφευχθεί τυχόν παρεξήγηση στις προθέσεις και στον ορισμό των ορίων. Επίσης, θεμελιώδους σημασίας είναι η αξιοπιστία των απειλών που εκτοξεύονται από τον αμυνόμενο σε περίπτωση παραβίασης της διαχωριστικής γραμμής από τον επιτιθέμενο. Βέβαια, ο αμυνόμενος διατηρεί πάντα τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη θέση της διαχωριστικής γραμμής, περιορίζοντας τις πιθανά ανεκτές προκλήσεις, πλην όμως η ενέργεια αυτή θα μπορούσε να οδηγήσει σε σύρραξη, καθώς ενδεχομένως δύναται να δημιουργήσει κακή επικοινωνία, παρεξήγηση και εσφαλμένη κατανόηση.

Ε. Στρατηγική επίδειξης δέσμευσης και αποφασιστικότητας.

Θα μπορούσε να πει κανείς ότι η επίδειξη δέσμευσης και αποφασιστικότητας πρέπει να αποτελεί μια τακτική ή αλλιώς ένα

συστατικό στοιχείο κάθε σωστά εκτελούμενης στρατηγικής. Στην περίπτωση όμως ενός πρώιμου εντοπισμού μιας κρίσης εν τη γενέσει της, η επίδειξη δέσμευσης και αποφασιστικότητας μπορεί να αποτελέσει από μόνη της μια στρατηγική ικανή να αποτρέψει την κλιμάκωση της κρίσης.

Αναλυτικότερα, έστω ότι σε έναν εκ των αντιπάλων αρχίζει να σχηματίζεται η προσλαμβάνουσα παράσταση της επερχόμενης κρίσης καθώς, μετά από επεξεργασία πληροφοριών, προκύπτει ότι ο αντίπαλός του προετοιμάζει πρωτοβουλία για προκλητική ενέργεια με απώτερο σκοπό τη μεταβολή του status quo. Αν θεωρήσουμε ότι η πολιτική και στρατιωτική ηγεσία της αμυνόμενης χώρας δώσει την απαιτούμενη σημασία χωρίς να εθελοτυφλεί, τότε είναι δυνατόν με μια αστραπιαία και έγκαιρη ενέργεια να επιδείξει δέσμευση και αποφασιστικότητα αλλά και επαγρύπνηση, ώστε να υπερασπιστεί τα συμφέροντά της, αποθαρρύνοντας τον επιτιθέμενο από το να προκαλέσει εν τέλει την κρίση σε όλο το φάσμα της.

Ουσιαστικά, πρόκειται για «κλοπή» της πρωτοβουλίας των κινήσεων, τη σημασία της οποίας έχουμε αναπτύξει στο κεφάλαιο 2.4, και μεταβολή των κανόνων διαμόρφωσης και διεξαγωγής της επερχόμενης κρίσης. Η αναληφθείσα πρωτοβουλία μπορεί να είναι η κινητοποίηση των στρατιωτικών δυνάμεων, η εκτέλεση ασκήσεων με σενάριο που να «φωτογραφίζει» την απειλή σε περίπτωση υλοποίησης της πρόκλησης από τον επιτιθέμενο ή ακόμα και απειλητικές δηλώσεις όπως ανανέωση της εκπεφρασμένης δέσμευσης για σύρραξη σε περίπτωση που απειληθούν μείζονα συμφέροντα.

Στ. Στρατηγική εξοικονόμησης χρόνου.

Σύμφωνα με τη στρατηγική αυτή επιδιώκεται η εξοικονόμηση χρόνου εκ μέρους του αμυνόμενου με σκοπό την εκμετάλλευση της πιθανότητας επίτευξης μιας αμοιβαία αποδεκτής συμφωνίας μετά από διαπραγμάτευση. Ο αμυνόμενος, δια μέσου της στρατηγικής αυτής, επιχειρεί να προστατεύσει ή να περισώσει το δυνατόν περισσότερα από τα διακυβευόμενα συμφέροντά του χωρίς την πρόκληση ανεπιθύμητης κλιμάκωσης ή καλύτερα, με πάγωμα της εξέλιξης της κρίσης. Η στρατηγική αυτή αποτελεί την λιγότερο «επιθετική» ή αλλιώς αποφασιστική εκδοχή των αμυντικών στρατηγικών και επιλέγεται από τον αμυνόμενο στις περιπτώσεις που το ξέσπασμα της κρίσης τον βρίσκει ανέτοιμο να την διαχειριστεί ή ο συσχετισμός ισχύος καθιστά τη χρησιμοποίηση των άλλων στρατηγικών αναξιόπιστη ή θεωρεί ότι η χρησιμοποίησή τους ενέχει απαράδεκτα υψηλό ρίσκο πολέμου. Βέβαια, υπάρχει ο κίνδυνος η επιλογή αυτής της στρατηγικής από τον αμυνόμενο να προσληφθεί από τον επιτιθέμενο ως προσπάθεια κατευνασμού, ένδειξη αδυναμίας και ανεπάρκειας του αμυνομένου, το

οποίο το πλέον πιθανό είναι να «ανοίξει την όρεξη» του επιτιθεμένου για αναβάθμιση των διεκδικήσεων.

Ζ. Στρατηγική εξαναγκαστικής διπλωματίας.

Αποτελεί τη πιο ελκυστική και δημοφιλή επιλογή στρατηγικής των υπερασπιζομένων το *status quo*, καθώς αποτελεί μια λύση που απαιτεί σχετικά ελάχιστους πόρους και κόστος με μέγιστα όμως αποτελέσματα και απόδοση, εάν φυσικά εκτελεστεί σωστά και επιτύχει. Η στρατηγική αυτή δε θα αναλυθεί περαιτέρω εδώ, καθώς θα αναπτυχθεί εκτενώς στο κεφάλαιο που ακολουθεί.

Σε συνέχεια των επιθετικών στρατηγικών, που παρουσιάστηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο, αντιπαρατέθηκαν παραπάνω οι διαθέσιμες αμυντικές στρατηγικές τις οποίες έχουν διαθέσιμες στη φαρέτρα τους οι εμπλεκόμενοι σε μια κρίση ώστε να επιδιώξουν ή να υπερασπιστούν αντίστοιχα, τα συμφέροντά τους. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι ο εκάστοτε εμπλεκόμενος σε μια κρίση, δεν δεσμεύεται στην επιλογή μίας και μόνο στρατηγικής καθ' όλη τη διάρκεια της εξέλιξης της κρίσης αλλά το μάλλον σύνηθες είναι, αναλόγως της τροπής της κρίσης και της αντίδρασης του αντιπάλου, να επιλέγεται ένας συνδυασμός στρατηγικών προσαρμοζόμενος στις επικρατούσες συνθήκες και στην αντίπαλη αντίδραση.

2.5.4.4 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ

Όπως έχει προαναφερθεί, η εξαναγκαστική διπλωματία (*Coercive Diplomacy*) αναφέρεται σε αμυντική χρήση του εξαναγκασμού, δηλαδή αφορά τη στρατηγική κατά την οποία επιδιώκεται να πεισθεί ο αντίπαλος να πάψει ή/και να παραιτηθεί-αποσυρθεί από μια πράξη (πρωτοβουλία) που ανέλαβε¹¹⁷, που σκοπό είχε να ανατρέψει το *status quo*. Στην εξαναγκαστική διπλωματία, δηλαδή, ο αμυνόμενος κάνει χρήση του εξαναγκασμού (*Coercion*) μέσω απειλών χρήσης βίας, αντιδρώντας στη συντελούμενη μεταβολή της υφιστάμενης κατάστασης, αποβλέποντας στην επιστροφή στην προτέρα κατάσταση (*status quo ante*) ή ακόμα και στην επίτευξη κάποιων ωφελημάτων. Πιο συγκεκριμένα, οι επιδιωκόμενοι στόχοι που μπορεί να θέσει προοδευτικά η εξαναγκαστική διπλωματία μπορεί να είναι αρχικά η παύση μια συντελούμενης ενέργειας – πρόκλησης, στη συνέχεια η ανάκληση των επιτευχθέντων

¹¹⁷ Alexander L. George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, (Washington, D.C., United States Institute of Peace, 1991), σελ. 5.

από τον επιτιθέμενο και η παραίτηση από τις διεκδικήσεις του ενώ, εν τέλει, να επιδιωχθεί ο οριστικός τερματισμός της εχθρικής συμπεριφοράς με κάποιου είδους δέσμευση, διευθέτηση ή απαίτηση για συστημική αλλαγή, για παράδειγμα στην κυβέρνηση ή στην πολιτική - στρατιωτική ελίτ της αντίπαλης χώρας. Η τελευταία περίπτωση κινείται στα όρια της αμυντικής χρήσης του εξαναγκασμού (*Coercion*) ενώ θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως άλλοθι για επιθετική χρήση του εξαναγκασμού (*Compellence*) υπό την κάλυψη της εξαναγκαστικής διπλωματίας.

Αν και οι διάφοροι θεωρητικοί και αναλυτές μετατοπίζουν κατά το δοκούν τα όρια της εξαναγκαστικής διπλωματίας σε σχέση με τον αμυντικό ή επιθετικό χαρακτήρα των επιδιωκομένων σκοπών, το οποίο γίνεται ιδιαίτερα εμφανές στις περιπτωσιολογικές μελέτες που επικαλούνται και αναλύουν, συμφωνούν στο ότι το θεωρητικό μοντέλο της εξαναγκαστικής διπλωματίας δεν αποτελεί από μόνο του μία αυτοτελή στρατηγική, ένα εγχειρίδιο χρήσης και εφαρμογής της διπλωματίας εξαναγκασμού. Μάλλον, *“το θεωρητικό μοντέλο εξοικειώνει τους διαμορφωτές πολιτικής με τα γενικά χαρακτηριστικά της εξαναγκαστικής διπλωματίας και με την λογική στην οποία η εικαζόμενη αποτελεσματικότητά της βασίζεται.”*¹¹⁸ Εξάλλου, σε μια άλλη αποστροφή του λόγου του Alexander L. George, αναφέρεται ότι, το θεωρητικό μοντέλο δεν παρέχει τα κριτήρια για να αναγνωριστεί αν η εφαρμογή της εξαναγκαστικής διπλωματίας σε μια συγκεκριμένη περίπτωση θα ενδείκνυτο αλλά οι διαμορφωτές πολιτικής θα πρέπει να αποτανθούν στην απόκτηση της αφηρημένης - πρωτογενούς γνώσης (*generic knowledge*), η οποία αποκτάται από τη μελέτη ενός ικανού αριθμού περιπτώσεων εφαρμογής της εξαναγκαστικής διπλωματίας¹¹⁹.

Οι ηγέτες και οι εν δυνάμει χρήστες της εξαναγκαστικής διπλωματίας θα πρέπει να έχουν κατά νου ότι ο άμεσος στόχος της εξαναγκαστικής διπλωματίας είναι να επικοινωνήσει το μήνυμα της ισχυρής αποφασιστικότητας του αμυνομένου να κάνει ό,τι είναι απαραίτητο για να υπερασπιστεί τα συμφέροντά του.¹²⁰ Τότε και μόνο τότε θα πρέπει ο αμυνόμενος να συναινέσει στην έναρξη των διαπραγματεύσεων, διαφορετικά, μόνο υποχωρήσεις και απώλειες θα πρέπει να αναμένει.

2.5.4.5 ΤΥΠΟΙ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ

¹¹⁸ Στο ίδιο, σελ. 3.

¹¹⁹ Στο ίδιο, σελ. 3.

¹²⁰ Alexander L. George, *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, (Boulder, CO: Westview Press, 1991), σελ. 388.

Οι ηγέτες, σταθμίζοντας τις επικρατούσες συνθήκες και αξιολογώντας τους παράγοντες που διαμορφώνουν την κατάσταση κι εφόσον αποφασίσουν ότι η εξαναγκαστική διπλωματία είναι η ενδεικνυόμενη στρατηγική επιλογή για την αντιμετώπιση της ανακύπτουσας κρίσης, έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν μεταξύ τεσσάρων τύπων εξαναγκαστικής διπλωματίας. Αυτοί είναι:

- A. Το Τελεσίγραφο (Ultimatum)
- B. Το Σιωπηρό Τελεσίγραφο (Tacit Ultimatum)
- Γ. Η μέθοδος της Σταδιακής Δοκιμής (Try-and-See)
- Δ. Η μέθοδος της Σταδιακής Αύξησης της Πίεσης (Gradual Turning of the Screw)

Αναλυτικότερα, όσον αφορά τα επιμέρους χαρακτηριστικά της κάθε μεθόδου, έχουμε τα εξής:

A. Το Τελεσίγραφο

Πρόκειται για την πλήρη εκδοχή του τελεσιγράφου που, κατά κόρον, χρησιμοποιήθηκε από την ευρωπαϊκή διπλωματία κατά τον 19^ο και 20^ο αιώνα αλλά κι ακόμη χρησιμοποιείται στις μέρες μας, όπως συνέβη στον Πόλεμο του Κόλπου το 1990. Μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί την πιο «καθαρή» μορφή εξαναγκαστικής διπλωματίας. Ένα πλήρες (full fledged) τελεσίγραφο πρέπει να ικανοποιεί τις εξής τρεις συνθήκες:

(1) Να διατυπώνει μια συγκεκριμένη, ξεκάθαρη απαίτηση έναντι του αντιπάλου.

(2) Να ορίζει ένα χρονικό περιθώριο συμμόρφωσης, μετά την παρέλευση του οποίου επιφυλάσσεται απειλή τιμωρίας.

(3) Να ορίζει μια αξιόπιστη και ικανή απειλή τιμωρίας σε περίπτωση μη συμμόρφωσης, η οποία, συγκρινόμενη με το προσδοκώμενο όφελος, να αρκεί για να πείσει τον αντίπαλο να αποσυρθεί και να συμμορφωθεί.¹²¹

Καθοριστική σημασία για την επιτυχία της εξαναγκαστικής διπλωματίας έχει η επιτυχημένη μεταφορά στον αντίπαλο της αίσθησης ότι οι όροι είναι οριστικοί και ότι η προθεσμία πρέπει να τηρηθεί ανυπερθέτως, χωρίς περιθώρια παράτασης στη λήξη της. Μια παραμικρή έκπτωση, είτε στους όρους είτε στο ορόσημο της εκπνοής του τελεσιγράφου, μπορεί να επιφέρει αλυσιδωτές υποχωρήσεις και σωρευτικά την κατάρρευση της στρατηγικής αυτής.

¹²¹ Στο ίδιο, σελ. 386.

Το τελεσίγραφο μπορεί να δοθεί είτε γραπτά είτε προφορικά, είτε κατ' ιδίαν, πχ. μέσω διπλωματικών απεσταλμένων, είτε δημοσίως, πχ. με ανακοίνωση τύπου ή μέσω διεθνών μέσων ενημέρωσης. Επίσης, ο αμυνόμενος μπορεί να επιλέξει από ένα ευρύ φάσμα επαπειλούμενων τιμωριών. Αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν από διακοπή των διαπραγματεύσεων ή των διπλωματικών σχέσεων, ακύρωση συμφωνιών, περιορισμένης έκτασης ανάληψη στρατιωτικής δράσης και ένοπλης βίας έως και την κλιμάκωση σε πόλεμο ή την κλιμάκωση ενός ήδη διεξαγόμενου χαμηλής έντασης πολέμου. Βεβαίως, σήμερα, που είναι τόσο διαδεδομένη η διπλωματία και τόσο ευχερής η δυνατότητα της διαπραγμάτευσης, είτε απευθείας είτε μέσω αυτόκλητων διεθνών οργανισμών και άλλων, οι επαπειλούμενες τιμωρίες συνήθως αφορούν την επιλογή του πολέμου καθώς, νωρίτερα, διαμέσου της διπλωματίας, έχουν εξαντληθεί όλα τα περιθώρια εξεύρεσης λύσης.

Όσον αφορά τους επιδιωκόμενους σκοπούς ενός κράτους μέσω ενός τελεσιγράφου, εκτός από τον προφανή, δηλαδή την άμυνα εναντίον μιας διεκδίκησης ή την προβολή - με ακραίο τρόπο - μιας διένεξης προς επίλυση, μπορεί να επιδιώκεται η κοινοποίηση των εσχάτων ορίων των παραχωρήσεών του, η αναζήτηση νομιμοποίησης πριν την εκδήλωση προαποφασισμένης επιθετικής ενέργειας, η ταπείνωση και ο εκφοβισμός του αντιπάλου ή ακόμα και η εξοικονόμηση χρόνου προς αρτιότερη προπαρασκευή εν' όψει έναρξης πολεμικών επιχειρήσεων.

Για όλους τους παραπάνω λόγους το τελεσίγραφο αποτελεί μια δημοφιλή επιλογή στα πλαίσια του χειρισμού κρίσεων, παρά τους κινδύνους ανεπιθύμητης κλιμάκωσης, παρερμηνείας των πραγματικών προθέσεων, βεβιασμένων - εν θερμώ αποφάσεων αλλά και των όποιων ηθικών δισταγμών.

B. Το Σιωπηρό Τελεσίγραφο

Το σιωπηρό τελεσίγραφο αποτελεί μια παραλλαγή του πλήρους τελεσιγράφου. Αφορά την περίπτωση κατά την οποία δεν τίθεται ένα ακριβές ορόσημο εκπνοής του τελεσιγράφου αλλά η αίσθηση του επείγοντος δημιουργείται με άλλο τρόπο αλλά και την περίπτωση κατά την οποία δεν καθορίζεται εξ' αρχής η επαπειλούμενη τιμωρία.¹²² Βεβαίως, το χρονικό όριο καθώς και η απειλή υπονοούνται και υποδηλώνονται, συνήθως με πράξεις όπως η κινητοποίηση και προώθηση δυνάμεων, η εκτέλεση ασκήσεων που «φωτογραφίζουν» τις επικείμενες ενέργειες αλλά και η κινητοποίηση συγκεκριμένων δυνάμεων που επιδεικνύουν το είδος της απειλής που επικρέμαται, πχ. έξοδοι βομβαρδιστικών αεροσκαφών.

¹²² Alexander L. George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, (Washington, D.C., United States Institute of Peace, 1991), σελ. 7-8.

Γ. Η μέθοδος της Σταδιακής Δοκιμής

Στη μέθοδο της σταδιακής δοκιμής, από τις τρεις συνθήκες του Τελεσιγράφου ικανοποιείται μόνο η πρώτη, δηλαδή η διατύπωση μιας συγκεκριμένης, ξεκάθαρης απαίτησης έναντι του αντιπάλου. Ο αμυνόμενος δεν ανακοινώνει προθεσμία συμμόρφωσης και επαπειλούμενη τιμωρία, πλην όμως διατυπώνει την εξαναγκαστική του απαίτηση, την οποία ενδεχομένως καθιστά αξιόπιστη και ικανή με ενέργειες που υπονοούν την επιφυλασσόμενη απάντηση σε περίπτωση μη συμμόρφωσης.

Η μέθοδος αυτή εξυπηρετεί τις περιπτώσεις που ο εξαναγκαζόμενος δεν επιθυμεί να κάνει χρήση ενός τελεσιγράφου, καθώς εντός των όρων του οποίου είναι πολύ περιορισμένοι οι διαθέσιμοι ελιγμοί. Έτσι, ο εξαναγκαζόμενος διατυπώνει την απαίτησή του και αναμένει την αντίδραση του αντιπάλου, εάν δηλαδή πείθεται και συμμορφώνεται ή εάν εμμένει στην πρόκλησή του. Με τον τρόπο αυτό αντιδρά στη συντελούμενη μεταβολή του status quo αλλά ταυτοχρόνως αποφεύγει να δεσμευτεί έναντι του αντιπάλου και της διεθνούς κοινότητας και διατηρεί τη δυνατότητα να αναβαθμίσει την απειλή ή να την κατευθύνει προς άλλο στόχο.

Δ. Η μέθοδος της Σταδιακής Αύξησης της Πίεσης

Η μέθοδος αυτή κινείται μεταξύ της μεθόδου της Σταδιακής Δοκιμής και του Τελεσιγράφου. Όπως και στη μέθοδο της Σταδιακής Δοκιμής, δεν κοινοποιείται προθεσμία συμμόρφωσης, όμως η επαπειλούμενη τιμωρία προδιαγράφεται και γίνεται γνωστή στον αντίπαλο. Το κυριότερο όμως χαρακτηριστικό της μεθόδου αυτής είναι ότι προβλέπεται η κλιμάκωση της έντασης των εξαναγκαστικών απειλών, προϊόντος του χρόνου. Σύμφωνα με τον Alexander L. George, *“Πρακτικά, η αναλυτική διαφορά μεταξύ της μεθόδου της Σταδιακής Δοκιμής και της μεθόδου της Σταδιακής Αύξησης της Πίεσης, μπορεί να είναι θολή αν ο ηγέτης αμφιταλαντεύεται η συμπεριφέρεται ασταθώς.”*¹²³

Θα μπορούσε να πει κανείς ότι εφόσον το Τελεσίγραφο είναι ο ισχυρότερος τύπος εξαναγκαστικής διπλωματίας, θα έπρεπε να προτιμάται σε σχέση με τους λοιπούς διαθέσιμους τύπους. Θα πρέπει εδώ να επισημάνουμε ότι, συχνά, το Τελεσίγραφο δεν προσφέρεται για την επιτυχία των στόχων που αναφέρθηκαν παραπάνω, είτε διότι είναι ακατάλληλο ή ανεφάρμοστο στις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν σε μια συγκεκριμένη κρίση, είτε διότι η χρήση του κρίνεται πρώιμη. Από την άλλη μεριά, η χρήση του τελεσιγράφου υποκρύπτει ορισμένους κινδύνους. Από πολλούς ηγέτες κρίνεται ως ιδιαίτερα ριψοκίνδυνο καθώς

¹²³ Στο ίδιο, σελ. 8.

η χρήση του ενδεχομένως, να προκαλέσει την διεθνή ή εσωτερική κατακραυγή, η οποία θα απονομιμοποιήσει την προσπάθεια εξαναγκασμού του αντιπάλου. Επίσης, υπάρχει ο κίνδυνος η αύξηση της πίεσης που προκαλεί ένα τελεσίγραφο να ωθήσει τον αντίπαλο στην ανάληψη προληπτικής στρατιωτικής δράσης με σκοπό να υπερκεράσει το διαγραφόμενο δίλλημα του τελεσιγράφου και να βρεθεί ξανά σε θέση ισχύος.¹²⁴ Έτσι όμως δημιουργείται ο κίνδυνος ανεξέλεγκτης κλιμάκωσης. Άλλος ένας κίνδυνος που ελλοχεύει αφορά την περίπτωση που ο εξαναγκάζων δεν καταφέρει να προκαλέσει την αίσθηση του επείγοντος ή δεν καταστήσει αξιόπιστη την απειλή τιμωρίας, με αποτέλεσμα η ύπαρξη τελεσιγράφου να απαξιωθεί και να μη ληφθεί υπ' όψιν εκ μέρους του εξαναγκαζόμενου. Μια τέτοια εξέλιξη θα εγκλώβιζε τον εφαρμόζοντα εξαναγκαστική διπλωματία, με αποτέλεσμα οι μόνες διαθέσιμες επιλογές θα ήταν ή να αποσύρει το τελεσίγραφο, με συνέπεια την ήττα του ή να κληθεί να υλοποιήσει την επαπειλούμενη τιμωρία, το οποίο βέβαια μπορεί να μην ήταν αποφασισμένος εξ αρχής να πράξει αλλά και το οποίο πιθανότατα θα οδηγούσε σε ανοικτή πολεμική σύγκρουση. Τέλος, ένας ακόμα κίνδυνος που θα πρέπει να είναι σε ετοιμότητα να αντιμετωπίσει ο εφαρμόζων εξαναγκαστική διπλωματία, είναι ο αντίπαλος, αποδεχόμενος αρχικά και εν μέρει την απαίτηση του τελεσιγράφου, να προσπαθήσει να το διαχειριστεί επιδέξια, υπονομεύοντας τον επείγοντα χαρακτήρα του και τις απαιτήσεις συμμόρφωσης, με σκοπό, κατόπιν πιέσεων, διεθνών και εσωτερικών, να επιτύχει τη λήξη της κρίσης με σαφώς μικρότερο κόστος από αυτό που προέβλεπε η απειλή συμμόρφωσης.¹²⁵

Για το λόγο αυτό, ένας από τους εναλλακτικούς τύπους της εξαναγκαστικής διπλωματίας ενδεχομένως να έχει μεγαλύτερες πιθανότητες επιτυχίας, στις δεδομένες συνθήκες που επικρατούν κατά τη διαχείριση μιας κρίσης. Εξάλλου, όπως έχει επισημανθεί παραπάνω, δεν υπάρχει πανάκεια όσον αφορά την επιλογή της κατάλληλης στρατηγικής, καθώς η Στρατηγική προσφέρει το πλαίσιο και τους βασικούς όρους διεξαγωγής ενώ η επιτυχία κυρίως βασίζεται στον αυτοσχεδιασμό, την πρωτοβουλία και την ικανότητα προσαρμογής της στρατηγικής στις εκάστοτε επικρατούσες συνθήκες από τον ηγέτη και όχι στην καταπίεση της επιλεκθείσας στρατηγικής να ανταποκριθεί στις συνθήκες μιας κρίσης. Εκεί οφείλεται άλλωστε και η παρατηρηθείσα, σε αρκετές

¹²⁴ Alexander L. George, *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, (Boulder, CO: Westview Press, 1991), σελ. 387. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να υπάρχει μέριμνα το τελεσίγραφο να μην προκαλεί την εντύπωση άμεσα επικείμενης επίθεσης.

¹²⁵ Για περαιτέρω ανάλυση των περιορισμών και των κινδύνων που περιλαμβάνει η χρήση των Τελεσιγράφων στο: Alexander L. George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, (Washington, D.C., United States Institute of Peace, 1991), σελ. 72-73.

περιπτώσεις, εναλλαγή εκ μέρους των ηγετών από τον ένα τύπο εξαναγκαστικής διπλωματίας στον άλλο, καθώς οι συνθήκες μιας κρίσης μεταβάλλονται.¹²⁶ Με άλλα λόγια, “η στρατηγική είναι αυτή που θα πρέπει να ακολουθεί με συνέπεια τις απαιτήσεις κάθε περίπτωσης για να ταιριάζει στο εκάστοτε πλαίσιο. Πλην όμως, οι ιδιαίτερες συνθήκες μιας κρίσης όπου εφαρμόζεται εξαναγκαστική διπλωματία δεν είναι πάντα ευκρινείς ή δεν αξιολογούνται ορθά από τους διαμορφωτές πολιτικής, με αποτέλεσμα η στρατηγική να μπορεί εύκολα να αποτύχει.”¹²⁷

2.5.4.6 ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ

Ο θεωρητικός που έχει ασχοληθεί περισσότερο από κάθε άλλον με την εξαναγκαστική διπλωματία, ο Alexander L. George, εισηγείται οκτώ προϋποθέσεις, που θα πρέπει να ικανοποιούνται, ώστε να αυξάνονται οι πιθανότητες επιτυχίας μιας εφαρμοζόμενης διπλωματίας εξαναγκασμού¹²⁸, αλλιώς, “*ακόμα και μια υπερδύναμη μπορεί να αποτύχει να εκφοβίσει έναν πιο αδύναμο αντίπαλο και να κινδυνεύσει να εμπλακεί σε μια παρατεταμένη σύγκρουση με μεγάλο κόστος.*”¹²⁹ Φυσικά, θα επρόκειτο για μεγάλο σφάλμα να ισχυριστούμε ότι η ικανοποίηση όλων των προϋποθέσεων εξασφαλίζει την απόλυτη επιτυχία της στρατηγικής της εξαναγκαστικής διπλωματίας, όμως η απουσία μιας ζωτικής σημασίας προϋπόθεσης από την εφαρμογή ενός τύπου εξαναγκαστικής διπλωματίας, για τον οποίο κρίνεται απαραίτητη, είναι βέβαιο ότι θα συντελέσει δραστικά στην αποτυχία της στρατηγικής. Οι προϋποθέσεις αυτές είναι οι εξής:

- A. Η σημασία του διακυβεύματος
- B. Η ασυμμετρία του διακυβεύματος μεταξύ εξαναγκάζοντος και εξαναγκαζομένου
- Γ. Η σαφήνεια του επιδιωκόμενου αντικειμενικού σκοπού
- Δ. Η πρόκληση αίσθησης κατεπείγοντος

¹²⁶ Στο ίδιο, σελ. 9.

¹²⁷ Alexander L. George, *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, (Boulder, CO: Westview Press, 1991), σελ. 387.

¹²⁸ Η συγκεκριμένη ενότητα έχει αντληθεί κατά κύριο λόγο από το πλέον ώριμο έργο του συγγραφέα, το συλλογικό: Alexander L. George, William E. Simons, ed. *The Limits of Coercive Diplomacy*, 2nd ed. (Boulder, Colorado, Westview Press, 1994) αλλά και από το Alexander L. George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, (Washington, D.C., United States Institute of Peace, 1991).

¹²⁹ Alexander L. George, *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, (Boulder, CO: Westview Press, 1991), σελ. 385.

- Ε. Η ισχυρή πολιτική ηγεσία εκατέρωθεν
- Στ. Η εσωτερική και διεθνής νομιμοποίηση
- Ζ. Η απροθυμία του αντιπάλου για κλιμάκωση
- Η. Η σαφήνεια των όρων αποκλιμάκωσης της κρίσης

Αναλυτικότερα για την κάθε προϋπόθεση, όσον αφορά την επιμέρους συμβολή της στην επιτυχία της εξαναγκαστικής διπλωματίας, έχουμε:

A. Η σημασία του διακυβεύματος

Προφανώς το διακύβευμα είναι αυτό, που θέτει ως αντικειμενικό σκοπό της πρόκλησης ο επιτιθέμενος και αυτό που αναλαμβάνει να υπερασπιστεί ο αμυνόμενος. Εξ' ορισμού λοιπόν, για τον αμυνόμενο είναι μείζονος σημασίας η υπεράσπιση των συμφερόντων του έναντι του επιβουλέα. Ειδικά όμως όταν η πρόκληση αφορά ζωτικά συμφέροντα, δηλαδή συμφέροντα που άπτονται της επιβίωσης ενός κράτους, γίνεται αντιληπτό ότι το σθένος με το οποίο το κράτος είναι διατεθειμένο να αντιπαρατεθεί είναι σαφώς μεγαλύτερο. Όσο μεγαλύτερο το διακύβευμα τόσο ευκολότερα συστρατεύεται το κοινωνικό σύνολο και η πολιτική ηγεσία ευκολότερα αποδέχεται το ενδεχόμενο κόστος και το ρίσκο που συνεπάγεται η επιλογή της εξαναγκαστικής διπλωματίας.

B. Η ασυμμετρία του διακυβεύματος μεταξύ εξαναγκάζοντος και εξαναγκαζόμενου.

Θα πρέπει καταρχάς να αναφέρουμε ότι, για τις ανάγκες της ανάλυσης της διπλωματίας εξαναγκασμού, ως εξαναγκάζων αναφέρεται ο ασκών την εξαναγκαστική διπλωματία (αμυνόμενος) ενώ ως εξαναγκαζόμενος αναφέρεται ο δέκτης της στρατηγικής αυτής (επιτιθέμενος), αν και προφανώς στην αρχική φάση της έναρξης-κλιμάκωσης της κρίσης ο τελευταίος ήταν ο προκαλών – εξαναγκάζων ενώ ο αμυνόμενος, υποκείμενος στον εξαναγκασμό, καταφεύγει στην αντιστροφή των όρων, εφαρμόζοντας εξαναγκαστική διπλωματία ως αντίδραση στον εξαναγκασμό-επιβουλή που δέχεται. Θεωρείται σκόπιμο να γίνει αυτή η διευκρίνιση καθώς παρατηρείται στη διεθνή βιβλιογραφία αλλά και πρακτική, ενέργειες που παρουσιάζονται ως εξαναγκαστική διπλωματία ουσιαστικά, να θέτουν αντικειμενικούς σκοπούς που επιχειρούν να μεταβάλλουν το status quo.

Όπως προαναφέρθηκε, η σημασία του διακυβεύματος για τον εξαναγκάζοντα είναι κρίσιμης σημασίας όσον αφορά την αξιοπιστία με την οποία θα περιβάλλει την εφαρμογή της εξαναγκαστικής διπλωματίας. Όμως το διακύβευμα αφορά όχι μόνο τον υπερασπιστή αλλά και τον διεκδικητή. Ενδεχομένως, ο επιδιωκόμενος αντικειμενικός

σκοπός από τον επιτιθέμενο να αφορά ζωτικό του συμφέρον, οπότε αναμένεται να τον επιδιώξει με σθένος, αποδεχόμενος υψηλά επίπεδα ρίσκου. Σ' αυτή την περίπτωση, εφαρμόζοντας ο αμυνόμενος διπλωματία εξαναγκασμού και φέροντας τον εξαναγκαζόμενο προ των ευθυνών του, αυτό που θα καθορίσει την έκβαση της αντιπαράθεσης, άρα και την επιτυχία ή μη της εξαναγκαστικής διπλωματίας, θα είναι η σχετική βαρύτητα του διακυβεύματος μεταξύ εξαναγκάζοντος και εξαναγκαζόμενου. Εάν τα συμφέροντα που διακυβεύονται είναι σημαντικότερα για τον αντίπαλο που ασκεί την εξαναγκαστική διπλωματία τότε το πιθανότερο είναι να επιτύχει η στρατηγική αυτή ενώ, σε αντίθετη περίπτωση, η στρατηγική θα αποτύχει, αφήνοντας στον ασκούντα την εξαναγκαστική διπλωματία τη δύσκολη επιλογή μεταξύ υποχώρησης (ήττας και αποδοχής του νέου status quo) και υλοποίησης της επαπειλούμενης τιμωρίας.

Οι ηγέτες, για να επηρεάσουν την πλάστιγγα προς όφελός τους, συχνά διογκώνουν τη σημασία του διακυβεύματος για εκείνους ή επιχειρούν να ελαττώσουν την αποφασιστικότητα διεκδίκησης του αντιπάλου προσφέροντας ανταλλάγματα ή παραχωρήσεις σε άλλο επίπεδο. Ο George, εξάλλου, αναφέρει ότι μία *“προϋπόθεση κρίσιμης σημασίας για τη δύναμη που χρησιμοποιεί τον εξαναγκασμό είναι να δημιουργήσει στον αντίπαλο την πεποίθηση ότι η δύναμη που χρησιμοποιεί τον εξαναγκασμό είναι περισσότερο αποφασισμένη να επιμείνει στις θέσεις της από ότι είναι ο αντίπαλος να την ανατρέψει.”*¹³⁰

Γ. Η σαφήνεια του επιδιωκόμενου αντικειμενικού σκοπού

Η σαφήνεια της διατύπωσης του επιδιωκόμενου αντικειμενικού σκοπού και η συνέπεια των απαιτήσεων μειώνουν τις παρανοήσεις, αυξάνουν την αξιοπιστία του εξαναγκάζοντα και δημιουργούν ένα κάποιο υπόβαθρο εμπιστοσύνης μεταξύ των αντιπάλων, το οποίο μπορεί, παρόλα αυτά, να συμβάλλει τα μέγιστα στην αποκλιμάκωση μιας κρίσης. Επίσης, διευκολύνουν τη διαδικασία λήψης απόφασης του εξαναγκαζόμενου αφού δεν αφήνουν περιθώρια παρερμηνειών περί των θέσεων του αντιπάλου. Βέβαια, εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι υπάρχουν περιπτώσεις που, για τη διευκόλυνση της επιτυχίας της στρατηγικής ή για την εξυπηρέτηση συγκεκριμένων αντικειμενικών σκοπών, ενδείκνυται οι απαιτήσεις να είναι ασαφείς, ώστε ο ασκών την εξαναγκαστική στρατηγική να έχει μεγαλύτερα περιθώρια ελιγμών.

Δ. Η πρόκληση αίσθησης κατεπείγοντος

¹³⁰ Alexander L. George, *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, (Boulder, CO: Westview Press, 1991), σελ. 385.

Ο αμυνόμενος αυξάνει τις πιθανότητες επιτυχία της εξαναγκαστικής του διπλωματίας εάν καταφέρει να δημιουργήσει την αίσθηση του κατεπείγοντος στον αντίπαλό του. *“Δεν αρκεί ο ηγέτης να αισθάνεται σίγουρος ότι κομίζει μια απειλή τιμωρίας σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τις απαιτήσεις του, η οποία να είναι ικανή και αξιόπιστη αρκετά ώστε να πείσει τον αντίπαλο να συμβιβαστεί. Μάλλον, είναι η εκτίμηση του αντιπάλου περί της αξιοπιστίας και της ισχύος της απειλής που είναι κρίσιμη σημασίας.”*¹³¹

Φυσικά, αν το αμυνόμενο κράτος πραγματικά δέχεται μία ισχυρή επιβουλή και βρίσκεται υπό πίεση χρόνου¹³², το πιθανότερο είναι να προκαλέσει στον αντίπαλο μια αντίστοιχη πίεση χρόνου. Σε περίπτωση που δεν γίνει εφικτή η πρόκληση αίσθησης επείγουσας ανάγκης συμμόρφωσης με τις απαιτήσεις του εξαναγκάζοντα, κινδυνεύει η απειλή τιμωρίας να καταστεί αναξιόπιστη και οι μεταβολές στο status quo που προκάλεσε η επιβουλή του επιτιθεμένου να παγιωθούν. Ο πιο πρόσφορος τρόπος πρόκλησης της αίσθησης του επείγοντος είναι η χρήση του τελεσιγράφου. Εάν η χρήση του κρίνεται μη κατάλληλη για τα ιδιαίτερα δεδομένα μια κρίσης, θα πρέπει η αίσθηση αυτή να δημιουργηθεί με κάποιο άλλο τρόπο. Αυτή την κατεύθυνση εξυπηρετεί, για παράδειγμα, η συντριπτική επαπειλούμενη τιμωρία ή η μεγάλη ασυμμετρία στρατιωτικών δυνατοτήτων εκ μέρους του εξαναγκάζοντα ή η φήμη του ως απρόβλεπτου και ρισκοκίνδυνου.

Ε. Η ισχυρή πολιτική ηγεσία εκατέρωθεν

Δε χωρά αμφιβολία ότι στις περιόδους κρίσεων κρίνεται η ικανότητα των ηγετών. Πολλώ δε μάλλον όταν ο ηγέτης που δέχεται μια σφοδρή πρόκληση που μεταβάλλει το status quo εις βάρος του, αναλαμβάνει το ρίσκο και τον κίνδυνο να αντιστρέψει τους όρους και αναλαμβάνοντας την πρωτοβουλία των κινήσεων, καταφέρνει να εφαρμόσει μια επιτυχημένη διπλωματία εξαναγκασμού. Οι χειρισμοί υπό τέτοιες ακραίες συνθήκες απαιτούν μια ισχυρή πολιτική ηγεσία που θα διατηρεί τον έλεγχο των χειρισμών και την ευθύνη της διαχείρισης του ρίσκου και τέλος των επιπτώσεων της κρίσης. Εξάλλου, η ισχυρή πολιτική ηγεσία υποστηρίζει την αξιοπιστία της επαπειλούμενης τιμωρίας αλλά και χαλιναγωγεί αντιδράσεις που θα μπορούσαν να εκτροχιάσουν τη διαδικασία χειρισμού της κρίσης.

Από την άλλη μεριά, η ύπαρξη ισχυρής πολιτικής ηγεσίας εκ μέρους του αντιπάλου, ομοίως εξυπηρετεί την επιτυχία της

¹³¹ Alexander L. George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, (Washington, D.C., United States Institute of Peace, 1991), σελ. 13-14.

¹³² Όπως για παράδειγμα κατά την Κρίση της Κούβας οπότε και οι υπηρεσίες πληροφοριών, μετά τον εντοπισμό των εγκαταστάσεων των Ρωσικών πυραύλων, είχαν εκτιμήσει ότι αυτοί θα ήταν επιχειρησιακοί σε περίπου δύο εβδομάδες.

εξαναγκαστικής διπλωματίας. Αυτό συμβαίνει διότι, σε μεγάλο βαθμό, η επιτυχία της στρατηγικής αυτής εξαρτάται από την ψυχολογική επίδραση που έχει επί του εξαναγκαζομένου και από την αντίδραση αυτού, δηλαδή από την ορθή του εκτίμηση, την ορθολογική του κρίση και τον αποτελεσματικό του έλεγχο επί των στρατιωτικών και διπλωματών. Για παράδειγμα, ελλιπής έλεγχος του Khrushchev επί ενός κυβερνήτη πλοίου, ο οποίος ενδεχομένως να επιχειρούσε να σπάσει τον ναυτικό αποκλεισμό, κατά την κρίση των πυραύλων της Κούβας, μπορεί να άλλαζε άρδην την έκβαση της κρίσης.

Στ. Η εσωτερική και διεθνής νομιμοποίηση

Η ύπαρξη εσωτερικής νομιμοποίησης διευκολύνει την ηγεσία να αναλάβει το ρίσκο της εξαναγκαστικής διπλωματίας και αυξάνει την αξιοπιστία της τιμωρίας. Η απαραίτητη αυτή προϋπόθεση επιτυχίας μιας τέτοιας στρατηγικής θα πρέπει να έχει και διάρκεια χρόνου, ακόμα κι αν το κόστος εφαρμογής της στρατηγικής αυτής αυξάνει εξαιτίας της αντίδρασης του επιτιθέμενου. Κατ' ανάλογο τρόπο, η διεθνής νομιμοποίηση δικαιολογεί ακόμα και την περιορισμένη, παραδειγματική χρήση βίας εκ μέρους του αμυνομένου, με σκοπό την επαύξηση της αξιοπιστίας της επαπειλούμενης τιμωρίας. Αντίθετα, η έλλειψη της εγκλωβίζει τον ασκούντα την εξαναγκαστική διπλωματία στην οχύρωση πίσω από τα ισχυριζόμενα δυσανάλογα σε βάρος του, επαπειλούμενα, ζωτικά συμφέροντά του και στις απειλές τιμωρίας.

Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι, κατά κανόνα, ο ασκών εξαναγκαστική διπλωματία εξασφαλίζει ένα ελάχιστο διεθνούς νομιμοποίησης, εφόσον η ανάληψη μιας τέτοιας αμυντικής στρατηγικής προϋποθέτει μια κάποιου είδους προηγηθείσα πρόκληση, έναντι της οποίας έρχεται να εφαρμοστεί η εξαναγκαστική διπλωματία. Αυτό βέβαια δεν καλύπτει την περίπτωση που ο αντικειμενικός σκοπός της εξαναγκαστικής διπλωματίας, αφού εξασφαλισθεί η επανόρθωση του status quo, επεκταθεί και σε περαιτέρω διεκδικήσεις, οπότε πλέον η εφαρμοζόμενη στρατηγική από αμυντικού χαρακτήρα μετατρέπεται σε επιθετικού τύπου, στρατηγική εξαναγκασμού, όπως αναλύθηκε στο κεφάλαιο 2.5.3.4. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, η διεθνής νομιμοποίηση δε θα πρέπει να θεωρείται δεδομένη ή τουλάχιστον όχι επί μακρόν.

Ζ. Η απροθυμία του αντιπάλου για κλιμάκωση

Μαζί με την αξιοπιστία και την ισχύ της επιφυλασσόμενης τιμωρίας, θεωρώ ότι η απροθυμία (φόβος) του αντιπάλου για ανεξέλεγκτη κλιμάκωση αποτελούν τους καθοριστικότερους παράγοντες επιτυχίας της εξαναγκαστικής διπλωματίας. Αν ο επιτιθέμενος δεν είναι αποφασισμένος να οδηγήσει τη διεκδίκησή του στα άκρα και αυτό υποπέσει στην

αντίληψη του αμυνόμενου, τότε ο αμυνόμενος εξαντλώντας τα όρια της επιφυλασσόμενης τιμωρίας -απειλώντας με γενικευμένο πόλεμο, επί παραδείγματι-, εφαρμόζοντας ακροσφαλή διπλωματία¹³³ στα πλαίσια του εξαναγκασμού, αυξάνει κατά πολύ τις πιθανότητες επιτυχίας της εξαναγκαστικής του διπλωματίας.

Η. Η σαφήνεια των όρων αποκλιμάκωσης της κρίσης

Σε συνάφεια με την τρίτη προϋπόθεση, δηλαδή τη σαφήνεια του επιδιωκόμενου αντικειμενικού σκοπού, η σαφήνεια των όρων αποκλιμάκωσης της κρίσης, αφού αποκατασταθεί ένας διάυλος επικοινωνίας μεταξύ των αντιπάλων, μπορεί να βοηθήσει αποφασιστικά στην επιτυχία της εξαναγκαστικής διπλωματίας και στη λήξη της κρίσης. Μετά την εφαρμογή της διπλωματίας εξαναγκασμού μπορεί η κρίση να μην εξελιχθεί ευνοϊκά για τον προκαλών όπως αρχικά σχεδίαζε, με αποτέλεσμα να αναζητά τρόπο απεμπλοκής απ' αυτήν. Η σαφήνεια των όρων αποκλιμάκωσης εκ μέρους του εξαναγκάζοντος, που πλέον έχει την πρωτοβουλία των κινήσεων, μπορεί να επιτρέψει να αναπτυχθεί το ελάχιστο της απαιτούμενης εμπιστοσύνης μεταξύ των αντιπάλων ώστε να γίνει κοινά αποδεκτή η διαδικασία αποκλιμάκωσης. Σε αντίθετη περίπτωση θα επιταθεί η έλλειψη εμπιστοσύνης και η καχυποψία, καθώς ο εξαναγκαζόμενος μπορεί να θεωρήσει ότι η ασάφεια υποκρύπτει περαιτέρω απαιτήσεις ή επανεμφάνιση των εξαναγκαστικών πιέσεων που πρόκειται να προβάλει ο εξαναγκάζων μετά την έναρξη των διαπραγματεύσεων.

2.5.4.7 ΣΤΑΔΙΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ

Στις ενότητες που προηγήθηκαν αναλύθηκαν οι διαθέσιμοι τύποι εξαναγκαστικής διπλωματίας αλλά και οι προϋποθέσεις που ευνοούν την επιτυχία της. Τα στοιχεία αυτά του αφηρημένου θεωρητικού μοντέλου δεν είναι αρκετά για τον άρτιο σχεδιασμό και εκτέλεση μιας επιτυχημένης στρατηγικής. Το πρόβλημα για έναν ηγέτη ξεκινά όταν βρεθεί μπροστά σε μια απειλή. Καλείται, εφαρμόζοντας μία εκ των αμυντικών στρατηγικών, να ανταποκριθεί στην πρόκληση και να αντιμετωπίσει τον αντίπαλο. Ας υποθέσουμε ότι εκτιμά ότι η διπλωματία

¹³³ Ο όρος «ακροσφαλή διπλωματία» αποδίδει τον αγγλικό όρο «*Brinkmanship*», αναφερόμενος στην παρακινδυνευμένη πολιτική ή τους πολιτικούς ακροβατισμούς, την τακτική δηλαδή της ανάληψης υψηλών ρίσκων με την ελπίδα της υποχώρησης του αντιπάλου.

εξαναγκασμού παρέχει τη μεγαλύτερη δυνατότητα επιτυχίας¹³⁴. Θα πρέπει, εξαιτίας των πολλών τύπων και των παραλλαγών αυτών αλλά και λόγω της ευελιξίας που παρέχει η στρατηγική αυτή, να καταρτίσει ένα σχέδιο που να ανταποκρίνεται στις ιδιαίτερες συνθήκες της ανακύπτουσας κρίσης. Η κατάρτιση μιας συγκεκριμένης στρατηγικής εξαναγκασμού περιλαμβάνει τέσσερα στάδια.

Κατά το πρώτο στάδιο, αφού έχει προηγηθεί η - κατά το δυνατόν - εκτίμηση της κατάστασης και της απειλής, ο ηγέτης θα πρέπει να λάβει αποφάσεις για τέσσερις μείζονος σημασίας μεταβλητές που καθορίζουν το πλαίσιο της στρατηγικής¹³⁵. Αυτές είναι:

A. Ποιά θα είναι η απαίτηση συμμόρφωσης

B. Εάν και με ποιο τρόπο θα προκληθεί η αίσθηση του κατεπείγοντος για συμμόρφωση στον αντίπαλο

Γ. Ποια θα είναι η επαπειλούμενη τιμωρία σε περίπτωση μη συμμόρφωσης και πως θα αναβαθμιστεί η ισχύς και η αξιοπιστία της

Δ. Εάν εκτός από απειλές, θα προσφερθούν και κίνητρα ώστε να αυξηθεί η πιθανότητα συμμόρφωσης και ποια θα είναι αυτά.

Όσον αφορά την τελευταία μεταβλητή, κινείται στη λογική παροχής όχι μόνο αντικινήτρων (τιμωρίας) για την επίτευξη του σκοπού της εξαναγκαστικής διπλωματίας αλλά και στην παροχή κινήτρων, δηλαδή θετικών ανταλλαγμάτων, που θα κάνουν τον συμβιβασμό του αντιπάλου ευκολότερο. Με άλλα λόγια, πρόκειται για τη μέθοδο του «Ραβδιού και του Καρότου».¹³⁶ Η μέθοδος αυτή μπορεί πράγματι να προσφέρει πολύτιμες υπηρεσίες στην επιτυχία της εξαναγκαστικής διπλωματίας. Η παροχή θετικών ανταλλαγμάτων δείχνει πράγματι ειλικρινείς προθέσεις εξεύρεσης λύσης και αποκλιμάκωσης της παρουσιασθείσας κρίσης, που μπορεί να τονώσει τη διεθνή νομιμοποίηση του εξαναγκάζοντος. Επίσης, αναβαθμίζει τη σημασία του διακυβεύματος για τον αμυνόμενο ενώ παράλληλα μετατοπίζει την ασυμμετρία του διακυβεύματος προς όφελός του. Διασώζει την αξιοπρέπεια του επιτιθέμενου, του οποίου η κοινή γνώμη ευκολότερα μπορεί να αποδεχθεί την απόσυρση της διεκδίκησης. Έτσι, ο επιτιθέμενος μπορεί να προτιμήσει να αποφύγει την πιθανότητα μιας

¹³⁴ Για το εάν η στρατηγική Εξαναγκαστικής Διπλωματίας είναι η ενδεικνυόμενη θα συνεισφέρει η εξέταση των προϋποθέσεων επιτυχίας της, όπως αυτές αναλύθηκαν στην ενότητα 2.5.4.6. Εδώ θα πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι για την επιτυχία της στρατηγικής αυτής δεν είναι αναγκαία συνθήκη να πληρούνται όλες οι προαναφερθείσες προϋποθέσεις αλλά επαφίεται στην υποκειμενική κρίση του ηγέτη να αποφασίσει αν πληρούνται οι κατά περίπτωση απαραίτητες που προοιωνίζουν την επιτυχία της.

¹³⁵ Όπως είναι φανερό, αυτές, σε μεγάλο βαθμό, ταυτίζονται με τις τρεις συνθήκες που πρέπει να ικανοποιεί ένα πλήρες τελεσίγραφο, όπως αναλύθηκε στην ενότητα 2.5.4.5.A

¹³⁶ Για μια πιο λεπτομερή ανάλυση της συμβολής της μεθόδου αυτής στην εξυπηρέτηση της εξαναγκαστικής διπλωματίας βλέπε στο: Alexander L. George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, (Washington, D.C., United States Institute of Peace, 1991), σελ. 10-11.

ανεξέλεγκτης κλιμάκωσης, έως και σύρραξης αλλά τουλάχιστον έχοντας αποκομίσει ένα κάποιο κέρδος από την έκβαση της κρίσης. Έξαλλου, είναι βαρύνουσας σημασίας η παροχή διεξόδου, χωρίς απώλεια της αξιοπρέπειας (facesaving) που παρέχουν τα ανταλλάγματα. Με την προσφορά ανταλλαγμάτων διευρύνεται η παρεχόμενη διέξοδος που, όπως έχουμε προαναφέρει, αποτελεί μια τακτική εφαρμοζόμενη από την αρχαιότητα και εξυπηρετεί την άμβλυση της αποφασιστικότητας του αντιπάλου για αγώνα μέχρις εσχάτων. Πάντως, σε κάθε περίπτωση, η παροχή θετικών ανταλλαγμάτων θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από τον ίδιο βαθμό αξιοπιστίας, όπως και η επαπειλούμενη τιμωρία σε περίπτωση μη συμμόρφωσης.

Στο δεύτερο στάδιο κατάρτισης της στρατηγικής, ο ηγέτης, συνδυάζοντας τις αποφάσεις που προηγήθηκαν στο πρώτο στάδιο, πρέπει να επιλέξει μεταξύ των τύπων της εξαναγκαστικής διπλωματίας, Τελεσίγραφο, Σιωπηρό Τελεσίγραφο, μέθοδος της Σταδιακής Δοκιμής και μέθοδος της Σταδιακής Αύξησης της Πίεσης, αυτόν που ανταποκρίνεται καλύτερα στον επιδιωκόμενο αντικειμενικό σκοπό. Φυσικά, όπως έχει προαναφερθεί, παρά τις όποιες αρχικές αποφάσεις κατά τον σχεδιασμό, ο ηγέτης διατηρεί πάντα τη δυνατότητα να μεταβάλει τη στάση του, αν θεωρεί ότι εξυπηρετεί καλύτερα την επιτυχία του αντικειμενικού του σκοπού. Αυτό μπορεί ακόμη να σημαίνει και αλλαγή τύπου στρατηγικής εν μέσω της κλιμάκωσης μιας κρίσης. Έχει συμβεί πολλάκις άλλωστε, στα πλαίσια αύξησης της πίεσης επί του αντιπάλου, ένας ηγέτης από τον τύπο της Σταδιακής Αύξησης της Πίεσης να μεταπέσει στον τύπο του πλήρους Τελεσιγράφου.

Το τρίτο στάδιο διαμόρφωσης της στρατηγικής εξαναγκασμού αφορά την εξειδίκευση και την προσαρμογή της στρατηγικής στα ιδιαίτερα συμπεριφορικά χαρακτηριστικά του αντιπάλου. Έως τώρα έχουμε θεωρήσει ότι ο αντίπαλος είναι ένας ορθολογικός δρών. Στην πραγματικότητα όμως, υπάρχουν στρεβλώσεις στον τρόπο που ο καθένας προσλαμβάνει, αντιλαμβάνεται και κινητοποιείται από τα ερεθίσματα του περιβάλλοντός του.

Η προσαρμογή θα πρέπει να λάβει υπ' όψιν της δύο παραμέτρους. Κατά πρώτον, την προσωπικότητα της ηγεσίας του αντιπάλου, δηλαδή τον πολιτικό ηγέτη, τον αρχηγό των ενόπλων δυνάμεων, των μυστικών και διπλωματικών υπηρεσιών ή εν τέλει, όποιον γνωρίζουμε ότι έχει βαρύνοντα λόγο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και χειρισμού των κρίσεων. Αυτό μπορεί να αφορά το προφίλ της προσωπικότητάς τους, τον ιδιαίτερο χαρακτήρα τους, τις συνήθειές τους, τα συμπεράσματα από τη στάση που τήρησαν σε παρόμοια ζητήματα κατά το παρελθόν. Κατά δεύτερον, η προσαρμογή θα πρέπει να λάβει υπ' όψιν της το «ψυχολογικό» προφίλ του αντιπάλου ως κράτος. Δηλαδή, τα πολιτισμικά

χαρακτηριστικά και τη συλλογική προσωπικότητά του. Είναι κακός σύμβουλος η θεώρηση του αντιπάλου μέσα από τα δικά μας πρότυπα συμπεριφοράς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αντίδραση της Ιαπωνίας στον εξαναγκασμό των ΗΠΑ, Βρετανίας και Ολλανδίας, δια εμπορικού αποκλεισμού, λόγω της ιαπωνικής εισβολής στην Κίνα. Η συμπερίληψη του πετρελαίου στα απαγορευμένα αγαθά προκάλεσε την επίθεση στο Περλ Χάρμπορ, πέρα από κάθε προσδοκία και λογική.¹³⁷ Χαρακτηριστικό είναι το σχόλιο του Ναυάρχου Χάρα Ταντάτσι, του Ιαπωνικού Ναυτικού Επιτελείου «*Κερδίσαμε μία σπουδαία νίκη τακτικής στο Περλ Χάρμπορ, αλλά έτσι χάσαμε τον πόλεμο*».

Το τέταρτο στάδιο αφορά την προσαρμογή του σχεδιασμού της στρατηγικής της εξαναγκαστικής διπλωματίας στις ιδιαίτερες επικρατούσες συνθήκες του δευτέρου και τρίτου επιπέδου ανάλυσης, δηλαδή, εξετάζει τις μεταβλητές του κρατικού και συστημικού επιπέδου που επηρεάζουν την επιτυχία της στρατηγικής. Όπως θα γίνει εμφανές, πολλές από τις μεταβλητές αυτές σχετίζονται με τις προϋποθέσεις επιτυχίας της στρατηγικής, πλην όμως σ' αυτή τη φάση ο ηγέτης δεν καλείται απλά να τις αναγνωρίσει αλλά πολύ περισσότερο, να τις εκμεταλλευτεί, συμπεριλαμβάνοντάς τες στο σχεδιασμό της στρατηγικής του ώστε να αυξήσει τις πιθανότητες επιτυχίας της.

Ακολουθώντας για μία ακόμη φορά την ανάλυση του Alexander L. George¹³⁸, η πρώτη από τις μεταβλητές είναι «ο τύπος της πρόκλησης». Ο ηγέτης θα πρέπει να λάβει υπ' όψιν κατά τον σχεδιασμό τον τύπο της αρχικής πρόκλησης από τον επιτιθέμενο. Αυτό έχει άμεση σχέση με την απαίτηση συμμόρφωσης αλλά και με την απειλή σε περίπτωση μη συμμόρφωσης. Για παράδειγμα, άλλες πιθανότητες επιτυχίας έχει ο εξαναγκάζων εάν η αρχική πρόκληση από τον επιτιθέμενο είναι ένα τετελεσμένο γεγονός, όπως η κατάληψη μιας μικρονησίδας και προφανώς αυξημένες εάν η πρόκληση αφορά μια ευκόλως αναστρέψιμη ενέργεια, πχ. αποκλεισμό εμπορικών δρόμων ή αμφισβήτηση δικαιωμάτων εκμετάλλευσης ορυκτού πλούτου.

Η δεύτερη μεταβλητή είναι «η ένταση της σύγκρουσης συμφερόντων». Σ' αυτή την περίπτωση μετράει το ειδικό βάρος του

¹³⁷ Για μια λεπτομερή ανάλυση της επίδρασης του πολιτισμού και των πολιτιστικών καταβολών στη στρατηγική στο: Forrest E. Morgan, *Compellence and the strategic culture of imperial Japan: implications for coercive diplomacy in the twenty-first century*, (Westport Connecticut London, Praeger, 2003).

¹³⁸ Για μια πιο λεπτομερή ανάλυση βλέπε στο Alexander L. George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, (Washington, D.C., United States Institute of Peace, 1991), σελ. 69-71, Alexander L. George, William E. Simons, ed. *The Limits of Coercive Diplomacy*, 2nd ed. (Boulder, Colorado, Westview Press, 1994) και Gordon A. Craig and Alexander George, *Force and Statecraft: Diplomatic Problems of Our Time*, (New York, Oxford University Press, 1983).

θιγόμενου συμφέροντος της κάθε πλευράς. Αν και για τις δυο πλευρές θίγονται ζωτικά συμφέροντα, γίνεται σαφές ότι είναι δύσκολο να εξευρεθεί λύση, πόσο μάλλον όταν το διακύβευμα είναι κοινό και για τους δύο, πχ. το καθεστώς ιδιοκτησίας μιας εδαφικής περιοχής. Σ' αυτή την περίπτωση έχουμε μια σύγκρουση μηδενικού αθροίσματος. Τότε θα πρέπει εναλλακτικά να εξεταστεί η προοπτική παροχής ανταλλαγμάτων ή αλλιώς αντισταθμιστικών ωφελημάτων που θα αμβλύνουν την αποφασιστικότητα διεκδίκησης εκ μέρους του προκαλούντα.

Η τρίτη μεταβλητή είναι η «προοπτική του πολέμου», κατά πόσο, δηλαδή, ο επιτιθέμενος είναι διατεθειμένος να εμπλακεί ακόμα και σε πόλεμο προκειμένου να αποκτήσει το αντικείμενο της διεκδίκησης. Αν ο ηγέτης που σχεδιάζει την εφαρμογή της εξαναγκαστικής διπλωματίας διαγνώσει φόβο του αντιπάλου για ανεξέλεγκτη κλιμάκωση ή παραπειστικές δεσμεύσεις περί τούτου (μπλόφα), έχει μεγαλύτερες πιθανότητες να βγει νικητής από την κρίση αν αναβαθμίσει την επαπειλούμενη τιμωρία στην προοπτική του πολέμου, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης.

Η τέταρτη μεταβλητή αφορά την «πίεση χρόνου» για τερματισμό της κρίσης ή ανάληψη δράσης. Αν ο αμυνόμενος βιώνει πίεση χρόνου ενδεχομένως, θα πρέπει να μεταβιβάσει την αίσθηση αυτή και στον επιτιθέμενο, μέσω τηλεσιγράφου επί παραδείγματι ή θα πρέπει να προβεί στις αναγκαίες μετακινήσεις στρατιωτικών δυνάμεων που θα αναβαθμίσουν την αξιοπιστία της τιμωρίας και θα επισπεύσουν τον συμβιβασμό του επιτιθεμένου.

Η επόμενη μεταβλητή αναφέρεται στην δυνατότητα «μονομερούς ή συμμαχικής εξαναγκαστικής διπλωματίας», αν δηλαδή, η στρατηγική θα διεξαχθεί από ένα κράτος ή από μια συμμαχία. Είναι αληθές ότι μια συμμαχία επιτυγχάνει υψηλότερα επίπεδα νομιμοποίησης και αξιοπιστίας της επιφυλασσόμενης τιμωρίας, πλην όμως υστερεί σε ενότητα ηγεσίας, ετοιμότητας εκτελέσεως ελιγμών ενώ μπορεί να προκύψει ακόμη και μη σύμπτωση επιδιώξεων ή δέσμευσης για προσφυγή σε ανάληψη ένοπλης δράσης, αν αυτό απαιτηθεί.

Όσον αφορά την έκτη μεταβλητή, την «ύπαρξη ισχυρής ηγεσίας», όπως έχει προαναφερθεί, η ύπαρξή της επηρεάζει την εφαρμογή της αλλά και το αποτέλεσμα της στρατηγικής. Αντίθετα, η απουσία της εκ μέρους του αμυνομένου οδηγεί σε ανεπάρκεια υποστήριξης της στρατηγικής – αν αυτή αναληφθεί και σε όποιο βαθμό γίνει αυτό – άρα σε ήττα, ενώ αν απουσιάζει εκ μέρους του προκαλούντος, οδηγεί σε απώλεια της πρωτοβουλία των ενεργειών, απαξίωση της διεκδίκησης και κλείσιμο της κρίσης σε βάρος αυτού που την προκάλεσε.

Η έβδομη μεταβλητή αφορά τη «διεθνή απομόνωση του αντιπάλου». Είναι σαφές ότι αν ο αντίπαλος χαίρει διεθνούς

υποστηρίξεως, άμεσης ή έμμεσης, η δυνατότητα εξαναγκασμού του με απειλές που επισύρουν τιμωρία δυσχεραίνεται. Σε αντίθετη περίπτωση, η διεθνής απομόνωσή του, επιτρέπει την αύξηση της πίεσης μέσω της εξαναγκαστικής διπλωματίας άρα διευκολύνεται ο συμβιβασμός του και η παραίτηση από τις διεκδικήσεις του.

Τέλος, ο όγδοη μεταβλητή αφορά τον «χαρακτήρα των σχέσεων μετά την κρίση» που επιθυμεί να έχει ο ηγέτης με τον αντίπαλο. Η επιθυμία για γεφύρωση των διμερών σχέσεων ή αντίθετα η αδιαφορία για την οριστική ρήξη τους, μετά τη λήξη της κρίσης, επηρεάζουν το ποια θα είναι η απαίτηση συμμόρφωσης αλλά και ποια θα είναι τα μέσα με τα οποία θα γίνει προσπάθεια να επιβληθεί αυτή. Εάν το διακύβευμα δεν αφορά ζωτικά συμφέροντα των αντιπάλων, ενδεχομένως ο εξαναγκάζων να μην εξαντλήσει την ένταση των διαθέσιμων μέσων ώστε να πείσει τον προκαλούντα να αποσύρει τις διεκδικήσεις του αλλά ούτε και να ανεβάσει το κόστος των προβαλλόμενων απαιτήσεων συμμόρφωσης σε επίπεδα που καθίστανται εξευτελιστικά και μη αποδεκτά για εκείνον, προσβλέποντας σε οριστική διευθέτηση του ζητήματος που προκάλεσε την κρίση και σε αποκατάσταση των αμοιβαίως επωφελών διμερών σχέσεων.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν του ένας ηγέτης τα παραπάνω στάδια κατάρτισης της στρατηγικής και τις παραμέτρους που αναλύθηκαν, θα είναι σε θέση να καταστρώσει μια στρατηγική εξαναγκαστικής διπλωματίας που να ανταποκρίνεται στις ιδιαίτερες συνθήκες της αντιμετωπιζόμενης κρίσης και στους επιδιωκόμενους αντικειμενικούς σκοπούς, με αξιώσεις επιτυχίας. Εξάλλου, *“πολλοί από τους κρίσιμους παράγοντες είναι ψυχολογικοί κι έχουν να κάνουν με την αντίληψη και την κρίση του στόχου”*¹³⁹ το οποίο, μεταξύ άλλων, σημαίνει ότι η επιτυχία της εξαναγκαστικής διπλωματίας σε καμία περίπτωση δε σημαίνει ότι είναι εγγυημένη η επιτυχία της, σε κάθε περίπτωση που επικρατούν ανάλογες συνθήκες. Μ' άλλα λόγια, δεν υπάρχει συνταγή επιτυχίας παρά μόνο επιτυχημένη εφαρμογή του αφηρημένου θεωρητικού μοντέλου στις ιδιαίτερες απαιτήσεις κάθε κρίσης.

2.5.4.8 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στις σελίδες που προηγήθηκαν παρουσιάστηκε η στρατηγική της εξαναγκαστικής διπλωματίας, αναλύθηκαν οι διαφορετικοί διαθέσιμοι τύποι, οι προϋποθέσεις που, αν υφίστανται, εξυπηρετούν την επιτυχία

¹³⁹ Alexander L. George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, (Washington, D.C., United States Institute of Peace, 1991), σελ. 14.

της, παρουσιάστηκαν τα στάδια που πρέπει ένας ηγέτης να ακολουθήσει για την κατάρτιση μια τέτοιας στρατηγικής και οι μεταβλητές που θα πρέπει να λάβει υπ' όψιν του, ώστε να προσαρμόσει το θεωρητικό αφηρημένο μοντέλο στις απαιτήσεις της συγκεκριμένης κρίσης που αντιμετωπίζει. Η στρατηγική της εξαναγκαστικής διπλωματίας αποτελεί μια πολύ ελκυστική στρατηγική καθώς, εάν επιτύχει, υπόσχεται νίκη με ελάχιστο κόστος – αν υπάρχει καθόλου – σε ελάχιστο χρόνο και με μικρό ρίσκο, συγκρινόμενο με το προσδοκώμενο κέρδος από την επίτευξη του αντικειμενικού σκοπού. Ασκεί μια ακαταμάχητη γοητεία και για ένα ακόμα λόγο. Διότι, όντας σε δυσχερή θέση, αντιμετωπίζοντας την επιβουλή ενός προφανώς ισχυρότερου ή/και θρασύτερου αντίπαλου, ο αμυνόμενος, εφαρμόζοντάς την επιτυχώς, διασώζεται από την απώλεια κεκτημένων, εξέρχεται από τη δυσμενή θέση αλώβητος κι ενδεχομένως αποκομίζει και μικρά οφέλη – πχ. διεθνή υποστήριξη στην επίλυση μελλοντικών διαφορών - με μικρό συγκριτικά κόστος.

Η πρακτική έχει δείξει ότι η επιτυχία της στρατηγικής αυτής δεν είναι κάτι που απαντάται συχνά. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι αυτή εξαρτάται από ψυχολογικούς παράγοντες ή με άλλα λόγια, από την επιτυχημένη δημιουργία μιας συγκεκριμένης αντίληψης – προσλαμβάνουσας παράστασης στον αντίπαλο. Για το λόγο αυτό, ο εφαρμόζων την εξαναγκαστική διπλωματία, που είναι και ο ρυθμιστής του ρυθμού των εξελίξεων, πρέπει να κάνει σωστή κατανομή του χρόνου, έτσι ώστε να παρέχεται η δυνατότητα στον αντίπαλο να αποκωδικοποιεί την κατάσταση με την οποία έρχεται αντιμέτωπος και να την αξιολογεί ορθά¹⁴⁰. Σε αντίθετη περίπτωση, η αντίδρασή του μπορεί να είναι σπασμωδική και να εκτροχιάσει την εξέλιξη της κρίσης. Το χρονικό αυτό περιθώριο θα πρέπει να παρέχεται ακόμη και σε βάρος της πρόκλησης της αίσθησης του κατεπείγοντος, καθώς είναι και προς το συμφέρον του εξαναγκάζοντος η κρίση να μείνει εντός των ορίων που ο ίδιος θέτει και όχι να μετατραπεί σε ανεξέλεγκτη ολοκληρωτική σύγκρουση.

Ένας άλλος λόγος αποτυχίας είναι ότι ο αντίπαλος, ο οποίος προέβη σε μια μελετημένη πρόκληση από την οποία προέκυψε η αντιμετωπιζόμενη κρίση, προφανώς δε θα περίμενε τον άνευ όρων συμβιβασμό του αμυνομένου αλλά θα είχε προετοιμαστεί για την αντίπαλη αντίδραση, ακόμα και για την προσπάθεια αντιστροφής του εξαναγκασμού δια της εφαρμογής της εξαναγκαστικής διπλωματίας. Ίσως σε μια τόσο άρτια προετοιμασμένη πρόκληση, η λύση να βρίσκεται στο απρόβλεπτο και ριψοκίνδυνο του χαρακτήρα του αμυνομένου, ο οποίος ακόμα κι αν δεν το διαθέτει έμφυτα ίσως να πρέπει να το

¹⁴⁰ Alexander L. George, *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, (Boulder, CO: Westview Press, 1991), σελ. 388.

προσπονηθεί¹⁴¹. Ας μη λησμονούμε ότι σε μεγάλο βαθμό, η επιτυχία εξαρτάται από τον αυτοσχεδιασμό¹⁴² και από το πώς μεταφράζει και κινητοποιείται κάθε ηγέτης από τα ερεθίσματα του περιβάλλοντός του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Στο κεφάλαιο αυτό θα επιχειρηθεί η παρουσίαση της υψηλής στρατηγικής της Τουρκίας έναντι της Ελλάδας και η ταυτοποίησή της με βάση τους τύπους και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των υψηλών στρατηγικών, έτσι όπως αυτά αναλύθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο. Για το σκοπό αυτό θα παρουσιαστούν οι εθνικές επιδιώξεις της σύγχρονης Τουρκίας, η διαχρονικά υψηλή γεωστρατηγική της αξία που εξυπηρετεί τις εθνικές επιδιώξεις αυτές, η ένταση και η φύση της Τουρκικής απειλής αλλά κυρίως θα αναδειχθούν οι ακολουθητέες τακτικές που αποδεικνύουν, άλλωστε, τη φύση και τους αντικειμενικούς σκοπούς της Τουρκικής υψηλής στρατηγικής. Θα εντοπιστεί με άλλα

¹⁴¹ Πρόκειται για το ιδιότυπο Chicken Game όπου ο ένας εκ των δυο αντιπάλων στερεί από τον εαυτό του τη δυνατότητα αποφυγής της σύγκρουσης οπότε ο έτερος αντίπαλος ενστικτωδώς υποχωρεί για να αποφευχθεί η αμοιβαία καταστροφή.

¹⁴² Alexander L. George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, (Washington, D.C., United States Institute of Peace, 1991), σελ. 83.

λόγια, η διαχρονική επεκτατική και αναθεωρητική συμπεριφορά της γείτονος, η οποία παραμένει συνεπής ήδη από την πρώτη εμφάνιση και εδραίωση των Τουρκικών φύλων στα εδάφη της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, μετά τον 10^ο αιώνα μΧ έως και τις μέρες μας, σε αντιδιαστολή με τις εγκυμονούσες κινδύνους, παραπειστικές και εφησυχαστικές αντιλήψεις και πεποιθήσεις, που έχουν επικρατήσει στη χώρα μας, οι οποίες αρνούνται να αποδεχτούν την ύπαρξη και να αξιολογήσουν αντικειμενικά την συνεχώς αναβαθμιζόμενη Τουρκική απειλή.

3.2 ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΑ ΕΘΝΙΚΑ ΙΔΕΟΛΟΓΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΑΥΘΥΠΟΒΟΛΗ

Στη χώρα μας έχουμε την τάση να αντιμετωπίζουμε τα πράγματα κοντόφθαλμα, περιστασιακά, εφήμερα και με αφέλεια. Αδυνατούμε να δούμε τα εσωτερικά μας προβλήματα ως συνάρτηση και του διεθνούς γίνεσθαι ενώ προκρίνουμε την εσωτερική πολιτική σε σχέση με την εξωτερική και το κοινωνικό από το εθνικό ζήτημα. Θεωρούμε δεδομένο και εξασφαλισμένο το status quo, μη λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι κοινωνία χωρίς χώρα – το φυσικό χώρο δραστηριοποίησής της – δεν μπορεί να υπάρξει. Ο εφησυχασμός και η αποσπασματική θεώρηση χαρακτηρίζει και τον τρόπο που βλέπουμε τις σχέσεις μας με την γείτονα Τουρκία.

Στη νεώτερη Ελλάδα έχουν διαμορφωθεί και καθιερωθεί στην κοινή γνώμη αλλά και σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, ανεξαρτήτου μορφωτικού επιπέδου, ορισμένες παραπειστικές αντιλήψεις. Κατά κόρον υποστηρίζεται ότι η επιθετικότητα που κατά καιρούς εξάγει η Τουρκία είναι αποσπασματική, συμβαίνει για λόγους «εσωτερικής κατανάλωσης» και οφείλεται στην αντιπαλότητα που μαίνεται στο εσωτερικό της χώρας. Θεωρείται δηλαδή, ότι η εσωτερική αστάθεια και η μάχη μεταξύ κεμαλικού και ισλαμικού κατεστημένου είναι η αιτία της επιθετικής συμπεριφοράς της Τουρκίας προς τους γείτονές της κι ότι, αν η χώρα εκδημοκρατιστεί, αυτή η προβαλλόμενη επιθετικότητα θα εκλείψει. Αποτελεί παράδοξο και συνάμα παραλογισμό πως ένα κράτος σαν την Ελλάδα που έχει βιώσει πολλάκις, με οδυνηρό τρόπο, την επιθετικότητα των εξ ανατολών γειτόνων, τα τελευταία εκατό τουλάχιστον χρόνια, αρνείται την ύπαρξη μιας - όπως θα αποδειχθεί παρακάτω - μείζονος, συντεταγμένης, συνεπούς και διαρκούς απειλής.

Οι αντιλήψεις αυτές προέκυψαν ως απόρροια της επικρατούσας πολιτικής θεώρησης περί εξωτερικής πολιτικής των τελευταίων δεκαετιών, της απαξίωσης του εθνικού συναισθήματος που κατάντησε

λοιδορία και της ραστώνης και μηδενισμού¹⁴³ που έφερε η επίτευξη εύκολου κέρδους και η αλλαγή φιλοσοφίας ζωής και αξιών. Εξάλλου, η διαπίστωση και παραδοχή της ύπαρξης μιας επικίνδυνης απειλής απαιτεί και ανάληψη αντίστοιχης δράσης, η οποία, όπως και να το κάνουμε, «ξεβλεύει» και καλάει την «καλοπέραση».

Οι παραπάνω αντιλήψεις βασίζονται σε επικίνδυνες πεποιθήσεις όπως ότι η σημερινή «ευρωπαϊκή» Τουρκία δεν είναι η χθεσινή κι επομένως δεν προτίθεται να μας βλάψει. Στην ουσία υποβαθμίζεται η ύπαρξη της απειλής, συνεπώς το πρόβλημα λύνεται δια της καταργήσεώς του.¹⁴⁴ Μια άλλη πεποίθηση είναι ότι μπορεί να επιτευχθεί περισσότερη ασφάλεια με λιγότερους πόρους, είτε επιτυγχάνοντας περισσότερη άμυνα μειώνοντας τις δαπάνες για αυτήν(!), είτε αξιοποιώντας τη διπλωματία, όπως έχει υποστηριχθεί πολλάκις από τους κρατούντες.¹⁴⁵ Το πρώτο αποτελεί άτοπο ενώ, όσον αφορά το δεύτερο, θα πρέπει να αναλογιστούμε ότι για να μπορέσει να χτυπήσει ο διπλωμάτης το χέρι στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων θα πρέπει να υποστηρίζεται αξιόπιστα από τη δυναμική της χώρας του και δη από την ικανότητα των ενόπλων δυνάμεών της. Μια ακόμα πεποίθηση υποστηρίζει ότι η απειλητική συμπεριφορά της Τουρκίας ενθαρρύνεται από τις ΗΠΑ, το οποίο υποβαθμίζει τις αναθεωρητικές επιβουλές της πρώτης πλην όμως έχει αποδειχθεί ότι η Τουρκία δε διστάζει να εναντιωθεί στις επιθυμίες των μεγάλων δυνάμεων όταν δεν εξυπηρετούνται τα συμφέροντά της.¹⁴⁶ Άλλοι πάλι υποστηρίζουν ότι η όποια Τουρκική απειλή μπορεί να εξουδετερωθεί με βάση το Διεθνές Δίκαιο αλλά και με την υποστήριξη της Ευρώπης, καθώς τα σύνορά μας αποτελούν και Ευρωπαϊκά σύνορα, δημιουργώντας έτσι ένα επικίνδυνο κλίμα εφησυχασμού. Τέλος, μια ακόμα πεποίθηση είναι ότι η εκπεφρασμένη απειλή δεν καταφέρεται από τον λαό της Τουρκίας, με τον οποίο δεν έχουμε τίποτα να χωρίσουμε και ο οποίος, αν αξιοποιηθεί σωστά, θα εναντιωθεί στην υλοποίηση των απειλών αυτών.

Η ιστορική πραγματικότητα αλλά και η σύγχρονη εμπειρία, όπως θα αποδειχθεί και στη συνέχεια, απογυμνώνουν εντελώς από κάθε αλήθεια, σοβαρότητα και ρεαλισμό τους παραπάνω ισχυρισμούς. Αυτή

¹⁴³ Το νόημα του Μηδενισμού σύμφωνα με τον Νίτσε είναι “Ότι οι υψηλότερες αξίες χάνουν την αξία τους” ενώ σχετικά, σύμφωνα με τον Παναγιώτη Κονδύλη, “Η κατανάλωση γίνεται αξία και οι αξίες γίνονται καταναλωτικά αγαθά”. Περισσότερα περί Σύγχρονου Μηδενισμού στο Θεόδωρος Ζιάκας, *Ο Σύγχρονος Μηδενισμός*, (Αθήνα, Αρμός, 2008).

¹⁴⁴ Αθανάσιος Πλατιάς, *Εκτός Συνόρων*, (Αθήνα, Παπαζήση, 1997), σελ. 170, από όπου αντλούνται κατά κύριο λόγο οι αποπροσανατολιστικές και ανεδαφικές θεωρήσεις της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας, που αναφέρονται σ’ αυτή την ενότητα.

¹⁴⁵ Στο ίδιο, σελ. 153.

¹⁴⁶ Επί παραδείγματι κατά τον δεύτερο πόλεμο στο Ιράκ όταν η άρνησή της να επιτρέψει τη χρήση των εδαφών της και των αεροδρομίων της άλλαξε ριζικά τον στρατηγικό σχεδιασμό του ΝΑΤΟ.

θεωρώ, είναι και μία από τις μεγαλύτερες παθογένειες του συλλογικού της ελληνικής κοινωνίας και γι' αυτό τον λόγο, ένας από τους δευτερεύοντες αντικειμενικούς σκοπούς που φιλοδοξεί να επιτύχει η εργασία αυτή είναι να συμβάλλει στη συνειδητοποίηση της σημασίας και του μεγέθους της επικρεμάμενης απειλής για την ίδια την επιβίωση του ελληνικού κράτους. Θα πρέπει σοβαρά να ενσκήψουμε και να θεραπεύσουμε τους λόγους εκείνους στους οποίους οφείλεται η δημιουργία και επικράτηση αυτής της παραπειστικής προσλαμβάνουσας παράστασης περί απειλής.

3.3 Η ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Οι τουρκικές φυλές από την πρώτη εμφάνισή τους στην περιοχή, ως νομαδικά φύλα προερχόμενα από την περιοχή των Ιμαλαΐων στις αυγές του 11^{ου} αιώνα, στη συνέχεια κατά το απόγειο ως Οθωμανική Αυτοκρατορία που έφτασε να πολιορκεί τις πύλες της Βιέννης, μέχρι και τη σύγχρονη «δημοκρατική» Τουρκία, έχουν διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην περιοχή της Εγγύς Ανατολής, των Βαλκανίων, της Ανατολικής Μεσογείου και Ευρώπης. Μεγάλο κεφάλαιο της Τουρκικής ιστορίας, που επηρέασε ιδιαίτερα τον χαρακτήρα του σύγχρονου κράτους, αποτελεί ο κεμαλισμός, ο οποίος, ως ηγεμονική ιδεολογία, είναι η βούληση για πολιτισμό, η οποία στρέφεται κατά του οθωμανοϊσλαμικού παρελθόντος και επιχειρεί μέσα από τη συναίνεση και την επιβολή να μεταμορφώσει την κοινωνία.¹⁴⁷ Από το 1923 και μετά η ιδεολογία του κεμαλισμού εξελίχθηκε με διάφορους τρόπους, αναλόγως και των εσωτερικών αλλά και διεθνών εξελίξεων και συνθηκών, πλην όμως αποτελούν σταθερές η αναφορά στην πρόοδο, η ενόχληση από τον εκδημοκρατισμό και τον πολιτικό εκσυγχρονισμό αλλά και η αυτοπροβολή ως μέσο διαφύλαξης της τάξης και του χαρακτήρα του κράτους. Εξάλλου, ο κεμαλισμός δεν αποτελεί μια κοινωνική και πολιτική θεωρία αλλά ένα σχέδιο ίδρυσης κράτους και συγκεκριμένα το εθνικιστικό και ρατσιστικό μοντέλο του κράτους-έθνους.¹⁴⁸

Ο κεμαλισμός ως γεωστρατηγική διήνυσε τις φάσεις της εσωτερικής ανασυγκρότησης και προσεκτικής προσπάθειας επέκτασης (1923 – 1945), της εξωτερικής εξισορρόπησης της σοβιετικής απειλής (1946 – 1964), της διαφοροποίησης των εξωτερικών σχέσεων (1965 – 1990) και τέλος της αναζήτησης αυτόνομου ρόλου και της προσπάθειας

¹⁴⁷ Χρήστος Δ. Μηνάγιας, *Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ιαχύς της Τουρκίας*, (Αθήνα, Τουρικής 2010), σελ. 25.

¹⁴⁸ Στο ίδιο.

αύξησης επιρροής και ανάδειξης σε περιφερειακό ηγεμόνα κατά την μεταψυχροπολεμική εποχή από το 1990 κι έκτοτε.¹⁴⁹

Η μετεξέλιξη και η προσαρμογή του νεότερου Τουρκικού κράτους από το αυτοκρατορικό παρελθόν της κραταιάς Οθωμανικής αυτοκρατορίας σε δύναμη δεύτερης κατηγορίας, μετά την περίοδο οπότε και χαρακτηρίστηκε ως «μεγάλος ασθενής», αποτέλεσε τη βασική προβληματική της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής μέχρι τις μέρες μας. Κατά την πρώτη περίοδο του Τουρκικού κράτους τηρήθηκε στην εξωτερική πολιτική η εισαχθείσα από τον Κεμάλ Ατατούρκ κατεύθυνση της ουδετερότητας και της διατήρησης καλών σχέσεων με όλα τα στρατόπεδα. Την ίδια στάση του «επιτήδειου ουδέτερου»¹⁵⁰ κράτησε η Τουρκία και κατά τη διάρκεια αλλά και μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αν και *“κατά καιρούς προέβαλλε απαιτήσεις, πότε στους Συμμάχους και πότε στους Γερμανούς, για την Κύπρο, την Αίγυπτο, τη Συρία (περιοχές γύρω από το Χαλέπι), το Ιράκ (περιοχές γύρω από τη Μοσούλη), την Αλβανία, την Κριμαία, την Υπερκαυκασία, τη Βουλγαρική Θράκη, τα Δωδεκάνησα και τη Θεσσαλονίκη.”*¹⁵¹ Στα χρόνια που ακολούθησαν, η αποχώρηση της Βρετανίας από την ανατολική Μεσόγειο και συνεπώς το κενό ισχύος που δημιουργήθηκε, αναβάθμισε τον ρόλο της Τουρκίας καθώς, ως σύμμαχος των ΗΠΑ στα πλαίσια του νεοσύστατου ΝΑΤΟ, από κοινού ανέλαβαν να καλύψουν το δημιουργηθέν κενό.

Ο ρόλος της Τουρκίας αναβαθμίστηκε έτι περισσότερο αυξανόμενης της εντάσεως του Ψυχρού Πολέμου, κατά τη διάρκεια του οποίου θεωρούνταν ένας άκρως σημαντικός πλην όμως «δεδομένος» σύμμαχος των ΗΠΑ, συμβάλλοντας καθοριστικά στην αποτροπή της σοβιετικής επέκτασης στις θερμές θάλασσες και τη Μέση Ανατολή και στην προστασία των θαλασσιών γραμμών επικοινωνίας στην ανατολική Μεσόγειο. Αν και, σύμφωνα με τους αμερικανικούς αμυντικούς σχεδιασμούς, η Ελλάδα και η Τουρκία μοιράζονταν τον προαναφερθέντα ρόλο του περιορισμού της Σοβιετικής Ένωσης, η γεωστρατηγική σημασία της Τουρκίας θεωρούνταν πολύ μεγαλύτερη, καθώς η γεωγραφική της

¹⁴⁹ Θάνος Ντόκος, *Ο γεωστρατηγικός ρόλος της Τουρκίας*, (Αθήνα, Τουρικής 2001), σελ. 10. Επίσης, ιστορική ανασκόπηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων και αναφορά στις κατά περιόδους διαφοροποιήσεις τους γίνεται λόγος στο Ευαγόρας Λ. Ευαγόρου, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις από το 1923 έως Σήμερα: Θεωρία Διεθνών Σχέσεων και Στρατηγική*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2010), κεφ. 3.

¹⁵⁰ Ο όρος ανήκει στον Frank Weber ο οποίος αναφέρει ότι: *“Καθ’ όλη τη διάρκεια του πολέμου, η τουρκική διπλωματία υπήρξε ένα λαμπρό επίτευγμα, με όλα τα μέτρα εκτός εκείνων της εντιμότητας και της ηθικής ακεραιότητας. Μόνο τριάντα χρόνια αργότερα, όταν εισέβαλαν στην Κύπρο, οι Τούρκοι αποκάλυψαν ότι δεν έμειναν ικανοποιημένοι από τα κέρδη που τους είχε αποφέρει η διπλωματία τους.”* Frank Weber, *Ο Επιτήδειος Ουδέτερος*, (Αθήνα, Θετλή 1983), σελ. 63, 96, 286.

¹⁵¹ Θάνος Ντόκος, *Ο γεωστρατηγικός ρόλος της Τουρκίας*, (Αθήνα, Τουρικής 2001), σελ. 20.

θέση δέσποζε επί των θαλασσιών, εναερίων και χερσαίων αξόνων που οδηγούσαν από τα εδάφη της Σοβιετικής Ένωσης προς την περιοχή της Αιγύπτου – διώρυγας του Σουέζ και τις πετρελαιοφόρες περιοχές της Μέσης Ανατολής που προσφάτως είχαν ανακαλυφθεί.¹⁵²

Εξάλλου, σύμφωνα με τον καθηγητή κ. Ήφαιστο “... δεν πρέπει να μας διαφεύγει η πλήρης αντικατάσταση της Μεγάλης Βρετανίας από τις ΗΠΑ στην περίμετρο της Ευρασίας και η μετατροπή της περιφέρειάς μας στο σημαντικότερο γεωπολιτικό σημείο του Πλανήτη. Αυτές οι εξελίξεις αναβάθμισαν στρατηγικά την Τουρκία καθιστώντας κάθε δικό μας συμβιβασμό ή κατευνασμό μάταιο και αυτοκτονικό. Την εποχή που εμείς αρχίζαμε το αντί-αποικιακό αγώνα είχαμε το Σύμφωνο της Βαγδάτης και το 1958 το Σύμφωνο του CENTO, εξελίξεις μεταξύ πολλών άλλων που αναβάθμιζαν την Τουρκία ως τον μείζονα περιφερειακό στρατηγικό εταίρο της Δύσης και που καθιστούσαν την Ελλάδα και την Κύπρο αναλώσιμους στόχους.”¹⁵³

Κι ενώ με το τέλος του ψυχρού πολέμου φάνηκε να υποβαθμίζεται η γεωστρατηγική αξία της Τουρκίας και υπήρχαν φόβοι των αξιωματούχων της περί απώλειας της σημασίας της ως στρατηγικού εταίρου της δύσης, “ήρθε σαν από μηχανής θεός ο πόλεμος στον Κόλπο”¹⁵⁴, ο οποίος εκτίναξε και πάλι τη στρατηγική της αξία. Στη συνέχεια, ο πόλεμος στα Βαλκάνια, ο δεύτερος πόλεμος του Κόλπου, ο πόλεμος στο Αφγανιστάν και γενικότερα όλες εκείνες οι ανακατατάξεις που προξένησε η κατάρρευση του διπολισμού σε Κεντρική Ασία, Μέση Ανατολή και Βαλκάνια, επιβεβαίωσαν τον μείζονος γεωστρατηγικής σημασίας ρόλο της Τουρκίας, ο οποίος, δε θα ‘ταν υπερβολή να πούμε ότι ορισμένες φορές υπερβαίνει αυτόν της ψυχροπολεμικής περιόδου¹⁵⁵.

Οι τρεις μεγαλύτερες πηγές αστάθειας του σημερινού διεθνούς συστήματος είναι η Μέση Ανατολή, τα Βαλκάνια και η Κεντρική Ασία. Η Τουρκία βρίσκεται στο κέντρο του τριγώνου που σχηματίζουν οι περιοχές αυτές, είναι εγγύτερα και στις τρεις περιοχές ταυτοχρόνως, σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη χώρα της περιοχής κι επίσης απολαμβάνει την σύμπτωση συμφερόντων με τις ΗΠΑ και τη Δύση επί των περισσοτέρων ζητημάτων που τις ταλανίζουν. Σύμφωνα με τους Τούρκους αναλυτές “Η

¹⁵² Στο ίδιο, σελ. 51.

¹⁵³ Αναρτημένο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.ifestosedu.gr/112CySympligades.htm> αλλά και δημοσιευμένο στην http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2012/12/blog-post_9433.html

¹⁵⁴ Αθανάσιος Πλατιάς, *Η Ελληνική Στρατηγική σε σταυροδρόμι*, σελ. 163 στο συλλογικό Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, (Αθήνα, Παπαζήση, 1992).

¹⁵⁵ «στην παρούσα φάση, η Τουρκία θεωρείται πιο σημαντική σύμμαχος για τις Ηνωμένες Πολιτείες, σε σχέση με την ψυχροπολεμική περίοδο» Jim Zanotti (Specialist in Middle Eastern Affairs), *Turkey: Background and U.S. Relation*, CRS Report for Congress, (USA, January 17, 2012), p 1, 36, προσβάσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://fpc.state.gov/documents/organization/183734.pdf>

*Τουρκία βρίσκεται μέσα σε ένα πεντάγωνο του οποίου οι γωνίες εκτείνονται στα Βαλκάνια, στη λεκάνη της Μεσογείου, στη Μέση Ανατολή, στην Υπερκαυκασία – Κεντρική Ασία, και στη λεκάνη της Μαύρης Θάλασσας. Αυτή η μοναδική γεωγραφική διαμόρφωση αποτελεί μια από τις πιο ασταθείς περιοχές του κόσμου”.*¹⁵⁶

Αν αναλογιστούμε μάλιστα, ότι στις δύο εκ των τριών προαναφερθεισών περιοχών (Μέση Ανατολή, Υπερκαυκασία-Κεντρική Ασία) βρίσκονται τα μεγαλύτερα ενεργειακά αποθέματα παγκοσμίως αλλά και ότι προσφάτως έχουν ανακαλυφθεί νέα κοιτάσματα στην τρίτη γωνία του «τριγώνου αστάθειας» (Νότια Βαλκάνια – Λεκάνη Ανατολικής Μεσογείου), αβίαστα προκύπτει η αναβάθμιση της γεωστρατηγικής αξίας της Τουρκίας, η οποία βρίσκεται στο επίκεντρο των οικονομικών συμφερόντων που διακυβεύονται στις παραπάνω πλουτοπαραγωγικές πηγές.

Τέλος, ακόμα και οι πρόσφατες διεθνείς εξελίξεις ευνοούν τη διατήρηση του γεωστρατηγικού ρόλου της Τουρκίας καθώς η γεωγραφική της θέση παρέχει στρατηγικά πλεονεκτήματα στον έλεγχο των εξελίξεων στην εμφύλια σύρραξη στη Συρία, στην παγκόσμια απειλή του Ιράν, στο ασταθές κράτος του Ιράκ¹⁵⁷ αλλά και στην εν γένει εύφλεκτη περιοχή της Μέσης Ανατολής. Αδιαμφισβήτητα λοιπόν, προκύπτει ότι η γεωστρατηγική αξία της Τουρκίας είναι πολύ υψηλή. Ως αποτέλεσμα αυτού η Δύση δεν ήταν διατεθειμένη να απολέσει το στρατηγικό πλεονέκτημα της Τουρκίας, προκρίνοντας την αξία της σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής.

3.4 ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΤΟΥ 21^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Η Τουρκία κατά τη δύση του 20^{ου} αιώνα και κατόπιν των κοσμογονικών μεταβολών που συνέβησαν στην περιοχή μας αλλά και ευρύτερα στο διεθνές σύστημα, τροποποίησε άρδην την εξωτερική της πολιτική, αντιλαμβανόμενη εγκαίρως την ελευθερία πρωτοβουλιών και κινήσεων που επέτρεψε η κατάρρευση του διπολικού συστήματος και τις

¹⁵⁶ Θάνος Ντόκος, *Ο γεωστρατηγικός ρόλος της Τουρκίας*, (Αθήνα, Τουρικής 2001), σελ. 9. Η θεώρηση των Τούρκων αναλυτών, καταδεικνύει, εκτός από την ιδιαίτερη γεωγραφική θέση, και τα πεδία ενδιαφέροντος και δραστηριοποίησης της εξωτερικής πολιτικής και υψηλής στρατηγικής της Τουρκίας.

¹⁵⁷ Γενικά, παρά τις συχνές διαμαρτυρίες της ιρακινής κεντρικής κυβέρνησης του Nouri al-Maliki για τη διεξαγωγή των συχνών εκκαθαριστικών επιχειρήσεων των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων κατά του ΡΚΚ στο βόρειο Ιράκ, ο ρόλος της Τουρκίας στο Ιράκ αναβαθμίζεται σημαντικά λόγω της απόσυρσης των αμερικανικών δυνάμεων (Δεκέμβριος 2011). Αυτός είναι και ο κύριος λόγος που η Ουάσιγκτον φρόντισε να αναθερμάνει τις σχέσεις της με την Άγκυρα, λίγους μήνες πριν αναχωρήσουν από την περιοχή οι Αμερικανοί στρατιώτες.

συνεπαγόμενες ευκαιρίες αλλά και απειλές. Η θεωρούμενη ως «δεδομένη» σύμμαχος της Δύσης¹⁵⁸, αρχικά «μουδιασμένη» από τις αναπάντεχες ανακατατάξεις της δεκαετίας του '90, σταδιακά εγκατέλειψε τη μέχρι τότε τηρούμενη «αντιδραστική» εξωτερική πολιτική κι άρχισε να δοκιμάζει τις δυνατότητες ενός πιο ενεργού ρόλου στην περιφέρειά της, σε μια προσπάθεια να αυξήσει την επιρροή της και να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά της, απελευθερωμένη από τα στεγανά του ψυχρού πολέμου και δεδομένου του κενού που άφησε η συρρίκνωση και κατάρρευση της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής. Συνειδητοποιώντας τη γεωστρατηγική της αναβάθμιση, την εμφάνιση κενών ισχύος κι εκμεταλλευόμενη την οικονομική της ανάπτυξη και την αναβάθμιση του ρόλου της, συνέπεια των περιφερειακών συγκρούσεων στη γειτονιά της (πόλεμοι στο Ιράκ, Αφγανιστάν, ένταση σε Κεντρική Ασία και Μέση Ανατολή), επιδιώκει να λάβει μέρος στην εξέλιξη των γεγονότων¹⁵⁹ στο προαναφερθέν «τρίγωνο αστάθειας» (Κεντρική Ασία, Μέση Ανατολή, Βαλκάνια), χωρίς πάντα να έχει ξεκάθαρους και συγκεκριμένους στόχους.

Η συγκεκριμενοποίηση των αντικειμενικών σκοπών της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής έλαβε χώρα με την ανάληψη της διακυβέρνησης της χώρας από το κόμμα του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, ΑΚΡ (Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης)¹⁶⁰. Η σύγχρονη πολιτική ηγεσία της Τουρκίας εφαρμόζει μια ρεαλιστική πολιτική διεθνών σχέσεων. Βρίσκεται σε μια προσπάθεια να θέσει τη δικαστική εξουσία υπό τον έλεγχό της, να αποδυναμώσει την ισχύ των στρατιωτικών και να επανασυστήσει το νέο τουρκικό κράτος με νέο-οθωμανικό χαρακτήρα. Για πρώτη φορά από τη πτώση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η τουρκική κυβέρνηση παρουσιάζει μια τόσο έντονη επεκτατική δραστηριότητα στην περιφέρειά της δηλαδή σε Κεντρική Ασία, Μέση Ανατολή και Βαλκάνια. Η εξωτερική πολιτική που ακολουθεί η γείτονας παρουσιάζει συνέπεια, σταθερότητα,

¹⁵⁸ Οι πρώτες προσπάθειες ανεξαρτητοποίησης της εξωτερικής πολιτικής συνέβησαν την περίοδο του πρώτου πολέμου του Κόλπου οπότε η Τουρκία αντέδρασε στα σχέδια του ΝΑΤΟ διαβλέποντας διακύβευση των συμφερόντων της σε σχέση με το Κουρδικό.

¹⁵⁹ Ουσιαστικά, έχουμε τη συνέχεια του οράματος του Οζάλ, τη μετεξέλιξη δηλαδή της Τουρκίας σε Ιαπωνία της δυτικής Ασίας, σύμφωνα με το οποίο η χώρα θα έπρεπε να διαμορφώνει το εξωτερικό περιβάλλον, παρά να αντιδρά σε εξωτερικές εξελίξεις.

¹⁶⁰ Αν και το κόμμα του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν κέρδισε πανηγυρικά τις εκλογές στις 03 Νοεμβρίου 2002 με 363 από τις 550 έδρες, ο ίδιος, λόγω κωλύματος εκλογιμότητας, δεν μπόρεσε να αναλάβει τα καθήκοντα του Πρωθυπουργού μέχρι τις 14 Μαρτίου 2003, τα οποία εκτέλεσε μέχρι τότε ο στενός του συνεργάτης Αμπντιούλαχ Γκιουλ. Χαρακτηριστική της νέας δυναμικής και της διάθεσης να ανατρέψει τα κατεστημένα που εισήγαγε ο Ερντογάν, είναι η απάντηση σε ερώτηση Έλληνα δημοσιογράφου της ελληνικής υπηρεσίας του BBC, το ίδιο βράδυ των εκλογών, όταν ρωτήθηκε σχετικά με την απαγόρευση της δικαιοσύνης περί της άμεσης ανάληψης καθηκόντων ως Πρωθυπουργός, αυτός απάντησε ότι θα απαγορεύσει τις απαγορεύσεις ήτοι: *“Έχουμε αναλάβει μια υποχρέωση απέναντι στον κόσμο που μας ψήφισε. Μας ανέθεσαν, κι αυτό δεν αφορά μόνο τον Ερντογάν αλλά και πολλούς ακόμα ανθρώπους, να ξεφορτωθούμε όλους τους περιορισμούς και τις απαγορεύσεις που επιβάλλουν ορισμένοι νόμοι.”*

μεθοδικότητα, πρωτοβουλία και συγκροτημένο σχέδιο δράσης. Βασίζεται σε δυο αρχές, κατά πρώτον του στρατηγικού βάθους – γεωγραφικού και ιστορικού – και κατά δεύτερον της επίτευξης ισορροπίας μεταξύ ασφάλειας-συνοχής και ανεξαρτησίας.

Καθοριστικός παράγοντας και εισηγητής της νέας εξωτερικής πολιτικής είναι ο καθηγητής Αχμέτ Νταβούτογλου, ο οποίος κατά τα επτά πρώτα χρόνια της διακυβέρνησης του κόμματος του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν ΑΚΡ, διετέλεσε προσωπικός σύμβουλος του πρωθυπουργού και σε καθοριστικό βαθμό επηρέασε όλες τις αποφάσεις της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής που αφορούσαν την εξωστρέφειά της, τα ανοίγματα σε Μέση Ανατολή και Κεντρική Ασία αλλά και τον επανακαθορισμό της σχέσης με τις μεγάλες δυνάμεις του διεθνούς και περιφερειακού συστήματος όπως ΗΠΑ, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ρωσία. Η συνέχιση και εντατικοποίηση των προαναφερθέντων ενεργειών της εξωτερικής πολιτικής ήρθε φυσικά, καθώς την 1 Μαΐου 2009 ο Αχμέτ Νταβούτογλου, κατόπιν ανασχηματισμού του κόμματος ΑΚΡ του Ερντογάν, ανέλαβε κι επισήμως τα καθήκοντα του Υπουργού Εξωτερικών.

Η ομιλία του κατά την τελετή ανάληψης των καθηκόντων του αποτελεί την εγκυρότερη και περιεκτικότερη κωδικοποίηση των τουρκικών εθνικών επιδιώξεων ή τουλάχιστον αυτών που μπορούν να εκφραστούν από ένα δημόσιο βήμα στα πλαίσια μια ομιλίας που είχε προκαλέσει διεθνές ενδιαφέρον. Ο Νταβούτογλου, αναφερόμενος στις βασικές κατευθύνσεις που σκόπευε να εφαρμόσει, αναφέρει:

Η τουρκική εξωτερική πολιτική την τελευταία περίοδο βιώνει μια πολλή μεγάλη αλλαγή. Η πιο σημαντική αλλαγή είναι το πέρασμα από μια αντίληψη επικεντρωμένη στην κρίση, σε μια άλλη επικεντρωμένη στο όραμα. Το όραμα αυτό στηρίζεται σε τρεις άξονες. Ο πρώτος άξονας αφορά στην Τουρκία και έχει σχέση με τη σειρά κατάταξης της στον κατάλογο των χωρών που ευημερούν και στις οποίες εξασφαλίζεται η ισορροπία ανεξαρτησίας – ασφάλειας. Η παρακαταθήκη για τα παιδιά μας και τα εγγόνια μας είναι η χώρα μας να καταστεί μια από τις πιο ισχυρές χώρες του κόσμου. Η πολιτική για την Ευρωπαϊκή Ένωση και η πολιτική για το ΝΑΤΟ αποτελούν τους πιο σημαντικούς άξονες στην ισορροπία ανεξαρτησίας-ασφάλειας. Ο δεύτερος άξονας αφορά στην περιοχή και στον περίγυρο της Τουρκίας. Κυρίως πρέπει να μεταπλάσουμε «τη σχέση μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονές μας» «σε σχέση μεγίστου οφέλους». Η Τουρκία δεν είναι μια χώρα που μνημονεύεται μόνο σε μια περιοχή. Είναι μια χώρα των Βαλκανίων, είναι μια χώρα του Καυκάσου, είναι μια χώρα της Μέσης Ανατολής, είναι μια

χώρα της Μαύρης Θάλασσας, είναι μια χώρα της Μεσογείου, είναι μια χώρα της Κασπίας, είναι μια χώρα του Περσικού Κόλπου και μάλιστα με επιρροή. Σε όλες αυτές τις περιοχές η Τουρκία επιφορτίστηκε με τον ρόλο της χώρας που εγκαθιδρύει την τάξη. Εκτός από τις υποχρεώσεις τις στα 70 εκατομμύρια κατοίκους της, έχει υποχρεώσεις και σε όλα τα εδάφη που έχουν κάθε είδους διασύνδεση με εδάφη του παρελθόντος της και σε εδάφη όπου υπάρχουν Τούρκοι. Η Τουρκία έχει ιστορικό χρέος να είναι σε θέση να ανταποκριθεί πλήρως σ' αυτό. Η Τουρκία επίσης έχει και παγκόσμιο όραμα. Το παγκόσμιο όραμά της έχει σχέση με την παρουσίαση διεθνώς των απόψεών της για κάθε θέμα. Τούτο υλοποιείται με την εκπροσώπησή της ως μέλους στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Και στο παρελθόν είχε παγκόσμιο όραμα, αλλά αυτό τώρα θα είναι πιο δυναμικό. Με τα νέα ανοίγματα στην Αφρική και στη Λατινική Αμερική η Τουρκία δεν είναι πλέον μια χώρα της οποίας το όνομα ακούγεται λόγω των κρίσεων που υπάρχουν στην περιοχή της, αλλά είναι μια χώρα οι απόψεις της οποίας καλύπτουν κάθε τομέα, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών και των πολιτικών ισορροπιών που προκύπτουν από τις κλιματικές αλλαγές. Η Τουρκία με το περιφερειακό και παγκόσμιο όραμά της την προσεχή περίοδο θα αποτελεί μια από τις πιο δυναμικές χώρες. Κατά βάση θα εφαρμόσει σε πολύ δυναμική μορφή την αρχή του ιδρυτού της Δημοκρατίας Πολεμιστή Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ, «ειρήνη στην πατρίδα, ειρήνη στον κόσμο»/[...]¹⁶¹

Είναι πράγματι αφοπλιστικά αυτά που αναφέρει ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών αλλά κυρίως, αυτά που εννοούνται πίσω από τις γραμμές του λόγου του. Εντύπωση προκαλεί η φράση ότι η Τουρκία επιφορτίστηκε με τον ρόλο της χώρας που εγκαθιδρύει την τάξη στην περιοχή αλλά και η φράση ότι έχει υποχρεώσεις και σε όλα τα εδάφη που έχουν κάθε είδους διασύνδεση με εδάφη του παρελθόντος της και σε εδάφη όπου υπάρχουν Τούρκοι κι ότι η Τουρκία έχει ιστορικό χρέος να είναι σε θέση να ανταποκριθεί πλήρως στις υποχρεώσεις αυτές. Αν αυτό δεν αποτελεί την επιτομή μια αναθεωρητικής πολιτικής τότε δεν γνωρίζω πως θα μπορούσε ένας ηγέτης να εκφράσει πιο απροκάλυπτα προς τη διεθνή κοινότητα τους επεκτατικούς αντικειμενικούς σκοπούς του κράτους του ή με άλλα λόγια τις αναθεωρητικές του εθνικές επιδιώξεις.

Αβίαστα προκύπτουν τα ερωτήματα ποιος εξουσιοδοτεί την Τουρκία – και εάν – να εγκαθιδρύσει την τάξη στην περιοχή και ποια θα

¹⁶¹ Έτσι όπως δημοσιεύτηκε στο <http://www.mfa.gov.tr/default.en.mfa> (Ιστοσελίδα του Τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών) αλλά και όπως αναδημοσιεύτηκε στο Χρήστος Δ. Μηνάγιας, *Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, (Αθήνα, Τουρικής 2010), σελ. 36.

είναι αυτή η τάξη. Ένα άλλο ζήτημα το οποίο, όπως αποδεικνύεται, εκ προοιμίου έθεσε ο Νταβούτογλου, πλην όμως παραβλέφθηκε από τις ελληνικές ηγεσίες, είναι ότι εξαγγέλλει τη μετάπλαση της σχέσης μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες σε σχέση μεγίστου οφέλους. Η θεωρία των «μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες» ήρθε να αντικαταστήσει τη θεωρία των «δυσόμισι πολέμων»¹⁶² η οποία έκανε λόγο καθαρά για πολεμικές επιχειρήσεις εναντίον της Ελλάδας, σε περίπτωση ανακήρυξης της Αποκλειστικής της Οικονομικής Ζώνης στα νότια της Τουρκίας μεταξύ Ρόδου, Κρήτης και Κύπρου, εάν δηλαδή η Ελλάδα ασκούσε ένα κυριαρχικό της δικαίωμα.¹⁶³

Ο Νταβούτογλου ουσιαστικά υποβίβασε σιωπηρά τη θεωρία των «δυσόμισι πολέμων» σε αμυντικό (στρατιωτικό) δόγμα και εισήγαγε στη θέση της ως δόγμα εξωτερικής πολιτικής τη θεωρία «μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες» ενώ, στην πραγματικότητα όπως αποδεικνύεται, εφαρμόζει τη θεωρία «μεγίστου οφέλους». Δεν είναι δύσκολο να εικάσουμε για ποιού το μέγιστο κέρδος γίνεται λόγος, τη στιγμή μάλιστα που, για τον Νταβούτογλου, η Τουρκία οφείλει να εμφανίζεται ως αυτόκλητος υπερασπιστής και ασκών επιρροή επί των εδαφών του παρελθόντος της και επί όσων έλκουν την καταγωγή τους (ή θεωρεί ότι έλκουν την καταγωγή τους) από τουρκικά φύλα ανά τον κόσμο. Εύκολα κάποιος οδηγείται στο συμπέρασμα ότι ακόμα και στις προγραμματικές δηλώσεις του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών εντοπίζεται το στοιχείο της απειλής και της διεκδίκησης, που διαχρονικά εμφιλοχωρεί στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Με τις κατευθύνσεις του Νταβούτογλου, η Τουρκία επανεξέτασε τον ρόλο της στο περιφερειακό της σύστημα κι αποτελεί κεντρική πολιτική της βούληση η αναβάθμισή του, η οποία θα επιδιωχθεί μέσω δύο κυρίων προσπαθειών – αξόνων πολιτικής. Πρώτον, με την καθιέρωση της χώρας στο περιφερειακό και διεθνή στερέωμα ως παράγοντα ασφάλειας και σταθερότητας με επιρροή σε όλες τις πλευρές του «τριγώνου αστάθειας» αλλά κι ακόμα ευρύτερα και δεύτερον, με την

¹⁶² Η θεωρία των «δυσόμισι πολέμων» δημοσιεύτηκε από τον καθηγητή, πρώην πρέσβη κι έναν από τα στελέχη της επιτροπής σοφών για την προσέγγιση με την Ελλάδα, Sukru Elekdag στο 1^ο τεύχος (Μαρτίου – Μαΐου 1996) του τουρκικού περιοδικού Perceptions (<http://sam.gov.tr/category/publications/perceptions/>), εκδόσεως του SAM (Center for Strategic Research)(<http://sam.gov.tr/>), του Υπουργείου Εξωτερικών, στο οποίο μεταξύ άλλων αναφέρεται “8. Όλα αυτά οδηγούν στην ανάγκη η Τουρκία να σχεδιάσει το αμυντικό της σχέδιο σύμφωνα με τη θεωρία των δυσόμισι πολέμων, για παράδειγμα, να διεξάγει ταυτόχρονα δύο επιχειρήσεις μεγάλης κλίμακας κατά μήκος του Αιγαίου και των νότιων συνόρων της (σ.σ.: Ελλάδα, Συρία) ενώ την ίδια στιγμή να είναι σε ετοιμότητα για ένα «μισό πόλεμο» που μπορεί να προκύψει στο εσωτερικό της χώρας (σ.σ.: Κούρδους αυτονομιστές).” Το άρθρο είναι προσβάσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/SukruElekdag.pdf>

¹⁶³ <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/SukruElekdag.pdf> σελ. 5., βλέπε Παράρτημα Α, σελ. 169.

αποκατάσταση του ρόλου του «μεγάλου αδερφού» επί των εδαφών της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ώστε να αποκτήσει έναν ηγετικό ρόλο, δεδομένης της αποδυνάμωσης της Ρωσίας, του Ιράν – με το οποίο ανταγωνίζεται για τον έλεγχο των αραβικών πληθυσμών - και της αποδιοργάνωσης και των ανακατατάξεων του αραβικού κόσμου.

Κωδικοποιημένα οι αρχές του νέο-οθωμανικού προφίλ του τουρκικού κράτους έχουν ως εξής:¹⁶⁴

α. Υποστήριξη της ιδεολογίας του Παντουρκισμού που αρκετά στοιχεία του ενσωματώθηκαν στον τουρκικό εθνικισμό του Κεμάλ Ατατούρκ.¹⁶⁵

β. Ανάληψη ηγετικού ρόλου σε περιφερειακό επίπεδο.

γ. Ανάληψη διαμεσολαβητικού ρόλου στον χώρο της Μέσης Ανατολής και γενικότερα στο σύνολο του ισλαμικού κόσμου.

δ. Επίλυση διμερών προβλημάτων με γειτονικές χώρες, ειδικά όσων αυξάνουν το γόητρο και προωθούν τα συμφέροντα της Τουρκίας.

ε. Εκμετάλλευση της γεωστρατηγικής θέσης της Τουρκίας ως ενεργειακής πύλης προς τη Δύση.

Στις ενότητες που ακολουθούν θα αποδειχθεί ότι οι παραπάνω αρχές, που βρίσκονται σε απόλυτη συνέπεια με τους άξονες πολιτικής που έθεσε ο Νταβούτογλου, εφαρμόζονται ήδη με μεθοδικότητα και συνέπεια. Επίσης, είναι σαφές ότι ενέχουν μια μείζονα απειλή για τις χώρες στον περίγυρο της Τουρκίας.

3.5 ΠΕΡΙ ΑΠΕΙΛΗΣ ΚΑΙ Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΑΠΕΙΛΗΣ

Κι ενώ η Τουρκία ποτέ δεν έκρυψε τις εθνικές της επιδιώξεις και τις αναθεωρητικές της αξιώσεις, στη χώρα μας πολλές είναι οι φωνές που υποστηρίζουν ότι η Ελλάδα δεν θα έπρεπε να ασχολείται με την ισχυροποίηση της άμυνας της αλλά με την οικοδόμηση ενός καθεστώτος ασφαλείας με την Τουρκία στη βάση αμοιβαίων υποχωρήσεων και αποφυγής των εντάσεων. Σύμφωνα όμως με τον καθηγητή Robert Jervis

¹⁶⁴ Βασίλειος Γιαννακόπουλος, Ταξίαρχος ε.α, *Εφαρμογή του νέο-οθωμανισμού στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας*, www.geostrategy.gr

¹⁶⁵ Jakob M. Landau, *Παντουρκισμός-Το Δόγμα του Τουρκικού Επεκτατισμού*, Αθήνα, Θετίλη 1985. «Η ιδεολογία του παντουρκισμού αποβλέπει στη δημιουργία ενός ενιαίου και πανίσχυρου κράτους, που θα ξεπερνά τα σύνορα της Τουρκικής Δημοκρατίας και θα βυθίζεται στα μουσουλμανικά εδάφη της Σοβιετικής Ένωσης, συνενώνοντας όλους τους λαούς που ομιλούν την τουρκική γλώσσα».

καθεστώς ασφαλείας (security regime) μεταξύ δύο χωρών υπάρχει όταν:¹⁶⁶

α. Οι δύο χώρες αποφεύγουν εγωιστικές συμπεριφορές, είναι ικανοποιημένες με το status quo και δεν προσφεύγουν στη βία ή στην απειλή χρήσης βίας ακόμα και αν επιδιώκουν μεταβολή του status quo.

β. Υπάρχουν κοινές ή όμοιες αντιλήψεις περί (εξωτερικής) απειλής και ασφαλείας.

γ. Δεν εκδηλώνονται ή δεν υποβόσκουν επεκτατικές επιδιώξεις. Αντίθετα, θα πρέπει να υπάρχει γενική αποδοχή του status quo.

δ. Όλα τα μέρη έχουν συνείδηση του κόστους και των συνεπειών μιας σύρραξης.

Όπως είναι φανερό αλλά και θα αποδειχθεί αναλυτικότερα παρακάτω, οι παραπάνω προϋποθέσεις δεν πληρούνται στην περίπτωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, το οποίο καθιστά υπαρκτή την απειλή.

Εάν θέλαμε να δώσουμε έναν ορισμό της απειλής θα μπορούσαμε να πούμε ότι *“σε διακρατικό επίπεδο, απειλή είναι η εκδηλωμένη πρόθεση της μιας πλευράς να προκαλέσει κάποια ζημιά εις βάρος των συμφερόντων της άλλης, εάν η τελευταία δεν συμμορφωθεί προς τις απαιτήσεις και τη θέλησή της.”*¹⁶⁷ Βέβαια, άλλο η εκπεφρασμένη πρόθεση κι άλλο η πραγματική δυνατότητα υλοποίησης της επικρεμάμενης απειλής. Πιο συγκεκριμένα, εάν η εκπεφρασμένη απειλή είναι υπερβάλλουσα σε σχέση με την πραγματική δυνατότητα τότε η διαφορά μεταξύ τους ονομάζεται μπλόφα. Αντίθετα, εάν ο απειλούμενος αξιολογήσει την απειλή ως υποδεέστερη της πραγματικής δυνατότητας πρόκλησης ζημίας του αντιπάλου ή εάν η αντικειμενική απειλή είναι μεγαλύτερη από αυτή που δύναται με τις δυνατότητές του να αντιμετωπίσει τότε η διαφορά μεταξύ τους αποτελεί τον κίνδυνο που διατρέχει ο απειλούμενος, ο οποίος μπορεί να μεταφραστεί σε κίνδυνο αιφνιδιασμού, διακύβευσης συμφερόντων, απώλειας κυριαρχικών δικαιωμάτων και ήττας.¹⁶⁸

Είναι δυνατόν βεβαίως, μεταξύ δύο κρατών να μην υφίσταται καθεστώς ασφαλείας, δηλαδή να επιδιώκεται η μεταβολή του status quo, πλην όμως η απειλή υλοποίησης μια τέτοιας εξέλιξης να έχει μικρή δυναμική. Υπό αυτές τις συνθήκες η απειλή καθίσταται αναποτελεσματική, είτε διότι το κράτος που επιδιώκει τη μεταβολή του status quo δεν έχει την αντικειμενική δυνατότητα (μέσα, πόρους) να την επιβάλλει, είτε διότι το κράτος που ανθίσταται στη μεταβολή του status

¹⁶⁶ Robert Jervis, *Security Regimes*, στο συλλογικό Stephen D. Krasner ed., *International Organization*, (USA, Spring 1982), p 176-178.

¹⁶⁷ Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, (Αθήνα, Παπαζήσης, 1992), σελ. 59.

¹⁶⁸ Στο ίδιο.

quo διαθέτει τα μέσα για να το υπερασπιστεί, αποτρέποντας το αναθεωρητικό κράτος. Για να είναι αποτελεσματική μια απειλή πρέπει να πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις, οι οποίες επιγραμματικά είναι:¹⁶⁹

α. Η απειλή πρέπει να είναι κατάλληλη, με την έννοια ότι θα πρέπει να αφήνει περιθώρια ελιγμού στον υποκείμενο της απειλής και να μην είναι αδιέξοδη. Εάν στον απειλούμενο δεν παρέχεται η δυνατότητα επιλογής ή η παρεχόμενη επιλογή είναι εξοντωτική για την εξωτερική του εικόνα ή για την εσωτερική του κατάσταση, τότε η απειλή απλά θα επιταχύνει τη σύγκρουση. Στην περίπτωση των απειλών που δέχεται η Ελλάδα από την Τουρκία εξυπηρετείται αυτή η προϋπόθεση, καθώς η χώρα αναγκάζεται να τροποποιήσει τη συμπεριφορά της παρά την περί του αντιθέτου επιθυμία της, με αποτέλεσμα να ικανοποιούνται οι απαιτήσεις της Τουρκίας με τρόπο ώστε να αποφεύγεται η σύρραξη, άλλοτε με μικρή κι άλλοτε με μεγαλύτερη εσωτερική αντίδραση (περιπτώσεις μη επέκτασης χωρικών υδάτων, μη εγκατάστασης των S-300, κρίσης Ιμίων, παράδοση Οτσαλάν κα.).

β. Η απειλή θα πρέπει να είναι δριμεία, δηλαδή το μέγεθος της επαπειλούμενης τιμωρίας να είναι τέτοιο που να κινητοποιεί τον απειλούμενο ώστε να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις του εξαναγκάζοντα. Μάλιστα, αναλόγως της έκτασης των απαιτήσεων θα πρέπει να είναι και το μέγεθος της απειλής, διαφορετικά αν το επαπειλούμενο κόστος είναι μικρό, ο απειλούμενος ενδεχομένως να προτιμήσει να ρισκάρει να μην συμμορφωθεί. Στην περίπτωση των ελληνοτουρκικών, η αναλογικότητα εφαρμόζεται καθώς, για παράδειγμα, η Τουρκία απειλεί με πόλεμο διακηρυγμένο από την εθνοσυνέλευσή της σε περίπτωση επέκτασης των χωρικών μας υδάτων στα 12 ν.μ. ενώ σε άλλες περιπτώσεις αντιδικίας (πχ έναρξη εργασιών εξόρυξης ορυκτού πλούτου στην Κυπριακή ΑΟΖ) οι απειλές ήταν σαφώς μικρότερης έντασης (απειλή παρενόχλησης εργασιών και αποκλεισμού των ανάδοχων εταιριών και των χωρών τους από μελλοντικά ενεργειακά έργα στην Τουρκία).

γ. Η απειλή θα πρέπει να είναι αξιόπιστη. Αυτό σημαίνει ότι, όχι μόνο η επαπειλούμενη τιμωρία σε περίπτωση μη συμμορφώσεως να υποστηρίζεται επαρκώς από μέσα και δυνατότητες αλλά αυτή η αντικειμενική δυνατότητα να επικοινωνείται και στον αντίπαλο, με σκοπό τον επηρεασμό της προσλαμβάνουσας παράστασής του, ώστε να πεισθεί για την αναγκαιότητα συμμόρφωσης. Με άλλα λόγια, η αξιοπιστία είναι ο αντικατοπτρισμός του τι πιστεύει ο εξαναγκαζόμενος για τον απειλούντα. Εξάλλου, οι αντίπαλοι στο πλαίσιο μια κρίσης προσπαθούν να

¹⁶⁹ Jon Hovi, *Games, Threats and Treaties: Understanding Commitments in International Relations*, (London, Pinter Pub Ltd, June 1998), p. 32 – 49.

επιηρεάσουν προς όφελός τους το κλάσμα «αντικειμενικές δυνατότητες απειλούντος» προς «προσλαμβάνουσα παράσταση απειλούμενου». Ο απειλούμενος, προβαίνοντας σε κατά το δυνατόν αρτιότερη εκτίμηση της κατάστασης και αναλόγως της ροής πληροφοριών, επιδιώκει να διαμορφώσει το δυνατόν αντικειμενικότερη άποψη περί των δυνατοτήτων του αντιπάλου ενώ ο απειλών επιδιώκει ακόμα και παραποιώντας τα στοιχεία να εμφανίσει τις αντικειμενικές του δυνατότητες υψηλότερες του πραγματικού ή έστω να δημιουργήσει ισχυρότερη προσλαμβάνουσα παράσταση από την πραγματική στον απειλούμενο.¹⁷⁰ Στην περίπτωση των ελληνοτουρκικών διενέξεων, τα στοιχεία πληροφοριών είτε δεν επεξεργάζονται είτε δεν εκμεταλλεύονται επαρκώς από τις ηγεσίες, με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια παραπειστική παράσταση περί των αντικειμενικών δυνατοτήτων αλλά και δεσμεύσεων και προθέσεων της Τουρκίας στις ανακτύπουσες κρίσεις και στις εκτοξευόμενες απειλές. Γνωστό παράδειγμα είναι η σύγχυση και η μη αξιοποίηση των υπάρχουσών πληροφοριών κατά την κρίση των Ιμιών, όπως θα παρουσιαστεί και σε επόμενο κεφάλαιο.

δ. Η απειλή θα πρέπει να είναι ολοκληρωμένη. Έχει παρατηρηθεί ότι μία απειλή έχει μεγαλύτερες πιθανότητες επιτυχίας εάν συνοδεύεται από μια σαφή δέσμευση του απειλούντα ότι εάν ο απειλούμενος συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις τότε θα πάψουν οι οποιεσδήποτε κυρώσεις και οι σχέσεις των δύο κρατών θα επανέλθουν στην πρωτέρα κατάσταση. Μάλιστα, είναι δυνατόν να βελτιωθούν έτι περαιτέρω οι πιθανότητες επιτυχίας εάν η απειλή συνοδευτεί κι από παροχή ωφελημάτων – κινήτρων. Βέβαια, σε περίπτωση που ο απειλών θεωρεί ότι η απειλή φαντάζει πιο αξιόπιστη εάν δεν δεσμευτεί να αποσύρει τις κυρώσεις η εάν θεωρεί ότι εξυπηρετείται με μια αόριστη απειλή που του δίνει τη δυνατότητα να ανανεώνει τις απαιτήσεις του, θα επιλέξει η απειλή του να μην είναι ολοκληρωμένη. Εδώ τα πράγματα είναι πιο περίπλοκα, όσον αφορά τα ελληνοτουρκικά, καθώς εάν επρόκειτο για διενέξεις που είχαν συγκεκριμένο διακύβευμα άλλοτε ήταν ολοκληρωμένες αλλά ο χειρισμός της ελληνικής πλευράς ήταν τέτοιος που παρέκαμψε τις απειλές οπότε και δεν δοκιμάστηκε η δέσμευση της γείτονος κι άλλοτε δεν ήταν ολοκληρωμένες ενώ εάν το διακύβευμα ήταν πάγιο ή αόριστο πχ. επέκταση χωρικών υδάτων, εναέριος χώρος, υφαλοκρηπίδα κλπ, η απειλή ποτέ δεν ήταν ολοκληρωμένη, καθιστώντας την απέραντη και, προφανώς, επιθυμητά διαρκή.

ε. Κατά ανάλογο τρόπο με την ως άνω (δ) προϋπόθεση, μια απειλή πρέπει να είναι σαφής. Η σαφήνεια στις απαιτήσεις αλλά και

¹⁷⁰ Χαρακτηριστική περίπτωση η διέλευση της ίδιας δεκάδας πολεμικών αεροσκαφών επί τρεις φορές πάνω από τον ουρανό της Μόσχας κατά τη διάρκεια στρατιωτικής παρέλασης για την επέτειο του καθεστώτος την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, δημιουργώντας την αίσθηση τεχνολογικής και πολεμικής υπεροχής.

στην επαπειλούμενη τιμωρία μειώνει τα σφάλματα επικοινωνίας και ελαχιστοποιεί την πιθανότητα έναρξης μη επιθυμητής σύρραξης.

Από την παραπάνω ανάλυση των προϋποθέσεων – συνθηκών επιτυχούς εφαρμογής των απειλών προκύπτει ότι, όσον αφορά στις Τουρκικές απειλές έναντι της Ελλάδας, αυτές τις περισσότερες φορές δεν πληρούνται, πλην όμως, εκ των πραγμάτων, μπορούμε να πούμε ότι αποδίδουν. Κι αν, σε τελευταία ανάλυση, η αποτελεσματικότητα μιας απειλής κρίνεται από το εάν επιτυγχάνει να τροποποιήσει τη συμπεριφορά του υφιστάμενου την απειλή κράτους, τότε, εμπειρικά κρίνοντας, οι Τουρκικές απειλές κρίνονται εν πολλοίς επιτυχημένες.

Όλες αυτές οι επί συγκεκριμένου θέματος αλλά και οι αόριστες απειλές, που γίνεται αποδέκτης η Ελλάδα, συντίθενται και συνιστούν μια γενικευμένη απειλή. Η απειλή αυτή θα μπορούσε να πει κανείς ότι έχει ιστορικές ρίζες, πλην όμως θα αποδειχθεί ότι το νεότερο τουρκικό κράτος συνεχώς τροφοδοτεί και επικαιροποιεί με αντικειμενικό τρόπο την από αιώνων απειλή. Πράγματι, ο ελληνικός γεωπολιτικός χώρος ήταν ανέκαθεν το πρώτο εμπόδιο (και συχνά το τελευταίο) που συναντούσε μια επεκτατική δύναμη που εκστράτευε από τον γεωγραφικό χώρο της εγγύς Ανατολής με κατεύθυνση προς τη Δύση. Το ίδιο ισχύει και με το νεότερο Τουρκικό κράτος το οποίο, στην προσπάθειά του να καθιερωθεί στη διεθνή σκηνή και να διαφυλάξει την εσωτερική του συνοχή, επένδυσε στην επιθετικότητα, προκειμένου να πείσει το εσωτερικό του ότι περιοριζόμαστε από εχθρικές διακείμενα κράτη αλλά και προσπαθώντας να εκτονώσει την εσωτερική του αστάθεια σε εκτός συνόρων επιχειρήσεις και επιτυχίες, επί παραδείγματι, εισβολή στη Βόρεια Κύπρο, επικαλούμενο ανάγκη προστασίας των εκεί Τουρκογενών πληθυσμών. Στα χρόνια που ακολούθησαν το 1973, η Τουρκία επιδίδεται σε μια μεθοδική προσπάθεια μεταβολής του συσχετισμού δυνάμεων σε σχέση με τους γείτονές της και κυρίως με την Ελλάδα, οπότε κι άρχισε να συγκεκριμενοποιείται η φύση της Τουρκικής απειλής. Μπορούμε να πούμε ότι *“η Τουρκική απειλή είναι συνάρτηση δύο βασικών παραγόντων: Πρώτου, των εσωτερικών διεργασιών και τάσεων που χαρακτηρίζουν το τουρκικό πολιτικό και κοινωνικό σύστημα και δεύτερου, των σκοπών και επιδιώξεων της τουρκικής πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, όπως εκδηλώνονται με συγκεκριμένες συμπεριφορές.”*¹⁷¹ Οι απειλές συναρτήσκει του πρώτου παράγοντα έχουν βραχυπρόθεσμο και μεσοπρόθεσμο

¹⁷¹ Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, (Αθήνα, Παπαζήσης, 1992), σελ. 60. Εξάλλου, ανάλυση περί των ανταγωνιστικών σχέσεων μεταξύ Ελλάδας – Τουρκίας και περί αντίληψης της απειλής γίνεται λόγος στο Ευαγόρας Α. Ευαγόρου, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις από το 1923 έως Σήμερα: Θεωρία Διεθνών Σχέσεων και Στρατηγική*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2010), κεφ. 2.

χαρακτήρα και ορίζοντα εκπλήρωσης ενώ αυτές του δευτέρου παράγοντα έχουν μακροπρόθεσμο.

Πιο συγκεκριμένα, η Τουρκική απειλή τα τελευταία σαράντα χρόνια *“αναπτύσσεται σε τρία διαφορετικά αλλά και αλληλένδετα επίπεδα:*

α. *Πρώτο, απειλή γενικευμένης επίθεσης, είτε (το πιο πιθανό) με εκτέλεση ενός συντριπτικού «πρώτου κτυπήματος» (εάν ανοίξει παράθυρο ευκαιρίας και εάν οι πολιτικές και διπλωματικές συνθήκες το επιτρέπουν), είτε (το λιγότερο πιθανό) με την έναρξη πολεμικών συγκρούσεων οι οποίες θα κλιμακωθούν σε γενικευμένη σύρραξη που θα διαρκέσει μερικές μέρες ή μερικές εβδομάδες.*

β. *Δεύτερο, απειλές «ενδιάμεσης έντασης» και διαφόρων επιπέδων, όπως στην Κύπρο το 1974, στα Ίμια το 1996 και στο Αιγαίο καθημερινά με την παραβίαση του ελληνικού κυριαρχικού χώρου.*

γ. *Τρίτο, διεκδικήσεις, απειλές πολέμου, casus belli και άλλες εχθρικές ενέργειες”¹⁷² κυρίως στο πολιτικό, διπλωματικό και κοινωνικό επίπεδο, όπως αμφισβήτηση καθεστώτος κυριαρχίας εκατοντάδων ελληνικών νησιών και βραχονησίδων, επιχειρησιακού ελέγχου κυκλοφορίας, πληροφοριών, έρευνας και διάσωσης στον ευρύτερο εναέριο και θαλάσσιο χώρο του Αιγαίου, έγερση και υποδαύλιση θεμάτων μειονοτήτων, αντίδραση σε προδιαγραφόμενη ενεργειακή εκμετάλλευση του υποθαλάσσιου ορυκτού πλούτου της χώρας και με άλλες πολλές, ήσσονος σημασίας, δηλώσεις αλλά και πράξεις που συνήθως δεν πλήττουν άμεσα, σε καιρίο βαθμό τα ελληνικά συμφέροντα αλλά συντηρούν ένα μόνιμο κλίμα απειλής και αντιδικίας.*

Οι απειλές της Τουρκίας έχουν βέβαια και γεωγραφικό διαχωρισμό, όπως για παράδειγμα απειλές που αφορούν στο Αιγαίο, στην Κύπρο, στη Θράκη και ιδιαίτερους γεωγραφικούς χώρους όπως στο κεντρικό Αιγαίο (θαλάσσιο χώρο και βραχονησίδια Καλόγεροι), στο σύμπλεγμα νήσων Ίμια, Καλολίμνου, Φαρμακονησίου και Αγαθονησίου, στις περιοχές όπου κατοικεί η Μουσουλμανική μειονότητα σε Θράκη Ρόδο και Κω και στην περιοχή Καστελορίζου.

Μελετώντας λοιπόν, τα γεγονότα και τις εκφάνσεις της Τουρκικής απειλής, διαπιστώνουμε ότι πρόκειται για μια άκρως επιθετική – εχθρική συμπεριφορά. Πράγματι, δε γνωρίζω άλλο κράτος της διεθνούς κοινότητας που να έχει δεχθεί περισσότερες απροκάλυπτα διατυπωμένες απειλές πολέμου και μάλιστα, όχι για ένα επίμαχο θέμα αλλά για μια

¹⁷² Παναγιώτης Ήφαιστος, *Αποτρεπτική στρατηγική, απειλές χαμηλής έντασης, έλεγχος κλιμακώσεως, ικανότητα πρώτου κτυπήματος και η αξιοπιστία της αποτρεπτικής μας στρατηγικής*, (Ιανουάριος 2009), προσβάσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.ifestos.edu.gr/103DeterrenceStrategy.htm>

πλειάδα ζητημάτων¹⁷³. Επίσης, τα ως άνω περιγραφέντα επίπεδα απειλής, αναλόγως των επιδιωκόμενων αντικειμενικών σκοπών, αφορούν μια πλειάδα βραχυπρόθεσμων, μεσοπρόθεσμων αλλά και μακροπρόθεσμων απειλών, οι οποίες δημιουργούν και συντηρούν στις ελληνικές ηγεσίες την προσλαμβάνουσα παράσταση ενός συνεχούς εξαναγκασμού και μιας επαπειλούμενης τιμωρίας. Ομοίως, εθίζουν τη διεθνή κοινότητα στην αίσθηση ότι μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας υπάρχουν δικαιολογημένες ευρείες διαφορές. Υπό το καθεστώς τέτοιου εξαναγκασμού, η Ελλάδα καλείται να υπερασπιστεί το status quo απέναντι σε μια συγκροτημένη, μεθοδική και συνεπή στρατηγική της Τουρκίας, η οποία χρησιμοποιεί την απειλή ως μέσο επίτευξης των αντικειμενικών σκοπών της αλλά δεν παραλείπει να βελτιώνει και τους αντικειμενικούς παράγοντες (δυνατότητες, δομές, εξοπλισμούς, μέσα) υλοποίησης της επαπειλούμενης τιμωρίας και της γενικευμένης επίθεσης σε περίπτωση μη συμμόρφωσης.

3.6 Η ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟΥ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΥ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ

Στην ενότητα που προηγήθηκε διαπιστώσαμε ότι δεν υφίσταται καθεστώς ασφαλείας μεταξύ Ελλάδας - Τουρκίας και σκιαγραφήθηκαν τα επίπεδα, η φύση και οι εκφάνσεις της Τουρκικής απειλής έναντι της Ελλάδας. Βεβαίως, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι και η Ελλάδα έχει απειλήσει στο παρελθόν με πόλεμο, πλην όμως θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι αυτό συνέβη με μια προσπάθεια υπεράσπισης και διατήρησης του status quo, στα πλαίσια δηλαδή μιας αμυντικής στρατηγικής και ειδικότερα μιας στρατηγικής αποτροπής. Στην ενότητα που έπεται θα γίνει σαφές ότι η Τουρκική απειλή δεν είναι αυτοσκοπός αλλά εξυπηρετεί πολλαπλούς αντικειμενικούς σκοπούς, οι οποίοι και θα επισημανθούν. Κυρίως όμως, θα αποδειχθεί ότι, όχι μόνο υπάρχει πρόθεση μεταβολής του status quo αλλά ότι εφαρμόζεται μια συνεπής υψηλή στρατηγική εξαναγκασμού, η οποία είναι διαχρονική και δεν παρεκκλίνει από τους σκοπούς της, παρά τις μεταβολές συνθηκών που συμβαίνουν.

¹⁷³ Τελευταία απροκάλυπτη ανάμειξη στα εσωτερικά της χώρας μας επιχειρήθηκε με αφορμή τη νομοθετική ρύθμιση των μουφιτήδων της Δυτικής Θράκης, ακόμα κι από αυτόν τον πρωθυπουργό της Τουρκίας.

Στην ενότητα 2.5.3 και ειδικότερα στην ενότητα 2.5.3.4 παρουσιάστηκαν οι διαθέσιμες επιθετικές στρατηγικές εξαναγκασμού που έχει στη φαρέτρα της υψηλής στρατηγικής του ένα κράτος, που επιθυμεί τη μεταβολή του status quo προς όφελός του, χωρίς όμως την ανεπιθύμητη κλιμάκωση της κρίσης και την εμπλοκή σε γενικευμένη ένοπλη σύγκρουση, δηλαδή πόλεμο. Αυτές είναι οι:

- A. Στρατηγική εκβιασμού (Blackmail Strategy)
- B. Στρατηγική περιορισμένης, αναστρέψιμης προκλητικής ενέργειας (Strategy of limited, reversible probe)
- Γ. Στρατηγική ελεγχόμενης (αυξομειούμενης) πίεσης (Strategy of controlled pressure)
- Δ. Στρατηγική των τετελεσμένων γεγονότων (Fait accompli Strategy)
- E. Στρατηγική της πρόκλησης φθοράς (Attrition Strategy)

Έχουμε αποδείξει ότι όλες αυτές οι επιθετικές στρατηγικές παρουσιάζουν ενδημικά το χαρακτηριστικό της απειλής και την προσπάθεια εξαναγκασμού του αντιπάλου δια μέσου αυτής. Στην προηγούμενη ενότητα εντοπίστηκε η Τουρκική απειλή και παρουσιάστηκε η φύση της. Επίσης, έχει αποδειχθεί ότι η επιδίωξη μεταβολής της υφιστάμενης κατάστασης, η πρόθεση διεξαγωγής επιθετικών ενεργειών, η πρόθεση ανάληψης της πρωτοβουλίας των κινήσεων προς τούτο και η επιθετική στάση και συμπεριφορά με χρήση βίας ή απειλή χρήσης βίας, αποτελούν προϋποθέσεις αλλά και συνάμα γνωρίσματα επιθετικής στρατηγικής εξαναγκασμού. Μένει συνεπώς, να αναγνωριστεί και να αποδειχθεί ο τρόπος εφαρμογής και άσκησης του εξαναγκασμού αυτού, το οποίο αποτελεί αντικείμενο της (επιχειρησιακής) τακτικής της εφαρμογής της υψηλής στρατηγικής εξαναγκασμού, σύμφωνα και με τα επίπεδα στρατηγικής ανάλυσης.

Η μελέτη των ελληνοτουρκικών σχέσεων έχει αποδείξει ότι οι δύο χώρες τα τελευταία σαράντα χρόνια βρίσκονται σε μια διαρκή, χαμηλής έντασης σύγκρουση με κατά καιρούς εξάρσεις. Η Ελλάδα υπόκειται σε ένα συνεχή ενίοτε συγκεκαλυμμένο ή απροκάλυπτο – αναλόγως τις συγκυρίες, τις συνθήκες και τον επιδιωκόμενο αντικειμενικό σκοπό – εξαναγκασμό-απειλή, ο οποίος διατηρείται τεχνηέντως απέραντος και χωρίς ειλικρινείς προθέσεις επίλυσης των διαφορών και παύσης του. Ο εξαναγκασμός αυτός υποστηρίζεται και εξυπηρετείται από ένα ευρύ φάσμα τακτικών, οι οποίες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε τέσσερις κατηγορίες με βάση τον χρονικό ορίζοντα ολοκλήρωσής τους, την έντασή τους, τη φύση και τη σημασία του επιδιωκόμενου αντικειμενικού σκοπού. Οι κατηγορίες αυτές είναι:

- A. Αμφισβητήσεις Κυριαρχίας, Διεκδικήσεις, Προκλητικές Δηλώσεις, Εκλεπτυσμένες Διπλωματικές Ενέργειες.
- B. Απειλές – ενέργειες χαμηλής έντασης.
- Γ. Απειλές – ενέργειες ενδιάμεσης έντασης.
- Δ. Προετοιμασίες για γενικευμένη επίθεση.

A. Αμφισβητήσεις Κυριαρχίας, Διεκδικήσεις, Προκλητικές Δηλώσεις, Εκλεπτυσμένες Διπλωματικές Ενέργειες.

Ο Ελληνικός και Τουρκικός τύπος βρίσκεται από συνεχώς ανανεούμενες απειλές με αφορμή μια πλειάδα θεμάτων. Οι απειλητικές δηλώσεις αυτές εκφέρονται από όλο το πολιτικό φάσμα αλλά και από τους κοινωνικούς φορείς και δρώντες. Χαρακτηριστικές είναι οι κατά καιρούς δηλώσεις του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών Αχμέτ Νταβούτογλου όπως για παράδειγμα η παρακάτω προκλητική δήλωσή του: *«Κανένα από τα σύνορα της Τουρκίας δεν είναι φυσιολογικό. Σχεδόν όλα είναι πλασματικά (δεν χαρακτηρίζονται από φυσικότητα και αληθοφάνεια). Βέβαια, πρέπει να τα σεβόμαστε ως κράτη έθνη, ωστόσο ταυτόχρονα πρέπει να καταλάβουμε ότι υπάρχουν και οι φυσικές συνέχειες. Έτσι είναι οι εποχές.»*¹⁷⁴

Δεν είναι βέβαια, η πρώτη φορά που διατυπώνονται τέτοιες απόψεις από τον συγκεκριμένο πολιτικό - καθηγητή αλλά έρχονται σαν συνέχεια των στρατηγικών στόχων και των επεκτατικών αξιώσεων που έχει θέσει η Τουρκία και που παρουσιάζονται ξεκάθαρα στο βιβλίο του, *«Το Στρατηγικό Βάθος»*. Πιο συγκεκριμένα, στο προαναφερθέν πόνημα αναφέρεται: *«Το γεγονός ότι η συντριπτική πλειονότητα των νησιών του Αιγαίου βρίσκεται υπό ελληνική κυριαρχία αποτελεί το σημαντικότερο αδιέξοδο της πολιτικής της εγγύς θαλάσσιας περιοχής της Τουρκίας. Η βασική πηγή προβλήματος στο Αιγαίο είναι η αγεφύρωτη αντίφαση μεταξύ της γεωλογικής και γεωπολιτικής πραγματικότητας και του ισχύοντος καθεστώτος. Το γεγονός ότι τα νησιά του Αιγαίου είναι φυσική προέκταση της γεωλογικής δομής της χερσονήσου της Μικράς Ασίας και το ότι ο πολιτικός διαχωρισμός που έχει προκύψει, σε αντίθεση με τις γεωπολιτικές αναγκαιότητες, με τις διεθνείς συνθήκες έχει προσκυρωθεί υπέρ της Ελλάδας παρέχουν το κατάλληλο έδαφος, για να αναφύονται διάφορα ζητήματα, όπως η υφαλοκρηπίδα, τα χωρικά ύδατα, ο εναέριος χώρος, η ζώνη FIR, τα πεδία διοίκησης κι ελέγχου και ο εξοπλισμός των νησιών.»*¹⁷⁵

¹⁷⁴ www.aksam.com.tr, όπως δημοσιεύτηκε στο <http://www.geostrategy.gr>, Χρήστος Μηνάγιας, Νταβούτογλου: Τα σύνορα της Τουρκίας είναι πλασματικά, 31 Μαΐου 2011, προσβάσιμο στη διεύθυνση <http://www.geostrategy.gr/pdf/20110531%20Turkish%20borders.pdf>.

¹⁷⁵ Ahmet Davutoglu, *Το Στρατηγικό Βάθος - Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, (Βάρη Αττικής, Ποιότητα, 2010), σελ 268.

Δηλαδή, με άλλα λόγια, τίθενται υπό αμφισβήτηση από τα πλέον αρμόδια κείλη όχι μόνο η υφαλοκρηπίδα – που αποτελεί μαζί με τη διαφορά μεταξύ 6 και 10 ν.μ. του Εθνικού Εναέριου Χώρου (ΕΕΧ), ένα από τα δύο ζητήματα που συνιστούν λόγους διένεξης και αυθεντικές διακρατικές διαφορές ερμηνείας και εφαρμογής του Διεθνούς Δικαίου - αλλά επιπροσθέτως αμφισβητούνται η έκταση των χωρικών υδάτων και του εναερίου χώρου, η δικαιοδοσία του ελέγχου της ζώνης ελέγχου πτήσεων (FIR – Flight Information Region), η αρμοδιότητα έρευνας και διάσωσης (SAR – Search and Rescue), διοίκησης και ελέγχου αλλά ακόμα και το δικαίωμα βελτίωσης της αυτοάμυνας των νησιών. Εν τέλει, αμφισβητούνται τα ίδια τα σύνορα και η κυριαρχία των νήσων. Μάλιστα, ως γενεσιουργός αιτία παρουσιάζεται όχι ο αδηφάγος Τουρκικός αναθεωρητισμός και επεκτατισμός αλλά η *“αγεφύρωτη αντίφαση μεταξύ της γεωλογικής και γεωπολιτικής(!) πραγματικότητας και του ισχύοντος καθεστώτος”*, υπονοώντας την πρόθεση ή ειλημμένη απόφαση επιδίωξης μεταβολής του ισχύοντος καθεστώτος και διόρθωσης της ισχύουσας “αντίφασης”.

Στο ίδιο μήκος κύματος, “ο Τούρκος ακαδημαϊκός Yusuf Yerkei, της επιτελικής ομάδας του Ταγίπ Ερντογάν, δήλωσε ότι τα τελευταία 100 χρόνια οι χώρες της περιοχής χωρίστηκαν με επιπόλαια πολιτιστικά και θρησκευτικά σύνορα, ενώ θεωρεί ότι η άρση του καθεστώτος της βίζας, αρχικά με χώρες της Μέσης Ανατολής, αποτελεί το μέσο για την άρση των εθνικών συνόρων. Η επιδίωξη άρσης της βίζας αποτελεί μια παράμετρο της τουρκικής στρατηγικής η οποία βρίσκεται συνεχώς στην επικαιρότητα, ειδικά και με τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ήδη, η Τουρκία πέτυχε την κατάργηση της βίζας με το Μαρόκο, τη Λιβύη, το Λίβανο, τη Συρία, τη Τυνησία, την Ιορδανία, την Υεμένη, την Κροατία, το Κόσσοβο, τα Σκόπια, τη Σερβία, το Μαυροβούνιο, τη Γεωργία, το Καζακστάν, την Κιργιζία, το Ιράν και τη Ρωσία”¹⁷⁶ ενώ είναι πάγια επιδίωξή της το ίδιο να συμβεί και με την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του αρμόδιου υπουργού για τις Ευρωπαϊκές Σχέσεις και κορυφαίου διαπραγματευτή της Τουρκίας κ. Εγκεμέν Μπαγίς, ο οποίος συνέδεσε (εκβιαστικά) τη συναίνεση της Ελλάδας στην άρση, με την προσπάθεια της Τουρκίας για έλεγχο της λαθρομετανάστευσης.¹⁷⁷

Άλλωστε, είναι δεδομένη η πάγια Τουρκική επιδίωξη για διαχωρισμό του Αιγαίου με βάση τον 25^ο Μεσημβρινό, όπου η Τουρκία οριοθετεί αυθαίρετα το σύνορο της Ελληνικής υφαλοκρηπίδας με εκείνη

¹⁷⁶ Χρήστος Μηνάγιας, *Νταβούτογλου: Τα σύνορα της Τουρκίας είναι πλασματικά*, 31 Μαΐου 2011, προσβάσιμο στη διεύθυνση <http://www.geostrategy.gr/pdf/20110531%20Turkish%20borders.pdf>

¹⁷⁷ <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=463710> αλλά και στο <http://www.antinews.gr/2012/09/11/178878>

της Ανατολίας, διχοτομώντας το Αιγαίο, οπότε και κατ' επέκταση το ίδιο όριο επιδιώκει και για την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) και για την περιοχή FIR, εγκλωβίζοντας τα ελληνικά νησιά του Ανατολικού Αιγαίου.¹⁷⁸ Για την ακρίβεια, έχει ήδη ξεκινήσει να παρουσιάζει συμπεριφορά τοποτηρητή στην περιοχή αυτή. Στις 30 Οκτωβρίου 2012 το νεότευκτο τουρκικό περιπολικό σκάφος ανοικτής θαλάσσης Karaburun 1201, σχεδίασης stealth YTKB 400, προέβη σε παραβίαση των χωρικών μας υδάτων (ΕΧΥ) και παρενόχληση ελληνικών αλιευτικών σκαφών που βρίσκονταν στα βόρεια των Οινουσσών.¹⁷⁹ Την παρουσία της και την τακτική αυτή πρόκειται να υποστηρίξει η Τουρκία σε όλο το Αιγαίο με τα υπόλοιπα 15 περιπολικά, τα οποία λόγω καλών τεχνικών χαρακτηριστικών, τους επιτρέπεται να πλέουν με όλους τους καιρούς. Ανάλογο επεισόδιο συνέβη και στην περιοχή των Ιμίων, όταν στις 26 Δεκεμβρίου 2012 σκάφη της τουρκικής ακτοφυλακής ζήτησαν από ελληνικά αλιευτικά σκάφη από την Κάλυμνο και τη Λέρο, που είχαν ρίξει αλιευτικά εργαλεία στην περιοχή, να αποχωρήσουν γιατί ψάρευαν χωρίς άδεια «στα τουρκικά χωρικά ύδατα».¹⁸⁰ Ομοίως, στις 26 Σεπτεμβρίου 2012 επικράτησε ένταση στη θαλάσσια περιοχή βορειανατολικά από το Φαρμακονήσι, όταν τουρκική ακταιωρός συγκρούστηκε με σκάφος του λιμενικού σώματος που εκτελούσε τακτική περιπολία στο πλαίσιο της επιχείρησης «Ποσειδών 2012» (Frontex). Το σκάφος του λιμενικού ζήτησε από τον καπετάνιο του τουρκικού σκάφους, που ήταν εντός ελληνικών χωρικών υδάτων, να αποχωρήσει αλλά εκείνος αρνήθηκε, πραγματοποιώντας ελιγμούς που προκάλεσαν την σύγκρουση.¹⁸¹

Οι αμφισβητήσεις κυριαρχίας στην περιοχή των μικρονήσων Φαρμακονησιού, Αγαθονησιού, Ιμίων και Καλολίμνου, εκτός από το

¹⁷⁸ Στο Παράρτημα Β, σελ 185, παρουσιάζονται ανεπίσημοι τουρκικοί χάρτες του Αιγαίου, στους οποίους διακρίνεται η γραμμή διχοτόμησής του από βορρά προς νότο, με βάση τον 25° Μεσημβρινό, με διάφορα σενάρια για την επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων. Διακρίνονται, επίσης, το όριο των ελληνικών χωρικών υδάτων 6 ν. μιλίων, όπως και τα ελληνικά νησιά, που, κατά την Τουρκία, είναι «γκρίζες ζώνες» αλλά και η λύση των «δακτύλων», της επιλεκτικής, δηλαδή, επέκτασης των χωρικών υδάτων σε ότι αφορά τα ελληνικά νησιά του βόρειου και κεντρικού Αιγαίου. Τα τουρκικά ΜΜΕ αποκάλυψαν το θέμα της συνεδρίασης του τουρκικού υπουργικού συμβουλίου, την Τρίτη, 26 Οκτώβρη 2010, με αντικείμενο τις διευθετήσεις στο Αιγαίο. Σύμφωνα με το τηλεοπτικό δίκτυο «Kanal D», σε μια συνεδρίαση διάρκειας 4,5 ωρών, το τουρκικό υπουργικό συμβούλιο συζήτησε θέματα που αφορούν την «υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου, το διεθνή εναέριο χώρο και την επέκταση των χωρικών υδάτων στο Αιγαίο!». Η συνεδρίαση του τουρκικού υπουργικού συμβουλίου έλαβε χώρα στο πλαίσιο της «ανασκόπησης της επίσκεψης του Τούρκου πρωθυπουργού Ταγίπ Ερντογάν στην Αθήνα». Ο Έλληνας κυβερνητικός εκπρόσωπος ερωτηθείς, δήλωσε ότι «τα σενάρια που συζητάει το τουρκικό υπουργικό συμβούλιο δε μας αφορούν, εμείς έχουμε πάγιες θέσεις».

¹⁷⁹ <http://www.defencenet.gr/defence/item/ytkb>

¹⁸⁰ <http://www.defencenet.gr/defence/item/%CE%9>

¹⁸¹ <http://www.koutipandoras.gr/25944>

πεδίο των ΕΧΥ έχουν επεκταθεί και στο πεδίο του ΕΕΧ και FIR. Επί παραδείγματι, στις 29 Σεπτεμβρίου 2009, "Όπως έγινε γνωστό από το ΓΕΕΘΑ, στις 13:32 ραντάρ της τουρκικής πολεμικής αεροπορίας απηύθυνε σημεία, μέσω ασυρμάτου, προς τρία ελληνικά F-16, που πετούσαν στην περιοχή του Φαρμακονησίου εντός του Εθνικού Εναερίου Χώρου, εκτελώντας εκπαιδευτική άσκηση να απομακρυνθούν από την περιοχή, επειδή δήθεν πετούσαν σε τουρκικό εναέριο χώρο. Προειδοποιούσε μάλιστα, πως σε διαφορετική περίπτωση θα αναχαιτίζονταν. Το συγκεκριμένο ραντάρ της τουρκικής πολεμικής αεροπορίας έχει απευθύνει παρόμοια σήματα ακόμη και προς τα αεροσκάφη της Ευρωπαϊκής Δύναμης, που δρουν στην περιοχή για τον εντοπισμό λαθρομεταναστών"¹⁸²

Στις 21 Μαρτίου 2010, δύο τουρκικά F-16 προσέγγισαν και παρενόχλησαν ελικόπτερο του Λιμενικού Σώματος σε απόσταση 0,5 νμ. από ύψος 1.100 ποδών, την ώρα που το ελικόπτερο πετούσε βόρεια του Φαρμακονησίου, εντός ελληνικού εναερίου χώρου. Τα τουρκικά μαχητικά αφού αναχαιτίστηκαν από ελληνικά, εκτέλεσαν υπέρπτηση πάνω από το Φαρμακονήσι σε ύψος 9.000 ποδών και εξήλθαν τελικά του FIR Αθηνών. Εκτός από την επιχειρούμενη αναχαίτιση του ελικοπτέρου, τα τουρκικά ραντάρ πραγματοποίησαν συνολικά τρεις εκπομπές στη συχνότητα κινδύνου, καλώντας το ελικόπτερο τύπου Dauphin του Λιμενικού Σώματος, το οποίο πετούσε στο πλαίσιο επιχείρησης της Frontex, να απομακρυνθεί από τον "τουρκικό εναέριο χώρο".¹⁸³ Η πρωτοφανής αυτή προκλητική στάση των Τούρκων εναντίον των ελικοπτέρων του ΛΣ είχε εγκαινιαστεί στις 19 Μαρτίου 2010 με ένα πανομοιότυπο περιστατικό στην ίδια περιοχή, κατά την εναρκτήρια περιπολία των μέσων στα πλαίσια της Frontex. Έως τότε, οι Τούρκοι είχαν περιοριστεί στην παρενόχληση των αεροσκαφών/ελικοπτέρων της Frontex μέσω εκπομπών ασυρμάτου ενώ τον Νοέμβρη του 2009 είχε επιχειρηθεί αναχαίτιση σε αεροσκάφος της FRONTEX. Πρέπει να σημειώσουμε ότι διέλευση μαχητικού υπεράνω ελικοπτέρου σε τόσο κοντινή απόσταση για τα αεροπορικά δεδομένα εγκυμονεί τεράστιους κινδύνους, τόσο απώλειας άνωσης και πτώσης για το ελικόπτερο όσο και για τους κατοίκους της υποκείμενης νήσου.

Οι αμφισβητήσεις κυριαρχίας αυτές υποστηρίζονται κι επισήμως από δηλώσεις και ενέργειες των πολιτικών φορέων της γείτονος. Σχετικά αναφέρουμε τα δημοσιεύματα που είδαν το φως της δημοσιότητας κι αφορούν επίσημες συνομιλίες εντός της Τουρκικής Βουλής τον Φεβρουάριο του 2012. Συγκεκριμένα, ο Τούρκος βουλευτής του κόμματος της Εθνικιστικής Δράσης (MHP) Ερκάν Ακτσάι, κατά τη

¹⁸² <http://www.naftemporiki.gr/printStory/231926>

¹⁸³ <http://www.defencenet.gr/defence/o/11323>

διάρκεια της Εθνοσυνέλευσης στην Τουρκία, εγκάλεσε την τουρκική κυβέρνηση γιατί αποδέχεται πράξεις κυριαρχίας, όπως τον έλεγχο των ταξιδιωτικών εγγράφων Τούρκων επισκεπτών, που γίνονται από την ελληνική διοίκηση και υποστήριξε πως η τουρκική κυβέρνηση θα πρέπει να αποδέχεται ορισμένες νησίδες του Αιγαίου, όπως το Φαρμακονήσι και το Γαϊδουρονήσι (σ.σ. Αγαθονήσι, το οποίο έχει περίπου 200 μόνιμους κατοίκους) ως εξολοκλήρου τουρκικές. Στη συνέχεια ισχυρίστηκε ότι οι νησίδες αυτές «είναι τουρκικά εδάφη από την εποχή του Σουλταμάν του Μεγαλοπρεπή» γι' αυτό και δεν πρέπει να αμφισβητείται η τουρκική κυριότητά τους. Απαντώντας ο υπουργός Εξωτερικών Αχμέτ Νταβούτογλου ανέφερε ότι «Υπάρχουν προβλήματα συνδεδεμένα με την κυριαρχία ορισμένων νησίδων και βραχονησίδων και τα προβλήματα αυτά συζητούνται μέσω του διαλόγου μεταξύ των δύο χωρών.»¹⁸⁴ Μάλιστα, ο εν λόγω βουλευτής επανήλθε με δεύτερη επερώτηση τον Ιούλιο του ίδιου έτους, το οποίο αποτυπώθηκε στον τουρκικό τύπο. Συγκεκριμένα, η Cumhuriyet με τίτλο «Προέκυψε συζήτηση για Αρκιούς» και υπέρτιτλο «Εγκαταστάθηκαν οι Έλληνες», γράφει ότι αναζωπυρώθηκε και πάλι «η συζήτηση για τα νησιά στο Αιγαίο», σχολιάζοντας ότι μετά το Φαρμακονήσι και το Αγαθονήσι, «εγκαταστάθηκαν» Έλληνες στρατιώτες και στους Αρκιούς.¹⁸⁵

Εξάλλου, ο πρόεδρος του Δημοκρατικού Κόμματος (DP) της Τουρκίας Namik Kemal Zeybek, τον Μάιο του 2011, ισχυρίστηκε ότι η Ελλάδα κατέχει παράνομα το Φαρμακονήσι και το Αγαθονήσι, δύο νησιά που διατείνεται ότι ανήκουν στην Τουρκία,¹⁸⁶ μέσω της εφημερίδας Hurriyet. Μάλιστα, ο απόστρατος συνταγματάρχης και υποψήφιος βουλευτής του κόμματος Umit Yalim μαζί με τον Gunay Tikkin, πρόεδρο της Νομαρχιακής Επιτροπής του DP και τον τοπικό ανταποκριτή της εφημερίδας Haber Turk, Mehmet Inmez, κατήγγειλαν ότι σε προσπάθειά τους να επισκεφθούν το Αγαθονήσι με ιδιωτικό σκάφος τους ζητήθηκαν ταξιδιωτικά έγγραφα ενώ στο Φαρμακονήσι «Οι Έλληνες στρατιώτες δεν επέτρεψαν τα μέλη του DP να προσεγγίσουν το νησί», όπως δήλωσαν σε τουρκικές εφημερίδες. Ο ίδιος δήλωσε ότι «Δυστυχώς εγώ ως πολίτης της Τουρκικής Δημοκρατίας μπήκα με διαβατήριο στα δικά μου εδάφη».¹⁸⁷ Στο θέμα έδωσε έκταση η εφημερίδα Hurriyet, η οποία δημοσίευσε κι ορισμένες φωτογραφίες που αποδεικνύουν την "ελληνική κατοχική παρουσία" όπως εκκλησίες αλλά και στρατιωτικές εγκαταστάσεις(!). Το τουρκικό υπουργείο εξωτερικών απάντησε σε σχετική ερώτηση της εφημερίδας για το νομικό καθεστώς

¹⁸⁴ <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=444871>, <http://www.taneasou.net/?p=18177>

¹⁸⁵ <http://www.defencenet.gr/defence/o/48458>

¹⁸⁶ <http://www.rodiki.gr/article.php?id=101015&catid=6&maincatid=1>

¹⁸⁷ ΑΠΕ – ΜΠΕ, <http://www.protothema.gr/politics/article/?aid=123081>

των δυο νησιών ως εξής: «*Η Ελλάδα και η Τουρκία εξετάζουν μέσω των δυο υπουργείων όλα τα θέματα που σχετίζονται με το Αιγαίο. Δεν άλλαξε η θέση της Τουρκίας για τα ζητήματα αυτά. Την ώρα που συνεχίζονται οι διαπραγματεύσεις δεν είναι σωστό να κάνουμε καμία ανακοίνωση για το νομικό καθεστώς των δυο νησιών*». ¹⁸⁸ Πράγμα που σημαίνει ότι για την Τουρκία υφίσταται νομικό θέμα κυριαρχίας των εν λόγω νήσων που, σημειωτέον, κατοικούνται από αμιγώς ελληνικό πληθυσμό. Αν για αυτά τίθεται θέμα κυριαρχίας, εύκολα συμπεραίνουμε τις προθέσεις της Αγκυρας για τις εκατοντάδες ακατοίκητες βραχονησίδες.

Ομοίως, οι προθέσεις της Τουρκίας, όσον αφορά το θέμα της ΑΟΖ, αποτυπώνονται στις δηλώσεις του Εγκεμέν Μπαγίς, υπουργού Επικρατείας και επικεφαλής των διαπραγματεύσεων Τουρκίας - Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οποίος ουσιαστικά πρότεινε την συνεκμετάλλευση του Αιγαίου. Για την ακρίβεια δήλωσε τον Νοέμβριο του 2010 ότι εάν οι πρωθυπουργοί Ελλάδας - Τουρκίας δεν καταφέρουν να επιλύσουν όλα τα θέματα στο Αιγαίο, τότε στις «διαφιλονικούμενες» περιοχές «να φτιάξουμε πλατφόρμες πετρελαίου και αυτές να γίνουν πλατφόρμες επίλυσης των διαφορών». ¹⁸⁹

Ένας ακόμα προσφιλής τρόπος εξαναγκασμού και χειραγώγησης του ελληνικού κράτους, που κατά κόρον έχει μεταχειριστεί η Τουρκία, είναι η απειλή πολέμου ή αλλιώς, το απαράδεκτο *Casus belli*, στην περίπτωση που η Ελλάδα επεκτείνει, ως δικαιούται, τα χωρικά της ύδατα από τα υφιστάμενα 6 νμ στα 12 νμ. Ουσιαστικά, η Τουρκία επιδιώκει την αναθεώρηση όλων των θεσμών κυριαρχίας στο Αιγαίο. Η Ελλάδα θεωρεί τη διαφορά νομικής φύσεως και προτείνει την προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Η Τουρκία προτείνει «πολιτική» λύση, δηλαδή οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας όχι με βάση τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, που δίνουν στα νησιά υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ, αλλά με βάση τη διμερή διαπραγμάτευση, με συνεκμετάλλευση των αμφισβητούμενων περιοχών που η ίδια έχει εφεύρει («γκρίζες ζώνες»), δηλαδή όλων εκείνων των περιοχών όπου υπάρχουν νησιά, νησίδες και βραχονησίδες που δεν αναφέρονται ονομαστικά στις Συνθήκες. Προφανώς, η Τουρκία σκοπεύει να διεκδικήσει για τις περιοχές που θα χαρακτηριστούν ως τουρκική υφαλοκρηπίδα να ασκεί επίσης τον έλεγχο του εναέριου και θαλάσσιου χώρου, την αρμοδιότητα έρευνας και διάσωσης, τον επιχειρησιακό έλεγχο αλλά και υποθαλάσσιο πλούτο, αφού θα επικαλείται την προστασία και την ασφάλεια των «ζωτικών» της συμφερόντων. Έτσι, η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας θα δημιουργήσει νέα σύνορα στο Αιγαίο

¹⁸⁸ <http://webtv.hurriyet.com.tr/2/16652/0/1/esek-adasi-na-yunanlilar-kilise-bile-yapti.aspx>, <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22767&subid=2&pubid=63047179>, http://www.enkripto.com/2011/05/blog-post_8504.html,

¹⁸⁹ <http://www.tanea.gr/ellada/article/?aid=4604767>

και θα αλλάξει το σημερινό status quo. Αν όμως το εύρος των ελληνικών χωρικών υδάτων αυξηθεί στα 12 μίλια, συρρικνώνεται η έκταση των διεθνών χωρικών υδάτων και αντίστοιχα της υφαλοκρηπίδας προς διευθέτηση, γιατί τα ελληνικά χωρικά ύδατα είτε θα καλύψουν - λόγω επέκτασής τους - μεγάλο μέρος των διεθνών υδάτων, ο βυθός των οποίων αποτελεί αδιαμφισβήτητο μέρος της υφαλοκρηπίδας, είτε θα «εγκλωβίσουν» ένα άλλο μέρος των διεθνών υδάτων, λόγω γεωγραφικής κωροταξίας στον Αιγαϊακό χώρο. Για το λόγο αυτό, όταν επικυρώθηκε από την Ελλάδα το 1995 το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, εκδηλώθηκε η τουρκική απειλή περί Casus belli σε περίπτωση άσκησης του δικαιώματος της επέκτασης των χωρικών υδάτων. Υπό το βάρος αυτής της διαχρονικής απειλής η Ελλάδα έχει αναβάλλει, αν όχι αναστείλει, την άσκηση κυριαρχικών της δικαιωμάτων, το οποίο, εκτός των άλλων, έχει και μεγάλο οικονομικό κόστος.

Αποδεικνύεται δηλαδή, ότι η Τουρκία, στην προσπάθειά της να εξυπηρετήσει τη μεταβολή του status quo, προβαίνει σε εκλεπτυσμένες, διπλωματικές ενέργειες ανατροπής του, με “κατάλληλους χειρισμούς που η τουρκική κυβέρνηση (με τη βοήθεια της γραφειοκρατίας) έχει συστηματοποιήσει στα χρόνια της κρίσης και οι οποίοι συνίστανται: (1) στην έγερση πλειάδας διεκδικήσεων και αιτιάσεων, σε βάρος της Ελλάδας, για μια συνολική αμφισβήτηση του καθεστώτος στο Αιγαίο, (2) στη δημιουργία αμφιβολιών ως προς τις επιδιώξεις και τους στόχους των διεκδικήσεων, (3) στην υποδαύλιση δευτερογενών ζητημάτων που θα υποβοηθούν τα πρωτογενή, (4) στην ανάπτυξη ακραίων προτάσεων, που να καθιστούν αδύνατη την επίλυση, (5) στην άρνηση της επίλυσης των προβλημάτων με νόμιμες διεθνείς διαδικασίες και εμμονή στη συνολική αντιμετώπισή τους.”¹⁹⁰ Με άλλα λόγια, ενώ τα διμερή πρωτογενή ζητήματα αφορούν την υφαλοκρηπίδα και τη διαφορά εύρους ΕΕΧ και ΕΧΥ, “η Τουρκία έχει σκόπιμα συσσωρεύσει και άλλα διμερή και διεθνή θεσμικά ζητήματα για να αξιοποιήσει, έτσι, τη δυνατότητα μιας ριζικής αναδιάρθρωσης του αιγαϊακού status quo. Μιας αναδιάρθρωσης, που στον εγκεφαλικό λωβό ορισμένων αποφασιστικών παραγόντων της Άγκυρας θα ενέχει και μια γεωγραφική – πολιτική αναδιανομή, πέρα από τις διατυπωμένες θεσμικές αξιώσεις.”¹⁹¹ Αυτός είναι ουσιαστικά, ο αντικειμενικός σκοπός στον οποίο αποβλέπουν όλες οι παραπάνω εξαναγκαστικές – απειλητικές δηλώσεις, διεκδικήσεις, αμφισβητήσεις κυριαρχίας και εκλεπτυσμένες διπλωματικές ενέργειες, οι οποίες αποτελούν ένα μικρό μόνο ψήγμα

¹⁹⁰ Χρήστος Ροζάκης, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: Η Νομική Διάσταση*, στο συλλογικό Χαράλαμπος Τσαρδανίδης (επιμ.), *Σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική (δευτέρος τόμος), Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις και το κυπριακό πρόβλημα*, (Αθήνα, Σάκκουλας, 1989), σελ. 65.

¹⁹¹ Στο ίδιο, σελ. 66.

αυτών που μπορεί κάποιος να εντοπίσει καθημερινά, ασχολούμενος με τα ελληνοτουρκικά.

B. Απειλές – ενέργειες χαμηλής έντασης

Οι προαναφερθείσες διεκδικήσεις, αμφισβητήσεις και αξιώσεις, επί του πρακτέου υλοποιούνται καθημερινά μέσω απειλητικών ενεργειών χαμηλής έντασης, θίγοντας τους θεσμούς εθνικής κυριαρχίας της χώρας. Καθημερινές είναι οι παραβιάσεις των κανόνων εναέριας κυκλοφορίας εντός του FIR Αθηνών αλλά και οι παραβιάσεις του Εθνικού Εναέριου Χώρου (ΕΕΧ). Ανακοινώσεις όπως η παρακάτω έχουν λάβει πλέον χαρακτήρα ρουτίνας. *“Επτά τουρκικά αεροσκάφη - ανάμεσα τους τρία ναυτικής συνεργασίας- εισήλθαν σήμερα στο FIR Αθηνών χωρίς να καταθέσουν σχέδια πτήσεως. Καταγράφηκαν 5 παραβάσεις των κανόνων εναέριας κυκλοφορίας του FIR Αθηνών που εξελίχθηκαν σε ισάριθμες παραβιάσεις του εθνικού εναέριου χώρου στο κεντρικό και νοτιοανατολικό Αιγαίο. Τον τουρκικό σχηματισμό αποτελούσαν τέσσερα αεροσκάφη που εισήλθαν στο FIR Αθηνών βορείως της Χίου απ’ όπου εξήλθαν, ενώ τα τουρκικά αεροσκάφη ναυτικής συνεργασίας πέταξαν ανατολικά της Ρόδου. Όλα τα τουρκικά αεροσκάφη αναγνωρίστηκαν και αναχαιτίστηκαν από αντίστοιχα ελληνικά μαχητικά. Σημειώνεται ότι δύο τουρκικά αεροσκάφη έφεραν όπλα.”*¹⁹² Το μέγεθος του προβλήματος εντοπίζεται στο γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια έχουμε 1400 – 3100 παραβιάσεις και παραβάσεις κατ’ έτος, εκ των οποίων, κατά μέσο όρο, σε 270 περιπτώσεις τα Τουρκικά μαχητικά εισέρχονται οπλισμένα ενώ σημειώνονται δεκάδες εμπλοκές και υπερπτήσεις άνω του εθνικού εδάφους.¹⁹³

Η προκλητικότητα των γειτόνων είναι παροιμιώδης, θέτοντας σε κίνδυνο όχι μόνο τις ζωές των εμπλεκομένων στα επεισόδια αυτά αλλά και καθιστώντας ορατό τον κίνδυνο θερμού επεισοδίου και πρόκλησης κρίσης. Για την ακρίβεια, δίνεται η εντύπωση ότι κάτι τέτοιο αποτελεί επιδίωξη. Ως απόδειξη τούτου αναφέρεται το επεισόδιο κατά το οποίο τέσσερα τουρκικά μαχητικά F-16 προχώρησαν σε μείζονα πρόκληση την 08 Ιουνίου 2012, εισβάλλοντας στο Πεδίο Βολής Άνδρου, την ώρα που εκτελούσαν πυρά πλοία του Πολεμικού Ναυτικού κι ενώ ήταν δεσμευμένη ολόκληρη η περιοχή του Πεδίου Βολής για πυρά του

¹⁹² http://www.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kathremote_1_31/01/2013_481604

¹⁹³ Αναλυτικά τα στοιχεία των τελευταίων ετών στο Παράρτημα Γ, σελ. 187. Η παρατηρούμενη μείωση του αριθμού των εμπλοκών οφείλεται όχι τόσο στη μείωση της δραστηριότητας ή στη μείωση του κινδύνου από τους οπλισμένους σχηματισμούς αλλά κυρίως στη μείωση των εξόδων της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας λόγω της έλλειψης πόρων.

Πολεμικού Ναυτικού και της Πολεμικής Αεροπορίας. Τα τέσσερα τουρκικά μαχητικά, παραβίασαν και τον ΕΕΧ και παρέμειναν επί αρκετή ώρα στην περιοχή, καταδιωκόμενα από ελληνικά μαχητικά.¹⁹⁴

Ένα άλλο γεγονός που αποδεικνύει τη θρασύτητα και τις αναθεωρητικές διαθέσεις των Τούρκων συνέβη στις 23 Μαΐου 2006 όταν τέσσερα ελληνικά F-16, διατάχθηκαν να απογειωθούν από αεροδρόμιο της Κρήτης, με αποστολή την αναγνώριση-αναχαίτιση, τεσσάρων τουρκικών μαχητικών που συνόδευαν φωτογραφικό αεροσκάφος της τουρκικής ΠΑ. Ο τουρκικός σχηματισμός κατευθυνόμενος προς Κρήτη, είχε σύμφωνα με ενδείξεις στόχο να συνοδεύσει το φωτογραφικό RF-4 μέχρι τα παράλια της Κρήτης, ώστε να φωτογραφίσει τις θέσεις των αντιπυραυλικών συστημάτων S-300. Η αναχαίτιση των Τουρκικών αεροσκαφών κατέληξε σε πτώση υπό αδιευκρίνιστες συνθήκες ενός Τουρκικού κι ενός Ελληνικού αεροσκάφους και στο θάνατο του Σμηναγού Κώστα Ηλιάκη. Τα γεγονότα που ακολούθησαν, όσον αφορά τη διαχείριση του επεισοδίου και την περισυλλογή του Τούρκου πιλότου Ιμπραήμ Χάλι ανοικτά της Καρπάθου, αποδεικνύουν για μια ακόμα φορά την υποχωρητικότητα και την αναποφασιστικότητα του Ελληνικού κράτους αλλά και αποθράσυνση του Τουρκικού.

Την ίδια λογική παραβιάσεων και αμφισβήτησης έχει υιοθετήσει προσφάτως η Άγκυρα και στο θαλάσσιο χώρο. Οι παραβιάσεις των Εθνικών Χωρικών Υδάτων (ΕΧΥ) αποτελούν επίσης καθημερινό φαινόμενο.¹⁹⁵ Την πρακτική αυτή αλλά και τη βοήθεια της Τουρκικής Ακτοφυλακής στους διακινητές λαθρομεταναστών δια μέσου θαλάσσης προς τα ελληνικά νησιά, έχω επιβεβαιώσει ιδίοις όμμασι κατά την θητεία μου ως αξιωματικός στη νήσο Λέρο και Φαρμακονήσι, κατά τα έτη 2004 έως και 2007. Εξετάζοντας τους αριθμούς, διαπιστώνουμε ότι παρατηρείται μια αύξηση με γεωμετρικό ρυθμό των περιστατικών παραβιάσεων των ΕΧΥ. Μάλιστα, τα περιστατικά δεν αυξάνουν μόνο σε συχνότητα αλλά και σε βαρύτητα και επικινδυνότητα για την εθνική ασφάλεια. Πιο συγκεκριμένα, στη 01 Δεκεμβρίου 2011 μια τουρκική κορβέτα έφτασε λίγα ναυτικά μίλια από τις ακτές της Αττικής και περιέπλευσε τουλάχιστον δέκα ελληνικά νησιά, κατά τη διάρκεια της νύχτας. Η κορβέτα Beykoz βγαίνοντας από το λιμάνι της Σμύρνης το απόγευμα της προηγούμενης, εισήλθε στις οκτώ το βράδυ σε ελληνικά χωρικά ύδατα κινούμενη μεταξύ Εύβοιας και Άνδρου. Το τουρκικό πολεμικό συνέχισε να παραβιάζει την ελληνική χωρική θάλασσα για ώρες. Μετά το στενό του Καφηρέα κινήθηκε ανάμεσα στην Κέα και την Κύθνο ενώ στη συνέχεια περιέπλευσε εντός ΕΧΥ πάντα, κατά σειρά τις νήσους Μήλο, Σαντορίνη και Ίο. Το πρωί της 01 Δεκ η τουρκική κορβέτα

¹⁹⁴ <http://www.defencenet.gr/defence/o/44085>

¹⁹⁵ Αναλυτικά τα στοιχεία των τελευταίων ετών στο Παράρτημα Δ, σελ. 189.

βγήκε σε διεθνή ύδατα βορειοανατολικά της Ανάφης, πέρασε ανάμεσα στην Κω και την Σύμη και στη συνέχεια έπλευσε προς την ανατολική Μεσόγειο.¹⁹⁶ Ανάλογο περιστατικό είχε συμβεί και στις 28 Σεπτεμβρίου 2011 αλλά συνέβη και στις 08 Δεκεμβρίου 2012 όταν “η τουρκική κορβέτα Beykoz, εξερχόμενη από το λιμάνι της Σμύρνης, εισήλθε στις (16:10) σε Ελληνικά Χωρικά Ύδατα μεταξύ Εύβοιας – Άνδρου και κινούμενη μεταξύ Κέας – Κύθνου, εξήλθε την 08 Δεκεμβρίου (19:32) ΝΔ Κύθνου. Στη συνέχεια, κινήθηκε σε Διεθνή Ύδατα Δυτικά Μήλου, Βόρεια Κρήτης και την 09 Δεκεμβρίου με Ανατολική πορεία απομακρύνθηκε Ανατολικά Κρήτης.”¹⁹⁷ Εδώ θα πρέπει να διευκρινίσουμε ότι οι πλόες των παραπάνω σκαφών παραβιάζουν κατάφορα οποιαδήποτε και οσοδήποτε διασταλτική ερμηνεία του όρου της “αβλαβούς διελεύσεως”. Επιπροσθέτως όμως, αποτελούν και μείζονα απειλή ασφαλείας, καθώς φέροντας ισχυρό οπλισμό, προσεγγίζουν ευαίσθητες περιοχές ασφαλείας όπως ναυστάθμους, στρατιωτικές βάσεις, δίαυλους συγκοινωνιών στρατιωτικών σκαφών αλλά και μεγάλα αστικά κέντρα και ζωτικής σημασίας εγκαταστάσεις. Επίσης συνήθως, κατά παράβαση των διεθνών κανονισμών, έχουν σε πλήρη λειτουργία τα οπλικά συστήματα και τα συστήματα τηλεπικοινωνιών, ραντάρ ακόμα και συστήματα παρεμβολής σημάτων και ηλεκτρονικού πολέμου.

Σε συνέχεια των αμφισβητήσεων των παραπάνω θεσμών του Διεθνούς Δικαίου, συχνά και μεθοδικά αμφισβητείται και η αρμοδιότητα Έρευνας και Διάσωσης (SAR) στο Αιγαίο εντός των ορίων του ελληνικού FIR. Σχετικό γεγονός συνέβη στις 27 Δεκεμβρίου 2011 όταν το τουρκικό πλοίο φορτηγό πλοίο DOGU HASLAMAN εξέπεμψε σήμα κινδύνου στις 10.55, ενώ βρισκόταν σε διεθνή ύδατα μεταξύ Χίου και Σάμου, σε απόσταση 18 μιλίων βορειοδυτικά της Σάμου, εντός του FIR Αθηνών, στην περιοχή ευθύνης έρευνας και διάσωσης της Ελλάδας. Το ελικόπτερο SAR Super Puma της ΠΑ απογειώθηκε με εντολή του ΕΚΣΕΔ μόλις τρία λεπτά μετά την λήψη του σήματος από το τουρκικό φορτηγό πλοίο, στις 10.58 αποδεικνύοντας την ταχύτητα και την αποτελεσματικότητα των πληρωμάτων και των μέσων της ΠΑ στον τομέα της έρευνας και διάσωσης στο Αιγαίο. Παράλληλα, δύο ταχύπλοα του ΛΣ έφτασαν στο σημείο που βρισκόταν το τουρκικό πλοίο για να προσφέρουν βοήθεια στους ναυαγούς. Κατά την άφιξη του ελικοπτερού της ΠΑ στο σημείο που το τουρκικό πλοίο βρισκόταν, το 12μελές πλήρωμα του DOGU HASLAMAN είχε ήδη μεταβεί με σωστική λέμβο στο παραπλέον φορτηγό πλοίο PIRIREIS. Το πλήρωμα του τουρκικού πλοίου αρνήθηκε την παροχή βοήθειας από τους διασώστες του

¹⁹⁶ <http://www.protothema.gr/politics/article/?aid=162723>

¹⁹⁷ Δελτίο Τύπου ΓΕΕΘΑ, 9/12/2012, 10:43:00 πμ ΠΛΟΥΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΚΟΡΒΕΤΑΣ http://www.geetha.mil.gr/index.asp?a_id=1713&nid=2755

ελικοπτέρου της ΠΑ και επιβιβάστηκε στο PIRIREIS, αναφέροντας ότι αναμένουν τουρκικά μέσα να τους παραλάβουν. Ο λόγος: "Δεν είναι ελληνικής αρμοδιότητας η περιοχή έρευνας και διάσωσης!"¹⁹⁸

Προσφάτως η Τουρκία, με μεγάλη σφοδρότητα έχει αρχίσει να αμφισβητεί και το ενδεχόμενο ανακήρυξης και οριοθέτησης εκ μέρους του ελληνικού κράτους της ΑΟΖ. Ιδιαίτερος έχει στοχοποιηθεί η ευαίσθητη περιοχή νοτίως Ρόδου και Καστελορίζου. Η τουρκική αμφισβήτηση της περιοχής αυτής ξεκίνησε από την Τουρκία το 1999, όταν διεξήγαγε άσκηση με πυρά σε ευρύτερη περιοχή εντός του FIR Αθηνών, επιμένοντας ότι η περιοχή συμπεριλαμβάνεται στο FIR Κωνσταντινούπολης. Το θέμα έληξε τότε με σιωπή της ελληνικής πλευράς και έκτοτε η Άγκυρα επαναλαμβάνει την εκτέλεση των ασκήσεων της στην περιοχή αυτή, όπως συνέβη και στις 23 - 25 Μαΐου 2011 με την άσκηση "Ντενίζ Γκορντού", σε αντίποινα για την ελληνική άσκηση Έρευνας και Διάσωσης που είχε εξαγγελθεί για τις αρχές Ιουνίου στην ίδια περιοχή.¹⁹⁹ Τα γεγονότα αυτά αποτέλεσαν την αρχή των Τουρκικών διεκδικήσεων σε υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ στην περιοχή Καστελορίζου, η οποία επιδιώκεται να φτάνει έως την Αίγυπτο και την Κύπρο.

Η ελληνική πλευρά με επιεικώς άτολμη συμπεριφορά περί του θέματος κι ενώ διανύουμε τον 52^ο κύκλο διερευνητικών επαφών μεταξύ Ελλάδας - Τουρκίας, επιμένει στη επίλυση του ζητήματος της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας ενώ εδώ και πολλά χρόνια η έννοιά της έχει υπερκεραστεί απ' αυτή της ΑΟΖ. Με βάση τα άρθρα 55-57 της νέας Σύμβασης του 1982, ως ΑΟΖ ορίζεται η πέραν και παρακείμενη της αιγιαλίτιδας ζώνης περιοχή σε πλάτος μέχρι 200 ναυτικών μιλίων από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το πλάτος της αιγιαλίτιδας ζώνης και εντός της οποίας το παράκτιο κράτος ασκεί κυριαρχικά δικαιώματα σε θέματα που έχουν σχέση με την εξερεύνηση, εκμετάλλευση, διατήρηση και διαχείριση των φυσικών πηγών ζώντων ή μη, των υδάτων, του βυθού και του υπεδάφους της θάλασσας. Επίσης, η Σύμβαση αναφέρει ρητά (άρθρο 121, παράγραφο 2) ότι όλα τα νησιά διαθέτουν ΑΟΖ και ότι η ΑΟΖ και η υφαλοκρηπίδα ενός νησιού καθορίζονται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που καθορίζονται και για τις ηπειρωτικές περιοχές. Επομένως, η Τουρκία δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει τα ίδια

¹⁹⁸ <http://www.defencenet.gr/defence/o/30559> Με την πρακτική αυτή οι Τούρκοι κατάφεραν να τονίσουν για ακόμα μία φορά και να καταγράψουν στα αρχεία του IMO ότι τουρκικό πλοίο που κινδύνευε στο Αιγαίο, αρνήθηκε την προσφορά βοήθειας από την Ελλάδα και ότι προτίμησε την παροχή βοήθειας από την τουρκική Ακτοφυλακή έστω και με έμμεσο τρόπο, δηλαδή μέσω της διάσωσης του πληρώματος από ένα εκ των έξι τουρκικών πλοίων που τυχαία έπλεαν στην περιοχή.

¹⁹⁹ Περισσότερα για το ιστορικό και τις διαμειφθείσες αγγελίες Navtex και Notam στο άρθρο της Κύρας Αδάμ, *Τουρκική άσκηση αμφισβήτησης με στόχο την ΑΟΖ*, στη διεύθυνση <http://www.enet.gr/?i=news.el.politikh&id=277749>.

επιχειρήματα για την ΑΟΖ που προβάλλει για την υφαλοκρηπίδα των νησιών του Αιγαίου, ότι, δηλαδή, τα νησιά μας δεν διαθέτουν υφαλοκρηπίδα ή ότι κάθονται πάνω στην υφαλοκρηπίδα της Ανατολίας. Επιπλέον, η νέα Σύμβαση έχει καταργήσει τη γεωλογική έννοια της υφαλοκρηπίδας και έτσι η Τουρκία έχει χάσει άλλο ένα επιχείρημα. Κλειδί σ' αυτή την οριοθέτηση είναι το Καστελόριζο, νησί το οποίο κατοικείται και κατά συνέπεια, κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι και διαθέτει ΑΟΖ και ότι είναι νησί της ΕΕ.²⁰⁰

Για τους λόγους αυτούς είναι λυσσαλέα η αντίδραση της Τουρκίας προς την ανακήρυξη ΑΟΖ και έναρξη εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων από την Ελλάδα αλλά και την Κύπρο. Το Τουρκικό κράτος απείλησε ευθέως με ανάληψη στρατιωτικής δράσης εφόσον η Κυπριακή Δημοκρατία προχωρήσει στην έναρξη γεωτρήσεων για φυσικό αέριο. Τις δηλώσεις δημοσίευσε η εφημερίδα *Zaman*, η οποία αναφέρεται σε προειδοποιήσεις που είναι «σαν απειλή». Ο Τούρκος υπουργός Επικρατείας και επικεφαλής των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Τουρκίας με την Ε.Ε., Εγκεμέν Μπαγίς, απαντώντας σε σχόλιο ότι κατά το παρελθόν η Τουρκία είχε στείλει πολεμικά πλοία στην περιοχή (στην πρώτη φάση των ερευνών για «χαρτογράφηση» ενεργειακών κοιτασμάτων εντός της κυπριακής ΑΟΖ, το 2008), δήλωσε ότι «γι' αυτό οι χώρες διαθέτουν πολεμικά πλοία. Γι' αυτό υπάρχει ο εξοπλισμός και η εκπαίδευση των ναυτικών μας δυνάμεων», υπονοώντας, σαφώς, ότι η έναρξη γεωτρήσεων από την Κυπριακή Δημοκρατία θα αντιμετωπισθεί με κινητοποίηση πολεμικών μέσων.²⁰¹

Τις ίδιες απειλές εκτόξευσε και ο ΥΠΕΞ της Τουρκίας Ahmet Davutoğlu, στις 07 Ιανουαρίου 2013 σε δηλώσεις του στο τουρκικό κανάλι TRT για το θέμα της ΑΟΖ της Ελλάδας, ενόψει της προαναγγελθείσας ανακήρυξης της από κυβερνητικούς παράγοντες. Συγκεκριμένα, δήλωσε ότι *“Πρέπει να αποφεύγονται οι μονόπλευρες κινήσεις που μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα να απαντήσει η Τουρκία με ότι αυτό συνεπάγεται. Τη στιγμή που οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών έχουν κερδίσει ώθηση, είναι πολύ σημαντικό τα επόμενα να γίνουν σε συνεργασία. Βέβαια, όλοι γνωρίζουν την εθνική μας θέση. Γνωρίζουμε αμοιβαία με την Ελλάδα τις θέσεις μας. Σε μια τέτοια περίπτωση και η Τουρκία μπορεί να ανταπαντήσει, αλλά ας ελπίσουμε ότι δεν θα χρειαστεί. Υπάρχει μεταξύ μας ένας μηχανισμός διαλόγου και άλλων οδών”*²⁰² Την ίδια στιγμή, ο υπουργός Ενέργειας της Τουρκίας, Τανέρ Γιλντιζ, αναφέρθηκε σε «αμφισβητούμενες περιοχές» και εμμέσως απείλησε την

²⁰⁰ Β. Μαρκεζίνης & Θ. Καρυώτης – *Ανοικτή επιστολή για ΑΟΖ: “Η τραγωδία του Καστελόριζου”* <http://www.defencenet.gr/defence/o/16463>

²⁰¹ http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_politics_100014_03/09/2011_454_822

²⁰² <http://www.defencenet.gr/defence/item/%CF%84%>

Ελλάδα να μην τολμήσει να κάνει εργασίες σε περιοχές του Αιγαίου χωρίς τη σύμφωνη γνώμη της Άγκυρας, υπενθυμίζοντας τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει η Ελλάδα και πρόσθεσε *‘Δεν νομίζω ότι η γειτονική χώρα, που ασχολείται με τόσες οικονομικές δυσκολίες, θα εγκαινιάσει νέα πεδία αντιδικίας’*.²⁰³

Μάλιστα, η Τουρκία, προσδίδοντας αξιοπιστία στις απειλές της, ανακοίνωσε μέσω της Turkish Petroleum International Company (TPIC), θυγατρική της κρατικής ΤΡΑΟ, ότι “θα διενεργήσει έρευνες υδρογονανθράκων στη Μεσόγειο”. Οι έρευνες θα γίνουν σε μεγάλο ποσοστό τους επί των περιοχών της δυνητικής ελληνικής και κυπριακής ΑΟΖ, για μια περίοδο δύο ετών, καλύπτοντας μια περιοχή που περιλαμβάνει τα κυπριακά οικόπεδα 4,5,6, και μέρος του 7, νοτίως της θάλασσας του Καστελορίζου και προς τα δυτικά έως τα ανοικτά της Ρόδου και Καρπάθου.²⁰⁴ Μάλιστα, η Τουρκία ακύρωσε την ναυπήγηση σκάφους σεισμικών ερευνών για ανεύρεση υδρογονανθράκων, καθώς επρόκειτο να παραδοθεί το 2015-16, γιατί όπως δήλωσαν οι Τούρκοι αξιωματούχοι υπάρχει ανάγκη άμεσα στις αρχές του 2013. Για το λόγο αυτό, ήδη ο υπουργός Ενέργειας και Φυσικών Πόρων, Taner Yıldız, ανακοίνωσε την αγορά του πλοίου σεισμικών ερευνών Polarcus Samur από τη νορβηγική ιδιοκτήτρια εταιρεία Polarcus.²⁰⁵ Μάλιστα, η εφημερίδα *Hürriyet* έγραψε ότι οι έρευνες θα αρχίσουν την άνοιξη και θα γίνουν στην Δυτική Κυπριακή ΑΟΖ και στην δυνητική ελληνική, μεταξύ Κύπρου και Καστελορίζου.²⁰⁶ Είναι πασιδηλό το γεγονός ότι η Τουρκία, όχι μόνο απειλεί την Ελλάδα με απροκάλυπτες διεκδικήσεις αλλά εργάζεται εργωδώς ώστε να καταστήσει αξιόπιστες και ρεαλιστικές τις αξιώσεις της. Μένει να δούμε αν η ελληνική πλευρά θα προχωρήσει στην προαναγγελθείσα εκμετάλλευση της ΑΟΖ ή θα υποκύψει στις Τουρκικές απειλές και ενέργειες.

Ένας άλλος τομέας στον οποίο με ζηλευτή μεθοδικότητα δραστηριοποιείται η Τουρκική στρατηγική εξαναγκασμού και δημιουργίας τετελεσμένων γεγονότων είναι η προσπάθεια προσεταιρισμού και εκμετάλλευσης της μουσουλμανικής μειονότητας της Δυτικής Θράκης. Η Άγκυρα επιδιώκει την μετατροπή των μουσουλμάνων σε στρατηγική μειονότητα για την δημιουργία μειονοτικού προβλήματος, με σαφή εθνοτικά χαρακτηριστικά, εντός της

²⁰³ Στο ίδιο.

²⁰⁴ <http://www.defencenet.gr/defence/item/h-%CF%84%CE%BF%CF%85>

²⁰⁵ <http://www.defencenet.gr/defence/item/%CF%80%CE%BB%CE%BF%C>.

Μάλιστα, το σκάφος όχι μόνο αγοράστηκε (κατ’ άλλους μακροχρόνια μίσθωση) και βρίσκεται ήδη στην Τουρκία αλλά αναρτήθηκε επ’ αυτού η Τουρκική σημαία ώστε να μην δύνανται να περιοριστούν οι παράνομες ενέργειές του λόγω διεθνούς δικαίου, όπως συνέβη με αντίστοιχο ενοικιασμένο Νορβηγικό στο παρελθόν, μετά από απαίτηση των Ελληνικών αρχών.

²⁰⁶ <http://www.defencenet.gr/defence/item/%CE%AD%CF%81%CE%B5%CF%85%>

ελληνικής επικράτειας, υπό το βάρος του οποίου η Ελλάδα θα συρθεί σε εθνικές υποχωρήσεις υπέρ της Τουρκίας. Με προμετωπίδα το τουρκικό προξενείο στην Κομοτηνή, επιχειρείται, η συντήρηση ενός παρακρατικού μηχανισμού που οδηγεί τους μουσουλμάνους συμπολίτες μας σε γκετοποίηση, η τοποθέτηση και χειραγώγηση κάποιων μειονοτικών ηγεσιών για τον έλεγχο της μειονοτικής κοινωνίας και η μεθόδευση ενεργειών που εκτουρκίζουν Πομάκους και Ρομά για να δημιουργήσουν μέσα από αυτήν την κοινωνική αλλοίωση μια “τουρκική μειονότητα”. Απώτερος σκοπός φαίνεται να είναι η “Κοσσοβοποίηση” της Θράκης. Εξάλλου, ο μηχανισμός δοκιμάστηκε επιτυχώς και στην Κύπρο κατά τη δεκαετία του 1960, παρέχοντας στην Τουρκία την αξίωση επεμβάσεως που οδήγησε στη γνωστή τραγωδία. Βέβαια, στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι πολύ δύσκολο, αν όχι ανέφικτο, να δημιουργηθεί ένας νέος ανεξάρτητος γεωγραφικά και εθνικά χώρος, όμως μία αίτηση για ανεξαρτησία της Θράκης θα λειτουργήσει ως εξαναγκασμός από την Άγκυρα προς την Αθήνα, ώστε με τη σειρά της να υποχωρήσει σε άλλες απαιτήσεις της Άγκυρας. Άλλωστε, σε μια περίοδο γενικότερων γεωπολιτικών ανακατατάξεων, αδιανόητων για πριν μερικά χρόνια, τίποτε δεν θα πρέπει να αποκλείεται.

Αναρίθμητες είναι οι αποδείξεις και οι ενέργειες που επιβεβαιώνουν την τακτική αυτή. Υποστηρίζεται και καθοδηγείται μέσω του προξενείου η σύσταση και λειτουργία δεκάδων “τουρκικών συλλόγων” κυρίως “πολιτιστικού” χαρακτήρα. Μερικοί από αυτούς είναι οι «Συμβουλευτική Επιτροπή Τουρκικής Μειονότητας Δυτικής Θράκης», «Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Τούρκων Δυτικής Θράκης» (ΑΒΤΤΦ), «Ένωση Τούρκων Δασκάλων Δυτικής Θράκης» (παράνομη), «Τουρκική Ένωση Ξάνθης» (παράνομη), Σύλλογοι Δασκάλων Αποφοίτων ΕΠΑΘ Ροδόπης-Έβρου και Ξάνθης, «Πολιτιστική - Εκπαιδευτική Εταιρεία Μειονότητας Δυτικής Θράκης», «Τουρκική Νεολαία Κομοτηνής» (παράνομη), «Πολιτιστικός - Μορφωτικός Σύλλογος Μειονότητας Σέτσεκ» και άλλοι. Οι παραπάνω σύλλογοι δεν παραλείπουν με κάθε ευκαιρία να μιλούν για τουρκική μειονότητα και να υποστηρίζουν παράνομες θέσεις, όπως συνέβη και με την τροπολογία που ψήφισε το ελληνικό Κοινοβούλιο για τον διορισμό 240 ιμάμηδων, η οποία απαιτήσαν να ανακληθεί.²⁰⁷ Οι αντιδράσεις όμως ήρθαν κι από τα επίσημα χείλη της Τουρκίας, όπως τον Υπουργό Θρησκευτικών Υποθέσεων της Τουρκίας Μεχμέτ Γκιιορμέζ, αλλά και τον ίδιο τον αντιπρόεδρο της Τουρκικής Κυβέρνησης Μπεκίρ Μποζντάγ, ο οποίος προέβη σε εξαιρετικά προκλητικά δηλώσεις, λέγοντας πως ο νόμος συνιστά παραβίαση και της συνθήκης της Λωζάννης και των πολιτικών και νομικών κριτηρίων της Ε.Ε. και ανέφερε

²⁰⁷ Αναλυτικά οι ανακοινώσεις: http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2013/01/blog-post_7866.html#.URIq1B1woSY

πως “Με το βήμα του αυτό το ελληνικό κοινοβούλιο παραβίασε τόσο την συνθήκη της Λωζάννης, όσο και τα ανθρώπινα δικαιώματα, ποδοπάτησε εκεί τα πιο βασικά δικαιώματα. Δυστυχώς αυτό κάνει η Ελλάδα”.²⁰⁸ Σ’ αυτό το μήκος κύματος κινήθηκαν οι δηλώσεις κι άλλων τούρκων πολιτικών, κάνοντας λόγο για καταπάτηση των δικαιωμάτων της “Τουρκομουσουλμανικής” κοινότητας, κατά παράβαση των διατάξεων της Συνθήκης της Λωζάννης, που αναφέρεται σε μουσουλμανική κι όχι Τουρκική μειονότητα.²⁰⁹ Άλλωστε, για το συγκεκριμένο θέμα έκανε μνεία και ο Τούρκος πρωθυπουργός, κατά τη συνάντηση που είχε με τον Έλληνα πρωθυπουργό Αντώνη Σαμαρά, στο Κατάρ στις 29 Ιανουαρίου 2013, όπου “ο κ. Ερντογάν έθεσε στον Έλληνα ομόλογό του το θέμα της πρόσφατης ρύθμισης για τους ιμάμηδες της Θράκης, ζητώντας του να ακυρωθεί”²¹⁰ επεμβαίνοντας έτσι στα εσωτερικά πολιτικά πράγματα της Ελλάδας.²¹¹

Εξυπηρετώντας την ίδια λογική αμφισβητήσεων και στοχευμένων γεωγραφικά δράσεων, ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών Αχμέτ Νταβούτογλου, στην ομιλία του στην 39η Σύνοδο υπουργών Εξωτερικών του Οργανισμού Ισλαμικής Διάσκεψης, κατήγγειλε τις «παραβιάσεις» μειονοτικών δικαιωμάτων σε Θράκη και Δωδεκάνησα, σε μια προσπάθεια δημιουργίας και διεθνοποίησης μειονοτικού ζητήματος ακόμη και στα Δωδεκάνησα. Αναφερόμενος στους μουσουλμάνους στη Δωδεκάνησο, υποστήριξε ότι αντιμετωπίζουν περισσότερα προβλήματα από τη Θράκη, καθώς δεν μπορούν να απολαύσουν ούτε καν «τα στοιχειώδη μειονοτικά δικαιώματα»²¹²

Ένας άλλος τομέας στον οποίο αποκαλύφθηκε ότι οι Τούρκοι δραστηριοποιούνταν ιδιαίτερα, μεθοδικά και με συνέπεια, με σκοπό να πλήξουν τον φυσικό πλούτο, τον τουρισμό και εν γένει τα συμφέροντα της χώρας είναι οι εμπρησμοί των ελληνικών δασών. Η ανασκόπηση τύπου του ΑΠΕ της 29 Νοεμβρίου 1996 είναι ενδεικτική, μετά τις αποκαλύψεις που είδαν το φως της δημοσιότητας για τη δράση των πρακτόρων του Τουρκικού κράτους. Ειδικότερα, Ο ΑΔΕΣΜΕΥΤΟΣ ΤΥΠΟΣ γράφει ότι “σοκ στην κυβέρνηση και αίσθηση στις ξένες πρεσβείες στην Αθήνα προκαλούν οι αποκαλύψεις του Τούρκου βουλευτή Σεντάτ Μπουντζάκ για επιχειρήσεις δολιοφθορών από τη

²⁰⁸ Στο ίδιο.

²⁰⁹ Στο ίδιο. Δηλώσεις του Ελληνικής υπηκοότητας Χακάν Τσαβούσογλου, που ζει στην Τουρκία και είναι σήμερα βουλευτής Προύσας του κυβερνώντος κόμματος ΑΚΠ (οι δηλώσεις έγιναν μάλιστα στο παράρτημα Προύσας του αλυτρωτικού «Συλλόγου Αλληλεγγύης Τούρκων Δυτικής Θράκης» (BTDD)).

²¹⁰ http://portal.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kathbreak_1_29/01/2013_48105_1.

²¹¹ Στην παρακάτω διεύθυνση είναι προσβάσιμη η προκλητική ανακοίνωση του Τουρκικού ΥΠΕΞ αλλά και η απάντηση του Ελληνικού. <http://www.protothema.gr/politics/article/?aid=251161>.

²¹² <http://www.rodiki.gr/article.php?id=218820&catid=5&maincatid=1>

μυστική υπηρεσία ΜΙΤ και από την οργάνωση “Γκρίζοι Λύκοι” στα ελληνικά νησιά του Αιγαίου”. Το ΕΘΝΟΣ αναφέρει ότι “πράκτορες της Τουρκίας έκαψαν και την Αττική φέτος το καλοκαίρι: πυρπόλησαν την Πεντέλη με οργανωμένο σχέδιο και με στόχο - σε πρώτη φάση - την Εκάλη και την Κηφισιά. Οι πράκτορες ήταν μέλη της 15μελούς ομάδας που βάσει στρατιωτικού σχεδίου έκαψαν και φέτος νησιά του Αιγαίου, με πρώτα τη Ρόδο, την Κρήτη, τη Σάμο. Το σχέδιό τους για τα νησιά και την Αθήνα επιβεβαιώνεται από έκθεση Αμερικανών ειδικών: ήλθαν το καλοκαίρι στην Ελλάδα, ερεύνησαν όλες τις μεγάλες δασικές πυρκαγιές και το πόρισμά τους αναφέρει: Οι 30 από τις 36 πυρκαγιές δασών οφείλονται σε καθαρό εμπρησμό. Από αυτές είναι: Πεντέλη, Κρήτη (Χανιά, Λασιθι, Ηράκλειο), Εύβοια, Ρόδος κλπ”. ΤΑ ΝΕΑ προσθέτουν ότι η κυβέρνηση είναι “αποφασισμένη να ερευνήσει εις βάθος την πρωτοφανή ομολογία του Τούρκου βουλευτή”. Η ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ αναφέρει ότι “σαφείς εξηγήσεις αναμένεται να ζητήσει η κυβέρνηση από την Άγκυρα για τις αποκαλύψεις Τούρκου “Γκρίζου Λύκου” περί εμπρησμών στα ελληνικά νησιά”.²¹³

Τις παραπάνω πληροφορίες ήρθαν να επιβεβαιώσουν διάφορα γεγονότα. Πρώτον, η σύλληψη στην Τουρκία στα τέλη της δεκαετίας του ‘90 του λαθρεμπόρου ναρκωτικών Αλαϊτίν Τσακιτζή, ο οποίος ομολόγησε ότι παράλληλα με το λαθρεμπόριο αναλάμβανε να κάψει τα δάση στη Σάμο, τη Ρόδο, την Κω και τη Χίο.²¹⁴ Δεύτερον, το 2011 το στέλεχος των μυστικών υπηρεσιών της Τουρκίας, μέλος της ειδικής δύναμης της αστυνομίας Αϊχάν Τσαρκίν, κατά τη διάρκεια της ανάκρισης εμπλέκει τον πρώην πρωθυπουργό της Τουρκίας, Μεσοût Γιλμάζ, ο οποίος παραδέχτηκε τη δράση των μυστικών υπηρεσιών της Τουρκίας στην πρόκληση πυρκαγιών στην Ελλάδα από Τούρκους πράκτορες, που συνήθως είναι μέλη του τουρκικού υποκόσμου και υποχείρια της τότε πολιτικής εξουσίας, ιδιαίτερα επί πρωθυπουργίας Τανσού Τσιλέρ. Τους ισχυρισμούς αυτούς επιβεβαίωσε ο Γιλμάζ και στην Τουρκική εφημερίδα Birgun.²¹⁵ Τρίτον, οι αποκαλύψεις της τουρκικής εφημερίδας Milliyet τον Δεκέμβριο του 2011, με τον αρθρογράφο της, Τζαν Ντουντάρ, να επιβεβαιώνει τις δηλώσεις του Μεσοût Γιλμάζ στην εφημερίδα Birgun περί εμπρησμού δασών στην Ελλάδα το 1995-97 και επιπροσθέτως να αποκαλύπτει ότι σε εισαγγελική έρευνα για το σκάνδαλο Σουσουρλούκ υπήρχε σαφής αναφορά για επιχειρήσεις των τουρκικών μυστικών υπηρεσιών και παρακρατικών στοιχείων σε εμπρησμούς και βομβιστικές ενέργειες στην Ελλάδα. Μάλιστα, γίνεται αναφορά σε βομβιστική ενέργεια σε στρατόπεδο στη Λαμία και σε

²¹³ Αθηναϊκό Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων (ΑΜΠΕ), ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΘΗΝΑΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ ΤΗΣ 29/11/1996, <http://www.amna.gr>

²¹⁴ <http://www.zougla.gr/politiki/article/protoselida>

²¹⁵ Στο ίδιο.

εμπρησμούς στην Κρήτη και τη Ρόδο.²¹⁶ Όλο το φάσμα των προαναφερθεισών ενεργειών εντάσσονται στη στρατηγική της πρόκλησης φθοράς.

Γ. Απειλές – ενέργειες ενδιάμεσης έντασης

Η Τουρκία, εκτός από τις καθημερινές πλέον προκλητικές ενέργειες χαμηλής έντασης, επιλέγει κατά καιρούς κι αναλόγως του επιδιωκόμενου αντικειμενικού σκοπού, είτε να κλιμακώνει είτε να προκαλεί απειλητικές ενέργειες ενδιάμεσης έντασης. Παραδείγματα τέτοιων περιπτώσεων είχαμε στην Κύπρο το 1974,²¹⁷ όπου άδραξε την ευκαιρία για να επιτύχει τον από καιρό επιδιωκόμενο σκοπό. Άλλη περίπτωση πρόκλησης ενδιάμεσης έντασης είχαμε κατά την κρίση του Μαρτίου του '87 οπότε και προσπάθησε να υφαρπάξει τα δικαιώματα έρευνας και εκμετάλλευσης του θαλάσσιου ορυκτού πλούτου του Αιγαίου από την Ελλάδα αλλά και κατά την κρίση του Ιανουαρίου του '96 οπότε και για πρώτη φορά αμφισβητήθηκε η κυριαρχία του Ελληνικού κράτους σε εθνικό έδαφος. Δεν κρίνεται σκόπιμη η περαιτέρω ανάλυση των παραπάνω δύο περιπτώσεων, εφόσον πρόκειται να αναλυθούν στις περιπτωσιολογικές μελέτες που ακολουθούν. Πάντως, μπορούμε με ασφάλεια να πούμε ότι στις ανωτέρω περιπτώσεις έγινε προσπάθεια εφαρμογής στρατηγικής τετελεσμένου γεγονότος αλλά και στρατηγικής περιορισμένης, αναστρέψιμης προκλητικής ενέργειας.

Άλλη μία πρόσφατη περίπτωση που ο εξαναγκαστικός εκβιασμός της Τουρκίας ανάγκασε την Ελλάδα να συμμορφωθεί συνέβη το έτος 1998 εξαιτίας της πρόθεσης Κύπρου και Ελλάδας για εγκατάσταση των αντιαεροπορικών – αντιβαλλιστικών πυραύλων S-300 στην Κύπρο. Η απόφαση για αγορά και εγκατάσταση έγινε στα πλαίσια του Δόγματος του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου (ΕΑΧ). Το συγκεκριμένο, που είναι ένα αντιαεροπορικό σύστημα αμυντικού χαρακτήρα κι όχι επιθετικού, καθώς δεν μπορεί να προσβάλει στόχους εδάφους, επιλέχθηκε για να προστατεύσει την Κύπρο από την κυρίαρχο στην περιοχή Τουρκική αεροπορία, μέχρι να φτάσουν οι ενισχύσεις που προέβλεπε το δόγμα του ΕΑΧ. Επομένως οι Τούρκοι δεν είχαν τίποτα να φοβούνται εκτός εάν βέβαια επιτίθεντο στην ανυπεράσπιστη – χωρίς πολεμική αεροπορία – Κυπριακή Δημοκρατία. Βέβαια, η αντίδραση της Τουρκίας υπήρξε μανιώδης, καθώς ναι μεν δεν μεταβαλλόταν το

²¹⁶ [naftemporiki.gr](http://1.naftemporiki.gr/news/cstory.asp?id=2115384) με πληροφορίες από Deutsche Welle, Milliyet, <http://1.naftemporiki.gr/news/cstory.asp?id=2115384>

²¹⁷ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Αποτρεπτική στρατηγική, απειλές χαμηλής έντασης, έλεγχος κλιμακώσεως, ικανότητα πρώτου κτυπήματος και η αξιοπιστία της αποτρεπτικής μας στρατηγικής*, (Ιανουάριος 2009), προσβάσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.ifestos.edu.gr/103DeterrenceStrategy.htm>.

τετελεσμένο της εισβολής και κατάληψης του βορίου τμήματος της νήσου αλλά διακυβευόταν ο κατοχυρωμένος στρατηγικά επικυρίαρχος ρόλος της επί του ελεύθερου τμήματος της Κύπρου. Για το λόγο αυτό, η επιλογή και εγκατάσταση του εν λόγω οπλικού συστήματος δεν αποτελούσε μόνο μια άριστη στρατιωτική αναβάθμιση των ΕΔ της Κύπρου αλλά κυρίως μια πολιτική και διπλωματική αναβάθμιση. Εν τέλει, οι απειλές της Τουρκίας για αντίδραση με στρατιωτικά μέσα οδήγησαν την ελληνική κυρίως κυβέρνηση να ζητήσει την ακύρωση της εγκατάστασης των πυραύλων, υποκύπτοντας για μια ακόμα φορά στον εξαναγκασμό της Τουρκίας. Συμπερασματικά, όχι μόνο απωλέσθη μια ευκαιρία αναβάθμισης των δυνατοτήτων της Εθνικής Φρουράς – η οποία τελικά πλήρωσε 300 δις δραχμές χωρίς να λάβει το σύστημα – αλλά ακυρώθηκε ένα ισχυρό διαπραγματευτικό χαρτί, επλήγη η αξιοπιστία των Ελλήνων γενικά, παρέμεινε η Κύπρος υπό στρατηγική ομηρία, προστέθηκε ακόμα μια υποχώρηση στην τραγική εκείνη περίοδο (Γμια '96, Συμφωνία Μαδρίτης '97, Παράδοση Οτσαλάν '99) και το κυριότερο, μεγάλωσε το ρήγμα εμπιστοσύνης μεταξύ Ελλάδας – Κύπρου. Για μια ακόμα φορά η Τουρκία εφάρμοσε επιθετική στρατηγική εξαναγκασμού και πιο συγκεκριμένα στρατηγική εκβιασμού με επιτυχία, πετυχαίνοντας πολλαπλούς στόχους.

Μία ακόμα επιτυχημένη εφαρμογή του εξαναγκασμού έλαβε χώρα κατά τα γεγονότα της υπόθεσης του Κούρδου ηγέτη Οτσαλάν τον Φεβρουάριο του 1999. Πρόχειροι και επιπόλαιοι χειρισμοί αλλά και λάθος επιλογές από την πολιτική ηγεσία της εποχής εγκλώβισαν την Ελλάδα σε μια υπόθεση που δεν την αφορούσε άμεσα κι ούτε θα έπρεπε να θέσει σε κίνδυνο την αξιοπιστία και την αξιοπρέπειά της. Αποκαλυπτική είναι η έκθεση του πρέσβη της Ελλάδας στο Ναϊρόμπι Γιώργου Κωσούλα στην οποία, μεταξύ άλλων, γίνεται σαφής η πίεση εξωγενών παραγόντων που οδήγησαν στην σύλληψη και παράδοση του Οτσαλάν στους Τούρκους.²¹⁸ Η υπόθεση αυτή “δείχνει πως τα περιθώρια στρατιωτικού εξαναγκασμού της Ελλάδας αυξήθηκαν επικίνδυνα”.²¹⁹

Δ. Προετοιμασίες για γενικευμένη επίθεση

Όμως η Τουρκία δεν εξαντλεί την εφαρμογή της εξαναγκαστικής της στρατηγικής στις απειλητικές ενέργειες ενδιάμεσης

²¹⁸ Γιώργος Χρ. Παπαχρήστος, *Η ΕΚΘΕΣΗ - ΣΟΚ Κωσούλα*, <http://www.tanea.gr> αλλά και στην έντυπη έκδοση της εφημερίδας Τα Νέα, στις 06 Μαρτίου 1999.

²¹⁹ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Αποτρεπτική στρατηγική, απειλές χαμηλής έντασης, έλεγχος κλιμακώσεως, ικανότητα πρώτου κτυπήματος και η αξιοπιστία της αποτρεπτικής μας στρατηγικής*, (Ιανουάριος 2009), προσβάσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.ifestos.edu.gr/103DeterrenceStrategy.htm>. Μια ακόμα εφαρμογή στρατηγικής εκβιασμού.

έντασης αλλά αναβαθμίζει την αξιοπιστία της επαπειλούμενης τιμωρίας με απόκτηση των αντικειμενικών δυνατοτήτων για υλοποίηση των απειλών και των προσχεδιασμένων ανατροπών. Προετοιμάζεται αποκάλυπτα και ανερυθρίαστα για αμιγώς επιθετικού χαρακτήρα πολεμική αναμέτρηση, το οποίο, εκτός της αντικειμενικής απειλής επιβίωσης που συνιστά, προσφέρει και ένα πρώτης τάξεως εξαναγκαστικό εργαλείο για αλληπάλληλες μικρότερης σημασίας υποχωρήσεις. Τρανή απόδειξη των προετοιμασιών για μια ενδεχόμενη γενικευμένη επίθεση που κάνει η Τουρκία είναι η καθιερωμένη διακλαδική άσκηση πολύ μεγάλων διαστάσεων, που παραδοσιακά το σενάριο της τελευταίας της φάσης αφορά αποβατική ενέργεια. Για του λόγου το αληθές και το 2012 η άσκηση «Efes 2012» πραγματοποιήθηκε στο Αιγαίο. Η άσκηση ολοκληρώθηκε με την αποβατική ενέργεια που πραγματοποιήθηκε απέναντι από την Χίο, στον κόλπο του Doğanbey. Την αποβατική άσκηση παρακολούθησε, ως είθισται, ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατηγού, Necdet Özel, ο οποίος σημειώνεται ότι αποτελεί προσωπική επιλογή του Τούρκου πρωθυπουργού, επιβεβαιώνοντας με τον τρόπο αυτό την συνέχεια της τουρκικής πολιτικής στο Αιγαίο από την κυβέρνηση Erdogan. Στην άσκηση, που πραγματοποιήθηκε σε ολόκληρο το Αιγαίο με την τελική της φάση να περιλαμβάνει, ως είθισται, την πραγματοποίηση αποβατικής ενέργειας απέναντι από την Χίο, συμμετείχαν 52 αεροσκάφη μαχητικά και μεταγωγικά, 33 ελικόπτερα μεταφορικά και επιθετικά, 656 άρματα μάχης, τεθωρακισμένα οχήματα και οχήματα γενικής χρήσης, 45 αποβατικά σκάφη, 40 ελαστικές λέμβοι και 8.000 άνδρες. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στον αγώνα εντός κατοικημένων περιοχών αλλά και στην συμμετοχή αεροκίνητων μονάδων. Οι μονάδες που ασκήθηκαν ήταν της 4ης Στρατιάς, της επονομαζόμενης Στρατιάς του Αιγαίου, αλλά και όλων των άλλων σχηματισμών και κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων που εμπλέκονται στην εφαρμογή επιχειρησιακών σχεδίων που συνεχίζουν να υπάρχουν, στην εκτέλεση συνδυασμένων επιχειρήσεων, όπως ναυτικός αποκλεισμός, βομβαρδισμός, αεραποβατικές και αμφίβιες επιχειρήσεις, για την κατάληψη επιλεγείσας νήσου.

Αντίστοιχα, το 2010 στην τελική φάση της άσκησης «Efes» συμμετείχαν ένα μηχανοκίνητο Τάγμα, μία επιλαρχία, μία μοίρα πυροβολικού, 33 ελικόπτερα, 45 αποβατικά πλοία, ένα UAV, 47 ελαστικοί λέμβοι, δύο Τάγματα Πεζοναυτών, 46 μαχητικά αεροσκάφη, τέσσερα μεταγωγικά, ένα αεροσκάφος ηλεκτρονικού πολέμου, τρεις ομάδες ειδικών δυνάμεων και τμήματα της Χωροφυλακής και της Ακτοφυλακής. Συνολικά, το 2010 στην άσκηση συμμετείχαν 6.963

άνδρες.²²⁰ Από τα παραπάνω είναι σαφές ότι η Τουρκία δίνει ιδιαίτερη σημασία στην εκπαίδευση των ενόπλων δυνάμεών της, όχι μόνο στις επιχειρήσεις χερσαίων δυνάμεων μεγάλης κλίμακας αλλά στις επιχειρήσεις ειδικού σκοπού όπως είναι η δημιουργία, εξασφάλιση και διεύρυνση προγεφυρωμάτων συνέπεια μιας αποβατικής ενέργειας, η οποία αποτελεί μια από τις πιο δύσκολες και κοστοβόρες στρατιωτικές επιχειρήσεις σε ανθρώπινο δυναμικό, όπως η στρατιωτική ιστορία έχει αποδείξει. Ειρωνεία αποτελεί το γεγονός ότι την ημέρα της διεξαγωγής της τελικής φάσης της παραπάνω άσκησης, στις 24 Μαΐου 2012, λίγα χιλιόμετρα μακρύτερα από τον κόλπο του Doğanbey, στο Σεφερίκισαρ άρχιζαν οι τετραήμερες εργασίες της πρώτης «Συγκέντρωσης Μόνιμης Ειρήνης στο Αιγαίο» στην οποία συμμετείχαν δεκάδες έλληνες εκλεγμένοι πολιτικοί.²²¹

Μία άλλη τακτική που έχει εισαγάγει η Τουρκία στην εκπαίδευση των ενόπλων δυνάμεών της και ειδικότερα της αεροπορίας είναι η εικονική προσβολή στόχων, είτε στα πλαίσια αεροναυτικών ασκήσεων είτε ανεξάρτητα. Οι στόχοι αυτοί αποτελούν Ελληνικό εθνικό έδαφος κι ως συνήθως αυτό συνεπάγεται την επέμβαση της ελληνικής ΠΑ οπότε οι συνθήκες της “εκπαίδευσης” είναι απόλυτα ρεαλιστικές. Αναφέρεται ενδεικτικά ότι τέτοιες διελεύσεις και εικονικές προσβολές κατεγράφησαν μόνο για το έτος 2010 στις 07 και 14 Ιουλ, 30 Σεπ, 12 Οκτ και 05 Νοε στο Αγαθονήσι, στις 05 Ιουλ στους Καλόγερους, στις 09 Φεβ, 21 Μαρ και 05 Νοε στο Φαρμακονήσι.²²² Σε άλλες περιπτώσεις στόχος της τουρκικής επιθετικότητας έχουν γίνει τα νησιά της Σάμου, της Ικαρίας, των Φούρνων, της Μυτιλήνης και άλλα. Να σημειώσουμε εδώ ότι πολλές από τις εικονικές προσβολές γίνονται στα πλαίσια μεγάλων αεροναυτικών ασκήσεων στο Αιγαίο, όπως συνέβη και στις 12 Ιαν 2009, οπότε τα τουρκικά βομβαρδιστικά με συνοδεία άλλων μαχητικών, εφαρμόζοντας το σενάριο της καθιερωμένης ασκήσεως “Ευέλικτη Πέννα”, πέταξαν πάνω από ελληνικό έδαφος.²²³ Συνήθως, η εν λόγω άσκηση έχει ως αντικειμενικό σκοπό την απομόνωση και κύκλωση των νήσων Μυτιλήνη, Χίο, Σάμο και άλλων.

Ενδεικτικό του κατά πόσο συνειδητά οργανωμένες είναι οι προετοιμασίες για γενικευμένη επίθεση είναι η διαρροή στη δημοσιότητα του σχεδίου Baloz (Βαριοπούλα). Στις 20 Ιανουαρίου του 2010 η τουρκική εφημερίδα Taraf δημοσίευσε πληροφορίες σύμφωνα με τις

²²⁰ <http://www.defencenet.gr/defence/o/42840> όπου διατίθεται εκτός από φωτογραφικό υλικό και βίντεο της Hurriyetwebtv διαθέσιμο και στη διεύθυνση http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=R02q1k7U_ss#

²²¹ http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2012/06/blog-post_4499.html#.UQ4Kfx1woSY

²²² <http://www.protothema.gr/politics/article/?aid=89183>

²²³ <http://www.defencenet.gr/defence/o/6162>

οποίες το ανωτέρω σχέδιο συντάχτηκε από τα τέλη του 2002 και μέχρι τις αρχές του Μαρτίου του 2003, από τη διοίκηση της 1ης Τουρκικής Στρατιάς που εδρεύει στην Ανατολική Θράκη, με μέριμνα του τότε διοικητή της, στρατηγού Τσετίν Ντογκάν. Κύριο ρόλο στη σύλληψη και σύνταξη του σχεδίου εκτιμάται ότι διαδραμάτισαν ο τότε διοικητής Ακαδημιών Πολέμου και μετέπειτα αρχηγός της Διοίκησης Αεροπορικών Δυνάμεων (ΤΗΚ: Turk Hava Kuwetleri) πτέραρχος Ιμπραήμ Φιρτίνα, ο τότε αρχηγός της Διοίκησης Ναυτικών Δυνάμεων (ΤΔΚ: Turk Deniz Kuwetleri) ναύαρχος Οζντεν Ορνέκ και ο στρατηγός (ε.α.) Εργκίν Σαϊγκούν, πρώην στρατιωτικός εκπρόσωπος της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ. Μάλιστα, το μέρος του σχεδίου που αφορούσε την κατάληψη του βορείου Έβρου, δοκιμάστηκε σε τακτική άσκηση άνευ στρατευμάτων (ΤΑΑΣ, επί χάρτου) που έλαβε χώρα το 2003. Η απομαγνητοφώνηση της εν λόγω ΤΑΑΣ χρησιμοποιήθηκε ως βάση της δημοσιογραφικής αποκάλυψης. Μάλιστα, ο στρατηγός Ντογκάν παραδέχθηκε ότι η φωνή που ακούγεται στις απομαγνητοφωνήσεις ήταν δική του. Το σχέδιο σε εκτυπώσιμη μορφή αναφέρεται ότι φθάνει τις 5.000 σελίδες, ενώ ο αριθμός των ηχογραφημένων αποσπασμάτων ανέρχεται στα 157. Εμπλοκή στη σύνταξη του σχεδίου ή γνώση αυτού θεωρείται ότι έχουν συνολικά 162 αξιωματικοί, εκ των οποίων οι 29 ανώτατοι. Το σχέδιο προέβλεπε εν πολλοίς διαμόρφωση κλίματος έντασης μεταξύ των δύο χωρών προκειμένου η πλειοψηφία του τουρκικού λαού να αποδεχτεί τη στρατιωτική επίθεση στη συγκεκριμένη περιοχή ως μόνη διέξοδο από το πολιτικό αδιέξοδο και το κυβερνητικό χάος στη γείτονα χώρα. Το συνολικό σχέδιο προετοιμασίας της κοινής γνώμης προέβλεπε προβοκατόρικες ενέργειες (επιχειρήσεις «Carsaf» [«Τσαντόρ»] και «Sakal» [«Γενειάδα»]) σε μουσουλμανικά τεμένη στη Κωνσταντινούπολη (Fatih και Beyazit), σύλληψη προκατασκευασμένων ενόχων που (υποτίθεται) ότι θα ανήκαν σε μειονοτικές αποσχιστικές ομάδες, αυξημένη ένταση στο Αιγαίο και «στημένη» κατάρριψη τουρκικού μαχητικού από την Ελληνική Αεροπορία. Η ανάληψη περιορισμένης κλίμακας επίθεσης στον βόρειο Έβρο, με σκοπό την κατάληψη τμήματος της ελληνικής επικράτειας, θα γινόταν για «ανταπόδοση» της ενέργειας κατάρριψης του αεροσκάφους. Το σχέδιο επίθεσης κατά μέρους της ελληνικής επικράτειας θα διεξαγόταν παράλληλα με την ανατροπή της εσωτερικής πολιτικής κατάστασης της Τουρκίας και την απομάκρυνση της ισλαμικής κυβέρνησης του πρωθυπουργού Ερντογάν από την εξουσία.²²⁴ Εντύπωση προκαλεί η προσεκτική σχεδίαση των χερσαίων επιχειρήσεων που λαμβάνουν υπ' όψιν όλες τις ιδιομορφίες και ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης περιοχής. Παρόλα αυτά, διατυπώνονται αμφιβολίες καθώς υπάρχει ένα λογικό άλμα όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο η

²²⁴ Στρατιωτική Ισορροπία, τεύχος 4, Ιούνιος 2010.

σύρραξη με την Ελλάδα θα προκαλούσε πολιτειακή αλλαγή στην Τουρκία.

Ότι η Τουρκία εννοεί τις συγκεκριμένες επεκτατικές της βλέψεις στην περιοχή αποδεικνύεται και από το πόσο μεθοδικά προετοιμάζεται προς τούτο. Εκτός από την προσπάθεια προσεταιρισμού της ελληνικής μουσουλμανικής μειονότητας και της καλλιέργειας σ' αυτήν τουρκικής συνείδησης, όπως παρουσιάστηκε παραπάνω, προβαίνει σε μια συνεχή εξοπλιστική προσπάθεια σε εξειδικευμένο στρατιωτικό υλικό προς εξυπηρέτηση των ενδεχομένως, μελλοντικά αναληφθεισών επιχειρήσεων, όπως αγορά και κατασκευή μέσων ζεύξης υδατινών κωλυμάτων και γεφύρωσης ποταμών, ρεμάτων, τάφρων και χειμάρρων. Ενδεικτικά αναφέρουμε την προμήθεια 52 οχημάτων-φορέων σχεδίων εφόδου SAMUR, με δυνατότητα να μετατρέπονται ταχύτατα σε σχεδίες, οι οποίες ενώνονται μεταξύ τους δημιουργώντας πλωτές γέφυρες ενώ υπογραμμίζεται ότι το εν λόγω σύστημα είναι πιο αποτελεσματικό από τα παρόμοια συστήματα που υπάρχουν στη Γερμανία και την Γαλλία. Αναφέρεται ότι οκτώ οχήματα, με τρία άτομα πλήρωμα το καθένα, κατασκευάζουν γέφυρα 100 μ. σε 15 λεπτά. Τα 52 τουρκικά οχήματα θα συγκροτήσουν τέσσερις συλλογές των 12 οχημάτων με ικανότητα γεφύρωσης 150 μ. η κάθε μία, δύο οχήματα-σχεδίες, συζευγμένα μεταξύ τους, σχηματίζουν πορθμείο που μπορεί να μεταφέρει ένα βαρύ άρμα μάχης, ενώ τρία συζευγμένα μεταξύ τους μεταφέρουν δύο βαριά άρματα μάχης. Επίσης, οι Τούρκοι διαθέτουν οκτώ συλλογές πλωτών γεφυρών της εταιρείας EWK, των 250 μ. η κάθε μια, καθώς και έξι συλλογές πλωτών γεφυρών RIBBON. Το 2008 οι Τούρκοι ανακοίνωσαν την απόφαση προμήθειας 36 γεφυροφόρων αρμάτων τύπου Leguan, κλάσεως 70 τόνων, τα οποία γεφυρώνουν ανοίγματα μέχρι και 28 μ. ανά άρμα, σε χρόνο μόλις πέντε λεπτών. Η Τουρκία προμηθεύεται 36 τέτοια άρματα έναντι 48 υπαρχόντων σε όλη την ευρωπαϊκή ήπειρο. Τον Απρίλιο του 2010 παρήγγειλε επίσης 56 άρματα μηχανικής διάσπασης ναρκοπεδίων KEILER²²⁵ ενώ τον Ιανουάριο του 2013 παρέλαβε τους πρώτους αμφίβιους γεωπροωθητές που χρησιμοποιούνται στην προετοιμασία του εδάφους και στις δύο ακτές του ποταμού έτσι ώστε να διευκολύνεται τόσο η εγκατάσταση της γέφυρας όσο και η πρόσβαση των οχημάτων και τεθωρακισμένων σε αυτή.

Παρατηρείται δηλαδή η στοχευμένη αγορά εξειδικευμένου υλικού, σε τεράστιες ποσότητες, αξίας πολλών εκατοντάδων εκατομμυρίων ευρώ ενώ την ίδια στιγμή σε κανένα άλλο σημείο των Τουρκικών συνόρων, πλην του Έβρου, δεν έχουν πρακτική εφαρμογή και χρησιμότητα τέτοιων υψηλών δυνατοτήτων συστήματα. Η

²²⁵ Στο ίδιο.

επιβεβαίωση για τον χώρο επιχειρησιακής ανάπτυξης των εν λόγω εξοπλισμών ήρθε από την τουρκική ιστοσελίδα Askerhaber ("Στρατιωτικά Νέα") η οποία, επικαλούμενη πηγές του τουρκικού Στρατού, αναφέρει σε δημοσίευμα της ότι *"Η Ελλάδα κοντεύει να τελειώσει το καυτάκι που ετοίμασε (σ.σ. εννοεί την αντιαρματική τάφρο του Έβρου που κατασκεύασε η Ελλάδα ως αντίμετρο) για να μην περνάνε τα τουρκικά άρματα αλλά αυτό δεν θα ωφελήσει σε τίποτα. Πηγές από τις τουρκικές ΕΔ παρομοίασαν την προσπάθεια της Ελλάδας με το Σινικό Τείχος της Κίνας και τόνισαν πως δεν θα ωφελήσει καθόλου, υπενθυμίζοντας πως τα γεφυροφόρα άρματα τύπου M-48 των τουρκικών ΕΔ είναι σχεδιασμένα για να περνάνε τάφρους, καθώς και ότι με το σύστημα SAMUR που παράγεται από την εταιρία FNSS, έχει φτάσει στο ανώτατο επίπεδο η ικανότητα του στρατού να ξεπερνά τέτοιου είδους εμπόδια"*.²²⁶

Αποδεικνύεται ότι η Τουρκία, ακολουθώντας τον ήδη καταρτισμένο σχεδιασμό κι όπως αναγράφεται στο κατηγορητήριο της Εισαγγελίας Κωνσταντινούπολης για την υπόθεση Βαριοπούλα (επιμέρους σχέδιο SUGA), επιδιώκει:²²⁷

1. Να αποτραπεί η Ελλάδα να δημιουργήσει τετελεσμένα στα νησιά, σε νησίδες και σε βραχονησίδες που δεν της παραχωρήθηκαν με συμφωνίες.

2. Να υπάρχει συνεχής ναυτική και αεροπορική παρουσία και επίδειξη της τουρκικής σημαίας στις περιοχές που περιλαμβάνονται μεταξύ 6 και 12 μιλίων από τα νησιά.

3. Κατόπιν διαταγής, να πραγματοποιούνται ενέργειες που κλιμακώνουν την κρίση, λαμβάνοντας αντίστοιχα μέτρα βίας αλλά και αποτροπής στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο.

4. Τα σενάρια όλων των ασκήσεων μας και εκπαιδεύσεων σε θέματα τακτικής θα αναφέρονται στα νησιά.

5. Θα παρακολουθούνται επισταμένως όλες οι ενέργειες των Ελλήνων στα νησιά, στις νησίδες και στις βραχονησίδες στο Αιγαίο που παραχωρήθηκαν με συμφωνίες.

6. Να δημιουργηθούν καταστάσεις αύξησης της έντασης χωρίς να προκληθεί σύγκρουση με την Ελλάδα κατά τη διάρκεια διεξαγωγής των ασκήσεων στο Αιγαίο.

7. Το Αιγαίο και η Ανατολική Μεσόγειος θα πρέπει να μετατραπούν σε περιβάλλον διεξαγωγής επιχειρήσεων. Κατόπιν τούτου θα υλοποιηθούν τα ακόλουθα:

α. Θα πραγματοποιούνται επιχειρησιακές εκπαιδεύσεις με τη συμμετοχή μικρού αριθμού μονάδων μας στο Αιγαίο. Επίσης, οι εκπαιδεύσεις αυτές στο νότιο Αιγαίο θα είναι συνεχείς.

²²⁶ <http://www.defencenet.gr/defence/o/32486>.

²²⁷ Χρήστος Μηνάγιας, <http://www.geostrategy.gr>.

β. Θα ενημερώνεται άμεσα η κοινή γνώμη μας μέσω της ιστοσελίδας του τουρκικού ΓΕΕΘΑ για κάθε ανακαίτιση ή παρενόχληση που θα πραγματοποιούν οι Έλληνες στα τουρκικά αεροσκάφη και πλοία.

γ. Χρησιμοποίηση βίας εναντίον ελληνικών αλιευτικών σε περίπτωση που προκληθεί κάποιο επεισόδιο με δικούς μας αλιείς.

δ. Θα τηρούνται συνεχώς σε επιφυλακή αντίστοιχες μονάδες, προκειμένου να επέμβουν στο Αιγαίο όποτε χρειασθεί.

ε. Πραγματοποίηση συνεχών επιχειρησιακών εκπαιδεύσεων των ναυτικών δυνάμεων με τη συμμετοχή τουλάχιστον 4 πολεμικών μας πλοίων στην περιοχή του Αιγαίου που καθορίζεται από τις γραμμές Σάμος-Ικαρία και Κρήτη-Κάρπαθος-Σύμη.

στ. Διεξαγωγή επιχειρήσεων αναγνώρισης και επιτήρησης στα νησιά προκειμένου να διαπιστωθούν οι ελληνικές δραστηριότητες στις εν λόγω περιοχές.

ζ. Εντατικές πτήσεις ελικοπτέρων σε περιοχές που ευρίσκονται μεταξύ 6 και 10 μιλίων στον ελληνικό εναέριο χώρο.

Είναι φανερό ότι οι ανωτέρω συντεταγμένες “διεκδικήσεις, απειλές πολέμου, Casus Belli και άλλες εκθρικές ενέργειες αποβλέπουν:

1. στο να επηρεάσουν την ελληνική πολιτική βούληση
2. στο να εθίσουν την τουρκική, ελληνική και διεθνή κοινή γνώμη στην «ύπαρξη διαφορών»
3. στο να δημιουργήσουν τις ψυχολογικές και πολιτικές συνθήκες που θα ευνοούν στην εκπλήρωση «ενδιάμεσων στόχων» και που θα καταστήσουν φυσική-φυσιολογική ενέργεια ενδεχόμενη γενικευμένη επίθεση, ακόμη και στο πλαίσιο ενός μαζικού «πρώτου κτυπήματος» και
4. στο να προετοιμάσουν το έδαφος στην διεθνή διπλωματία ούτως ώστε να γίνει περισσότερο αποδεκτό – εάν λάβει χώρα – ένα πρώτο καταστροφικό κτύπημα κατά των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων και άλλων ελληνικών ζωτικών στόχων.”²²⁸

Μάλιστα, η Τουρκία εργάζεται μεθοδικά για την απόκτηση των υποδομών που θα καταστήσουν αντικειμενικά αξιόπιστη τη δυνατότητα υλοποίησης μιας τέτοιας εξέλιξης. Ενδεικτικό των εκτεταμένων, ειδικού σκοπού εξοπλισμών στους οποίους προβαίνει είναι η κατεπείγουσα προμήθεια 12 ελικοπτέρων γενικής χρήσης -

²²⁸ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Αποτρεπτική στρατηγική, απειλές χαμηλής έντασης, έλεγχος κλιμακώσεως, ικανότητα πρώτου κτυπήματος και η αξιοπιστία της αποτρεπτικής μας στρατηγικής*, (Ιανουάριος 2009), προσβάσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.ifestos.edu.gr/103DeterrenceStrategy.htm>

αεραποβάσεων για τον εξοπλισμό του μέγα-σκάφους ελέγχου και συντονισμού αμφίβιων επιχειρήσεων, αποβάσεων LPD το οποίο πρόκειται να ναυπηγήσει²²⁹, η ναυπήγηση στα τουρκικά ναυπηγεία Anadolu Insaat/Alyans 2 νέων αποβατικών οσκαφών τύπου LST εκτοπίσματος 6.000 τ.²³⁰, η αγορά πλέον των 100 stealth μαχητικών F-35, εκ των οποίων δύο μονάδες θα παραληφθούν από την τουρκική Αεροπορία (THK) εντός του 2015, ενώ 40 εκ των F-35 θα έχουν τη δυνατότητα κάθετης προσνήωσης-απονήωσης (STOVL) ώστε να εξοπλίσουν το προγραμματιζόμενο για ναυπήγηση μικρό αεροπλανοφόρο 140 μέτρων, όπως δήλωσε ο πρώην αρχηγός των ναυτικών δυνάμεων της Τουρκίας ναύαρχος Murat Bilgel. Επιπροσθέτως, ο Τούρκος ναύαρχος δήλωσε *“Διαθέτουμε μια Ταξιαρχία Πεζοναυτών και τα απαραίτητα αποβατικά και αρματαγωγά πλοία για να τη μεταφέρουν. Επίσης, υπάρχει σε εξέλιξη το πρόγραμμα ναυπήγησης του πλοίου LSD, το οποίο θα μπορεί να μεταφέρει ένα τάγμα πεζοναυτών με τον εξοπλισμό του και 7-9 ελικόπτερα. Ως εκ τούτου, οι ναυτικές μας δυνάμεις διαθέτουν μια επιχειρησιακή δύναμη που μπορεί να συμμετάσχει σε εθνικές και συμμαχικές επιχειρήσεις σε μεγάλες αποστάσεις...”*.²³¹ Να σημειώσουμε εδώ ότι η Τουρκία ήδη διαθέτει και συντηρεί έναν από τους μεγαλύτερους αποβατικούς στόλους παγκοσμίως που αποτελείται από 51 (43 παλιά και 8 καινούργια) αποβατικά πλοία LCT, τα οποία έχουν ως αποστολή την μεταφορά στρατευμάτων και αρμάτων μάχης σε μικρές αποστάσεις, καθώς επίσης κι ότι οι τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις ασκούνται κάθε χρόνο στην πραγματοποίηση αποβάσεων. Παράλληλα, ο πρωθυπουργός της χώρας, Ρ. Ταγίπ Ερντογάν, έχει υπογράψει στις 17 Ιουλίου 2012, σε συνάντηση της επιτροπής Αμυντικής Βιομηχανίας, την έναρξη του προγράμματος ανάπτυξης του πρώτου βαλλιστικού πυραύλου της Τουρκίας, εμβέλειας 2.500χλμ., η έναρξη του οποίου ανακοινώθηκε επίσημα στις 21 Δεκεμβρίου 2012, κάτι το οποίο διευκολύνει την ενδεχόμενη πυρηνική επιλογή της.

Είναι πασίδηλο ότι ο συσχετισμός εξοπλισμών, δυνάμεων και μαχητικής ισχύος Ελλάδας – Τουρκίας βαίνει προς πλήρη ανατροπή. Όπως ανέδειξε το βρετανικό περιοδικό "Flight International" η τουρκική Αεροπορία (THK) περιλαμβάνεται μέσα στις δέκα πρώτες αεροπορικές δυνάμεις παγκοσμίως από άποψη υλικού. Συγκεκριμένα, βρίσκεται στην 9η θέση παγκοσμίως στο συνολικό στρατιωτικό

²²⁹ <http://www.defencenet.gr/defence/o/32162>

²³⁰ http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2010/01/blog-post_602.html

²³¹ Δηλώσεις του πρώην αρχηγού των ναυτικών δυνάμεων της Τουρκίας ναύαρχου Murat Bilgel που, όπως ανέφεραν τα τουρκικά ΜΜΕ στις 12-3-2012, έκανε σε συνέντευξή του στο περιοδικό PROCEEDINGS (σ.σ. εκδίδεται από τη Ναυτική Ακαδημία των Ηνωμένων Πολιτειών). Χρήστος Μηνάγιας, *Τουρκικό αεροπλανοφόρο: μύθος ή πραγματικότητα*, 13 Μαρτίου 2012, <http://www.geostrategy.gr>.

αεροπορικό στόλο διαθέτοντας 1.146 επανδρωμένα αεροσκάφη και ελικόπτερα, δηλαδή το 2% του παγκόσμιου στόλου. Μάλιστα, προηγείται του Ηνωμένου Βασιλείου (1.063), ενώ βρίσκεται πολύ κοντά στη Γαλλία (1.191, 7η θέση) και την Αίγυπτο (1.156, 8η θέση).²³² Εξάλλου, *“είναι η 12η οικονομική δύναμη στον κόσμο, διαθέτει τον δεύτερο στρατό στο ΝΑΤΟ και τον 7ο στον κόσμο, η δε οικονομία της αναπτύσσεται με ρυθμό πάνω από 8% του χρόνο. Πολύ σωστά, έτσι, οι διεθνείς οικονομικοί παρατηρητές αποκαλούν την Τουρκία «Κίνα της ΝΑ Ευρώπης».”*²³³

Κι όπως άλλωστε, γνωρίζουμε από τη διεθνή θεωρία, όταν σε μία χώρα ευημερούν τα οικονομικά μεγέθη, δεν αργεί η οικονομική ευρωστία να μεταφραστεί σε στρατιωτική δύναμη και προβολή ισχύος. Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι η Τουρκία ενισχύει την υπεροπλία της και την χρησιμοποιεί πολιτικά, “δηλαδή ως μέσο για να πετύχει τις πολιτικές της επιδιώξεις. Ο πιο ανώδυνος για την Τουρκία τρόπος επίτευξης πολιτικών στόχων είναι ο εξαναγκασμός του αντιπάλου σε υποχωρήσεις κάτω από την απειλή χρήσης βίας. Συγκεκριμένα:

- 1 Ισχυροποιεί τη θέση της θέτοντας νομικά ερείσματα.
- 2 Αποδυναμώνει τους αντιπάλους υποσκάπτοντας τα νομικά τους ερείσματα.
- 3 Εξαναγκάζει τον αντίπαλο σε υποχωρήσεις κάτω από την απειλή πολέμου.
- 4 Δημιουργεί τετελεσμένα γεγονότα (Fait Accompli) σε διπλωματικό επίπεδο.
- 5 Δημιουργεί τετελεσμένα γεγονότα σε στρατιωτικό επίπεδο. Είναι όμως πολύ προσεκτική και εμφανίζεται να έχει περιορισμένους στόχους.
- 6 Η Τουρκία επιτίθεται μόνο όταν είναι σίγουρη ότι το προσδοκώμενο όφελος θα είναι μεγαλύτερο από το ενδεχόμενο πολιτικό, στρατιωτικό και οικονομικό κόστος. Γι’ αυτό το λόγο δεν διακινδυνεύει επιθετικό πόλεμο, αν δεν παρουσιαστεί η κατάλληλη ευκαιρία.
- 7 Το κόστος της επίθεσης αναμένεται να είναι μικρό, όταν συντρέχουν οι δύο πιο κάτω λόγοι:
 - α. ο αμυνόμενος δεν είναι σε θέση να προβάλει ουσιαστική αντίσταση
 - β. μεγάλες δυνάμεις με συμφέροντα στην περιοχή δεν πρόκειται να αντιδράσουν βίαια.
- 8 Τέλος, η Τουρκία υπολογίζει και το μακροπρόθεσμο κόστος στο στρατηγικό της calculus. Συνεπώς, επιτίθεται όταν προσδοκά

²³² <http://www.defencenet.gr>, Η απειλή γιγαντώνεται: Στις 10 μεγαλύτερες Αεροπορίες του πλανήτη η τουρκική Αεροπορία.

²³³ European Business Review, 07 Φεβ. 2013, <http://www.europeanbusiness.gr/page.asp?pid=862>.

ότι το *fail accompli* θα γίνει αποδεκτό και οι προσπάθειες για την επαναφορά του *status quo ante* θα είναι περιορισμένες.”²³⁴

Όλες οι παραπάνω ενέργειες μπορούμε να θεωρήσουμε ότι εντάσσονται στην κατηγορία της στρατηγικής ελεγχόμενης (αυξομειούμενης) πίεσης.

Συμπερασματικά, κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό, τεκμηριώσαμε την εξέχουσα γεωστρατηγική αξία της Τουρκίας, παραθέσαμε τις αναθεωρητικές εθνικές της επιδιώξεις, εντοπίσαμε και αναλύσαμε τη φύση της Τουρκικής απειλής ενώ παράλληλα παρουσιάσαμε τις περί του αντιθέτου επικίνδυνες ιδεοληψίες που επικράτησαν στο εσωτερικό της χώρας μας αλλά κυρίως αποδείξαμε τις ακολουθητέες τακτικές άσκησης της υψηλής στρατηγικής εξαναγκασμού της Τουρκίας έναντι της Ελλάδας. Εξετάζοντας εποπτικά την Τουρκική στρατηγική καταλήγουμε ασφαλώς στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για μια αμιγώς επιθετική στρατηγική εξαναγκασμού²³⁵, η οποία συνδυάζει και τις πέντε επιμέρους στρατηγικές, ήτοι εκβιασμού, περιορισμένης - αναστρέψιμης προκλητικής ενέργειας, ελεγχόμενης (αυξομειούμενης) πίεσης, τετελεσμένων γεγονότων και πρόκλησης φθοράς, που όλες συγκλίνουν σε έναν αντικειμενικό σκοπό, στη μεταβολή προς όφελός της του *status quo*. Κυρίως όμως αποδείξαμε ότι, όχι μόνο υπάρχει πρόθεση μεταβολής του *status quo* αλλά ότι εφαρμόζεται μια συνεπής υψηλή στρατηγική εξαναγκασμού, η οποία είναι διαχρονική και δεν παρεκκλίνει από τους σκοπούς της, παρά τις μεταβολές συνθηκών που συμβαίνουν στο πολιτικό και κοινωνικό σκηνικό. Μάλιστα, η εφαρμοζόμενη στρατηγική εξαναγκασμού και η εξ αυτής εκπορευόμενη απειλή είναι συγκροτημένη, μεθοδική και συνεπής. Άλλωστε, η Τουρκική απειλή αποδεικνύεται αόριστη, απέραντη και συνεχώς ανανεούμενη, καθώς το Τουρκικό κράτος, αν και είναι πολύ προσεκτικό και εμφανίζεται να έχει περιορισμένους στόχους, συνεχώς την τροφοδοτεί και την επικαιροποιεί με αντικειμενικό τρόπο, χωρίς ειλικρινή διάθεση επίλυσης των διαφορών, κάτι που δίνει τη δυνατότητα στη στρατηγική του να ανανεώνει συνεχώς τις απαιτήσεις του, χωρίς να προκαλεί μεγάλες αντιδράσεις στη διεθνή κοινότητα και στο εσωτερικό του. Επιπροσθέτως, δεν παραλείπει να βελτιώνει και τους αντικειμενικούς παράγοντες (δυνατότητες, δομές, εξοπλισμούς, μέσα) υλοποίησης της επαπειλούμενης τιμωρίας και της γενικευμένης επίθεσης σε περίπτωση

²³⁴ Αθανάσιος Πλατιάς, *Παράρτημα 2: Πως η Τουρκία χρησιμοποιεί την υπεροπλία της*, σελ.186, στο συλλογικό Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, (Αθήνα, Παπαζήσης, 1992).

²³⁵ Πράγματι, η μόνη περίπτωση εφαρμογής αμυντικής στρατηγικής αποτροπής της Τουρκίας έναντι της Ελλάδας είναι η περίπτωση της μη επέκτασης των Ελληνικών ΕΧΥ. Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις ασκεί επιθετική αναθεωρητική στρατηγική.

μη συμμόρφωσης, εξυπηρετώντας παράλληλα τις ηγεμονικές της βλέψεις. Τέλος, εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός ότι παρά τη διαμάχη μεταξύ κεμαλικού και ισλαμικού κατεστημένου, είναι εντυπωσιακή η σύμπνοια και η κοινή δράση όσον αφορά την εξωτερική πολιτική και δη την στρατηγική έναντι της Ελλάδας, η οποία παραμένει αναλλοίωτη παρά τη σταδιακή μεταβολή χαρακτήρα του καθεστώτος τα τελευταία χρόνια. Υπό αυτές τις συνθήκες ασφυκτικής πίεσης και εξαναγκασμού καλείται η Ελλάδα να υπερασπιστεί το status quo.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4°

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Στρατηγική με τακτικούς ελιγμούς
είναι ο πιο σίγουρος δρόμος για τη νίκη.
Τακτικοί ελιγμοί χωρίς στρατηγική
είναι ο θόρυβος πριν την ήττα.

Σουν Τζου, ~5ος αιών μΧ.,
Κινέζος θεωρητικός της Στρατηγικής

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Η ελληνική εξωτερική πολιτική από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και έως το 1974 ευθυγραμμίζοταν σχεδόν αποκλειστικά με το πλαίσιο θεώρησης του ΝΑΤΟ και της ΕΟΚ. Το ελληνικό κράτος είχε στηρίξει την άμυνά του και την ασφάλειά του στην ατλαντική συμμαχία, συμμεριζόμενο τις εξ' αυτής εκπορευόμενες εκτιμήσεις ότι ο περί εκθροῦ κίνδυνος προέρχεται από το εσωτερικό και από το βόρειο μέτωπο. Μόνο μετά τα οδυνηρά γεγονότα του 1974 που βίωσε ο κυπριακός ελληνισμός αλλά και τις κρίσεις που προέκυψαν με τις παραχωρήσεις άδειας

έρευνας στη Τουρκική εταιρία πετρελαίου ΤΡΑΟ, από το Τουρκικό κράτος το 1973, την έξοδο του ερευνητικού σκάφους «Hora» στο Αιγαίο το 1976, την έναρξη των παραβιάσεων και παραβάσεων του εναέριου χώρου του Αιγαίου αλλά και την ανακήρυξη του ψευδοκράτους ως Τουρκική Δημοκρατία της Βορείου Κύπρου τον Νοέμβριο του 1983, η ελληνική πλευρά πείστηκε ότι πλέον η εξ ανατολών απειλή είναι η μείζονος σημασίας και αυτή που έπρεπε άμεσα να αντιμετωπιστεί.

Δεν άργησε να προκύψει η επόμενη μεγάλη κρίση στα ελληνοτουρκικά τον Μάρτιο του 1987, εξαιτίας της προαναγγελθείσας εξόδου στο βόρειο Αιγαίο του ερευνητικού σκάφους Sismic-1,²³⁶ η οποία όμως κρίση έλαβε τέλος με μία κατά κράτος νίκη της Ελλάδας, εξαιτίας της έγκαιρης ανάπτυξης των ενόπλων δυνάμεων και της άριστα εκτελεσμένης στρατηγικής διαχείρισης της κρίσης από την κυβέρνηση. Βέβαια, τα όποια θετικά είχε αποκομίσει η ελληνική κυβέρνηση από την έκβαση της κρίσης αυτής εξανεμίστηκαν, λόγω της ανεξήγητα ενδοτικής της στάσης την επόμενη χρονιά, στη συμφωνία του Νταβός, οπότε και θεωρήθηκε από την ελληνική πλευρά ως εξασφαλίζουσα από την Τουρκία της δέσμευσης του «μη πόλεμος» και ως αντάλλαγμα αυτής της «παραχώρησης», η Ελλάδα εγκατέλειψε την πολιτική της αναγνώρισης της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας ως μόνης «νομικής» διαφοράς και της παραπομπής στο ΔΔΧ και συμφώνησε να επανεξεταστούν όλα τα θέματα από δύο επιτροπές από τις οποίες η μία «πολιτική».

Ακολούθησαν οι ραγδαίες εξελίξεις με την κατάρρευση του διπολισμού αλλά και τις ανακατατάξεις στα Βαλκάνια. Για την Ελλάδα προέκυψε το θέμα της ονοματολογίας των Σκοπιών που απορρόφησε όλη την ενεργητικότητα της ελληνικής διπλωματίας και εξωτερικής πολιτικής, ακολούθησε μία ακόμα κρίση αυτή του Ιανουαρίου του 1996 με οδυνηρά αποτελέσματα και η συμφωνία της Μαδρίτης του 1997, όπου επισημοποιήθηκαν οι Τουρκικές αμφισβητήσεις εδαφικής κυριαρχίας και οι αιτιάσεις της, περί αμφισβητούμενων “γκρίζων” εδαφικών περιοχών. Συγκεκριμένα, στο κοινό ανακοινωθέν Ελλάδας και Τουρκίας γινόταν λόγος για *“σεβασμό στα νόμιμα ζωτικά συμφέροντα και ενδιαφέροντα της κάθε χώρας στο Αιγαίο (σ.σ.: και της Τουρκίας) τα οποία έχουν μεγάλη σημασία για την ασφάλεια και την εθνική κυριαρχία τους”* (σημείο 4 του κοινού ανακοινωθέντος) και παρακάτω *“δέσμευση αποφυγής μονομερών ενεργειών στη βάση του αμοιβαίου σεβασμού ώστε να αποτραπούν συγκρούσεις οφειλόμενες σε παρεξηγήσεις”* (σημείο 5). Παρά ταύτα, η Ελλάδα δεν διδάχθηκε όσα θα έπρεπε από τις κρίσεις αυτές και έθεσε ως αντικειμενικούς σκοπούς την είσοδο στην ΟΝΕ και την διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων, αντί της σύνταξης και εφαρμογής μιας μακροπρόθεσμης υψηλής στρατηγικής και της

²³⁶ Πρόκειται για το μετονομασμένο «Hora».

αντιμετώπισης της Τουρκικής απειλής, την οποία, εν μέσω σαθρής οικονομικής ανάπτυξης με δανεικά και πολιτικής ασυδοσίας και διαφθοράς σε συνθήκες επίπλαστης ευφορίας, συνεχώς υποβάθμιζε, υποεκτιμούσε και απαξίωνε.

4.2 ΣΕ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

Η Ελλάδα αποτελεί το μοναδικό ίσως κράτος των Βαλκανίων που δεν επιδιώκει τη μεταβολή του status quo. Η Ελληνική εξωτερική πολιτική βρέθηκε σε εξαιρετικά δυσχερή θέση στην αυγή του 21^{ου} αιώνα. Όχι μόνο απέτυχε να διαγνώσει τις επερχόμενες κοσμογονικές μεταβολές της δεκαετίας του '90, όπως άλλωστε καθολικά η διεθνής κοινότητα, αλλά κυρίως δεν κινητοποιήθηκε από το γεγονός αυτό, αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες, στη γειτονιά της τουλάχιστον, ώστε, και με το ρόλο του παράγοντα σταθερότητας και κοινωνού του προηγμένου κόσμου, να επηρεάσει τις εξελίξεις προς όφελός της. Για μια ακόμα φορά προσπάθησε να επιλύσει τα παρουσιαζόμενα προβλήματα «πυροσβεστικά», όπως επί παραδείγματι, το «Σκοπιανό». Έτσι βρέθηκε, μάλλον απρόθυμα, μπροστά σε μία δέσμη νέων προβλημάτων που είχαν να κάνουν, πρώτον, με τις ραγδαίες μεταβολές στο συσχετισμό δυνάμεων στην περιοχή μας αλλά και ευρύτερα, προϊούσας της κατάρρευσης του διπολισμού, η οποία απελευθέρωσε τις επί χρόνια καταπιεσμένες αλυτρωτικές διεκδικήσεις των βορείων γειτόνων εις βάρος της χώρας μας. Δεύτερον, τα προς αντιμετώπιση προβλήματα αφορούσαν τη γενικότερη αστάθεια και τις εμπόλεμες συρράξεις που ξέσπασαν στην ευρύτερη περιοχή, από τη μέση ανατολή έως τα βαλκάνια και τρίτον, την μεγέθυνση της απειλής από μέρους της Τουρκίας, η οποία εκμεταλλευόμενη τις νέες συνθήκες, επεδίωξε και πέτυχε την ανάδειξή της σε περιφερειακή και ισχυρή στρατιωτική δύναμη. Ως επιστέγασμα των παραπάνω προέκυψε προσφάτως και η εγχώρια οικονομική κρίση, η οποία συρρίκνωσε τις οικονομικές δυνατότητες της χώρας και κατ' επέκταση και τις δυνατότητες αξιοποίησης των παραγόντων υλοποίησης υψηλής στρατηγικής.

Εν συνόψει, τα προβλήματα της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής είναι:²³⁷

A. Αναποτελεσματικότητα: Η στρατηγική μας δε συμπλέει με το διεθνή και τοπικό συσχετισμό δυνάμεων.

B. Έλλειψη συνοχής: Τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την υλοποίηση της στρατηγικής μας δε συγκλίνουν προς την ίδια κατεύθυνση.

²³⁷ Αθανάσιος Πλατιάς, *Εκτός Συνόρων*, (Αθήνα, Παπαζήση, 1997), σελ. 194.

Γ. Παθητικότητα: Η πολιτική μας χαρακτηρίζεται περισσότερο από αντίδραση στις πρωτοβουλίες των άλλων, παρά από ανάληψη πρωτοβουλιών που θα διαμόρφωναν ένα σκηνικό για εξυπηρέτηση των συμφερόντων μας.

Δ. Συρρίκνωση στόχων: Δεν έχουμε κινητοποιήσει όλα τα μέσα που διαθέτουμε, με αποτέλεσμα τα χρησιμοποιούμενα μέσα να μην επαρκούν για την ικανοποίηση των στόχων μας, πράγμα που οδηγεί σε αγωνιώδεις εκκλήσεις για ταυτόχρονη υποχώρηση σε τρία μέτωπα: Τουρκία, Σκόπια, Αλβανία.

Τα αίτια της κακοδαιμονίας είναι πολλά:²³⁸

Α. Έλλειψη θεσμών και διαδικασιών για μακροχρόνιο στρατηγικό σχεδιασμό. Για παράδειγμα, δεν υπάρχουν θεσμοί παραγωγής στρατηγικής, όπως το Αμερικανικό Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας,

Β. Έλλειψη ξεκάθαρων μακροχρόνιων στόχων,

Γ. Έλλειψη ιεράρχησης,

Δ. Έλλειψη «υψηλής στρατηγικής», που να συντονίζει τις επιμέρους πτυχές της οικονομικής, αμυντικής, εξωτερικής, πολιτιστικής πολιτικής, στα πλαίσια ενός συγκεκριμένου σχεδίου και

Ε. Έλλειψη αξιολόγησης του υπάρχοντος συστήματος παραγωγής και υλοποίησης στρατηγικής.

Πιο συγκεκριμένα, ανατρέχοντας σε ότι έχουμε προαναφέρει στο θεωρητικό σκέλος της εργασίας αυτής σχετικά με τον σχεδιασμό της υψηλής στρατηγικής²³⁹, η Εθνική Πολιτική θέτει τους στόχους, τους οποίους αναλαμβάνει να εκτελέσει και να φέρει σε πέρας η Εθνική (Υψηλή) Στρατηγική. Οι παράγοντες υλοποίησης της Υψηλής Στρατηγικής είναι η στρατιωτική στρατηγική, η οικονομία, η διπλωματία, η εσωτερική πολιτική και η διεθνής νομιμοποίηση. Για να επιτευχθεί η μέγιστη απόδοση των παραπάνω μέσων εκπλήρωσης της υψηλής στρατηγικής, θα πρέπει αυτοί να ενταχθούν σε ένα ολοκληρωμένο σχεδιασμό (Εθνικό Στρατηγικό Σχεδιασμό), που πρέπει να περιλαμβάνει, πρώτον, πλήρη και σωστή εκτίμηση της διεθνούς καταστάσεως, δεύτερον, ορισμό των αντικειμενικών σκοπών, των διαθέσιμων μέσων και πόρων και τον βαθμό του επείγοντος του καθενός (ιεράρχηση προτεραιοτήτων), τρίτον, τον βέλτιστο τρόπο ενεργείας ώστε να επιτευχθεί το μέγιστο αποτέλεσμα με το μικρότερο κόστος και τέταρτον, εσωτερική και εξωτερική νομιμοποίηση των αναλαμβανόμενων ενεργειών αλλά και

²³⁸ Στο ίδιο.

²³⁹ Κεφάλαιο 2.5.3.3 ΜΕΣΑ ΕΚΠΛΗΡΩΣΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ, σελ. 29.

λαϊκή υποστήριξη, καθώς οι πολίτες της χώρας είναι αυτοί που θα υποβληθούν σε θυσίες ώστε να επιτευχθούν οι αντικειμενικοί σκοποί της υψηλής στρατηγικής.

Κατόπιν των παραπάνω, οδυνηρή είναι η διαπίστωση ότι το ελληνικό κράτος τα τελευταία 60 χρόνια όχι μόνο δεν διαθέτει μηχανισμούς κατάρτισης και υλοποίησης υψηλής στρατηγικής αλλά ούτε και την πολιτική βούληση δεν έχει για υποτυπώδη προσπάθεια σχεδιασμού μια συγκροτημένης υψηλής στρατηγικής. Απόδειξη τούτου η απουσία θεσμικού οργάνου παραγωγής στρατηγικού σχεδιασμού ή αλλιώς συγκροτημένης υψηλής στρατηγικής. Κι ενδεχομένως, παλαιότερα να υπήρχαν οι ηγέτες εκείνοι που με το βεληνεκές της προσωπικότητάς τους και της λαϊκής τους αποδοχής να είχαν τη δυνατότητα να πάρουν καίριες αποφάσεις, χωρίς την επιτελική υποστήριξη ενός συμβουλίου εθνικής ασφαλείας, κατά τα πρότυπα των ΗΠΑ αλλά και της Τουρκίας, αλλά τη σημερινή εποχή, που δεν υπάρχουν ηγέτες αλλά μάλλον διαχειριστές πολιτικής, η λήψη αποφάσεων και η παραγωγή υψηλής στρατηγικής στο «γόνατο» δεν μπορεί να αξιώνει επιτυχημένα αποτελέσματα.

Πράγματι, μπορεί κάποιος να ισχυριστεί ότι τα τελευταία δείγματα ελληνικής υψηλής στρατηγικής εντοπίζονται στους Βαλκανικούς Πολέμους, στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, στη Μικρασιατική εκστρατεία²⁴⁰ κι ενδεχομένως κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Έκτοτε, οι ελληνικές κυβερνήσεις φαίνεται να εφαρμόζουν τη στρατηγική του "Βλέποντας και Κάνοντας" (Try and See Method), η οποία βέβαια, δεν είναι τύπος υψηλής στρατηγικής αλλά μέθοδος στρατηγικής Εξαναγκαστικής Διπλωματίας, με άλλα λόγια μέθοδος διαχείρισης κρίσεως.

Στην ανικανότητα της ελληνικής πλευράς έρχεται να προστεθεί και η πλήρης ανατροπή του συσχετισμού ισχύος μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, καθώς η δεύτερη επενδύει πολύ μεγάλα ποσά στην ιχυροποίηση των ενόπλων δυνάμεών της, σε αντίθεση με την Ελλάδα που, εξαιτίας και της οικονομικής κρίσης, συρρικνώνει τις δυνατότητες της οικονομίας της και των ενόπλων δυνάμεών της. Είναι επομένως, αναμενόμενο ότι σε περιπτώσεις κρίσεως, η ελληνική πλευρά είναι πολύ πιο επιρρεπής σε υποχωρήσεις, καθώς δεν έχει τη δυνατότητα να προβάλλει αντιρρήσεις. Χαρακτηριστική τέτοια περίπτωση είναι η υπόθεση του Κούρδου ηγέτη Οτσαλάν, όπου η Ελλάδα εξαναγκάστηκε σε παράδοσή του, εκμηδενίζοντας κάθε ίχνος αξιοπιστίας και αξιοπρέπειας της.

Οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα, αξιολογώντας στρεβλά τις προτεραιότητες της πολιτικής της και απαξιώνοντας την

²⁴⁰ Διονύσιος Τσιριγώτης, *Η ελληνική στρατηγική στη Μικρά Ασία, 1919-1922. Σύγχρονη ελληνική ιστορία και εξωτερική πολιτική*, (Ποιότητα, Αθήνα, 2010).

ένταση της Τουρκικής απειλής, απέτυχε να συντάξει μια συγκροτημένη μακροπρόθεσμη υψηλή στρατηγική που θα ευθυγράμμιζε και θα συντόνιζε όλες τις συνιστώσες δυνάμεις του έθνους προς τον αντικειμενικό σκοπό εξισορρόπησης της Τουρκικής απειλής. Αντ' αυτού, πάντα δρούσε κατασταλτικά και ποτέ προληπτικά στα προβλήματα εξωτερικής πολιτικής που ανέκυπταν, με στρατηγικές αποφάσεις ειλημμένες στο «γόνατο», που μάλλον πιο πολύ επρόκειτο για τακτικές χειρισμού κρίσεως παρά για εφαρμογή υψηλής στρατηγικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5°

Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ 1987

5.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Η κρίση του Μαρτίου του 1987 αποτέλεσε την πρώτη μεγάλη κρίση μεταξύ Ελλάδας – Τουρκίας, μετά την εισβολή και κατάληψη της Βόρειας Κύπρου το 1974. Βέβαια, είχαν προηγηθεί οι μικρότερης έντασης κρίσεις του 1973 και 1976, καθώς το θέμα της υφαλοκρηπίδας και των περιοχών κυριαρχίας και οικονομικής εκμετάλλευσης, κυρίως όσον αφορά το θέμα των πετρελαίων, είχε ανακύψει ήδη από τη δεκαετία του '60. Στο ξέσπασμα των κρίσεων της δεκαετίας του '70 συνέβαλε ασφαλώς και η πρώτη πετρελαϊκή κρίση. Το προοίμιο των κρίσεων που επακολούθησαν, παρουσιάστηκε τον Νοέμβριο του 1973 όταν η τουρκική κυβέρνηση, σε μια προσπάθεια να δημιουργήσει τετελεσμένα γεγονότα στο Αιγαίο, παραχώρησε, μετά από δημοσίευση στην Τουρκική Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 27 άδειες για έρευνα υδρογονανθράκων στο Βόρειο Αιγαίο, εντός των ελληνικών περιοχών.

Εν τω μεταξύ, προέκυψαν τα γεγονότα της Κύπρου και στη συνέχεια η συνάντηση των δύο πλευρών στις αρχές του 1976 για θέματα

του εναερίου χώρου του Αιγαίου και της υφαλοκρηπίδας, που δεν έφεραν κάποιο αποτέλεσμα. Έτσι, τον Ιούλιο του 1976, η Τουρκική κυβέρνηση έδωσε άδεια στο ερευνητικό της σκάφος «Hoga» να εκτελέσει έρευνες στο Αιγαίο, το οποίο και έπραξε, παραβιάζοντας την θεωρούμενη ελληνική υφαλοκρηπίδα. Η Ελλάδα προέβη σε ένα ατυχή διπλωματικό ελιγμό, προσφεύγοντας ταυτοχρόνως και στο Διεθνές Δικαστήριο και στο Συμβούλιο Ασφαλείας, καθώς το μεν πρώτο έκρινε τον εαυτό του αναρμόδιο ενώ το άλλο κάλεσε τα δυο μέρη να απόσχουν από ενέργειες που θα κλιμάκωναν την ένταση και συνέστησε διαπραγματεύσεις, αποφεύγοντας να καταδικάσει την Τουρκία για την προκλητική της ενέργεια. Οι διαπραγματεύσεις που ακολούθησαν για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας κατέληξαν στο Πρωτόκολλο της Βέρνης, σύμφωνα με το άρθρο 6 του οποίου, *“τα δυο Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να απέχουν από κάθε πρωτοβουλία ή πράξη σχετική με την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου, η οποία θα δύνατο να παρενοχλήσει την διαπραγμάτευση.”*²⁴¹ Η Τουρκία, αν και αρνήθηκε την πρόταση της Ελλάδας για προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, αφού συνέχισε τις έρευνες, τελικά απέσυρε το σκάφος της. Η Ελλάδα, ήδη από το 1982, ανακοίνωσε ότι για εκείνη το Πρωτόκολλο της Βέρνης είναι ανενεργό αφού η Τουρκία δεν συμφωνεί με την προσφυγή στη Χάγη ενώ η Τουρκία, η οποία προφανώς αφού δεν κατάφερε να δημιουργήσει τετελεσμένα συνεκμετάλλευσης, προτιμούσε το πάγωμα οποιασδήποτε ενέργειας εκμετάλλευσης και από την ελληνική πλευρά, ανακοίνωσε ότι το Πρωτόκολλο δεσμεύει και τα δύο μέρη επί οποιασδήποτε πράξης στην υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου.

Η επόμενη πράξη του ζητήματος της υφαλοκρηπίδας έλαβε χώρα το 1987 και οδήγησε στην κρίση του Μαρτίου του ίδιου έτους, όταν η κοινοπραξία Denison Mines Corporation, που εκμεταλλευόταν τα πετρέλαια της Θάσου, αποφάσισε να ερευνήσει για πετρέλαιο ανατολικά της Θάσου σε κοντινή απόσταση, πλην όμως, εκτός των ΕΧΥ. Η ελληνική κυβέρνηση, σε μια προσπάθεια να αποφευχθεί μια νέα κρίση, προσπάθησε να αποτρέψει την επέκταση των ερευνών, αγοράζοντας το πλειοψηφικό μέρος των μετοχών της κοινοπραξίας, ανεπιτυχώς. Η Τουρκία, βρίσκοντας αφορμή στη διένεξη μεταξύ κοινοπραξίας και Ελληνικής Κυβέρνησης, υποστήριξε ότι η Ελλάδα επιδιώκει να εκμεταλλευτεί η ίδια τα εν δυνάμει κοιτάσματα, πληροφόρηση που όπως απεκάλυψε ο τότε πρωθυπουργός της, Τουργκούτ Οζάλ σε συνέντευξή του στο BBC, είχε απευθείας από την κοινοπραξία.²⁴²

Μπορούμε να πούμε ότι οι δυο χώρες βρίσκονταν σε κατάσταση διαρκούς χαμηλής έντασης κρίσης σε σχέση πάντα με το ζήτημα της

²⁴¹ Γιάννης Καψής, *Οι Τρεις Μέρη του Μάρτη, Απόρρητος Φάκελος*, (Αθήνα, Νέα Σύνορα Λιβάνης, 1990), σελ. 325.

²⁴² Στο ίδιο, σελ. 44.

υφαλοκρηπίδας και του Αιγαίου γενικότερα. Η έναρξή όμως της κρίσης του '87, ως επίσημο εναρκτήριο γεγονός, μπορεί να τοποθετηθεί με την έξοδο του ερευνητικού σκάφους Piri-Reis, στις 19 Μαρτίου 1987 στο Αιγαίο, το οποίο περιπλανήθηκε περιπλέοντας την Λήμνο, Θάσο, Άθω και Σκύρο, αφού έριξε πέντε φορές καλώδια για έρευνες, συνοδευμένο από δυο Τουρκικά πολεμικά αλλά και από ελληνικά πολεμικά πλοία και αεροσκάφη.²⁴³ Η κλιμάκωση όμως της κρίσης ραγδαίως συνέβη όταν η Τουρκία, μετά τη συνεδρίαση του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας το βράδυ της 25^{ης} Μαρτίου, και μάλιστα από τον Τούρκο πρωθυπουργό που βρισκόταν στο Χιούστον για λόγους υγείας, αποφάσισε την έξοδο του πλοίου Sismic-1 την επομένη για γεωτρήσεις ανατολικά της Θάσου.²⁴⁴ Συγχρόνως, οι Τουρκικές ένοπλες δυνάμεις προέβησαν σε εκτεταμένες πολεμικές προπαρασκευές και ο στόλος ετοιμάστηκε για έξοδο στο Αιγαίο, συνοδώντας το Sismic-1.²⁴⁵

Στη στρατηγική τετελεσμένου γεγονότος της Τουρκίας, η Ελλάδα αντέδρασε με στρατηγική εξαναγκαστική διπλωματία. Την επομένη, 26 Μαρτίου, πρώτη μέρα της κρίσεως, προβαίνει σε δυναμική απάντηση, αναλαμβάνοντας δραστικές πρωτοβουλίες και ενέργειες. Δηλώνει δημοσίως τη δέσμευσή της να υπερασπιστεί τα νόμιμα κυριαρχικά της δικαιώματα. Μάλιστα, διαμηνύθηκε η πρόθεση της χώρας ακόμα και να χτυπήσει το τουρκικό σκάφος, εάν επιχειρούσε να προχωρήσει σε έρευνες. Οι αποφάσεις ελήφθησαν κατόπιν συσκέψεως στην οποία έλαβαν μέρος ο πρωθυπουργός, ο ΑΓΕΕΘΑ, ο Υπουργός Δημοσίας Τάξεως, ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας και ο Υφυπουργός Εξωτερικών. Στις ώρες που ακολούθησαν ενημερώθηκαν όλοι οι πρέσβεις περί του ιστορικού της κρίσης, των ελληνικών θέσεων και της δεσμεύσεως για δια των όπλων αντίδραση, αν η Τουρκία προχωρούσε στην πρόκληση. Επίσης, κλήθηκαν όλοι οι πρέσβεις ξένων χωρών για ενημέρωση. Σε μια ένδειξη καλής θελήσεως και ως ύστατη προσπάθεια, προσεκλήθη ο Τούρκος πρέσβης Ναζμί Ακιμάν, στον οποίο υποβλήθηκε εκ νέου η πρόταση για προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο, όχι μόνο ως ειλικρινής πρόταση αποκλιμάκωσης αλλά, δεδομένης της αρνητικής απάντησης λόγω επεκτατικών βλέψεων της Άγκυρας, κυρίως ως ένα αφοπλιστικό διπλωματικό επιχείρημα.

Οι ελληνικές θέσεις περιβλήθηκαν με περαιτέρω αξιοπιστία, καθώς κηρύχθηκε μερική επιστράτευση, οι ένοπλες δυνάμεις αναπτύχθηκαν σε θέσεις εμπολέμου περιόδου ενώ και οι τρεις κλάδοι τέθηκαν σε κατάσταση υψίστης ετοιμότητας. Μάλιστα, ακολούθησαν δύο ενέργειες ακροσφαλούς διπλωματίας, οι οποίες έφεραν προ των ευθυνών

²⁴³ Στο ίδιο, σελ. 22.

²⁴⁴ Στο ίδιο, σελ. 63.

²⁴⁵ Το οποίο να υπενθυμίσουμε πρόκειται για το μετονομασμένο «Hora».

τους τους διεθνείς δρώντες. Η πρώτη, αφορούσε την ενεργοποίηση μιας συμφωνίας που προέβλεπε το κλείσιμο των Νατοϊκών βάσεων στην ελληνική επικράτεια και η δεύτερη, την προσέγγιση της Βουλγαρίας για στρατιωτική συνδρομή σε περίπτωση Ελληνοτουρκικής σύρραξης, στα πλαίσια της Διακήρυξης Καλής Γειτονίας και Συνεργασίας, που είχε υπογραφεί στη Σόφια τον Σεπτέμβριο του '86. Πιο συγκεκριμένα, κλήθηκε ο αμερικανός πρέσβης και του ανακοινώθηκε ότι η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε άμεσα το κλείσιμο της βάσης της Νέας Μάκρης αλλά και εστάλη ο υπουργός εξωτερικών μεταφέροντας μήνυμα του πρωθυπουργού στο Βούλγαρο Πρόεδρο. Μάλιστα ο τελευταίος, σε μια ένδειξη έμπρακτης πίστης στη συμμαχία, μετακίνησε μια μηχανοκίνητη μεραρχία πεζικού από τα Ελληνοβουλγαρικά σύνορα στα Βουλγαροτουρκικά. Έτσι, κατέστη αξιόπιστη η απειλή της Ελλάδας ότι σε περίπτωση σύγκρουσης Ελλάδας – Τουρκίας θα κατέρρεε ολόκληρη η Νοτιοανατολική πτέρυγα του NATO.

Την επομένη, 27 Μαρτίου, δεύτερη μέρα της κρίσης συγκαλείται εκτάκτως το Συμβούλιο Μονίμων Αντιπροσώπων του NATO. Την ίδια μέρα συναντάται ο Βρετανός ΥΠΕΞ με τον Γ.Γ. του NATO και στη συνέχεια με τον Τούρκο πρωθυπουργό, ο οποίος βρέθηκε στο Λονδίνο μετά τις ΗΠΑ. Αργά το βράδυ ο Οζάλ ανακοινώνει ότι το τουρκικό σκάφος δεν θα έβγαινε στο Αιγαίο, εκτός εάν η Ελλάδα επιχειρούσε να ξεκινήσει έρευνες. Την επομένη, 28 Μαρτίου, τελευταία ημέρα της κρίσης έχουμε ουσιαστικά την αποκλιμάκωσή της, καθώς το Τουρκικό σκάφος παρέμεινε τελικά εντός Τουρκικών ΕΧΥ, όπως επίσης και ο Τουρκικός στόλος που το συνόδευε.

5.2 ΑΝΑΛΥΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο χειρισμός της κρίσεως, καταρχήν, κρίνεται απόλυτα επιτυχής. Αναλύοντας σε μεγαλύτερο βάθος και με βάση τις προϋποθέσεις επιτυχίας της εφαρμοζόμενης εξαναγκαστικής διπλωματίας, όπως αυτές αναπτύχθηκαν στο κεφάλαιο 2.5.4.6, διαπιστώνουμε ότι αυτές εκπληρώθηκαν σε μεγάλο βαθμό, το οποίο οδήγησε σε λήξη της κρίσεως με νικητή ουσιαστικά την ελληνική πλευρά. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά την πρώτη προϋπόθεση, τη σημασία του διακυβεύματος, αν η Τουρκία προχωρούσε σε δημιουργία τετελεσμένου με έναρξη εργασιών γεωτρήσεων είναι βέβαιο ότι δεν θα σταματούσε στην οικονομική εκμετάλλευση μέρους του Αιγαίου ή ακόμα και του μισού Αιγαίου, με βάση τον 25^ο Μεσημβρινό, όπως είναι η πάγια πρόθεσή της, αλλά πιθανότατα προοδευτικά θα επεξέτεινε αυτή την αρμοδιότητα και στα άλλα καθεστώτα κυριαρχίας στο Αιγαίο όπως εναέριος χώρος, έλεγχος

των υδάτων και του FIR και κάθε άλλης μορφής ζώνης οικονομικής εκμετάλλευσης αλλά και κυριαρχικού δικαιώματος. Ουσιαστικά δηλαδή, θα είχαμε την πραγμάτωση όλων αυτών των πάγιων επιδιώξεων της Τουρκίας για διχοτόμηση του Αιγαίου. Σαφώς βέβαια, μια τέτοια μεθόδευση αντίκειται στους νόμους του διεθνούς δικαίου αλλά το ίδιο συμβαίνει και με την εισβολή, κατάληψη και κατοχή τμήματος άλλου κράτους, πλην όμως για την Τουρκική πολιτική φαίνεται πως όλα αυτά δεν έχουν ιδιαίτερη σημασία αφού εξακολουθεί να κατέχει παράνομα το 40% της Κύπρου, μιας πλέον, ευρωπαϊκής χώρας. Όσον αφορά τον Αιγαιακό χώρο, αυτός αποτελεί τον πνεύμονα του ελληνικού κράτους και μια παρεμβολή τουρκικής δικαιοδοσίας μεταξύ ηπειρωτικής και νησιωτικής Ελλάδας θα σήμαινε αυτόματα αποκοπή και μαρασμό των νησιών κι εκ των πραγμάτων, διάσπαση του ελληνικού χώρου. Επομένως είναι σαφής η ζωτική σημασία του διακυβεύματος για την Ελλάδα.

Εξετάζοντας την δεύτερη προϋπόθεση, είναι επίσης σαφής η ασυμμετρία του διακυβεύματος μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, καθώς η απώλεια συμφερόντων θα ήταν πολύ μεγαλύτερη για την πρώτη παρά το όφελος για τη δεύτερη. Επομένως, η Ελλάδα είχε κάθε λόγο να εννοεί την απειλή της για ένοπλη σύγκρουση, ακόμα κι αν αυτό σήμαινε την κατάρρευση του ΝΑ σκέλους του ΝΑΤΟ. Στην πραγματικότητα η Τουρκία δεν είχε τίποτα να χάσει από την αποκλιμάκωση της κρίσης, παρά μόνο τα προσδοκώμενα οφέλη.

Η τρίτη προϋπόθεση αφορά την σαφήνεια του επιδιωκόμενου αντικειμενικού σκοπού και η τέταρτη την πρόκληση αίσθησης κατεπείγοντος. Πράγματι, η Ελλάδα δε θα μπορούσε να καταστήσει περισσότερο σαφές τον αντικειμενικό της σκοπό, εφόσον είχε διαμηνύσει σε όλους τους διεθνείς φορείς, στις ξένες κυβερνήσεις δια των πρεσβευτών μας αλλά και δια των εδώ πρεσβευτών τους καθώς επίσης και στην ίδια την Τουρκία, ότι η είσοδος του Sismic-1 στην ελληνική υφαλοκρηπίδα θα εμποδιζόταν δια των όπλων. Από την άλλη μεριά, η Ελλάδα δεν χρησιμοποίησε τελεσίγραφο με την στενή έννοια του όρου [πλήρες (full fledged) τελεσίγραφο] για την πρόκληση αίσθησης κατεπείγοντος αλλά θα μπορούσαμε να πούμε ότι εφάρμοσε τη μέθοδο της Σταδιακής Αύξησης της Πίεσης,²⁴⁶ καθώς δεν κοινοποιήθηκε προθεσμία συμμόρφωσης αλλά γνωστοποιήθηκε ξεκάθαρα και συγκεκριμένα η ελληνική απαίτηση και ορίστηκε η απειλή σε περίπτωση μη συμμόρφωσης. Η μη ανακοίνωση προθεσμίας συμμόρφωσης εξυπηρετούσε κι έναν ακόμα στόχο, το γεγονός ότι έδινε οδό διαφυγής και παύσης της κλιμάκωσης στην Τουρκία, η οποία θα μπορούσε ανά πάσα στιγμή να τερματίσει την κλιμάκωση απλά αποσύροντας το σκάφος

²⁴⁶ Όπως αυτή αναλύθηκε στο κεφάλαιο 2.5.4.5 “ΤΥΠΟΙ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ”.

της. Όσον αφορά την κλιμάκωση της έντασης των εξαναγκαστικών απειλών που προβλέπει η μέθοδος αυτή, πλην της πολεμικής προπαρασκευής των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, τον σκοπό αυτό εξυπηρέτησε η ακροσφαλής διπλωματία, αντικείμενο της οποίας δεν ήταν τόσο η Τουρκία αλλά μάλλον περισσότερο οι ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ.

Η πέμπτη προϋπόθεση αναφέρει ότι η ύπαρξη ισχυρής πολιτικής ηγεσίας εκατέρωθεν εξυπηρετεί την επιτυχία της εξαναγκαστικής διπλωματίας. Αναμφίβολα, ο Έλληνας πρωθυπουργός αποτελούσε παράδειγμα ισχυρής πολιτικής φυσιογνωμίας,²⁴⁷ ασκώντας υψηλό βαθμό ελέγχου επί των εφαρμοζόμενων πολιτικών. Άλλωστε, όλος ο στρατηγικός σχεδιασμός αντιμετώπισης της συγκεκριμένης κρίσης ήταν δικής του εμπνεύσεως²⁴⁸. Από την άλλη μεριά, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι στην Τουρκία δεν υπήρχε ισχυρή πολιτική ηγεσία εξαιτίας της αντιπαράθεσης μεταξύ πολιτικών και στρατιωτικών αλλά και καθώς ο Τούρκος πρωθυπουργός, καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης, βρισκόταν στο εξωτερικό. Σύμφωνα όμως με την ανακοίνωση του Τουρκικού Υπουργικού Συμβουλίου, που επικύρωσε την απόφαση εφαρμογής όσων αποφάσισε το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας το ίδιο βράδυ της 25^{ης} Μαρτίου, οι αποφάσεις είχαν τεθεί προηγουμένως υπ' όψιν του πρωθυπουργού Οζάλ, ο οποίος είχε συμφωνήσει πλήρως.²⁴⁹ Εξάλλου, η απόφαση για αποκλιμάκωση και μη έξοδο του Sismic-1 ελήφθη και ανακοινώθηκε από τον ίδιο τον Οζάλ στο Λονδίνο κατόπιν επαφής του με τον Βρετανό ΥΠΕΞ.

Οπότε, όχι μόνο και από πλευράς Τουρκίας υπήρχε ισχυρή πολιτική ηγεσία αλλά επιβεβαιώνεται ο ισχυρισμός μας ότι, όσον αφορά τις επεκτατικές βλέψεις και τον εξαναγκασμό έναντι της Ελλάδας, η πολιτική και στρατιωτική ηγεσία της γείτονος συμπορεύονται και συνεργάζονται αγαστά. Το χειρότερο μάλιστα είναι ότι η πολιτική ηγεσία επικαλείται αδυναμία ελέγχου επί της στρατιωτικής, η οποία συνεχίζει ανενόχλητα να πραγματοποιεί τις εξαναγκαστικές τις ενέργειες όπως οι παραβιάσεις των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων στο Αιγαίο ενώ στην πραγματικότητα προωθούν οι μεν τα συμφέροντα των δε και μαζί το κοινό συμφέρον. Τέλος, η αποφασιστικότητα του Έλληνα πρωθυπουργού αλλά και η φήμη του ως απρόβλεπτου και διατεθειμένου να ρισκάρει

²⁴⁷ Χαρακτηριστικό είναι αυτό που αναφέρει ο τότε ΥΦΥΠΕΞ Γιάννης Καψής, ότι οι υπουργοί της τότε κυβερνήσεως είχαν μία βασική αρχή στις συσκέψεις με τον πρωθυπουργό, την αρχή της εικαζόμενης θελήσεως του αρχηγού. Με άλλα λόγια, προσπαθούσαν να εικάσουν τη θέση του πρωθυπουργού στο ζήτημα που τίθετο την οποία έσπευδαν να υποστηρίξουν. Γιάννης Καψής, *Οι Τρεις Μέρες του Μάρτη, Απόρρητος Φάκελος*, (Αθήνα, Νέα Σύνορα Λιβάνης, 1990), σελ. 31 και 83.

²⁴⁸ Το "Μίνι ΚΥΣΕΑ" έλαβε χώρα στο πρωθυπουργικό γραφείο στο Καστρί, όπου λήφθηκαν όλες οι αποφάσεις. Γιάννης Καψής, *Οι Τρεις Μέρες του Μάρτη, Απόρρητος Φάκελος*, (Αθήνα, Νέα Σύνορα Λιβάνης, 1990), σελ. 66.

²⁴⁹ Στο ίδιο, σελ. 63.

αύξησαν την αξιοπιστία της ακροσφαλούς διπλωματίας που εφάρμοσε και μπορούμε να πούμε ότι σε προσωπικό επίπεδο κατήγαγε μία μεγάλη νίκη.

Η έκτη προϋπόθεση σχετίζεται με την εσωτερική και διεθνή νομιμοποίηση. Πράγματι, η ελληνική πλευρά διέθετε το απόλυτο της εσωτερικής νομιμοποίησης, το οποίο φάνηκε και από το βαθμό και την ένταση της κινητοποίησης του λαού της και των ενόπλων δυνάμεών της. Όμως, το στοιχείο που κερδήθηκε ήταν η μεταστροφή της γνώμης των διεθνών δρώντων και η διεθνής νομιμοποίηση της απειλής πολέμου και του κλονισμού της ΝΑ πτέρυγας του ΝΑΤΟ που απείλησε να προκαλέσει η Ελλάδα, αν δεν αποσυρόταν το τουρκικό σκάφος. Και αυτό το στοιχείο κερδήθηκε όπως φαίνεται από την αντίδραση των περισσοτέρων χωρών στα ελληνικά διαβήματα²⁵⁰ αλλά και από τη δράση που ανέλαβαν οι διεθνείς δρώντες προς εκτόνωση της κρίσης.

Η επόμενη προϋπόθεση κάνει λόγο για την απροθυμία του αντιπάλου για κλιμάκωση. Δεδομένης της πλεονεκτικής θέσης που κατάφερε να πάρει ο ελληνικός στόλος, ο οποίος ουσιαστικά είχε λάβει θέσεις μάχης έξω από τα στενά, αποκλείοντάς τα, πριν προλάβει ο Τουρκικός να εξέλθει αλλά και δεδομένης της πλήρους κινητοποίησης των ενόπλων δυνάμεων που είχαν το τακτικό πλεονέκτημα και της αξιοπιστίας με την οποία περιέβαλε η ελληνική πλευρά την αποφασιστικότητά της για ένοπλη σύρραξη, ακόμα κι αν υπήρχε πρόθεση του αντιπάλου για κλιμάκωση, αυτή ανετράπη. Αν και είναι βέβαιο ότι πρόθεση για κλιμάκωση υπήρχε, καθώς οι Τούρκοι είχαν αρχίσει τις μετακινήσεις των ενόπλων δυνάμεών τους στην ανατολική Θράκη αλλά και αλλού πολύ νωρίτερα από το ξέσπασμα της κρίσης, πλην όμως, καθώς η στρατηγική είναι η σύγκρουση δύο αντιπαλών θελήσεων, αποδεικνύεται ότι η θέληση της ελληνικής πλευράς προκάλεσε την απροθυμία του αντιπάλου για κλιμάκωση. Αυτός θεωρώ, ότι ήταν και ο αποφασιστικότερος παράγοντας που συνετέλεσε στην επιτυχία της ελληνικής εξαναγκαστικής διπλωματίας. Συμπερασματικά, οι Τούρκοι ήταν μεν αποφασισμένοι για κλιμάκωση αλλά όχι για πόλεμο.

Τέλος, η όγδοη προϋπόθεση αναφέρεται στην σαφήνεια των όρων αποκλιμάκωσης της κρίσης, η οποία πρέπει να θεωρείται δεδομένη, καθώς αυτό που απαιτούσε η ελληνική πλευρά από την τουρκική ήταν απλό, σαφές κι δεν απαιτούσε ιδιαίτερη προσπάθεια. Με άλλα λόγια, η Τουρκία για να αποκλιμακωθεί η κρίση δεν θα έπρεπε να εκτελέσει κάποια δύσκολη αλληλουχία ενεργειών, απλά θα έπρεπε να μην εκτελέσει την προσχεδιασμένη της ενέργεια, την έξοδο του σκάφους στην ελληνική υφαλοκρηπίδα.

²⁵⁰ Στο ίδιο, σελ. 68.

Η αντιμετώπιση της κρίσης του '87 από την Ελλάδα και κυρίως από τον Έλληνα πρωθυπουργό, που είχε και τον απόλυτο έλεγχο του σχεδιασμού και της υλοποίησης της στρατηγικής, αποτελεί υποδειγματική εφαρμογή της εξαναγκαστικής διπλωματίας. Η ελληνική πλευρά προέβη σε σωστή εκτίμηση της κατάστασης κατά τη φάση της έναρξης της κρίσης, συνέταξε μια πλήρη στρατηγική εξαναγκαστικής διπλωματίας, πληρώντας τις πλείστες εκ των προϋποθέσεων επιτυχίας αυτής, επέδειξε ένα αρραγές μέτωπο καθώς το πολιτικό, στρατιωτικό και διπλωματικό σκέλος συνεργάστηκαν άριστα για την επιτυχία του κοινού σκοπού επιδεικνύοντας ενότητα και αξιοπιστία και κυρίως δέσμευσε πολιτικά την αξιοπιστία της με το να θεωρεί την τουρκική ενέργεια ως αιτία πολέμου. Με τον τρόπο αυτό εισήλθε στην κρίση υπό τις καλύτερες δυνατές προϋποθέσεις και κυρίως, μετατέθηκε το δίλλημα στην τουρκική πλευρά, η οποία πλέον έπρεπε να αποφασίσει μεταξύ παραίτησης εκ της διεκδικήσεώς της και πολέμου.

Επιπροσθέτως, θα πρέπει να υπογραμμίσουμε πως οι αιτιάσεις της τουρκικής πλευράς ότι η επιδιωκόμενη εξαγορά της κοινοπραξίας από την ελληνική κυβέρνηση είχε σκοπό την εκμετάλλευση από την ίδια του ενδεχόμενου πλούτου είναι ανυπόστατες καθώς, ένα χρόνο νωρίτερα από το ξέσπασμα της κρίσης, είχαν ενημερωθεί οι ΥΦΥΠΕΞ Καναδά, ο πρέσβης των ΗΠΑ, το State Department και η Άγκυρα για την επιθυμία εξαγοράς του πλειοψηφικού πακέτου με σκοπό την αποφυγή της κρίσης,²⁵¹ δεδομένης της επιθυμίας και του νομίμου δικαιώματος της κοινοπραξίας για έναρξη ερευνών στην περιοχή της Θάσου, η οποία της είχε παραχωρηθεί παλαιότερα.

Εν κατακλείδι, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι αποτελεί πολιτικό και διπλωματικό παράδοξο το γεγονός ότι την επόμενη χρονιά, κατά την σύνοδο του Νταβός του Ιανουαρίου, στη συνάντηση των δυο πρωθυπουργών για τη βελτίωση των σχέσεων των δύο χωρών, η Ελλάδα αν και πήγε με τον αέρα της επικράτησής της στην πρόσφατη κρίση, έφυγε σαφώς σε δυσμενέστερη θέση όσον αφορά τα συμφέροντά της σε σχέση με την Τουρκία, αποτυγχάνοντας να εξαργυρώσει τις πρόσφατες επιτυχίες της.²⁵² Εξετάζοντας το ανακοινωθέν επισημαίνουμε ότι κάνει

²⁵¹ Ενημέρωση που είχε δοθεί από τα πιο αρμόδια χείλη, Υπουργό Βιομηχανίας Αναστάσιο Πεπονή σε πολλαπλές κατ' ιδίαν επαφές με τα προαναφερόμενα μέρη σε μια προσπάθεια να αναθεωρηθεί η σύμβαση μεταξύ ΔΕΠ και κοινοπραξίας ή εξαγοράς της. Στο ίδιο, σελ. 35 και 48.

²⁵² Χαρακτηριστικά είναι όσα αναφέρει ο Γιάννης Καψής, ΥΦΥΠΕΞ της εν λόγω περιόδου και βασικός συντελεστής στο χειρισμό της κρίσης, ήτοι: *“Υπάρχει όμως και κάτι ακόμη που μέχρι σήμερα δεν έχω ερμηνεύσει: πως ο Ανδρέας Παπανδρέου με την αναμφισβήτητη διορατικότητά του – εμπλουτισμένη με μια μόνιμη καχυποψία έναντι πάντων και παντός, με μια αναλυτική σκέψη τόσο δυνατή, που τόσες φορές είχε καταπλήξει όχι μόνο τους συνεργάτες του αλλά και τους αντιπάλους του – πως ο Α. Παπανδρέου, ένας σκληρός και θαρραλέος παίκτης του πολιτικού παιχνιδιού, αφήθηκε, ή*

λόγο για δέσμευση περί «μη πολέμου», το οποίο φαίνεται να είναι το ελληνικό αποκομισθέν κέρδος ενώ από την άλλη μεριά κάνει λόγο για προβλήματα που οφείλονται σε διαφορετικές προσεγγίσεις κι όχι για αναθεωρητικές βλέψεις της Τουρκίας ενώ το κυριότερο είναι ότι η Τουρκία κατάφερε να περάσει την επιδίωξή της για συζήτηση εφ' όλης της ύλης, καθώς η Ελλάδα φαίνεται να εγκαταλείπει την πολιτική της αναγνώρισης της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας ως μόνης νομικής διαφοράς και της παραπομπής της στο ΔΔΧ και συμφωνεί να επανεξεταστούν όλα τα θέματα από δύο επιτροπές από τις οποίες η μία «πολιτική».²⁵³

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6°

Η ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΙΜΙΑ – ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1996

“Κάποτε, σε αυτή την πορεία, η υποχώρηση με την οποία θα πρέπει να αγοράσουμε την ειρήνη θα είναι αβάστακτη.”

6.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ²⁵⁴

Η Τουρκία, συνεπής στη στρατηγική εξαναγκασμού, άδραξε τον Ιανουάριο του '96 μία ακόμα ευκαιρία για να επεκτείνει και να κλιμακώσει τις αναθεωρητικές της αξιώσεις. Οι ως τότε περιοριζόμενες επιβουλές της στην αμφισβήτηση των καθεστώτων κυριαρχίας και αρμοδιότητας του εναέριου χώρου και της αιγιαλίτιδος ζώνης,

δέχθηκε να τον μεθοδεύσουν. Να διαφοροποιήσουν μια πολιτική για την οποία ήταν – και δικαίως – τόσο περήφανος.” Στο ίδιο, σελ. 17.

²⁵³ Στο ίδιο, σελ. 134.

²⁵⁴ Τα στοιχεία που παραθέτονται στο ιστορικό αντλούνται από τα βιβλία Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης, *Η Ελληνοτουρκική Σύγκρουση, Από την Κύπρο έως τα Ίμια, τους S-300 και το Ελσίνκι*, (Αθήνα, Σιδέρης, 2001), Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου, *Ίμια - Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, (Αθήνα, Λιβάνης, 2009), Χρήστος Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, (Βάρη Αττικής, Ποιότητα, 1997), από τον ελληνικό και διεθνή τύπο αλλά και από μαρτυρίες συναδέλφων που συμμετείχαν στα γεγονότα από διάφορες θέσεις ευθύνης, σεβόμενος πάντα τον απόρρητο χαρακτήρα ορισμένων πληροφοριών.

επεκτάθηκαν και στο καθεστώς κυριαρχίας νησιωτικού εθνικού εδάφους ενώ κλιμακώθηκε και η ένταση της πρόκλησης και επιβουλής καθώς, για πρώτη φορά από τα γεγονότα της Κύπρου, κατελήφθη εθνικό έδαφος.

Το προοίμιο της κρίσης έλαβε χώρα τη νύχτα 25 προς 26 Δεκεμβρίου '95, όταν το τουρκικό εμπορικό πλοίο «Figen Akat» προσάραξε στα αβαθή του συμπλέγματος των βραχονησίδων Ίμια²⁵⁵, ανατολικά της Καλύμνου, αρνούμενο την βοήθεια ελληνικών ρυμουλκών που πρόσφερε το λιμεναρχείο Καλύμνου, ισχυριζόμενο ότι οι βραχονησίδες αποτελούν τμήμα της Τουρκίας. Την ίδια απάντηση, περί υπαγωγής των βραχονησίδων στη τουρκική επικράτεια, έλαβε και η ελληνική πρεσβεία στην Άγκυρα την 27 Δεκ. όταν ενημέρωσε για το δημιουργηθέν πρόβλημα. Τελικά, το τουρκικό πλοίο αποκολλάται την 28 Δεκ. από ελληνικό ρυμουλκό. Την 29 Δεκ. η ελληνική πρεσβεία στην Άγκυρα παραλαμβάνει μια ρηματική διακοίνωση εκ μέρους της Τουρκίας σύμφωνα με την οποία τα Ίμια (αναφέρονται με την τουρκική τους ονομασία «Kardak») αποτελούν εσωτερικό τμήμα της τουρκικής επικράτειας, δίνοντας λεπτομέρειες για την διοικητική τους υπαγωγή.

Η ελληνική κυβέρνηση, με μεγάλη καθυστέρηση, στις 9 Ιαν '96 απαντά με ρηματική διακοίνωση με την οποία αναπτύσσονται τα ελληνικά επιχειρήματα νομικής φύσεως που βασίζονται στις συνθήκες του 1932 μεταξύ Ιταλίας – Τουρκίας και 1947 μεταξύ Ιταλίας – Ελλάδας. Μεταξύ 16 και 19 Ιαν. δίδεται εντολή για αυξημένη επαγρύπνηση στο ΥΠΕΘΑ, τίθενται σε αυξημένη ετοιμότητα τα ΓΕΕΘΑ και ΓΕΝ ενώ παράλληλα τηρούνται ενήμερα τα ΓΕΣ, ΓΕΑ και το ΥΠΕΞ. Μεταξύ 20 και 24 Ιαν. το ζήτημα γίνεται γνωστό στα ελληνικά ΜΜΕ, με διαρροή των απόρρητων τηλεγραφημάτων μεταξύ των δύο πλευρών. Την 22 Ιαν. ορκίζεται η νέα κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον κ. Κων/νο Σημίτη, κατόπιν της παραίτησής για λόγους υγείας και εισαγωγής του, ως τότε, πρωθυπουργού κ. Ανδρέα Παπανδρέου στο νοσοκομείο.²⁵⁶ Υπουργός Εξωτερικών ορίζεται ο κ. Θεόδωρος Πάγκαλος και Υπουργός Άμυνας παραμένει ο κ. Γεράσιμος Αρσένης. Στις 23 Ιαν. λαμβάνει χώρα σύσκεψη στο πολιτικό γραφείο του πρωθυπουργού, χωρίς να γίνουν γνωστές λεπτομέρειες για τα ζητήματα που την απασχόλησαν. Την 25 Ιαν. τέσσερις κάτοικοι της Καλύμνου, μεταξύ των οποίων ο δήμαρχος και ο αστυνομικός διοικητής, προσεγγίζουν τις βραχονησίδες και προβαίνουν σε έπαρση ελληνικής σημαίας επί της ανατολικής Ίμια. Το περιστατικό της προσάραξης έχει ήδη γίνει γνωστό στον τουρκικό τύπο

²⁵⁵ Λεπτομερείς χάρτες της περιοχής στο Παράρτημα Ε, σελ. 191.

²⁵⁶ Έχει προηγηθεί η ραγδαία επιδείνωση της υγείας του πρωθυπουργού κ. Ανδρέα Παπανδρέου και η εισαγωγή του στο Ωνάσειο στις 20 Νοεμ. '95 όπου απειλείται η ζωή του, με αποτέλεσμα την παραίτησή του από τη θέση του πρωθυπουργού στις 15 Ιαν. '96 και την εκλογή ως διαδόχου του του κ. Κων/νου Σημίτη στις 18 Ιαν. από την Κ.Ο. του κόμματος.

και την 27 Ιαν. τουρκικό ελικόπτερο της εφημερίδας Hurriyet προσγειώνεται στην ανατολική Ίμια, όπου τέσσερις Τούρκοι δημοσιογράφοι²⁵⁷ της εφημερίδας υποστέλλουν την ελληνική σημαία και την αντικαθιστούν με την τουρκική. Η όλη ενέργεια βιντεοσκοπείται και παρουσιάζεται στον τουρκικό τύπο.

Πλέον, η κρίση κλιμακώνεται ραγδαία. Την 28 Ιαν. τα περιπολικά του ΠΝ «Παναγόπουλος II» και «Αντωνίου» εντοπίζουν την τουρκική σημαία και την αντικαθιστούν με την ελληνική. Στην περιοχή συγκεντρώνονται μονάδες του Λιμενικού Σώματος (ΛΣ) και του ΠΝ και των δύο πλευρών. Οι Τούρκοι επιχειρούν προσέγγιση των βραχονησίδων αλλά αποτρέπονται από τις ελληνικές δυνάμεις. Αποφασίζεται και αποστέλλεται ομάδα της Μονάδας Υποβρυχίων Καταστροφών (ΜΥΚ) για φύλαξη στην ανατολική Ίμια, χωρίς να γίνει αντιληπτή από τους Τούρκους.

Νωρίς το πρωί της 29 Ιαν. αντικαθίσταται η ομάδα των ΥΚ από τη δεύτερη ομάδα που είχε σταλεί στην περιοχή για το λόγο αυτό. Αναχαιτίζεται τουρκικό ελικόπτερο που υπερίπταται της περιοχής. Επιδίδεται στον Έλληνα πρέσβη στην Άγκυρα ρηματική διακοίνωση που αμφισβητεί το νομικό καθεστώς των βραχονησίδων και καλεί την ελληνική κυβέρνηση σε διαπραγματεύσεις για την οριοθέτηση των θαλασσιών συνόρων ενώ και δια στόματος της Τουρκάλας πρωθυπουργού, απαιτείται η αποχώρηση των Ελλήνων βαιτραχανθρώπων και η απομάκρυνση της σημαίας, μετά από σύγκληση του τουρκικού Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας. Οι ΗΠΑ, που παρακολουθούν τα γεγονότα στενά, συνιστούν ψυχραιμία, μη συγκέντρωση ισχυρών ναυτικών δυνάμεων και διάλογο για διευθέτηση των ζητημάτων του Αιγαίου.

Κατά τη διάρκεια της νύχτας 29/30 Ιαν συνεδριάζει εκ νέου το τουρκικό Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας και ενισχύεται ισχυρά ο τουρκικός στόλος στην περιοχή των Ιμίων. Γίνονται αλληπάλληλες συσκέψεις στο ΥΠΕΘΑ και στο Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων (ΕΘΚΕΠΙΧ), όπου υπάρχει μια πλήρης εικόνα της τακτικής κατάστασης, σε πραγματικό χρόνο, παρουσία του Υπουργού Εθνικής Άμυνας, όπου αποφασίζονται αυξημένα μέτρα σε Έβρο και Νησιά. Ανακαλούνται οι άδειες των στρατιωτικών. Ενισχύεται ο ελληνικός στόλος. Το ξημέρωμα βρίσκει τους δύο στόλους αντιμέτωπους στην περιοχή των Ιμίων. Συνεχίζονται οι τουρκικές προκλήσεις στον αέρα αλλά κυρίως στη θάλασσα, καθώς παραβιάζονται συνεχώς τα ΕΧΥ αλλά και γίνονται επανειλημμένες προσπάθειες τουρκικών σκαφών να προσεγγίσουν τις βραχονησίδες. Όλες οι ενέργειες απειράπησαν σύμφωνα με τις

²⁵⁷ Δύο εξ αυτών ήταν γνωστοί στις ελληνικές αρχές από την παράνομη δράση τους στην περιοχή της δυτικής Θράκης και τους είχε απαγορευτεί η είσοδος στη χώρα.

αποφάσεις που ελήφθησαν και τις οδηγίες που εδόθησαν μετά από σύσκεψη υπό τον πρωθυπουργό στο πρωθυπουργικό γραφείο.

Οι Υπουργοί Άμυνας και Εξωτερικών απορρίπτουν με δήλωσή τους τις απαιτήσεις της Άγκυρας. Στις 12:00 συναντάται ο Έλληνας πρέσβης στην Άγκυρα με τον Τούρκο ΥΦΥΠΕΞ και ζητά την παύση των τουρκικών προκλήσεων και παραβιάσεων για να λάβει ως απάντηση την απαίτηση για επαναφορά του status quo ante και συγκεκριμένα την απομάκρυνση πλοίων, στρατιωτών αλλά και σημαίων. Στις 13:00 εξέρχεται ο στόλος στο Αιγαίο ο οποίος, ατυχώς, καλύπτεται ζωντανά από τα τηλεοπτικά συνεργεία. Αργά το μεσημέρι επιδίδεται από τις ΗΠΑ στα ΥΠΕΞ Ελλάδος και Τουρκίας non-paper με το οποίο ζητείται η αποτροπή συγκέντρωσης επιπλέον ναυτικών δυνάμεων στην περιοχή. Είχε προηγηθεί η συνάντηση, κατόπιν ελληνικής πρωτοβουλίας, του Έλληνα επιτετραμμένου της πρεσβείας στην Ουάσιγκτον με τον Αμερικανό βοηθό ΥΠΕΞ Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ. Από το απόγευμα και μετά οι καιρικές συνθήκες επιδεινώνονται ραγδαία, με αποτέλεσμα τα μικρού εκτοπίσματος σκάφη να αποσυρθούν εκατέρωθεν.

Η αμερικανική μεσολάβηση ξεκίνησε στις 15:30 όταν ο Αμερικανός ΥΠΕΘΑ Γουίλιαμ Πέρι τηλεφώνησε στον Έλληνα ομόλογό του κ. Γεράσιμο Αρσένη. Η επικοινωνία μεταξύ των δύο επαναλήφθηκε στις 16:30, στις 22:15 και τέλος στις 00:40 της 31 Ιαν., όπου κατά τις οποίες επιβεβαιώθηκε η πρόθεση της ελληνικής κυβέρνησης για αποκλιμάκωση της κρίσης αλλά και η δέσμευσή της σε μια τέτοια περίπτωση για απομάκρυνση των δυνάμεων και των μέσων (που έβρισκε σύμφωνους Αμερικανούς και Τούρκους) πλην της σημαίας. Εν τω μεταξύ, ο ελληνικός στόλος έχει αποκλείσει τις βραχονησίδες ενώ λαμβάνουν χώρα συνεχή επεισόδια παραβίασης των ΕΧΥ και αντίστοιχα προσπάθειες αποτροπής και καταδιώξεις μεταξύ των πλωτών μέσων. Επίσης, έχει διαταχθεί μερική επιστράτευση σε ορισμένα νησιά του Αιγαίου και στον Έβρο. Αργά το βράδυ, οι μονάδες του Στρατού έχουν εκκενώσει τα στρατόπεδα και βρίσκονται σε διασπορά στις προβλεπόμενες από τα σχέδια θέσεις για έναρξη επιχειρήσεων.

Στις 22:45 επικοινωνεί ο πρόεδρος των ΗΠΑ Μπιλ Κλίντον με τον Έλληνα πρωθυπουργό, ζητώντας διαπραγμάτευση και ειρηνική διευθέτηση του θέματος, αποκλείοντας κάθε ενέργεια στρατιωτικής βίας. Νωρίτερα, είχε επικοινωνήσει ζητώντας τα ίδια από τον Τούρκο πρόεδρο Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ ενώ λίγο αργότερα στις 23:10²⁵⁸ αλλά και στις 00:30 της 31 Ιαν. επικοινωνήσε με την Τουρκάλα πρωθυπουργό Τανσουί Τσιλέρ. Λίγο μετά από την επικοινωνία Κλίντον – Σημίτη, ο Αμερικανός πρόεδρος δίνει εντολή στον ΥΠΕΞ Γουόρεν Κρίστοφερ να επικοινωνήσει

²⁵⁸ Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου, *Τιμα - Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, (Αθήνα, Λιβάνης, 2009), σελ. 138.

με τον Έλληνα ομόλογό του κ. Θεόδωρο Πάγκαλο. Η διαμειφθείσα συζήτηση, όπως θα εκτεθεί παρακάτω, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Από εκείνη τη στιγμή και μετά ο πρωθυπουργός δίνει εντολή η μόνη επικοινωνία να περιορίζεται μεταξύ Κρίστοφερ ή του αντικαταστάτη αυτού Χόλμπρουκ και Πάγκαλου²⁵⁹.

Μετά την απομάκρυνση των ελαφρών σκαφών λόγω καιρού, η τακτική κατάσταση έχει διαμορφωθεί ως εξής, από ελληνικής πλευράς στην περιοχή υπάρχουν δυο τελευταίας τεχνολογίας φρεγάτες, δυο αντιτορπιλικά, τρεις πυραυλάκατοι, δυο τορπιλάκατοι, δύο περιπολικά, ένα αρματαγωγό και αριθμός υποβρυχίων. Στην ευρύτερη περιοχή του νοτίου Αιγαίου επίσης βρήκε η κορύφωση της κρίσης τη φρεγάτα Ύδρα, που ανακλήθηκε από την Νατοϊκή αποστολή της στην Αδριατική. Από τουρκικής πλευράς υπάρχουν δύο φρεγάτες, δύο αντιτορπιλικά, δύο τορπιλάκατοι ένα υποβρύχιο και τέσσερις ακταιωφοί. Σύμφωνα με πληροφορίες αργά το βράδυ άλλα τρία μεγάλα πολεμικά βρίσκονταν στον Ελλήσποντο με κατεύθυνση νότια, τα οποία παρακολουθούνταν από ελληνικά πολεμικά της περιοχής.

Στις 23:00 με 24:00 ο Έλληνας ΥΠΕΞ βρίσκεται σε τηλεοπτικό στούντιο ιδιωτικού καναλιού σε ζωντανή ειδησεογραφική εκπομπή, στην οποία παρεμβαίνει τηλεφωνικά και ο Υπουργός Άμυνας. Περί τις 24:00 ο ΥΠΕΞ αποχωρεί μετά από επίμονες αναζητήσεις από το πρωθυπουργικό γραφείο, ώστε να συμμετάσχει σε κυβερνητική σύσκεψη.

Στις 31 Ιαν, λίγο μετά τα μεσάνυχτα, συγκαλείται από τον πρωθυπουργό σύσκεψη. Μετά την επιστροφή του ο Έλληνας ΥΠΕΞ έχει επικοινωνία με τον βοηθό ΥΠΕΞ Χόλμπρουκ. Επαναβεβαιώνεται η σύμπτωση απόψεων περί αποκλιμάκωσης και απόσυρσης των δυνάμεων εκατέρωθεν κι από κοινού, με μόνο αγκάθι το θέμα της απομάκρυνσης της σημαίας. Συνολικά ο Χόλμπρουκ τηλεφωνεί εννέα φορές στον Θεόδωρο Πάγκαλο και άλλες τόσες στην Πρωθυπουργό της Τουρκίας και τον Τούρκο ΥΦΥΠΕΞ Οϊμέν. Στη 01:30 περίπου αναφέρεται έντονη κινητικότητα στην περιοχή των Ιμίων όταν απονηώνονται δύο ελικόπτερα από τουρκική φρεγάτα, τα οποία κινούνται προς τις βραχονησίδες. Ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ ενημερώθηκε μέσω αγγελιοφόρου από το ΕΘΚΕΠΙΧ, καθώς η σύσκεψη δεν γινόταν εκεί αλλά στη Βουλή. Ο Υπουργός Άμυνας προτείνει τη μεταφορά του «Μίνι» ΚΥΣΕΑ στο ΕΘΚΕΠΙΧ αλλά η πρόταση απορρίπτεται από τον πρωθυπουργό, για να μη δοθεί το μήνυμα ότι η Ελλάδα προετοιμάζεται για πολεμική σύρραξη. Το ΚΥΣΕΑ βρίσκεται εν αναμονή της απάντησης των Τούρκων μέσω των Αμερικανών.

Περίπου στις 02:00 τηλεφωνεί ο εκπρόσωπος τύπου της πρεσβείας στην Άγκυρα και πληροφορεί τον κ. Πάγκαλο ότι η πρωθυπουργός της

²⁵⁹ Στο ίδιο, σελ. 140.

Τουρκίας δήλωσε ότι οι ένοπλες δυνάμεις της Τουρκίας έχουν καταλάβει την αφύλακτη, δυτική Ίμια. Λίγο αργότερα, καλεί ο βοηθός ΥΠΕΞ Χόλμπρουκ και διατυπώνει ουσιαστικά τις απαιτήσεις τις Τουρκίας για απομάκρυνση πλοίων, στρατιωτών και σημαίων. Ζητείται επιβεβαίωση της ύπαρξης Τούρκων στρατιωτών στη δυτική Ίμια. Λόγω των εξαιρετικά δυσμενών συνθηκών που επικρατούν, δεν είναι δυνατή η παρατήρηση από τα σκάφη του ΠΝ. Στις 04:00, ο Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ επιβεβαιώνει την κατάληψη της βραχονησίδας, προκαλώντας σύγχυση στην ελληνική πλευρά. Αποφασίζεται η αποστολή του ελικοπτέρου AB – 212 «ΠΝ 21» της φρεγάτας Ναβαρίνο για αναγνώριση στην δυτική Ίμια. Λίγο πριν τις 05:00 επιβεβαιώνεται από το ελικοπτερο η ύπαρξη Τούρκων στρατιωτών επί της δυτικής Ίμια. Λίγο αργότερα, αναφέρεται από τη φρεγάτα Ναβαρίνο ότι υπάρχει απώλεια επικοινωνίας με το ελικοπτερο.

Το ΚΥΣΕΑ αποφασίζει τη συμφωνία απεμπλοκής. Η συμφωνία επιβεβαιώνεται στις 05:40 σε μια ακόμα επικοινωνία μεταξύ Πάγκαλου – Κρίστοφερ, όπου συμφωνήθηκε η αποχώρηση του συνόλου των ναυτικών μονάδων και του προσωπικού των δύο χωρών από την επίμαχη περιοχή. Στη συμφωνία περιλήφθηκε επίσης και η απομάκρυνση της ελληνικής σημαίας από τη Δυτική Ίμια. Άρχισε στις 06:00 η αποχώρηση των δυνάμεων εκατέρωθεν, βήμα προς βήμα και ολοκληρώθηκε περί τις 09:30. Οι Έλληνες βατρακάνθρωποι αποχωρώντας, παίρνουν μαζί τους και την ελληνική σημαία, σύμφωνα με την ελληνική εκδοχή για να την προστατεύσουν από τη βεβήλωση ενώ σύμφωνα με τις δηλώσεις Χόλμπρουκ διότι ήταν όρος της συμφωνίας. Η πολιτική κατάσταση στην Αθήνα είναι εκρηκτική, τόσο μεταξύ των κομμάτων όσο και ενδοκυβερνητικά. Αργά το βράδυ η κυβέρνηση καταφέρνει να λάβει ψήφο εμπιστοσύνης.

Έτσι τελειώνει μια μεγάλη κρίση και ξεκινά μια περίοδος διακυβέρνησης που επεφύλασσε κι άλλες εθνικές «ήττες» και περιπέτειες όπως στην περίπτωση της κρίσης των πυραύλων S-300 το '98 και της παράδοσης Οτσαλάν το '99 αλλά και της επιβλαβούς για τα ελληνικά συμφέροντα Συμφωνίας της Μαδρίτης του '97. Η συγκεκριμένη όμως κρίση, εκτός από μια πικρή γεύση ήττας και απογοήτευσης, άφησε πίσω της τρία θύματα, τα μέλη του πληρώματος του ελικοπτέρου που κατέπεσε υπό αδιευκρίνιστες συνθήκες και συγκεκριμένα του κυβερνήτη Υποπλοίαρχου Χριστόδουλου Καραθανάση, του συγκυβερνήτη Υποπλοίαρχου Παναγιώτη Βλαχάκου και του χειριστή ραντάρ Αρχικελευστή Έκτορα Γιαλοψού.

6.2 ΑΝΑΛΥΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο χειρισμός της κρίσης των Ιμίων το '96 θα πρέπει να διδάσκεται ως ένα προς αποφυγή παράδειγμα χειρισμού κρίσεως. Πραγματικά αποτελεί παράδοξο, πως μια χώρα, προβαίνοντας σε μια τολμηρή και αμφιλεγόμενης ορθότητας ενέργεια, κατάφερε να ακυρώσει την παγιωμένη τακτική υπεροχή που είχε επιτύχει η αντίπαλός της. Όπως θα αποδειχθεί παρακάτω, ο επιλεχθέν από την ελληνική πλευρά τρόπος ενεργείας προς αντιμετώπιση της κρίσης, δεν πληρούσε σχεδόν καμία από τις βασικές προϋποθέσεις επιτυχίας της εφαρμοσθείσας εξαναγκαστικής διπλωματίας. Έτσι, η επιτευχθείσα στρατιωτική υπεροχή δεν εξαργυρώθηκε, μέχρις ότου η κατάληψη της δυτικής Ίμια δημιούργησε μία τάση ακύρωσης του πλεονεκτήματος αυτού, το οποίο είχε περισσότερο ψυχολογική και διαπραγματευτική επίδραση παρά αποτελούσε ουσιαστική στρατιωτική ανατροπή του συσχετισμού ισχύος. Αυτό που έκρινε την αντιπαράθεση ήταν μάλλον η ηττοπάθεια, η παραίτηση, η ανεπάρκεια και η μη διάθεση για ανάληψη δράσης της ελληνικής πλευράς, παρά η μεταβολή στο ισοζύγιο συσχετισμού ισχύος και δυνατοτήτων που επέφερε η κατάληψη της δυτικής Ίμια. Όμως αν εξετάσουμε την ελληνική αντίδραση στην προκληθείσα εκ της Τουρκίας κλιμάκωση της κρίσης, με βάση τις προϋποθέσεις επιτυχίας που επιτάσσει μια επιτυχημένη εξαναγκαστική διπλωματία, έτσι όπως αυτές αναπτύχθηκαν στο κεφάλαιο 2.5.4.6.

Όσον αφορά την πρώτη προϋπόθεση, τη σημασία του διακυβεύματος, δε χωρά αμφιβολία ότι το ειδικό βάρος του διακυβευόμενου συμφέροντος της ελληνικής πλευράς ήταν εξαιρετικής σημασίας, καθώς ετίθετο σε αμφισβήτηση, για πρώτη φορά, το καθεστώς κυριαρχίας ελληνικού εδάφους, το οποίο μάλιστα, επηρέαζε σε μείζονα βαθμό μια σειρά άλλων καθεστώτων κυριαρχίας στην περιοχή όπως τα ΕΧΥ, τον ΕΕΧ, τις δυνητικές υφαλοκρηπίδα, οικονομικές ζώνες και ΑΟΖ. Επίσης, η εν λόγω διευθέτηση, θα μπορούσε να αποτελέσει το κακό προηγούμενο που, λειτουργώντας ως έναυσμα και πρότυπο, εφαρμοζόμενη και σε άλλες περιπτώσεις, όπου υπήρχε αμφισβήτηση εκ μέρους της Τουρκίας²⁶⁰, να προκαλούσε συνολική ανατροπή του καθεστώτος του Αιγαίου, που αποτελεί την πάγια επιδίωξη της Τουρκίας. Επομένως, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι απειλούνταν ζωτικό συμφέρον της Ελλάδας και συνεπώς η σθεναρή υπεράσπισή του θα έπρεπε να θεωρείται βεβαία. Πράγματι, οι μηχανισμοί του κράτους και ιδιαίτερα οι ένοπλες δυνάμεις κατάφεραν να μεταπέσουν τάχιιστα και με επιτυχία σε

²⁶⁰ Σύμφωνα με την πρωθυπουργό της Τουρκίας Τανσού Τσιλέρ σε δηλώσεις της μετά της λήξη της κρίσης των Ιμίων στις 3 Φεβ '96, "(...) η Τουρκία θα διεκδικήσει την κυριαρχία σε χιλιάδες βράχους και νησίδες του Αιγαίου(...)." Τηλεγράφημα της πρεσβείας των ΗΠΑ στην Αθήνα με ημερομηνία 6 Φεβ '96, αναδημοσιευμένο στο Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου, *Ίμια - Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, (Αθήνα, Λιβάνης, 2009), σελ. 288.

κατάσταση υψίστης ετοιμότητας αφού, πλέον της κινητοποίησης, ενεργήθηκε και τοπική επιστράτευση της εφεδρείας σε Έβρο και Νησιά, γεγονός που αποδεικνύει τη συστράτευση του κοινωνικού συνόλου και τη διάθεση ανάληψης του ενδεχόμενου ρίσκου και κόστους, με σκοπό την υπεράσπιση του ζωτικού συμφέροντος.

Αναφερόμενοι στη δεύτερη προϋπόθεση, την ασυμμετρία του διακυβεύματος μεταξύ αμυνόμενου και επιτιθέμενου και δεδομένου του γεγονότος ότι ο αντικειμενικός σκοπός της τουρκικής ηγεσίας δεν περιοριζόταν στη διεκδίκηση και μεταβολή του καθεστώτος των Ιμίων αλλά όλου του Αιγαίου, είναι σαφές ότι για την Ελλάδα η ανατροπή του status quo του Αιγαίου θα σήμαινε πολύ μεγαλύτερο κόστος από το όφελος που θα αποκόμιζε η Τουρκία, αν και κατ' αυτόν τον τρόπο θα πραγματωνόταν η από δεκαετιών πάγια, ανομολόγητη επιδίωξή της. Επομένως, εφόσον η ασυμμετρία του διακυβεύματος γέρνει προς τη μεριά της Ελλάδας, θα περίμενε κανείς η ελληνική πλευρά να επεδείκνυε μεγαλύτερη δέσμευση και επιμονή κατά την εφαρμογή της εξαναγκαστικής διπλωματίας.

Σύμφωνα με την τρίτη προϋπόθεση, η σαφήνεια, εκ μέρους του αμυνομένου, του επιδιωκόμενου αντικειμενικού σκοπού συμβάλλει στην επιτυχία της εξαναγκαστικής διπλωματίας. Στην περίπτωση της κρίσης των Ιμίων, η απαίτηση της Ελλάδας ήταν σαφής και αναφερόταν στην απόσυρση εκ μέρους της Τουρκίας των ναυτικών της μονάδων από την περιοχή και στην παύση της αμφισβήτησης της ελληνικής κυριότητας των βραχονησίδων. Παρά το γεγονός ότι ο κύριος δίαυλος επικοινωνίας μεταξύ των αντιπάλων ήταν μέσω των Αμερικανών, η απαίτηση της ελληνικής πλευράς ήταν και σαφής αλλά και η πλέον αναμενόμενη, αποκλείοντας την περίπτωση παρανόησης, ακούσιας κλιμάκωσης ή απόρριψής της λόγω αλαζονικών, υπερβολικών απαιτήσεων. Θα πρέπει μάλλον, να αναζητήσουμε αλλού την αιτία αποτυχίας της εξαναγκαστικής διπλωματίας.

Όσον αφορά την τέταρτη προϋπόθεση, την πρόκληση αίσθησης κατεπείγοντος, η ελληνική πλευρά απέτυχε εξ ολοκλήρου να την επιτύχει. Αφ' ενός μεν, όχι μόνο δεν χρησιμοποίησε κάποιου είδους τηλεσίγραφο για την παύση παραβίασης των εθνικών μας υδάτων και την άρση της απειλής που αποτελούσαν οι συσσωρευμένες τουρκικές ναυτικές δυνάμεις – το οποίο ενδεχομένως να μην ήταν δόκιμο γιατί θα κλιμάκωνε την ένταση και θα περιόριζε τις επιλογές της ελληνικής πλευράς – αλλά αφ' ετέρου, απέτυχε να ορίσει μια αξιόπιστη απειλή σε περίπτωση μη συμμόρφωσης, παραχωρώντας την πρωτοβουλία των κινήσεων στην τουρκική πλευρά, κάτι που απέβη καθοριστικό. Εκτός αυτού, όχι μόνο η ελληνική πλευρά απέτυχε να κεφαλαιοποιήσει το τακτικό πλεονέκτημα που είχαν επιτύχει στον συγκεκριμένο τόπο και

χρόνο οι ένοπλες δυνάμεις της αλλά κυρίως, δεν προσπάθησε καν να κλιμακώσει την ένταση των εξαναγκαστικών της απειλών, οι οποίες στηρίζονταν μόνο στις στρατιωτικές ενέργειες και δυνατότητες, χωρίς να ενισχύονται από παράλληλες πολιτικές ενέργειες ή να υποστηρίζονται από αυτές. Πιο συγκεκριμένα, η ακροσφαλής διπλωματία που εφαρμόστηκε κατά την κρίση του Μαρτίου '87, που συμπλήρωσε στο πολιτικό πεδίο το επιτυχηθέν στρατιωτικό τακτικό πλεονέκτημα και περιέβαλε με αξιοπιστία την επαπειλούμενη τιμωρία, απουσίασε εντελώς από τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της διαχείρισης της κρίσης των Ιμίων. Μάλιστα, κατά την κρίση του Μαρτίου '87 οι πολιτικές ενέργειες της εξαναγκαστικής διπλωματίας δεν είχαν ως στόχο μόνο την αντίπαλο αλλά κυρίως τους διεθνείς δρώντες (ΗΠΑ και ΝΑΤΟ), σε αντίθεση με την κρίση του '96 όπου οιοσδήποτε πολιτικές ενέργειες – πρωτοβουλίες εξέλειπαν εντελώς, καθώς η κυβέρνηση εναπόθεσε όλες της τις ελπίδες για αποκλιμάκωση στην διαμεσολάβηση των Αμερικανών, έχοντας εκ προοιμίου αποκηρύξει την ενδεχόμενη προσφυγή στη βία.

Η πέμπτη προϋπόθεση προτάσσει την ισχυρή πολιτική ηγεσία εκατέρωθεν ως απαραίτητη για την επιτυχία της εξαναγκαστικής διπλωματίας. Χωρίς αμφιβολία, όσον αφορά την τουρκική πλευρά, η πολιτική ηγεσία επέδειξε δυναμισμό, δέσμευση, συνέπεια λόγων και πράξεων και ανάληψη και διατήρηση της πρωτοβουλίας των κινήσεων. Επί παραδείγματι, σύμφωνα με σημεία των συνομιλιών μεταξύ Τσιλέρ και Κλίντον που δόθηκαν από την πρωθυπουργό της Τουρκίας στο δημοσιογράφο Φατίχ Τσεργκιγκιέ, η πρωθυπουργός της Τουρκίας εμφανίζεται όχι μόνο ανυποχώρητη αλλά σχεδόν «απειλητική». Ο Αμερικανός πρόεδρος "είχε μια δύσκολη συζήτηση με την πρωθυπουργό της Τουρκίας"²⁶¹ κατά τις διαπραγματεύσεις το βράδυ της 30 Ιαν. Αντίθετα, η ελληνική πολιτική ηγεσία, αν και διατήρησε καθ' όλη την εξέλιξη της κρίσης τον έλεγχο των χειρισμών επί των στρατιωτικών δυνάμεων, των υπηρεσιών πληροφοριών και των διπλωματικών υπηρεσιών, δεν εξάντλησε τις δυνατότητές τους ώστε να αναλάβει την πρωτοβουλία των ενεργειών από την τουρκική πλευρά και να την διατηρήσει, προκειμένου να θέσει τους δικούς της όρους αποκλιμάκωσης της κρίσης αλλά, παρά την έγκαιρη ανάπτυξη των ενόπλων δυνάμεών της που της παρείχαν το τακτικό πλεονέκτημα, από αυτό το σημείο και έκτοτε, βρέθηκε να ακολουθεί τις εξελίξεις και όχι να τις ορίζει.

Από την άλλη μεριά, όπως ο όγκος των λεπτομερών πληροφοριών που έφταναν στην ελληνική πλευρά για τις τουρκικές κινήσεις από τις

²⁶¹ Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου, *Τίμα - Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, (Αθήνα, Λιβάνης, 2009), σελ. 137, 138.

υπηρεσίες πληροφοριών ήταν μεγάλος²⁶², κατ' ανάλογο τρόπο, τουλάχιστον, θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι συνέβαινε και με τις πληροφορίες ελληνικού ενδιαφέροντος που έφταναν στην Τουρκία, επομένως η άρνηση της ελληνικής κυβέρνησης να διαχειριστεί την κρίση ως μια μείζονα στρατιωτική κρίση και γενικά η πολιτική χαμηλών τόνων με μειωμένα αντανακλαστικά που εφαρμόστηκε, που σίγουρα ήρθε σε γνώση της απέναντι πλευράς, απομείωσε την αξιοπιστία της ελληνικής πλευράς.

Η έκτη προϋπόθεση αναφέρεται στην ύπαρξη εσωτερικής και διεθνούς νομιμοποίησης. Πράγματι, η ελληνική πλευρά δεν αντιμετώπιζε κανένα πρόβλημα όσον αφορά την εσωτερική νομιμοποίηση, καθώς ο ελληνικός λαός ήταν πεπεισμένος για το δίκαιο των θέσεών του και ήταν αποφασισμένος να αναλάβει το ρίσκο αλλά και το ενδεχόμενο κόστος της υπεράσπισης των δίκαιων, απειλούμενων συμφερόντων του. Η ομοψυχία του ελληνικού λαού κατά την εξέλιξη της κρίσης ήταν τόσο παροιμιώδης όσο και σπανίζουσα τα τελευταία χρόνια. Ειδικά όσον αφορά τη στρατιωτική κινητοποίηση στις παραμεθόριες περιοχές, η αντίδραση του κοινωνικού συνόλου υπήρξε αυτοπροαίρετη, επιδεικνύοντας αυταπάρνηση που θύμιζε περασμένες εποχές. Η εθνική, καθολική αυτή συστράτευση απέτυχε να μετουσιωθεί σε μια συγκροτημένη προβαλλόμενη στρατηγική διαχείρισης της κρίσης κι ενώ το κοινωνικό σύνολο ήταν έτοιμο να αναλάβει το ενδεχόμενο ρίσκο και κόστος μιας τέτοιας στρατηγικής προς υπεράσπιση του status quo, βρέθηκε να θρηνεί τρία θύματα, χωρίς αντίκρισμα της θυσίας τους. Με άλλα λόγια, οι Έλληνες ηγέτες – διαχειριστές της κρίσης διέθεταν τις πλήρεις δυνατότητες που παρείχε ο παράγοντας της εσωτερικής νομιμοποίησης, όμως δεν κατάφεραν να τον κεφαλαιοποιήσουν.

Όσον αφορά την διεθνή νομιμοποίηση, ο αμερικανικός παράγοντας, κατά πάγια τακτική, δεν προέταξε τη μέριμνα του διεθνούς δικαίου και των υπογεγραμμένων συμφωνιών αλλά την προτροπή για αποφυγή της ένοπλης δράσης και τη διευθέτηση των διαφορών ως πακέτο, στα πλαίσια ενός διαλόγου εφ' όλης της ύλης, πράγμα βέβαια, που εξυπηρετεί κατ' εξοχήν τα τουρκικά συμφέροντα και αποτελεί πάγια επιδίωξη της γείτονος. Από την άλλη μεριά, οι εταίροι μας Ευρωπαίοι, έλαμψαν δια της αποχής τους από τη διαδραματιζόμενη εξέλιξη της κρίσης²⁶³. Μόλις μερικές μέρες μετά τη λήξη της κρίσης η Ιταλία δήλωσε

²⁶² Ο τότε Διοικητής της ΕΥΠ αναφέρει: "(...) Σημειωτέον, ότι η ΕΥΠ όλη την τελευταία προ της κρίσεως διετία, αλλά και κατά τη διάρκεια αυτής, είχε συγκεντρώσει πολύτιμες πληροφορίες εν σχέσει προς την Τουρκία και την εξ αυτής προκείμενη απειλή, τις οποίες είχε διαβιβάσει αρμοδίως (...)" Στο ίδιο, σελ. 140. Είναι αληθές ότι καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης έφταναν πληθώρα κρίσιμων, λεπτομερών, ακριβών και αξιοπίστων πληροφοριών στα αρμόδια όργανα.

²⁶³ Όπως παραστατικά ελέχθη, κατά την κρίση των Ιμίων τη νύχτα 30/31 Ιαν. ενώ οι ΗΠΑ ξαγρυπνούσαν, η Ευρώπη κοιμόταν.

ότι η συνθήκη του 1947 μεταξύ Ιταλίας – Ελλάδας είναι σε πλήρη ισχύ κι επομένως δεν τίθεται αμφισβήτηση για την κυριότητα των Ιμίων. Παρόλα αυτά, η σχετική διεθνής νομιμοποίηση ήταν προς όφελος της Ελλάδας, αν και πρέπει να επισημάνουμε ότι υπήρχαν τεράστια περιθώρια διπλωματικής κινητοποίησης που δεν εκμεταλλεύτηκαν, σε αντίθεση με τον διπλωματικό και πολιτικό χειρισμό της κρίσης του '87, όπου επετεύχθη σε μεγάλο βαθμό ο προσεταιρισμός της διεθνούς νομιμοποίησης, παρά το ότι η ελληνική πλευρά τόλμησε να θέσει εν αμφιβόλω τη συνοχή του ΝΑΤΟ. Με δεδομένη τη νόμιμη ελληνική κυριότητα των βραχονησίδων, η Ελλάδα θα νομιμοποιούνταν ακόμα και να κάνει περιορισμένη χρήση βίας, ώστε να υπερασπιστεί και να συλλάβει την ομάδα των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων που είχε καταλάβει το ελληνικό εθνικό έδαφος. Κάτι τέτοιο βέβαια, δε συνέβη, με αποτέλεσμα η ελληνική πλευρά να μην χρησιμοποιήσει ούτε τον παράγοντα της διεθνούς νομιμοποίησης που διέθετε προς όφελός της.

Η έβδομη προϋπόθεση αναφέρεται στην απροθυμία του αντιπάλου για κλιμάκωση. Θα πρέπει να θεωρείται δεδομένη η απροθυμία των Τούρκων για ακραία κλιμάκωση που στηρίζεται σε αντικειμενικούς λόγους αλλά και λαμβάνοντας υπ' όψιν, εκ των υστέρων, την εξέλιξη και λήξη της κρίσης. Καταρχάς, από τη μελέτη και ανάλυση των δεδομένων και του ιστορικού της κρίσης επιβεβαιώθηκε ότι οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις κατάφεραν, με τα όποια προβλήματα είναι αναμενόμενο να παρουσιαστούν σε ένα τέτοιας έκτασης εγχείρημα, να τεθούν σε κατάσταση υψίστης ετοιμότητας για έναρξη επιχειρήσεων πολύ γρηγορότερα από τις τουρκικές. Το τακτικό πλεονέκτημα στο δεδομένο χρόνο της κορύφωσης της έντασης είχε επιτευχθεί σε όλο τον ελλαδικό χώρο. Συγκεκριμένα, οι χερσαίες δυνάμεις του Έβρου είχαν αναπτυχθεί στις προβλεπόμενες θέσεις τελικού προορισμού με ετοιμότητα ανάληψης επιχειρήσεων. Αυτό μάλιστα, θορύβησε τους Τούρκους που έσπευσαν να διασπείρουν άρματα μάχης στη μεθόριο ώστε να φωτίζεται η οριογραμμή στην κοίτη του Έβρου ποταμού, φοβούμενοι διεκπεραίωση δυνάμεων στο έδαφός τους.²⁶⁴ Το υστέρημα των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων το βράδυ εκείνο στην περιοχή του Έβρου, επιβεβαιώθηκε κι αργότερα, όταν οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις ανέλαβαν να φτιάξουν οχυρωματικά έργα αμυντικού χαρακτήρα για πρώτη φορά στην περιοχή και συγκεκριμένα ένα ανάχωμα κι άλλα. Άλλωστε, δεδομένου των ισχυρών, παρατεταμένων

²⁶⁴ Βέβαια, η τακτική αυτή καταδίκαζε τα άρματα αυτά αφού αποτελούσαν εύκολο στόχο. Μάλιστα, οι καιρικές συνθήκες ήταν τόσο άσχημες και λόγω των παρατεταμένων βροχοπτώσεων, που τα εν λόγω άρματα μάχης κόλλησαν στο βαλτώδες πεδινό έδαφος της ανατολικής όχθης του Έβρου και η επιχείρηση αποκόλλησης που ακολούθησε, διήρκεσε αρκετές μέρες, σύμφωνα με αυτόπτες μάρτυρες, που είχαν άλλωστε οπτική επαφή λόγω εγγύτητας, και σύμφωνα με πληροφορίες που έφταναν στα αρμόδια όργανα πληροφοριών των στρατιωτικών σχηματισμών της περιοχής.

βροχοπτώσεων και κατά συνέπεια του όγκου και της ορμητικότητας των υδάτων του Έβρου, το μέτωπο της Θράκης ήταν σχετικά εξασφαλισμένο.

Ομοίως, στο θαλάσσιο μέτωπο ο ελληνικός στόλος είχε το τακτικό πλεονέκτημα καθώς είχε κινητοποιηθεί εγκαίρως, δεδομένου του γεγονότος ότι τηρεί συνεχώς προωθημένες δυνάμεις σε ρόλο «σκοπούντος» αλλά κυρίως λόγω της έγκαιρης εξόδου του από τους ναυστάθμους και διασποράς του στο θαλάσσιο χώρο του Αιγαίου. Έτσι, είχε καταλάβει τους χώρους που ελέγχουν τους θαλάσσιους άξονες που οδηγούν στο Αιγαίο όπως την έξοδο την Στενών αλλά και η αναλογία δυνάμεων στον ευρύτερο χώρο της περιοχής της κρίσης ήταν σαφώς υπέρ του ελληνικού ΠΝ. Άλλωστε, όπως είχε ζητηθεί από τον ΓΕΕΘΑ, όλος ο τουρκικός στόλος είχε στοχοποιηθεί αρκετά πριν την κορύφωση της κρίσης. Επίσης, αν και δεν έχει γίνει ευρέως γνωστό, ελληνικές χερσαίες δυνάμεις είχαν προωθηθεί, αναπτυχθεί και εγκατασταθεί σε αριθμό βραχονησίδων της περιοχής της κρίσης, στις οποίες η εγκατάσταση φρουράς μονιμοποιήθηκε μετά τη λήξη της κρίσης και διατηρείται έως τις μέρες μας. Όσον αφορά στον εναέριο χώρο, η ΠΑ είχε τεθεί σε ετοιμότητα λίγων λεπτών και κατά τις αερομαχίες που ακολούθησαν τις παραβιάσεις του ΕΑΧ επιβεβαίωσε για μια ακόμα φορά την κυριαρχία της στον ελληνικό εναέριο χώρο.

Μία ακόμα επιβεβαίωση της τουρκικής απροθυμίας για κλιμάκωση έρχεται από την πλευρά των Αμερικανών. Ο πρόεδρος Κλίντον στη βιογραφία του αναφέρει: *“Στις 30 Ιαν (...) μίλησα με τον πρόεδρο της Τουρκίας Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ και την πρωθυπουργό Τανσουί Τσιλέρ. Μου είπαν ότι η Τουρκία και η Ελλάδα είναι ένα βήμα πριν τον πόλεμο και με θερμοπαρακάλεσαν να επέμβω για να τον σταματήσω. (...) Αντιλήφθηκα ότι ήταν γνήσιος ο φόβος της Τσιλέρ ότι μπορούσε να ξεσπάσει πόλεμος.”*²⁶⁵ Επίσης, σύμφωνα με τηλεγράφημα της πρεσβείας των ΗΠΑ στην Άγκυρα, στην παράγραφο 11 αναφέρεται ότι: *“Είναι σαφές ότι, το μεσημέρι της 29ης Ιανουαρίου, το τουρκικό Γενικό Επιτελείο Στρατού δεν ενδιαφερόταν να πολεμήσει για αυτήν την βραχονησίδα.(...)”*²⁶⁶ Εξάλλου, “ο ναύαρχος (σ.σ. ΑΓΕΝ, Γκιουβέν Ερκαγιά) ανέφερε ότι η πρόταση Μπαϊκάλ (σ.σ. η πρόταση του ΥΠΕΞ περί πολέμου) δημιούργησε αναταραχή: *«Η ιδέα της πολεμικής αναμέτρησης προκάλεσε φόβο στους υπολοίπους»* που ήταν παρόντες στη σύσκεψη(σ.σ. της 29 Ιαν), αλλά ο Ερκαγιά υποστήριξε ότι *«από τη στιγμή που η Ελλάδα έστειλε στρατό (στα Ίμα), δεν υπήρχε διέξοδος».*²⁶⁷ Τέλος, η

²⁶⁵ *My Life – Βιογραφία του προέδρου Μπιλ Κλίντον*, (New York, Knopf Doubleday Publishing Group, 2005), αναδημοσιευόμενο απόσπασμα στο Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου, *Ίμα - Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, (Αθήνα, Λιβάνης, 2009), σελ. 66-67.

²⁶⁶ Στο ίδιο, σελ. 73.

²⁶⁷ Στο ίδιο, σελ. 74.

απροθυμία για κλιμάκωση λόγω αντικειμενικών δυσκολιών φαίνεται και από το ότι οι Τούρκοι στρατηγοί ζήτησαν στο συμβούλιο το μεσημέρι της 29 Ιαν. 24ωρη διορία για να προετοιμαστούν.²⁶⁸

Με δεδομένη την επιτευχθείσα στρατιωτική υπεροχή της ελληνικής πλευράς για την συγκεκριμένη χρονική στιγμή της νύχτας 30/31 Ιαν., η απροθυμία των Τούρκων για κλιμάκωση θα έπρεπε να θεωρείται από πλέον πιθανή έως βέβαιη. Για λόγους που θα αναλυθούν παρακάτω, η Τουρκία διέκοψε την επικοινωνία για ένα κρίσιμο διάστημα, συγκάλυψε την απροθυμία της για κλιμάκωση με ακραίες δηλώσεις των ηγετών της και σίγουρη ότι η ένοπλη αναμέτρηση ήταν εκτός των δυνατών επιλογών των δύο κρατών αλλά και έχοντας τη διαβεβαίωση ότι η ελληνική πλευρά επιζητά μόνο την λήξη και αποκλιμάκωση της κρίσης, προέβη σε μια τολμηρή κίνηση με μικρό σχετικά ρίσκο που κατοχύρωσε το momentum υπέρ της. Από την άλλη μεριά, η ελληνική πλευρά απέτυχε να διαγνώσει την απροθυμία της Τουρκίας για κλιμάκωση, καθώς δεν έλαβε υπ' όψιν της τα στρατιωτικά δεδομένα, αδιαφόρησε για τις στρατηγικές πληροφορίες που έφθαναν μέσω της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών²⁶⁹ και αρκέστηκε σε μια παθητική επιτήρηση και περιφρούρηση των εθνικών εδαφών και θαλασσιού χώρου και κυρίως σε μια διπλωματική διαπραγμάτευση²⁷⁰ στη βάση της «στρατηγικής» του βλέποντας και κάνοντας», χωρίς στρατηγικό σχέδιο αντιμετώπισης της κρίσης, εμπιστευόμενη υπέρμετρα, όπως αποδείχθηκε, τους συνομιλητές της. Με άλλα λόγια, απέτυχε να διαγνώσει και να εκμεταλλευτεί την απροθυμία του αντιπάλου για κλιμάκωση, το οποίο συνέβη μάλλον από πολιτική επιλογή παρά από αδυναμία.

²⁶⁸ Στο ίδιο, σελ. 75.

²⁶⁹ Είναι γεγονός ότι στο “μίνι” ΚΥΣΕΑ αλλά και στις άτυπες συσκέψεις που έλαβαν χώρα το τελευταίο 24ωρο της κρίσης ο επικεφαλής της ΕΥΠ Ναύαρχος Λεωνίδας Βασιλικόπουλος, που στην κρίση του Μαρτίου '87 ήταν αρχηγός Ναυτικού, δεν έλαβε μέρος αλλά μετά από πρωτοβουλία του να ενημερώσει τον πρωθυπουργό για κρίσιμες, επείγουσες πληροφορίες που είχαν φτάσει στην κατοχή του, δεν του επιτράπηκε η συνάντηση με αυτόν και η συμμετοχή του στην ομάδα διαχείρισης της κρίσης αλλά αφέθηκε να περιμένει έξω από το πρωθυπουργικό γραφείο στη Βουλή για ώρες. Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου, *Ίμια - Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, (Αθήνα, Λιβάνης, 2009), σελ. 159 (Μαγνητοφωνημένη συνέντευξη του ΥΠΕΕ κ. Θεόδωρου Πάγκαλου στους συγγραφείς), σελ. 140 αλλά και Χρήστος Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, (Βάρη Ατικής, Ποιότητα, 1997), σελ. 278.

²⁷⁰ Ο αρχηγός της ΕΥΠ επεδίωξε δυο φορές συνάντηση με τον πρωθυπουργό, μία το μεσημέρι της 30 Ιαν. και μια το βράδυ κατά την κορύφωση της κρίσης. Όσον αφορά την πρώτη φορά αναφέρει: *“Εκεί με περίμενε μια πρώτη απογοήτευση (αργότερα θα ακολουθούσε και δεύτερη). Ο κ. πρωθυπουργός, αφού με ευχαρίστησε (σ.σ. για τις πληροφορίες που του είχε μεταφέρει), μου ανακοίνωσε ότι δεν χρειάζεται καμία ενέργεια εκ μέρους μου και ότι το όλο θέμα θα το χειρίζετο ο κ. Πάγκαλος. Επρόκειτο για παγκόσμια πρωτοτυπία. Στη φάση της κορύφωσης της κρίσης, ο διοικητής της ΕΥΠ να μείνει αμέτοχος.”* Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου, *Ίμια - Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, (Αθήνα, Λιβάνης, 2009), σελ. 140.

Τέλος, η θεωρία αναφέρει περί της όγδοης προϋπόθεσης ότι η σαφήνεια των όρων αποκλιμάκωσης της κρίσης συνεπικουρεί την επιτυχία της στρατηγικής της εξαναγκαστικής διπλωματίας. Για μία ακόμα φορά, όπως και στην κρίση του Μαρτίου '87, τα διπλωματικά κανάλια επικοινωνία λειτούργησαν επαρκώς, με αποτέλεσμα μέσω αυτών αλλά και του αμερικανικού παράγοντα διαμεσολάβησης, η σαφήνεια του επιδιωκόμενου αντικειμενικού σκοπού και των όρων αποκλιμάκωσης της κρίσης που προέβαλλε η ελληνική πλευρά να θεωρείται αδιαμφισβήτητη. Η ελληνική πλευρά έκανε από νωρίς γνωστές τις θέσεις-προθέσεις της και τις απαιτήσεις της σε τέτοιο βαθμό που, όχι μόνο δεν επέτρεψε υπόνοια έλλειψης εμπιστοσύνης και καχυποψίας αλλά αντίθετα κατέστησε τον εαυτό της δεδομένο, δίδοντας την εντύπωση ότι δεν ήταν διατεθειμένη να οδηγήσει την κρίση στα άκρα, προκειμένου να υπερασπιστεί τα νόμιμα συμφέροντά της.

Εξετάζοντας τώρα κατά πόσο επιτυχημένη ήταν η κατάρτιση μιας συγκεκριμένης στρατηγικής διαχείρισης της κρίσης, έχουμε αναφέρει στο κεφάλαιο 2.5.4.7 ότι ο ηγέτης, αφού έχει προηγηθεί η - κατά το δυνατόν - εκτίμηση της κατάστασης και της απειλής, κατά το πρώτο στάδιο, θα πρέπει να λάβει αποφάσεις για τέσσερις μείζονος σημασίας μεταβλητές που καθορίζουν το πλαίσιο της στρατηγικής. Αυτές είναι:

- A. Ποιά θα είναι η απαίτηση συμμόρφωσης
- B. Εάν και με ποιο τρόπο θα προκληθεί η αίσθηση του κατεπείγοντος για συμμόρφωση στον αντίπαλο
- Γ. Ποια θα είναι η επαπειλούμενη τιμωρία σε περίπτωση μη συμμόρφωσης και πως θα αναβαθμιστεί η ισχύς και η αξιοπιστία της και
- Δ. Εάν εκτός από απειλές, θα προσφερθούν και κίνητρα ώστε να αυξηθεί η πιθανότητα συμμόρφωσης και ποια θα είναι αυτά.

Εν προκειμένω, η ελληνική πλευρά προέβαλλε μόνο την απαίτηση συμμόρφωσης δηλαδή την απόσυρση των τουρκικών δυνάμεων από την περιοχή της κρίσης. Δεν προέβη με κάποιο τρόπο στην πρόκληση της αίσθησης του κατεπείγοντος ενώ αρκέστηκε να υπονοήσει ως επαπειλούμενη τιμωρία την προσφυγή στη βία και την έναρξη εκθροπραξιών, την ίδια στιγμή που ακύρωνε τις δημόσιες δηλώσεις της, καθιστώντας αναξιόπιστες τις απειλές της με το να δηλώνει, κατά τις επαφές της με τους Αμερικανούς διαμεσολαβητές, ότι δεν επιθυμεί την κλιμάκωση αλλά την απεμπλοκή και αποφεύγοντας να δώσει στρατιωτικό χαρακτήρα στην αντιπαράθεση.²⁷¹

²⁷¹ Είναι χαρακτηριστικό ότι ουδέποτε συνεδρίασε το τύποις ΚΥΣΕΑ (δε συνεδρίασε ποτέ, καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης το ΚΥΣΕΑ παρά μόνο στις 00:45 της 31 Ιαν και

Το δεύτερο στάδιο κατάρτισης της στρατηγικής αφορά την επιλογή του προσφορότερου τύπου της εξαναγκαστικής διπλωματίας και το τρίτο στάδιο την εξειδίκευση και την προσαρμογή της στρατηγικής στα ιδιαίτερα συμπεριφορικά χαρακτηριστικά του αντιπάλου. Εκ του αποτελέσματος κρίνοντας, αποδεικνύεται ότι δεν επιλέχθηκε κανείς από τους τύπους της εξαναγκαστικής στρατηγικής, παρά μόνο τηρήθηκε μια στάση άρνησης της επιτυχίας του αντιπάλου με την επιτήρηση και περιφρούρηση της περιοχής της κρίσης και τίποτα παραπάνω, μην αξιοποιώντας και τα συμπεράσματα της πρόσφατης τότε κρίσης του Μαρτίου '87. Με άλλα λόγια, πλην της στρατιωτικής κινητοποίησης, πλήρης παραχώρηση της πρωτοβουλίας των ενεργειών στον αντίπαλο και ανυπαρξία μέριμνας αντιμετώπισης διάφορων σεναρίων όπως αυτό που τελικά συνέβη.

Το τέταρτο στάδιο αφορά την προσαρμογή του σχεδιασμού της στρατηγικής της εξαναγκαστικής διπλωματίας στις ιδιαίτερες επικρατούσες συνθήκες του δεύτερου και τρίτου επιπέδου ανάλυσης, δηλαδή εξετάζει τις μεταβλητές του κρατικού και συστημικού επιπέδου που επηρεάζουν την επιτυχία της στρατηγικής. Εξετάζοντας τις μεταβλητές που έχουν εφαρμογή στη περίπτωση της κρίσης των Ιμίων, διαπιστώνουμε ότι η ελληνική πλευρά απέτυχε ή ορθότερα δεν μπόρεσε καν στη διαδικασία σχηματισμού «συμμαχικής εξαναγκαστικής διπλωματίας» ή έστω συμμαχικής συνδρομής, σε αντίθεση βέβαια με τον σχεδιασμό και την υλοποίηση κατά την κρίση του '87. Επίσης, δεν επετεύχθη «διεθνής απομόνωση του αντιπάλου», παρά το εξωφρενικό των απαιτήσεων της Τουρκίας. Η ελληνική διπλωματία δεν κατάφερε ούτε καν την Ευρώπη ή κι αυτή την ίδια την Ιταλία να πείσει να ταχθεί με το μέρος της ελληνικής πλευράς²⁷² επιβεβαιώνοντας την ελληνική νόμιμη κυριαρχία των βραχονησίδων που πηγάζει από τη συνθήκη του 1947 μεταξύ των δύο χωρών.

όχι πλήρη συνθέσει, παρά μόνο ορισμένοι υπουργοί του) στον φυσικό και ενδεδειγμένο χώρο σε περίοδο κρίσεων στο ΕΘΚΕΠΙΧ, σε αντίθεση με την κρίση του Μαρτίου '87 όπου έλαβαν χώρα δύο συνεδριάσεις (σε μία εκ των οποίων με την παρουσία του Προέδρου της Δημοκρατίας) που αναβάθμισαν την αξιοπιστία της εκφερόμενης απειλής της τότε κυβέρνησης. Στο ίδιο, σελ. 89 – 91. Για το βαθμό ανταπόκρισης της ελληνικής ηγεσίας και των δομών της κατά τη διάρκεια της κρίσης λόγος γίνεται στο Michael G. Jacobides, *The Inherent Limits of Organizational Structure and the Unfulfilled Role of Hierarchy: Lessons from a Near-War*, (Organization Science, Vol. 18, No. 3, May–June 2007), pp. 455–477.

²⁷² Χαρακτηριστικό είναι ότι η Ιταλική πλευρά, προεδρεύουσα μάλιστα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έλαβε θέση υπέρ της Ελλάδας μετά τη λήξη της κρίσης αν και είχε ζητηθεί εγκαίρως η συνδρομή της. Επίσης, όπως αποδεικνύεται από τηλεγράφημα της αμερικανικής πρεσβείας στη Ρώμη από όπου είχαν ζητηθεί διευκρινήσεις για το καθεστώς κυριότητας των εν λόγω βραχονησίδων, είχε ενημερωθεί το αμερικανικό ΥΠΕΞ για την ελληνικότητα των βραχονησίδων ήδη από τις 30 Ιαν. όμως δεν έγινε χρήση της πληροφορίας αυτής από τους Αμερικανούς διαπραγματευτές.

Συμπερασματικά, μπορούμε με ασφάλεια να πούμε ότι όχι μόνο δεν εκπληρώθηκαν οι προϋποθέσεις επιτυχίας της εξαναγκαστικής διπλωματίας αλλά και η κατάρτιση της στρατηγικής υπήρξε ελλιπέστατη. Για να ακριβολογούμε, μάλλον δεν υπήρξε καν σχεδιασμός σε κεντρικό επίπεδο ή έστω από κάποιον που να έχει τη συγκεντρωτική διοίκηση και έλεγχο των ενεργειών, όπως θα μπορούσε να είναι το ΚΥΣΕΑ ή ο πρωθυπουργός.

Επιχειρώντας μια συνολική αποτίμηση της κρίσης και των παραγόντων που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην έκβασή της, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η ελληνική πλευρά βρισκόταν σε πλεονεκτική θέση μέχρι την κατάληψη της δυτικής Ίμια. Βεβαίως, δε θα ήταν δυνατό σε καμία περίπτωση να εξασφαλιστούν οι άνω των 1500 νησίδες και βραχονησίδες μεγέθους τουλάχιστον αυτού της δυτικής Ίμια. Καθ' όμοιο τρόπο, θα μπορούσαν και οι ελληνικές δυνάμεις να καταλάβουν μία ή και περισσότερες τουρκικές βραχονησίδες στο Αιγαίο, χωρίς κανένα ρίσκο κατά την επιχείρηση κατάληψης, καθώς ο τουρκικός στόλος διέθετε ικανές ναυτικές δυνάμεις μόνο στην περιοχή της κρίσης. Μια τέτοια ενέργεια θα συνεπάγετο την επανάκτηση του τακτικού πλεονεκτήματος; Μάλλον όχι, καθώς η τουρκική πλευρά θα είχε πάντα τη δυνατότητα να καταλάβει άλλη μία ή δύο αφύλακτες ελληνικές βραχονησίδες, στη συνέχεια και η ελληνική πλευρά με τη σειρά της και ούτω καθ' εξής, σε μια ατέρμονη δυνητικά διαδικασία. Αυτό το γνώριζε και η τουρκική πλευρά. Αυτό όμως που έκρινε την έκβαση της κρίσης με την κατάληψη της δυτικής Ίμια δεν ήταν η απώλεια εθνικού εδάφους μιας και δια παντός²⁷³ αλλά η αποφασιστικότητα του ελληνικού κράτους να υπερασπιστεί τα συμφέροντά του ή να τα εγκαταλείψει.

Εξάλλου, μετά την κατάληψη της βραχονησίδας προτάθηκαν στον πρωθυπουργό από τον ΑΓΕΕΘΑ ορισμένοι τρόποι αντίδρασης όπως *“βομβαρδισμός από θαλάσσης ή αέρος και επιχείρηση ανακατάληψης,*

²⁷³ Εξάλλου, ως αυτόπτης μάρτυρας επί σειρά εβδομάδων, μπορώ να καταθέσω ότι πρακτικά τίποτα δεν άλλαξε στην καθημερινότητα της περιοχής καθώς οι ψαράδες της Δωδεκανήσου συνεχίζουν να εξασκούν τις ειρηνικές τους δραστηριότητες στους ψαρότοπους των Ιμίων όπως και πρώτα, με τη συχνή βέβαια παρουσία και τουρκικών αλιευτικών ή και σκαφών ακτοφυλακής, τα οποία απομακρύνει το ελληνικό λιμενικό και πολεμικό ναυτικό όταν υπάρχει διαθέσιμο. Συχνά οι Τούρκοι ψαράδες ψαρεύουν στην περιοχή, το οποίο βέβαια είναι δύσκολο να αποτραπεί καθολικά αφού η θάλασσα είναι ελεύθερη και δεν δύνανται να τοποθετηθούν σύνορα και συρματοπλέγματα. Δεδομένης βέβαια της τουρκικής στρατηγικής εξαναγκασμού, εντός της οποίας αυτές οι ενέργειες εντάσσονται, δε θα μπορούσε να γίνει κάτι διαφορετικό, κυρίως λόγω της εγγύτητας των βραχονησίδων στις Μικρασιατικές ακτές, μόλις 3 ν.μ, και από την άλλη μεριά της μεγάλης απόστασης, άνω των 6 ν.μ, από το κοντινότερο κατοικημένο ελληνικό νησί, την Κάλυμνο, που θα μπορούσε να υποστηρίξει ναυτικά την περιοχή. Η απειλή στο Αιγαίο δεν έγκειται στην παράνομη αλιεία αλλά στην ανατροπή των συσχετισμών ισχύος, που θέτει εν αμφιβόλω τη δυνατότητα αποτροπής επιβουλών.

προτάσεις που απορρίφθηκαν από την πολιτική ηγεσία”.²⁷⁴ Εξάλλου, “ο πρώην ΑΓΕΕΘΑ και ΥΦΕΘΑ στην κρίση των Ιμίων πτέραρχος Ν. Κουρής σε συνέντευξή του στην εφημερίδα «Η Καθημερινή» 20.10.1996 έγραφε: «(...) Το βράδυ των Ιμίων δημιουργήθηκε μια στρατιωτική κατάσταση. Αυτή η κατάσταση κατά τη γνώμη μου ήταν αναστρέψιμη.”²⁷⁵ Πράγματι, θα μπορούσε να υλοποιηθεί ένας ικανός αριθμός τακτικών, στρατιωτικής κυρίως αλλά και διπλωματικής αντίδρασης, κλιμακούμενης έντασης και βίας, σε απάντηση της τουρκικής ενέργειας αλλά είτε η ελληνική πλευρά αιφνιδιάστηκε μην έχοντας χρόνο να σχεδιάσει και να υλοποιήσει, δεδομένης της αμερικανικής πίεσης ώστε να επιτευχθεί συμφωνία μέχρι τις πρώτες πρωινές ώρες αλλά και λόγω της έλλειψης πρόνοιας σχεδιασμού και προετοιμασίας έναντι ορισμένων δυσμενών σεναρίων, είτε η επιλογή κλιμάκωσης της έντασης και άσκησης ακροσφαλούς διπλωματίας δεν αποτελούσε επιλογή της ελληνικής πλευράς.

Μάλιστα, η τουρκική πλευρά αποδεικνύεται ότι προέβη εκ του ασφαλούς στην παρακινδυνευμένη ενέργεια της κατάληψης της δυτικής Ίμια, καθώς είχε ελέγξει και επιβεβαιώσει αρκετές φορές τις προθέσεις και την (μη) αποφασιστικότητα της ελληνικής πλευράς αλλά βασιζόμενη και στο πλαίσιο που είχε τεθεί από εξωγενείς παράγοντες. Είναι δεδομένο ότι μέχρι την ενέργεια αυτή, η ελληνική πλευρά κατείχε το τακτικό πλεονέκτημα συνολικά στη μεθόριο αλλά και ιδιαίτερα στην περιοχή της κρίσης²⁷⁶ αφού ο ελληνικός στόλος είχε καταλάβει την περιοχή με υπέρτερες ναυτικές δυνάμεις και καταδίωκε τα τουρκικά σκάφη που επιχειρούσαν να προσεγγίσουν τις βραχονησίδες, έχοντας παράλληλα στοχοποιήσει τον τουρκικό στόλο, κάτι που θα πρέπει να θεωρούμε βέβαιο ότι ήταν αμφίδρομο. Η Τουρκία δε θα μπορούσε υπό αυτές τις συνθήκες να συναινέσει σε συμφωνία λήξης της κρίσης διότι δεν είχε τίποτα να ανταλλάξει – παρά μόνο την αδιαλλαξία της – με κίνδυνο βέβαια, η συμφωνία απεμπλοκής να έκλεινε εις βάρος της αφού γνώριζε ότι ούτε νομικά μπορούσε να στηρίξει το επιχείρημά της.

Γνώριζε όμως η Τουρκία ότι οι Αμερικανοί είχαν “προειδοποιήσει” και τις δύο πλευρές να μην κάνουν χρήση των στρατιωτικών τους δυνατοτήτων. Συγκεκριμένα, ο κ. Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ προειδοποίησε “τους συνομιλητές του ότι «όποια χώρα έχει την ευθύνη για την έναρξη του πολέμου θα αντιμετωπίσει τις Ηνωμένες Πολιτείες.» Σύμφωνα με

²⁷⁴ Χρήστος Λυμπέρης, Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων, (Βάρη Ατικής, Ποιότητα, 1997), σελ. 280.

²⁷⁵ Στο ίδιο, σελ 279.

²⁷⁶ ΑΓΕΕΘΑ Ναύαρχος Χρήστος Λυμπέρης: “(...) Το ηθικό των Ενόπλων Δυνάμεων εκείνη την ημέρα ήταν υψηλό. Είχαμε το τακτικό πλεονέκτημα. Δηλαδή (είχαμε) περισσότερα πλοία και περισσότερους πυραύλους. Από τις 01:05 πμ είχα δώσει εντολή στον Α/ΓΕΝ να στοχοποιηθεί ο τουρκικός στόλος. Και στοχοποιήθηκε” Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου, Ίμια - Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών, (Αθήνα, Λιβάνης, 2009), σελ. 165.

τηλεγράφημα της αμερικανικής πρεσβείας από την Άγκυρα, ημερομηνίας 1^{ης} Φεβρουαρίου, ο Χόλμπρουκ «*συναντήθηκε στις 30 Ιανουαρίου με τον Τούρκο πρέσβη στην Ουάσιγκτον, Νουζχέι Καντεμίρ, για να του γνωστοποιήσει ότι «αυτός που θα ρίξει τον πρώτο πυροβολισμό θα έχει προβλήματα με τις ΗΠΑ.»* Την ίδια ακριβώς προειδοποίηση έστειλε και στην Αθήνα μέσω του Έλληνα επιτετραμμένου, Κώστα Κοκόση.”²⁷⁷ Επίσης, στην επικοινωνία μεταξύ Κλίντον και Τσιλέρ στις 23:10 της 29 Ιαν., η οποία δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Σαμπάκ αναφέρονται τα εξής: “Κλίντον: «*Σε περίπτωση που αποβιβάσετε στρατό σε εκείνες τις βραχονησίδες και αναρτήσετε τη σημαία και σε περίπτωση που πέσει μια σφαίρα ή αποβιβαστεί έστω ένας απλός πολίτης στις βραχονησίδες αυτές, δεν θα μπορέσετε να έχετε υποστήριξη ούτε από το ΝΑΤΟ, ούτε από εμάς. Θα μείνετε μόνοι.*» (Ο δημοσιογράφος υποστηρίζει ότι τα ίδια λόγια λέχθηκαν και στον πρωθυπουργό της Ελλάδας.)”²⁷⁸

Γνώριζαν λοιπόν, οι Τούρκοι ότι οι Αμερικάνοι είχαν απαγορεύσει κάθε χρήση ένοπλης βίας. Έπρεπε όμως, πάση θυσία να ακυρώσουν το ελληνικό πλεονέκτημα. Γι’ αυτό το λόγο άλλωστε, η πρωθυπουργός Τσιλέρ απαίτησε, δίκην τελεσιγράφου²⁷⁹, τη νύχτα 30/31 Ιαν. την απόσυρση της ελληνικής δύναμης από την ανατολική Ίμια εντός διώρου. Αν αυτό δεν επετύγχανε, όπερ και εγένετο, η επόμενη ενδεδειγμένη λύση ήταν η κατάληψη από τουρκική δύναμη μιας ελληνικής βραχονησίδας που, δεδομένης της αμερικανικής απαγόρευσης χρήσης ένοπλης βίας, δε φάνταζε τόσο επικίνδυνη. Έπρεπε όμως να ελεγθεί η συμμόρφωση των Ελλήνων στην αμερικανική “προειδοποίηση” και να ελαχιστοποιηθεί η πιθανότητα να υπάρξει βίαιη αντίδραση του Ελληνικού Στρατού, παρά τις πολιτικές εντολές. Επίσης, θα πρέπει να θεωρούμε δεδομένο ότι στις τριγωνικές διαπραγματεύσεις που έλαβαν χώρα, οι θέσεις που εμπιστευόταν η κάθε πλευρά στους αμερικανούς διαμεσολαβητές γίνονταν γνωστές άμεσα και στην άλλη πλευρά. Τουλάχιστον κατά την κορύφωση της κρίσης “Ο Χόλμπρουκ διατηρεί ανοικτή γραμμή με την Αθήνα και την Άγκυρα και διαπραγματεύεται τον τερματισμό της κρίσης...”²⁸⁰

²⁷⁷ Στο ίδιο, σελ. 183. Αναφέρεται μάλιστα ότι “ο Χόλμπρουκ είχε λάβει εντολή από τον Λευκό Οίκο να επιτύχει τερματισμό της κρίσης χωρίς να πέσει ούτε μία σφαίρα.” Στο ίδιο, σελ. 143.

²⁷⁸ Άρθρο του Φατίχ Τσεργκιγκέ, διευθυντή του Γραφείου Άγκυρας, (Άγκυρα, Εφημερίδα Σαμπάκ, 4 Φεβ. 1996), αναδημοσιευμένο στο ίδιο, σελ. 138.

²⁷⁹ Ο Χόλμπρουκ μετά τη λήξη της κρίσης έκανε μια δήλωση που “αφορούσε ένα δίωρο τελεσίγραφο το οποίο, όπως είπε ο ίδιος, έστειλε η Τανσού Τσιλέρ στην Αθήνα, μέσω των Αμερικανών. Η πρωθυπουργός της Τουρκίας απειλούσε με αντίποινα, εάν η Ελλάδα δεν απέσυρε τους κομάντος από την Ανατολική Ίμια. Ο Αμερικανός μεσολαβητής άφηνε ξεκάθαρα να εννοηθεί ότι η χώρα μας θα ήταν η μεγάλη ηττημένη της αναμέτρησης. «*Εάν δεν είχαμε επέμβει*», δήλωσε ο Αμερικανός μεσολαβητής, «*η Τουρκία θα είχε καταλάβει τη βραχονησίδα και θα είχε εκδιώξει τους Έλληνες.*» Στο ίδιο, σελ. 261.

²⁸⁰ Στο ίδιο, σελ 144.

Έτσι οι Τούρκοι είχαν τη δυνατότητα να “τεστάρουν” την ελληνική πλευρά μέσω διαφόρων πηγών, διαύλων και ενεργειών, κι αυτό συνέβη με τους εξής τρόπους. Πρώτον, η διαβεβαίωση της Ελλάδας σε κάθε ευκαιρία ήταν ότι επιθυμεί την αποκλιμάκωση. Ο ΑΓΕΕΘΑ Ναύαρχος Χρήστος Λυμπέρης αναφέρει: “(...) είχε προηγηθεί πολιτική επαφή του ίδιου του πρωθυπουργού με τον Κλίντον(σ.σ. εννοεί την επικοινωνία που διημερίθη στις 22:45) και είχαν αναληφθεί δεσμεύσεις μη χρήσης στρατιωτικής βίας. Το περιβάλλον του Κώστα Σημίτη είχε αποκαλύψει ότι στην τηλεφωνική επαφή του με τον Κλίντον είχε διαβεβαιώσει τον Αμερικανό πρόεδρο ότι η πρόθεση της ελληνικής κυβέρνησης είναι να αποκλιμακωθεί η κρίση.”²⁸¹ Ομοίως, ο ΥΠΕΘΑ Γεράσιμος Αρσένης, κατά τις διαδοχικές του επαφές με τον Αμερικανό ομόλογό του Γουίλιαμ Πέρι στις 15:30, 16:30, 22:15 και τέλος στις 00:40 της 31 Ιαν. επανειλημμένως επιβεβαίωσε την πρόθεση της ελληνικής κυβέρνησης για αποκλιμάκωση της κρίσης και αποφυγή της στρατιωτικής βίας. Άλλωστε, η αγωνία των Αμερικανών για το θέμα αυτό είναι καταφανής όταν, σύμφωνα με τον Έλληνα ΥΠΕΞ, επιστρέφοντας από την τηλεοπτική εκπομπή για την έκτακτη σύσκεψη στο πρωθυπουργικό γραφείο στη Βουλή, αναφέρει: “Μπαίνω στη συζήτηση με τον Χόλμπρουκ, ο οποίος μου εμφανίζει μια πρόταση. «Επιζητείτε την αναμέτρηση;» Του λέω: «Βεβαίως όχι» (...) «Υποθέτω ότι έχετε κάθε συμφέρον να αποφύγετε την αναμέτρηση, όπως και εμείς που δεν την επιθυμούμε αλλά δεν την φοβόμαστε.»”²⁸² Οι Τούρκοι κυρίως όμως, είχαν τη δυνατότητα πρόσβασης σε επίκαιρες πληροφορίες μέσω των Αμερικανών. Συγκεκριμένα, σε απόρρητο τηλεγράφημα της πρεσβείας των ΗΠΑ στην Άγκυρα αναφέρεται ότι σε συνάντηση του επιτετραμμένου Φράνσις Ριτσαρντόουν με τους ΥΠΕΞ Ντενίζ Μπαϊκαλ και ΥΦΥΠΕΞ Ονούρ Οϊμέν, από τις 22:35 έως τις 23:25 της 30 Ιαν., “ο επιτετραμμένος σημείωσε ότι υπήρχαν σαφείς ενδείξεις σύμφωνα με τις οποίες η ελληνική κυβέρνηση ήθελε να αποκλιμακώσει την κρίση και είχε, πράγματι, αρχίσει να απομακρύνει τα μέλη της ομάδας που βρίσκονταν στο Καρντάκ.” Βέβαια, αποτελεί μυστήριο γιατί οι Αμερικανοί παραπληροφορούν τους Τούρκους περί απόσυρσης των Ελλήνων καταδρομέων από τα Ίμια, όμως το κυριότερο είναι οι πληροφορίες για τις προθέσεις και την αποφασιστικότητα της Ελλάδας που αποκτούν οι Τούρκοι και μάλιστα την πιο κρίσιμη και καιρία στιγμή, όταν δηλαδή, ετοιμάζονται να υλοποιήσουν την επιχείρηση απόβασης στην δυτική Ίμια.

Κατά δεύτερον, η Τουρκία είχε τη δυνατότητα να αποκωδικοποιήσει τις ελληνικές προθέσεις παρακολουθώντας τις

²⁸¹ Στο ίδιο, σελ. 149.

²⁸² Στο ίδιο, σελ.144.

ενέργειες της ελληνικής πλευράς. Η κυβερνητική επιδίωξη ήταν η μη δημιουργία ατμόσφαιρας σύγκρουσης. Βεβαίως, μπορεί να ισχυριζόμασταν ότι δε φοβόμασταν την αναμέτρηση και να είχαμε κινητοποιηθεί πλήρως στρατιωτικά αλλά η αξιοπιστία της εξαναγκαστικής απειλής κρίνεται όχι από τις δηλώσεις αλλά από τις ενέργειες που καθιστούν αξιόπιστη και προσδίδουν αποφασιστικότητα στην ελληνική πλευρά, κάνοντας σαφές ότι, σε περίπτωση που απειληθούν τα συμφέροντα της χώρας, σε αντίθεση με το προδιαγραφόμενο πλαίσιο συμφωνίας, υπάρχει σχεδιασμός και ετοιμότητα για κάθε είδους αντίδραση, συμπεριλαμβανομένου κατά πρώτο λόγο, της στρατιωτικής βίας. Αντίθετα, τα μηνύματα²⁸³ που εξέπεμπε η ελληνική πλευρά, κάθε άλλο παρά αυτή την εντύπωση έδιναν.

Για την ακρίβεια, η εντύπωση που δινόταν ήταν μια αποστροφή της εν δυνάμει χρήσης στρατιωτικής επιβολής και ένα “μούδιασμα” στη συνεργασία μεταξύ πρωθυπουργού και στρατιωτικού σκέλους, δηλαδή Υπουργού Εθνικής Άμυνας, Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας και Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών. Σύμφωνα με τον ΥΕΘΑ Γεράσιμο Αρσένη “Στις 21:30 της 30 Ιαν., σε τηλεφωνική επικοινωνία μου με τον πρωθυπουργό (...) του είπα, *«Δεδομένων των εξελίξεων, θα ‘ναι καλύτερο να γίνει η συνάντησή μας στο ΕΘΚΕΠΙΧ.»* (...) Το αίτημα μου αυτό δεν γίνεται δεκτό από τον κ. Σημίτη με το επιχείρημα της αποφυγής δημιουργίας ατμόσφαιρας πολεμικής σύγκρουσης στην κοινή γνώμη”²⁸⁴ Στις 01:35 ο ΥΕΘΑ επιμένει για τη μεταφορά, που, σημειωτέον, αποτελεί το στρατηγείο που έχει εικόνα σε πραγματικό χρόνο και άμεση ροή τεράστιου όγκου πληροφοριών κι επιπροσθέτως έχει τη δυνατότητα να αντιδράσει άμεσα και να επέμβει σε οποιοδήποτε σημείο του ελλαδικού χώρου, κινητοποιώντας ακαριαία οποιαδήποτε μονάδα των Ενόπλων Δυνάμεων. Και πάλι λαμβάνει αρνητική απάντηση, τη στιγμή που το τουρκικό Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας συνεδριάζει επανειλημμένως. Τα παραπάνω συνηγορούν στη δημιουργία της εντύπωσης στους Τούρκους ότι η ελληνική πλευρά ούτε επιθυμεί ούτε προετοιμάζεται για μια ενδεχόμενη κλιμάκωση. Για την ακρίβεια, “ο πρωθυπουργός είχε αποφασίσει από την πρώτη στιγμή – όταν πείστηκε ότι η κρίση ήταν πραγματική – πως ο ελληνοτουρκικός πόλεμος δεν είναι επιλογή για την Ελλάδα.”²⁸⁵ Βεβαίως, κανείς δεν τον επιζητά αλλά όμως δεν είναι

²⁸³ “Signaling” κατά την ορολογία της διαπραγματεύσεως.

²⁸⁴ Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου, *Ίμια - Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, (Αθήνα, Λιβάνης, 2009), σελ. 147.

²⁸⁵ Στο ίδιο, σελ.150. Άλλωστε σε προγραμματισμένη συνεδρίαση της 30 Ιαν, το πρώτο θέμα της ατζέντας δεν ήταν η αντιμετώπιση της κρίσης αλλά η συζήτηση επί των προγραμματικών δηλώσεων της κυβέρνησης για την επομένη. Άλλωστε, αμερικανικό τηλεγράφημα της πρεσβείας των ΗΠΑ στην Αθήνα αναφέρει: “(...) η Βουλή εξακολουθεί να συζητά σήμερα το νέο πρόγραμμα της κυβέρνησης, το οποίο υποβλήθηκε εκτός το

σώφρον να προδίδεις τις επιδιώξεις σου, ούτε να αποκλείεις κάποιες επιλογές, ανεξαρτήτου του συνεπαγόμενου κόστους, καθώς αυτό μπορεί να γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης - όπερ και εγένετο - από τον αντίπαλο. Μάλιστα, “ο Σημίτης, που από νωρίς είχε αποφασίσει ότι η μόνη επιλογή είναι η διπλωματία, επιλέγει το δίαυλο Χόλμπρουκ - Πάγκαλου και ζητά από τους υπολοίπους να τερματίσουν τις συζητήσεις με τους Αμερικανούς.”²⁸⁶

Η καθυστερημένη αξιολόγηση της κρισιμότητας της κατάστασης - και συνεπαγόμενα η λανθασμένη ή καθυστερημένη αντίδραση - εξάλλου, αποδεικνύεται και από το ότι ο πρωθυπουργός αιφνιδιάστηκε όταν ο Έλληνας πρέσβης στις ΗΠΑ, που βρισκόταν στην Ελλάδα για άλλο λόγο, του μετέφερε την επιθυμία να επικοινωνήσει μαζί του ο πρόεδρος των ΗΠΑ, Μπιλ Κλίντον. Συγκεκριμένα, “Το γεγονός ότι ο Αμερικανός ηγέτης επιθυμούσε να συνομιλήσει μαζί του αργά το βράδυ ξένισε τον Σημίτη. Εκείνη τη στιγμή συνειδητοποίησε τη σοβαρότητα της κατάστασης.”²⁸⁷

Επίσης, ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ υποστήριξε ότι “ο πρωθυπουργός προσωπικά και παρουσία όλης της υπουργικής ομάδας διαχείρισης της κρίσης, την Τρίτη (30 Ιανουαρίου) γύρω στις 11:00 το βράδυ, είχε επιλέξει την αποφυγή χρήσης βίας στην περίπτωση που τα τουρκικά πλοία παραβίαζαν τα χωρικά ύδατα.”²⁸⁸

Από την άλλη μεριά, ο ΥΠΕΞ Θεόδωρος Πάγκαλος, στη συνεδρίαση της Βουλής της 31 Ιαν. υποστήριξε ότι “(...) η εξέλιξη των γεγονότων οδηγούσε στο ασφαλές συμπέρασμα ότι επέκειτο στρατιωτική αναμέτρηση. Είχαν δεσμευτεί πέραν κάθε λογικής οι Τούρκοι πολιτικοί ηγέτες και συγκεκριμένα και η πρωθυπουργός και ο υπουργός Εξωτερικών και κάτι ακόμα χειρότερο, η ηγεσία του τουρκικού στρατού, λέγοντας ότι τα νησιά αυτά είναι δικά τους και ότι δεν θα αποχωρήσουν από την περιοχή, παρά μόνο αφού εξοβελίσουν στρατιωτικά τις ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις που βρίσκονταν εκεί.(...)”²⁸⁹ Δηλαδή, παρά ταύτα, οι κ.κ. Σημίτης και Πάγκαλος, επέλεξαν να διαχειριστούν την κρίση από τη Βουλή, εξαιτίας των μικροκομματικών εσωκομματικών και προσωπικών ερίδων και καχυποψίας με τον ΥΕΘΑ Γεράσιμο Αρσένη.²⁹⁰

βράδυ, 29 Ιανουαρίου, (...).” Στο ίδιο, σελ. 109. Κι ενώ οι Τούρκοι ετοιμάζονταν από τις 29 Ιαν. για πόλεμο. Στο ίδιο, σελ. 74,75.

²⁸⁶ Στο ίδιο, σελ. 140.

²⁸⁷ Στο ίδιο, σελ. 103.

²⁸⁸ Στο ίδιο, σελ. 152.

²⁸⁹ Στο ίδιο, σελ. 210.

²⁹⁰ “Τις μέρες που προηγήθηκαν της κρίσης ο κ. Κων/νος Σημίτης ετοιμάζοντας την κυβέρνησή του, σε μια προσπάθεια να αντικαταστήσει στελέχη του κόμματος και της κυβέρνησης σε θέσεις - κλειδιά που δεν συμφωνούσαν με τις απόψεις του σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, είχε προσπαθήσει να πείσει τον κ. Γεράσιμο Αρσένη να εγκαταλείψει το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, ανεπιτυχώς. Οι πιέσεις που ασκήθηκαν στον τελευταίο διέυρναν το έλλειμμα εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο ανδρών.” Στο ίδιο, σελ. 34.

Τρίτον, παρά τις διαβεβαιώσεις μέσω δηλώσεων και τις εκτιμήσεις των διαφαινόμενων ελληνικών προθέσεων και (μη) δεσμεύσεων, η Τουρκία επέλεξε να επαληθεύσει την εντύπωσή της με μια ενέργεια. Δυο ελικόπτερα που απονηώθηκαν από τουρκική φρεγάτα περί τη 01:30, πιθανότατα έμπορτα με Τούρκους καταδρομείς, πέταξαν πάνω από τις βραχονησίδες, μάλιστα αναφέρεται και αιώρηση πάνω από αυτές, μια ενέργεια που χαρακτηρίζεται άκρως προκλητική και μάλιστα εάν εντοπιζόταν κάθοδος μέσω σκοιινιών στρατιωτικού προσωπικού επί των βραχονησίδων, ενέργεια που διαρκεί λιγότερο του ενός λεπτού, θα δικαιολογούνταν ακόμα και η προσβολή και κατάρριψη του ελικοπτέρου. Εν τέλει, δεν υπήρξε ελληνική αντίδραση κι όπως αποδεικνύεται, η όλη ενέργεια αποσκοπούσε σε αντιπερισπασμό και κυρίως, επιβεβαίωση του ελληνικού “μουδιάσματος” και της αναποφασιστικότητας αντίδρασης, αφού απεδείχθη ότι η ομάδα των Τούρκων έφτασε στη βραχονησίδα με μικρό σκάφος λίγη ώρα αργότερα, περί τις 01:40.

Η ελληνική αντίδραση αρκέστηκε στην επιτήρηση του ελικοπτέρου αφού, εξάλλου, δεν υπήρχε άμεση καθοδήγηση και ανταπόκριση από το ΕΘΚΕΠΙΧ, εφόσον η λήψη απόφασης για χρήση πυρών και ενδεχομένως κατάρριψη του ελικοπτέρου - εάν αποβίβαζε προσωπικό - λαμβάνεται σε επίπεδο ΚΥΣΕΑ, κατόπιν αποδέσμευσης των Εθνικών Κανόνων Εμπλοκής (ΕΚΕ)²⁹¹, το οποίο βέβαια συνεδρίαζε ατύπως, χωρίς την πλήρη σύνθεσή του, στο μη φυσικό του χώρο, στη Βουλή. Είναι χαρακτηριστικό ότι για το συγκεκριμένο γεγονός, ενώ ενημερώθηκε άμεσα το ΕΘΚΕΠΙΧ, ο ΑΓΕΕΘΑ ενημερώθηκε καθυστερημένα από ειδικό αγγελιοφόρο που του απέστειλε ο ΥΦΕΘΑ Πτέραρχος ε.α. Νικόλαος Κουρής, ο οποίος παρέμεινε στο ΕΘΚΕΠΙΧ. Μάλιστα, τόση ήταν η προχειρότητα που αντιμετωπίστηκε η εξέλιξη της κρίσης, που σε αίτημα του ΑΓΕΕΘΑ για αποδέσμευση των απαραίτητων ΕΚΕ, συνάντησε την άγνοια του άτυπου ΚΥΣΕΑ περί του περιεχομένου, της διαδικασίας και των προεκτάσεων της πράξης αυτής.

Η Τουρκία λοιπόν, βεβαία ότι η ανάληψη μιας τολμηρής προσπάθειας για κατάληψη της βραχονησίδας δεν συνεπαγόταν ιδιαίτερο ρίσκο, καθώς είχε επιβεβαιώσει την απροθυμία της ελληνικής πλευράς για βίαιη αντίδραση, κι έχοντας “φρέσκες” πληροφορίες, αποφάσισε να προβεί στην ενέργεια, η οποία, στην χειρότερη των περιπτώσεων, απλά θα αποτρεπόταν από τις ελληνικές δυνάμεις. Μάλιστα, η ιδέα για την κατάληψη της δυτικής Ίμια αναφέρθηκε για πρώτη φορά στη συνεδρίαση

²⁹¹ Οι Εθνικοί Κανόνες Εμπλοκής (ΕΚΕ) είναι κωδικοποιημένα σενάρια – εκθρικές ενέργειες και οι ενδεδειγμένες προβλεπόμενες αντιδράσεις κατά περίπτωση, που καλύπτουν όλο το φάσμα των ενδεχόμενων προκλητικών ενεργειών.

του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας το απόγευμα της 29 Ιαν., η τελική απόφαση όμως ελήφθη το μεσημέρι της 30 Ιαν. από την πρωθυπουργό Τανσού Τσιλέρ.²⁹² Η κατάληψη του ελληνικού εδάφους εκ του ασφαλούς, θα εξουδετέρωνε το τακτικό πλεονέκτημα της Ελλάδας, όμως για να συμβεί αυτό θα έπρεπε να κερδηθεί χρόνος, από το μεσημέρι της 30 Ιαν. οπότε και ελήφθη η τελική απόφαση για υλοποίηση της ενέργειας, μέχρι αυτή να ολοκληρωθεί. Για το λόγο αυτό, η Τουρκία, αν και βρισκόταν σε μειονεκτικότερη θέση, κωλυσιεργούσε τις διαπραγματεύσεις, προβάλλοντας υπερβολικές απαιτήσεις και κυρίως, για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, διέκοψε την επαφή. Σύμφωνα με τον Τούρκο δημοσιογράφο Φαρούκ Μπιλντιριτζί «Η Τσιλέρ για πολλή ώρα δεν απαντούσε στα τηλεφωνήματα του Κλίντον. Στις 9 το βράδυ(σ.σ. 2 το μεσημέρι ώρα Ουάσιγκτον) ο Κλίντον τηλεφώνησε στον Πρόεδρο Ντεμιρέλ και (τότε) η Τσιλέρ αναγκάστηκε να απαντήσει στο τηλεφώνημα του Αμερικανού προέδρου(σ.σ. η πρώτη συνδιάλεξη μεταξύ τους έλαβε χώρα στις 23:10). Ύστερα από αυτή τη συνομιλία, η Τσιλέρ κάλεσε τον Μπαϊκάλ (σ.σ. τον ΥΠΕΞ) και τον ρώτησε «*Θα μπορούσαμε να αναβάλουμε για λίγο την επιχείρηση;*» Επειδή δεν πήρε την απάντηση που περίμενε, κάλεσε τον Ερκαγιά (σ.σ. τον ΑΓΕΝ), ο οποίος της συνέστησε να μιλήσει με τον αρχηγό ΓΕΕΘΑ Καρανταγί. Στις 12:30 (σ.σ. το βράδυ) η Τσιλέρ ξανακάλεσε τον Ερκαγιά και του ζήτησε αναβολή της επιχείρησης. Ο Ερκαγιά της απάντησε ότι οι άντρες βρίσκονται καθ' οδόν και ότι πρέπει να μιλήσει με τον αρχηγό ΓΕΕΘΑ.»²⁹³

Ο Υποπλοίαρχος Ali Türkşen, ομαδάρχης μιας εκ των δυο ομάδων της επιχείρησης κατάληψης της δυτικής Ίμια, κατηγορήθηκε και συνελήφθη τον Φεβρουάριο του 2010 για την συμμετοχή του στο σκάνδαλο Βαριοπούλα (Balyoz). Κατά την διάρκεια της απολογίας του στο 12ο Κακουργιοδικείο Κωνσταντινουπόλεως είπε, μεταξύ άλλων, τα εξής: «*Ο αρχηγός του ΤΠΝ, ναύαρχος Οζντέν Ορνέκ (Özden Örnek), με διέταξε να γράψω σε ένα βιβλιαράκι τα όσα έζησα ως διοικητής της ομάδος που αποβιβάστηκε στο Καρντάκ. Αν διαβάσετε αυτό το βιβλίο θα καταλάβετε γιατί δεν είναι δυνατόν ποτέ ένας από μας να γίνει τρομοκράτης. Στις 30 Ιανουαρίου 1996, στις 21:33, εμείς πληρώσαμε από τη τσέπη μας τη βενζίνη για το φουσκωτό που μας έβγαλε στο Καρντάκ. Το βράδυ εκείνο αγοράσαμε βενζίνη με την πιστωτική κάρτα του Εριζάν Κιρίτσιπε (Ercan Kireçtepe), που τη στιγμή αυτή βρίσκεται εδώ, ανάμεσά μας. Η απόδειξη από εκείνη τη συναλλαγή είναι εδώ. Όλοι βάλαμε λεφτά από τη τσέπη μας εκείνη τη νύχτα και αγοράσαμε από το παντοπωλείο ψωμί, και τυρί. Εκείνο το βράδυ, στις 01:40 αποβιβαστήκαμε στη*

²⁹² Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου, *Ίμια - Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, (Αθήνα, Λιβάνης, 2009), σελ. 74.

²⁹³ Στο ίδιο, σελ. 155.

βραχονησίδα. Και σήμερα δικαζόμαστε σ' αυτό το δικαστήριο. Ο τότε αρχηγός του ΠΝ, Ναύαρχος Γκιουβέν Έρκαγια (Güven Erkaaya), εκείνο το βράδυ μου τηλεφώνησε και μου είπε: «Παιδί μου, ακόμα δεν είστε έτοιμοι;» Φυσικά τον πίεξε η Τανσού Τσιλέρ.²⁹⁴ Εμείς αγοράσαμε βενζίνη με την πιστωτική του Εριζάν Κιρίτσιπε και έτσι ξεκινήσαμε με το φουσκωτό.»²⁹⁵

Όπως αποδεικνύεται, η απόφαση είχε ληφθεί το μεσημέρι της 30 Ιαν. κι ενώ ακόμα στην Αθήνα θεωρούσαν ότι δεν επρόκειτο για κάτι που έχρηζε ιδιαίτερης προσοχής. Η πρωθυπουργός της Τουρκίας διακόπτει την επαφή, προσπαθώντας να κερδίσει χρόνο ώστε, επιτυγχάνοντας τετελεσμένο γεγονός, να ακυρώσει το ελληνικό πλεονέκτημα. Μετά την επικοινωνία της με τον Αμερικανό πρόεδρο καταλαβαίνει ότι τα περιθώρια που έχει είναι εξαιρετικά στενά. Έχει επιβεβαιωθεί από δηλώσεις, από τις εκπεφρασμένες θέσεις των Ελλήνων πολιτικών και από επίκαιρες πληροφορίες η απροθυμία της ελληνικής πλευράς για βίαιη αντίδραση. Η ομάδα που θα επιχειρήσει, προφανώς, περιμένει το σκοτάδι κι ετοιμάζεται ψωνίζοντας εφόδια (21:33) από τοπικό παντοπωλείο, γεγονός που δείχνει προχειρότητα αλλά και το βεβιασμένο της αποφάσεως για γρήγορη εκτέλεση. Υπάρχει ένα κενό ορισμένων ωρών κατά το οποίο προφανώς, η ομάδα προωθείται, αναζητά το παράθυρο ευκαιρίας για την κίνησή της και τελικά περί τις 01:30 υλοποιεί την ενέργειά της, αφού πρώτα επιβεβαιώνεται η απροθυμία της ελληνικής πλευράς να αντιδράσει, με την υπέρπτωση των ελικοπτέρων πάνω από τις Ίμια. Θα πρέπει εδώ να πούμε ότι, δεδομένου ότι η απόσταση των Ιμιών από την Τουρκική ακτή είναι περίπου τρία ν.μ., ένα μέσο ταχύπλοο χρειάζεται όχι περισσότερο από 5 - 10 λεπτά για να διασχίσει την απόσταση αυτή. Επομένως, ήταν εφικτό για το μικρό αυτό χρονικό διάστημα να διαφύγουν της προσοχής των ελληνικών πλωτών μέσων υπό συνθήκες καταιγίδας που επικρατούσε εκείνο το βράδυ.²⁹⁶

Την ίδια στιγμή στην Αθήνα, κατόπιν των συνομιλιών με τους κ.κ. Κλίντον και Χόλμπρουκ, είχε δημιουργηθεί η εντύπωση ότι η κρίση ουσιαστικά είχε λήξει. Ο κ. Γεράσιμος Αρσένης αναφέρει ότι περί τη

²⁹⁴ Προς επιβεβαίωση τούτου “ο ναύαρχος Έρκαγια είπε ότι η πρωθυπουργός της Τουρκίας τον πίεσε να επισπεύσει την επιχείρηση κατάληψης της δυτικής Ίμια πριν προχωρήσουν οι διαπραγματεύσεις υπό την αιγίδα των Αμερικανών για να εξουδετερωθεί το πλεονέκτημα της Ελλάδας, η οποία διατηρούσε ναυτικές και στρατιωτικές δυνάμεις στα Ίμια. Αντίθετα, η Τουρκία, που διέθετε μόνο μερικά πλοία, ήταν σε δεινή στρατιωτική και διαπραγματευτική θέση.” Στο ίδιο, σελ. 75.

²⁹⁵ <http://www.enkripto.com/2013/01/yunus-1.html>, από πληροφορίες που διέρρευαν στον τουρκικό τύπο κατά την εξέταση του σκανδάλου Εργενεκόν. Μάλιστα παρατίθεται και φωτογραφία της προαναφερόμενης απόδειξης.

²⁹⁶ Σύμφωνα με τις υπάρχουσες πληροφορίες δεν είναι σαφές αν η ομάδα ή ομάδες των Τούρκων καταδρομικών ξεκίνησαν από τα μικρασιατικά παράλια με το ταχύπλοο ή αν τους παρέλαβε από εκεί κάποιος από τα πολεμικά πλοία που βρίσκονταν στην περιοχή και τους μετέφερε πλησίον στις βραχονησίδες όπου και κατέλκυσε το ταχύπλοο, αν και ως επικρατέστερη θεωρείται η δεύτερη περίπτωση.

01:00 και μετά την επιστροφή του κ. Θεόδωρου Πάγκαλου στη Βουλή και την εκ νέου συνομιλία του με τον κ. Χόλμπρουκ, “(...) τόσο ο κ. Σημίτης όσο και ο κ. Πάγκαλος είχαν μεταφέρει ένα κλίμα αισιοδοξίας για την έκβαση των συνηγορήσεων για μια πολιτική λύση και πως αυτή βρισκόταν στα σκαριά...”²⁹⁷ Από την άλλη μεριά, ο ΑΓΕΕΘΑ αναφέρει: “Εκεί (σ.σ. στο πρωθυπουργικό γραφείο) πρωτακούω, κατά τις 12:30 τη νύχτα, μία παρά, τον κ. πρωθυπουργό να λέει στον κ. Πάγκαλο, ο οποίος είχε έλθει από το ΜΕΓΑ: «Θόδωρα, που βρίσκονται οι διαπραγματεύσεις;» Εγώ πέφτω από τα σύννεφα. Είμαι ΑΓΕΕΘΑ, διευθύνω τις Ένοπλες Δυνάμεις και δεν γνωρίζω ότι γίνονται διαπραγματεύσεις. Δεν γνωρίζω ποιά είναι η πολιτική της κυβέρνησης εκείνη την ώρα.”²⁹⁸ Σε άλλο σημείο, ο κ. Γεράσιμος Αρσένης αναφέρει ότι “όταν ο πρωθυπουργός του ρώτησε (σ.σ. τον ΥΠΕΞ κ. Πάγκαλο) ποιες ήταν οι συζητήσεις του με το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ και, κυρίως με τον Χόλμπρουκ, μας απάντησε ότι είχε συζητηθεί και συμφωνηθεί να γίνει αποκλιμάκωση με τη μορφή απομάκρυνσης των πλοίων και της φρουράς, όχι όμως και της σημαίας. (...) Ο κ. Σημίτης, μέσα σ’ αυτό το κλίμα, έδωσε εντολή στον κ. Πάγκαλο να προχωρήσει στο κλείσιμο αυτής της συμφωνίας που, επαναλαμβάνω, δεν περιείχε τον όρο απομάκρυνσης της ελληνικής σημαίας.”²⁹⁹ Είναι προφανές ότι “η έναρξη των διαπραγματεύσεων είχε «χαλαρώσει» την ελληνική πλευρά, μειώνοντας τα αντανακλαστικά της.”³⁰⁰ Την ίδια ώρα η Τουρκία, που “έπαιζε το τελευταίο της χαρτί” προσπαθώντας να εξουδετερώσει το ελληνικό πλεονέκτημα, καταλάμβανε τη βραχονησίδα ενώ η Ελλάδα ανέμενε το αποτέλεσμα της μεσολάβησης Χόλμπρουκ. Πέντε με δέκα λεπτά μετά την αποβίβαση των Τούρκων καταδρομέων, η Τουρκική πλευρά διέρρευσε την πληροφορία και πλέον έχοντας ακυρώσει την ελληνική υπεροχή, αξίωσε όχι μόνο την αποχώρηση των δυνάμεων και των μέσων αλλά και των σημαίων.

Σε “σειρά εγγράφων καταγράφεται το γεγονός ότι «ο Τούρκος πρέσβης στη Ρώμη είχε προειδοποιήσει την πρωθυπουργό Τοιλέρ, πριν από την κρίση των Ιμίων, ότι η Ιταλία κατείχε έγγραφα τα οποία αποδείκνυαν πέραν πάσης αμφιβολίας ότι η νησίδα των Ιμίων ανήκε στα Δωδεκάνησα και ήταν επομένως αναμφισβήτητα ελληνική.»”³⁰¹ Επίσης, γεγονός που αποδεικνύει τον έγκαιρο σχεδιασμό και την υστερόβουλη δημιουργία και κλιμάκωση της κρίσης είναι ότι, σύμφωνα με τηλεγράφημα της πρεσβείας των ΗΠΑ στη Λευκωσία, η Τουρκία ενίσχυε τον στρατό της

²⁹⁷ Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου, *Ιμια - Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, (Αθήνα, Λιβάνης, 2009), (Γραπτή δήλωση του κ. Γεράσιμου Αρσένη στους συγγραφείς), σελ. 148.

²⁹⁸ Στο ίδιο, σελ. 164.

²⁹⁹ Στο ίδιο, σελ. 133.

³⁰⁰ Στο ίδιο, σελ. 146.

³⁰¹ Στο ίδιο, σελ. 17.

στην Κύπρο μεταφέροντας τεθωρακισμένες δυνάμεις³⁰² ήδη από τις 25 Ιαν.³⁰³ Να θυμίσουμε εδώ ότι στις 27 Ιαν. ανάρτησαν την τουρκική σημαία οι Τούρκοι “δημοσιογράφοι”, στις 29 Ιαν. συζητήθηκε η πρόταση για κατάληψη της δυτικής Ίμια και η τελική απόφαση, έως ότου ετοιμαστεί ο τουρκικός στρατός, ελήφθη στις 30 Ιαν. Να σημειώσουμε επίσης, όσον αφορά τα κίνητρα των δημοσιογράφων, ότι σ’ ένα καθεστώς όπως της Τουρκίας-ειδικά την εποχή εκείνη, που δολοφονούνται δημοσιογράφοι εξαιτίας δημοσιευμάτων, μάλλον δε θα ήταν δυνατόν τέσσερις δημοσιογράφοι να προβούν σε μια πολιτικοστρατιωτική ενέργεια με προεκτάσεις, χωρίς την έγκριση του Στρατού. Οπότε ή είχαν την έγκριση ή γνώριζαν ότι ο Στρατός θα ενέκρινε την ενέργειά τους. Επίσης, καταρρίπτοντας μία ακόμα παγιωμένη ιδεοληψία, δεν αποδεικνύεται από την εξέλιξη των γεγονότων σε καμία περίπτωση η ασυμφωνία ή η αντιπαλότητα μεταξύ τουρκικής πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας. Αντίθετα, επιβεβαιώνεται η αγαστή συνεργασία και μάλλον ο συναγωνισμός, σε επίπεδο λόγων και πράξεων, επιβουλής και αμφισβήτησης των ελληνικών δικαιωμάτων.

Όπως έχουμε αναφέρει ξανά, οι ενέργειες της Τουρκίας εξυπηρετούν πολλαπλούς σκοπούς. Έτσι και η κρίση αυτή, στα πλαίσια της στρατηγικής εξαναγκασμού της Τουρκίας έναντι της Ελλάδας, αποσκοπούσε στην επίτευξη διαφόρων, κλιμακούμενης σημασίας αντικειμενικών σκοπών. Πρώτον, στην παύση του προγράμματος οικονομικής αξιοποίησης ή όπως κατηγορείται η Ελλάδα, ο εποικισμός³⁰⁴ περίπου 10 βραχονησίδων.

Δεύτερον, η ακύρωση ακόμα και πρόθεσης επέκτασης των ΕΧΥ σε 12 ν.μ. βάσει των προβλέψεων της Σύμβασης του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας. Η Σύμβαση του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας συμφωνήθηκε το 1982 στο Montego Bay της Τζαμάικα και τέθηκε σε εφαρμογή στις 16 Νοεμβρίου 1994. Βάσει αυτής, η Ελλάδα δύναται να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 ν.μ. Η Ελλάδα επικύρωσε τη σύμβαση τον Ιούλιο του ’95, λίγους μήνες δηλαδή, πριν το ξέσπασμα της κρίσης. Οι Τούρκοι επιχειρούν να αποτρέψουν την εφαρμογή από την Ελλάδα της Διεθνούς Συνθήκης για το Δίκαιο της Θάλασσας ισχυριζόμενοι, δια στόματος ΥΠΕΞ Ντενίζ Μπαϊκάλ, ότι “υπάρχουν στο Αιγαίο και άλλα νησιά νησίδες και βραχονησίδες των οποίων το νομικό

³⁰² Κάτι που απαγορεύεται με βάση τις υπογεγραμμένες συνθήκες, σύμφωνα με τις οποίες απαγορεύεται η χρήση αμερικανικού στρατιωτικού υλικού από τις ΕΔ του ψευδοκράτους, συνέπεια της παράνομης εισβολής στο νησί, αλλά προφανώς «δικαιολογείται» εν’ όψη ενδεχόμενων επικείμενων επιχειρήσεων.

³⁰³ Στο ίδιο, σελ. 98 – 100.

³⁰⁴ Επρόκειτο για ένα πρόγραμμα των Υπουργείων Αιγαίου και Γεωργίας για ανέγερση και επισκευή κτισμάτων κι άλλων έργων υποδομής όπως δενδροφύτευση, λιμενικών έργων κ.α σε ελληνικές βραχονησίδες και ενδεχομένως η εγκατάσταση επ’ αυτών ακριτών, δεδομένου ότι είχαν εκφράσει επιθυμία τουλάχιστον 500.

καθεστώς είναι ασαφές.”³⁰⁵ Επίσης, σύμφωνα με τον Τόμας Νάιλς “οι Τούρκοι θεωρούν την πράξη ανύψωσης αυτής της σημαίας (σ.σ. στα Ίμια) ως προκαταρκτική επεκτάσεως των χωρικών υδάτων στα δώδεκα μίλια.”³⁰⁶ Για το λόγο αυτό, όπως προκύπτει από αμερικανικό τηλεγράφημα του ΥΠΕΞ των ΗΠΑ προς την πρεσβεία των ΗΠΑ στην Αθήνα με ημερομηνία 31 Ιαν. 02:42 τοπική (09:42 ώρα Ελλάδος), οι ΥΠΕΞ ΗΠΑ και Ελλάδαδος κατά την συμφωνία αποκλιμάκωσης και λήξης της κρίσης, “συζήτησαν όχι μόνο το θέμα της σημαίας, αλλά και το μείζον ζήτημα της επέκτασης των ελληνικών χωρικών υδάτων σε 12 μίλια.”³⁰⁷ Σύμφωνα με τον κ. Χόλμπρουκ, σε συνέντευξη που παραχώρησε την επομένη της κρίσεως σε Έλληνες δημοσιογράφους, “η συμφωνία είχε ακόμα έναν όρο, που τέθηκε άτυπα, αφού ο Πάγκαλος είχε φροντίσει να δημοσιοποιήσει την απόφαση της Ελλάδας πριν καν αρχίσει η διαπραγμάτευση. Ο όρος αυτός, στον οποίο αναφέρθηκε η Τσιλέρ, ο Γουόρεν Κρίστοφερ αλλά και ο Αμερικανός βοηθός υπουργός σε δεύτερο γύρο συνεντεύξεων, αφορούσε τη δέσμευση της Αθήνας να μην επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα σε 12 μίλια.”³⁰⁸ Η αποκάλυψη αυτή προκάλεσε μείζον πολιτικό ζήτημα στην κυβέρνηση.

Τρίτον, φαίνεται ότι η Άγκυρα, προκειμένου να αποκομίσει οφέλη αποδέχεται τη δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης (ΔΔΧ). Συγκεκριμένα, σε συνάντηση του κ. Σημίτη με τον κ. Τζον Κόρνμπλουμ, αντικαταστάτη του κ. Χόλμπρουκ, “λίγες εβδομάδες μετά την επίσκεψη του Έλληνα πρωθυπουργού στην Ουάσιγκτον, ο Τζον Κόρνμπλουμ γνωστοποιεί ότι η Άγκυρα αποδέχεται την παραπομπή της διαφοράς για τα Ίμια στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, αλλά ζητά ως αντάλλαγμα την αποστρατικοποίηση των Δωδεκανήσων.”³⁰⁹ Φυσικά, η πρόταση δεν έγινε δεκτή, όμως αποδεικνύεται η υστερόβουλη τακτική και οι πραγματικοί επιδιωκόμενοι αντικειμενικοί σκοποί της Τουρκίας.

Τέλος, ο απώτερος αντικειμενικός σκοπός των Τούρκων φαίνεται να είναι η πάγια επιδίωξή τους, ο διάλογος εφ’ όλης της ύλης. “Στις συζητήσεις που έχουν με τους Αμερικάνους (σ.σ. το μεσημέρι της 29 Ιαν.), ο Μπαϊκάλ και ο Οϊμέν ζητούν βοήθεια για να επιτευχθεί διπλωματική λύση, και στη συνέχεια να οδηγηθεί η Ελλάδα σε διαπραγματεύσεις με την Τουρκία με ανοιχτά όλα τα θέματα.”³¹⁰ Στην προσπάθειά τους αυτή φαίνεται να βρίσκουν συμμάχους. Σε επαφή του Αμερικανού πρέσβη, κ. Νάιλς με τον κ. Πάγκαλο στις 04 Φεβ., μετά τη

³⁰⁵ Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου, *Ίμια - Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, (Αθήνα, Λιβάνης, 2009), σελ. 65.

³⁰⁶ Στο ίδιο, σελ. 102.

³⁰⁷ Στο ίδιο, σελ. 142.

³⁰⁸ Στο ίδιο, σελ. 177-178.

³⁰⁹ Στο ίδιο, σελ. 369.

³¹⁰ Στο ίδιο, σελ. 73.

λήξη της κρίσης, η συζήτηση “που διήρκησε 45 λεπτά, παίρνει άλλη τροπή και σε αυτή κυριαρχεί η επιμονή των Αμερικανών για διάλογο Αθήνας – Άγκυρας.”³¹¹

Η τελευταία πράξη του δράματος θα λάβει χώρα κατά τη σύνοδο του ΝΑΤΟ τον Ιούλιο του '97 με την υπογραφή, κατόπιν Αμερικανικής πρωτοβουλίας, του Πρωτοκόλλου της Μαδρίτης. Οι δύο πλευρές συμφώνησαν να αναλάβουν προσπάθειες προώθησης των διμερών σχέσεων τους βασιζόμενες – μεταξύ άλλων – στον “Σεβασμό στα νόμιμα, ζωτικά συμφέροντα και ενδιαφέροντα της κάθε χώρας στο Αιγαίο, τα οποία έχουν μεγάλη σημασία για την ασφάλεια και την εθνική τους κυριαρχία.”

Συμπερασματικά, η Τουρκία, πιστή στη στρατηγική εξαναγκασμού της, προκάλεσε μία ακόμα κρίση, ανεξαρτήτου του τυχαίου της προσaráξεως του τουρκικού εμπορικού πλοίου το βράδυ των Χριστουγέννων, με σκοπό την αποκόμιση κερδών, κατά την πάγια πλεονεκτική της τακτική. Η ελληνική πλευρά υπέπεσε σε σειρά τραγικών λαθών και άστοχων χειρισμών. Ούσα σε πολιτική μετάβαση, απαρχή μιας νέας εποχής, απέτυχε να διαγνώσει την έναρξη της κρίσης αλλά και τη κρισιμότητα αυτής. Μέχρι την τελευταία στιγμή ασχολούνταν με αλλότρια, ακόμα και λίγες ώρες πριν την κορύφωση της κρίσης. Η αντίπαλη πλευρά προετοιμαζόταν πυρετωδώς για πολεμικές επιχειρήσεις ενώ εμείς επιμέναμε να κρατάμε τα αυτιά μας κλειστά, σε κάθε ερέθισμα που μας αποσυντόνιζε από τον πολιτικό ανταγωνισμό. Η αντίπαλος διέγινωσε την ανεπάρκεια ηγετικής ικανότητας, την απροθυμία ανάληψης δράσης και την αποστροφή πρόθεσης χρήσης στρατιωτικής βίας. Ο στρατηγικός σχεδιασμός ήταν ανύπαρκτος ενώ εφαρμόστηκε “στρατηγική του ποδαριού” που μάλλον προσιδιάζει απλά σε τακτική άρνησης της επιδίωξης του αντιπάλου παρά με κατάρτιση συγκροτημένης στρατηγικής με βάση προϋποθέσεις επιτυχίας και ορθού στρατηγικού σχεδιασμού. Το χειρότερο ήταν ότι οι προσωπικές έριδες δεν επέτρεψαν να γίνει εκμετάλλευση ούτε του επιτευχθέντος στρατιωτικού τακτικού πλεονεκτήματος. Αντίθετα, υπερεκτιμήθηκε η διπλωματική αντιμετώπιση, αγνοώντας βασικές αρχές της στρατηγικής όπως του συνδυασμού των διαθεσίμων μέσων και της συνταύτισης προσπαθειών, με αποτέλεσμα με μία μη αναμενόμενη ενέργεια της αντιπάλου, αποκτώντας το momentum στον κατάλληλο χρόνο, να καταφέρει να κλείσει τη συμφωνία αποκλιμάκωσης υπέρ της, παρά το γεγονός ότι η ενέργεια αυτή ουσιαστικά δεν ακύρωνε το τακτικό πλεονέκτημα των ελληνικών ΕΔ.

Εάν η ελληνική πλευρά διέθετε την πολιτική βούληση και εφόσον βέβαια είχε προετοιμαστεί για τέτοια δυσμενή σενάρια στα πλαίσια μιας συγκροτημένης στρατηγικής, θα μπορούσε εύκολα να μετατρέψει τους

³¹¹ Στο ίδιο, σελ. 262.

εισβολείς σε αιχμαλώτους, ανακτώντας το πλεονέκτημα στις διαπραγματεύσεις. Η ελληνική πλευρά απέτυχε να αναγνωρίσει την τουρκική απροθυμία για κλιμάκωση κατά την εξέλιξη της κρίσης ενώ η Τουρκία επιβεβαίωσε για μια φορά ακόμα το γεγονός ότι επιδιώκει νίκες μάλλον με τον εξαναγκασμό παρά με την αναμέτρηση και προβαίνει σε ενέργειες μόνο όταν είναι σίγουρη για την επιτυχία της. Εν τέλει, το κόστος προέκυψε όχι με τη λήξη της κρίσης αλλά με την υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Μαδρίτης³¹² όπου αναγνωρίστηκαν για πρώτη φορά ζωτικά συμφέροντα της Τουρκίας στο Αιγαίο. Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις συνέχισαν να επιδεινώνονται με τον εξαναγκασμό να γιγαντώνεται δεδομένης και της οικονομικής δυστοκίας που προέκυψε προσφάτως. Όπως και να 'χει, ο χρόνος προφανώς λειτουργεί υπέρ της Τουρκίας.

³¹² Εννοείται στο επίπεδο της εξωτερικής πολιτικής και των διεθνών σχέσεων διότι στο επίπεδο του έμφυκου δυναμικού το κόστος ήταν βαρύ ήδη από την ημέρα της λήξης της κρίσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7°

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στα κεφάλαια που προηγήθηκαν παρουσιάστηκε και αναπτύχθηκε η θεωρία περί στρατηγικών εξαναγκασμού. Καταδείχθηκε ότι οι εκφάνσεις του εξαναγκασμού απαντώνται τόσο στους τύπους της υψηλής στρατηγικής, και μάλιστα ως κυρίαρχο στοιχείο στους τύπους επιθετικής υψηλής στρατηγικής, όσο και στους τύπους αμυντικής στρατηγικής ως μέθοδος αντιμετώπισης κρίσεων, ως επί το πλείστον με τη μορφή της εξαναγκαστικής διπλωματίας. Στη συνέχεια παρουσιάστηκαν η εξέχουσα γεωστρατηγική θέση της Τουρκίας, η μείζονα τουρκική απειλή και η φύση της, τα οποία συνετέλεσαν στην σκιαγράφηση και απόδειξη της υψηλής στρατηγικής εξαναγκασμού που εφαρμόζει η Τουρκία έναντι της Ελλάδας. Από την άλλη μεριά, όσον αφορά τα καθ' ημάς, εκτέθηκαν τα επικίνδυνα εγχώρια διεθνιστικά και νεοφιλελεύθερα ιδεολογήματα που επιμένουν να αγνοούν και να υποβαθμίζουν την συνεχώς γιγαντούμενη τουρκική απειλή και εντοπίστηκε η απουσία ελληνικής υψηλής στρατηγικής.

Ακολούθως, όσον αφορά τις περιπτώσιολογικές μελέτες και συγκεκριμένα την κρίση του Μαρτίου του 1987, επιβεβαιώθηκε η στρατηγική εξαναγκασμού της Τουρκίας έναντι της χώρας μας αλλά κυρίως, αναδείχθηκε η αποτελεσματικότητα της ορθής εφαρμογής του εξαναγκασμού ως μεθόδου αντιμετώπισεως κρίσεων στα πλαίσια της

εξαναγκαστικής διπλωματίας. Σε αντιδιαστολή, όσον αφορά την κρίση των Ιμίων το 1996, επαναβεβαιώθηκε μεν η συνεχώς αυξανόμενη προκλητικότητα και αναθεωρητισμός της Τουρκίας, στα πλαίσια μιας συγκροτημένης, μακρόπνοης στρατηγικής εξαναγκασμού αλλά κυρίως, καταδείχθηκε, με τον πιο περίτρανο τρόπο, η απουσία ελληνικής υψηλής στρατηγικής, η ανεπάρκεια στρατηγικού σχεδιασμού για την αντιμετώπιση κρίσεων αλλά και η ανυπαρξία πολιτικής βούλησης για κάτι τέτοιο.

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι η Τουρκία επιδιώκει την ανάδειξή της σε κυρίαρχο παράγοντα σε επίπεδο περιφερειακής δύναμης, έχοντας ως αντικειμενικό σκοπό να επαναφέρει υπό την σφαίρα επιρροής της και την εξουσία της τις περιοχές της πρώην Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Υπό αυτό το πρίσμα, η περιοχή της ανατολικής Μεσογείου και του Αιγαίου αποτελούν το ζωτικό χώρο της, τον οποίο δεν είναι διατεθειμένη να επιτρέψει να μονοπωλείται από την μικρή και εξασθενούσα πλέον Ελλάδα. Για το λόγο αυτό, έχει ανάγκη σε εθνικό αντικειμενικό σκοπό την αναθεώρηση του status quo της περιοχής, ειδικά κατά τη δεκαετία του '90 κι έκτοτε, καθόσον εξέλειψαν οι περιορισμοί και οι δεσμεύσεις του ψυχρού πολέμου. Προς επίτευξη του αντικειμενικού σκοπού αυτού έχει υιοθετήσει μια συνεπή, διαχρονική και συγκροτημένη, αμιγώς επιθετική υψηλή στρατηγική εξαναγκασμού, η οποία εφαρμόζεται μεθοδικά κι απαρέγκλιτα.

Η υλοποίηση της στρατηγικής εξαναγκασμού αυτής περιλαμβάνει αμφισβητήσεις κυριαρχίας, διεκδικήσεις, προκλητικές δηλώσεις, εκλεπτυσμένες διπλωματικές ενέργειες, απειλές και ενέργειες χαμηλής κι ενδιάμεσης έντασης αλλά και προετοιμασίες για γενικευμένη επίθεση. Οι παραπάνω τακτικές, πρώτον, συντηρούν την αίσθηση ύπαρξης διαφορών μεταξύ των δύο χωρών ακόμα και σε ζητήματα που δεν εμπίπτουν σε τομείς διμερών διαφορών³¹³, δεύτερον, δημιουργούν τετελεσμένα, καθώς πυροδοτούνται αυτόματα διαδικασίες κλιμάκωσης κρίσεων σε περίπτωση που η Ελλάδα προβεί σε άσκηση των εκ του διεθνούς δικαίου δικαιωμάτων της και τρίτον, συντελούν στη διαμόρφωση της προσλαμβάνουσας παράστασης - περί της Τουρκίας - ενός αποφασιστικού αντιπάλου που δε διστάζει να υπερασπιστεί τα συμφέροντά του, ακόμα και κατά παράβαση του Διεθνούς Δικαίου, στηριζόμενου στον υπέρ του συσχετισμό ισχύος.³¹⁴

Η εφαρμοζόμενη στρατηγική εξαναγκασμού λειτουργεί αποτρεπτικά, κατασταλτικά αλλά και προληπτικά. Συγκεκριμένα, μέσω του εξαναγκασμού - εκφοβισμού όχι μόνο εξαναγκάζεται η Ελλάδα σε υποχωρήσεις υπό την απειλή του πολέμου αλλά επίσης αναγκάζεται να

³¹³ Επί παραδείγματι το δικαίωμα της επέκτασης των ΕΧΥ σε 12 νμ.

³¹⁴ Αθανάσιος Πλατιάς, *Εκτός Συνόρων*, (Αθήνα, Παπαζήση, 1997), σελ. 105.

απεμπολήσει νόμιμα κυριαρχικά της δικαιώματα. Δια του εξαναγκασμού-απειλής, ο οποίος διατηρείται τεκνηέντως απέραντος και χωρίς ειλικρινείς προθέσεις επίλυσης των διαφορών και παύσης του, η Τουρκία επιτυγχάνει, εκφοβίζοντας παρά πολεμώντας, να σωρεύει μικρές επιτυχίες και νίκες, οι οποίες αθροιστικά ισοδυναμούν στα κέρδη ενός ενδεχόμενου πολέμου ή περιορισμένης σύρραξης αλλά χωρίς το ρίσκο των απωλειών και της μη ευόδωσης των επιθετικών επιχειρήσεων.

Άλλωστε, δεν είμαστε καθόλου σίγουροι εάν η τουρκική ηγεσία είναι πραγματικά διατεθειμένη να αναλάβει το ρίσκο που συνεπάγεται η διεκδίκηση των αξιώσεών της ή αν η αποφασιστικότητά της εξαντλείται σε λεονταρισμούς, οι οποίοι όμως εκ του αποτελέσματος, έως τώρα, στο πλείστο των περιπτώσεων, έχουν αποδώσει. Έξαλλου, συνεκτιμώντας και τις δύο κρίσεις στις οποίες αναφερθήκαμε στις περιπτώσιολογικές μελέτες, συμπεραίνουμε ότι ακόμα κι όταν η Τουρκία είχε το πλεονέκτημα να επιλέξει τον χρόνο πρόκλησης και κλιμάκωσης της κρίσης, κατόπιν δικής της πρωτοβουλίας και προπαρασκευής, δηλαδή υπό τους πλέον ευνοϊκούς για εκείνη όρους, δεν κατάφερε η πολεμική της μηχανή να αποκτήσει και να διατηρήσει το τακτικό πλεονέκτημα στο θέατρο διεξαγωγής των επιχειρήσεων. Ακόμα και κατά την κρίση των Ιμίων, προέβη στην αποφασιστική τελική ενέργεια, που έγειρε την πλάστιγγα υπέρ της, αφού πρώτα επιβεβαίωσε την απροθυμία της ελληνικής πλευράς για αποφασιστική αντίδραση κι αφού είχε αποκλειστεί - έξωθεν επιβαλλόμενη - ως πιθανή εξέλιξη η σύρραξη μεταξύ των δύο χωρών. Τα προαναφερόμενα μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η Τουρκία προσδίδει μεγάλη σημασία στο ισοζύγιο κόστους - οφέλους και με άλλα λόγια, δεν προβαίνει σε οποιαδήποτε ενέργεια αν δεν είναι βέβαιη ότι αυτή θα ευοδωθεί.³¹⁵

Επιπροσθέτως, αποδείχθηκε η ανεδαφικότητα μιας ακόμα ευρέως διαδεδομένης επικρατούσας άποψης, σύμφωνα με την οποία η εξαγόμενη τουρκική επιθετικότητα οφείλεται στην αντιπαλότητα μεταξύ κεμαλιστών και ισλαμιστών. Μπορεί πράγματι, οι διαφορές μεταξύ τους να είναι καώδεις, πλην όμως αποδεικνύεται ότι, όσον αφορά την εξωτερική πολιτική και ιδιαίτερα απέναντι της Ελλάδας, υπάρχει απόλυτη σύμπνοια και συνοχή σε σημείο συναγωνισμού επιθετικότητας κι επιβουλής απέναντι της χώρας μας.

Από την άλλη μεριά, η Ελλάδα έγινε σαφές ότι στερείται υψηλής εθνικής στρατηγικής. Έχει αποτύχει να συντάξει μια συγκροτημένη, μακροπρόθεσμη υψηλή στρατηγική που να ευθυγραμμίζει και να συντονίζει όλες τις συνιστώσες δυνάμεις του έθνους προς τον αντικειμενικό σκοπό εξισορρόπησης της τουρκικής απειλής. Αντ' αυτού,

³¹⁵ Αυτό άλλωστε διδάσκει και το παράδειγμα της εισβολής της στην Κύπρο, η οποία έλαβε χώρα υπό τους ευνοϊκότερους για την Τουρκία οίονους.

έχει παραχωρήσει την πρωτοβουλία των ενεργειών στην Τουρκία και ενεργώντας όχι προληπτικά αλλά κατασταλτικά, αρκείται στην - όχι πάντα επιτυχημένη - σπασμωδική αντίδραση στις τουρκικές πρωτοβουλίες κι επιβουλές.

Είναι πλέον επιτακτική ανάγκη, καθώς ο συσχετισμός ισχύος, προϊούσας της ελληνικής οικονομικής κρίσης, ανατρέπεται άρδην προς όφελος της Τουρκίας, να καταρτιστεί και να εφαρμοστεί εθνική υψηλή στρατηγική προς εξισορρόπηση της τουρκικής απειλής, επιχειρώντας να μεταβληθούν οι συντελεστές του ισοζυγίου κόστους - οφέλους, έτσι ώστε να αυξηθεί το αναλαμβανόμενο ρίσκο και συνεπαγόμενο κόστος μιας ενδεχόμενης τουρκικής επιθετικής ενέργειας ή σειράς ενεργειών αλλά και να μειωθεί το, εικαζόμενο ως εύκολα επιτεύξιμο, προσδοκώμενο όφελος. Αρωγός σε μια τέτοια πρωτοβουλία θα μπορούσε να προσφερθεί το παράδειγμα άλλων μικρών κρατών που επιτυχώς αντιμετωπίζουν πολυπληθέστερους και πολλαπλούς αντιπάλους, όπως το Ισραήλ. Ως προτάσεις των αξόνων στρατηγικής που θα μπορούσε κάλλιστα να εφαρμόσει η Ελλάδα κατατίθενται οι: α. Άρνηση κατευνασμού του αντιπάλου και υιοθέτηση, όταν χρειάζεται, στρατηγικής «πυγμής», β. Επένδυση σε ισχυρές Ένοπλες Δυνάμεις, γ. Διατήρηση υψηλού αμυντικού προϋπολογισμού και υιοθέτηση συστήματος καθολικής άμυνας, δ. Επένδυση στην ποιοτική υπεροχή μέσω τεχνολογίας, ε. Ανάπτυξη αμυντικής βιομηχανίας, στ. Δημιουργία αξιόπιστης αποτρεπτικής «φήμης», ζ. Εφαρμογή της αρχής «διαίρει και βασιλεύει», η. Αξιοποίηση των αδυναμιών του αντιπάλου, θ. Εκμετάλλευση της τοπικής ισορροπίας δυνάμεων με δημιουργία συγκυριακών συμμαχιών, ι. Έλλειψη δισταγμού για αντιπαράθεση με συμμάχους όταν το απαιτεί το εθνικό συμφέρον και ια. Κινητοποίηση της διασποράς.³¹⁶

Εάν δεν εγκαταλειφθεί εγκαίρως η πολιτική κατευνασμού, που έως τώρα έχει τηρήσει η ελληνική πλευρά, σύντομα θα προκύψει δορυφοροποίηση της χώρας ή όπως αλλιώς αναφέρεται «φινλανδοποίηση». Με τον όρο αυτό αναφέρεται “η διαδικασία κατά την οποία μια μικρή σε μέγεθος χώρα που συνορεύει με μια μεγαλύτερη αποκτά με συγκεκριμένο τρόπο (τόσο συνειδητά όσο και ασυνείδητα) εξάρτηση από την ισχυρότερη, αντιδρώντας αυτόματα και πάντοτε θετικά σε κάθε αίτημα του ισχυρού γείτονα. Η συμπεριφορά αυτή υποκρύπτει μια αμυντική «στρατηγική λογική», απότοκη ενός συνδρόμου φοβίας ότι μια μη κατευναστική συμπεριφορά θα οδηγήσει σε σύγκρουση και η μικρή σε μέγεθος χώρα θα χάσει περισσότερα.”³¹⁷ Το ελληνικό κράτος

³¹⁶ Αθανάσιος Πλατιάς, *Εκτός Συνόρων*, (Αθήνα, Παπαζήση, 1997), σελ. 156.

³¹⁷ Περισσότερα περί φινλανδοποίησης στο άρθρο του καθηγητή κ Μάριου Ευρυβιάδη που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ, τον Οκτώβριο του 2010, όπως αναδημοσιεύτηκε στο http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2012/11/blog-post_3505.html#.UWu_-6JkMSY στις 28 Νοεμ. 2010. Όπως αναφέρεται, ιστορικά ο

θα πρέπει να αποτάξει αυτά τα ψευδοδιλλήματα, να αγνοήσει τα παρελκυστικά ιδεολογήματα που υποβαθμίζουν και αποκρύπτουν την ένταση της απειλής και το μέγεθος του επερχόμενου κινδύνου και να αντιμετωπίσει με όρους σοβαρότητας, αξιοπιστίας και αποφασιστικότητας την επιθετικότητα της Τουρκίας και τον μακρόπνοο αναθεωρητικό στρατηγικό σχεδιασμό της.

Η Τουρκία έχει τη στρατηγική πρωτοβουλία επειδή αυτή επιδιώκει την αναθεώρηση του status quo. Κατά τον πρόεδρο Α. Γκιούλ, η σημερινή Τουρκία φιλοδοξεί να καταστεί η «ήρεμη και δημοκρατική δύναμη του μουσουλμανικού κόσμου», ώστε να αναδείξει ότι το Κοράνι, η δημοκρατία και η κοινωνικό-οικονομική ανάπτυξη μπορούν να συμβαδίσουν. Στα πλαίσια του νεοοθωμανισμού γίνεται συστηματική προσπάθεια της Τουρκίας να επεκτείνει τη γεωπολιτική της επιρροή στις χώρες που ήταν κάποτε υποδουλωμένες στην Οθωμανική αυτοκρατορία και ιδιαιτέρως στην περιοχή των Βαλκανίων και της ανατολικής Μεσογείου. Η Ελλάδα αποτελεί σοβαρό εμπόδιο στην επίτευξη του στόχου αυτού. Υπό αυτές τις συνθήκες η βελτίωση των σχέσεων της Ελλάδας με την Τουρκία γίνεται με όρους πλήρους υποταγής της πρώτης στα συμφέροντα της δεύτερης. Επιπροσθέτως, η Τουρκία αυξάνει τη διαφορά δυναμικότητας μεταξύ των δύο χωρών, ιδίως αφού τα οικονομικά και στρατιωτικά δεδομένα μεταβάλλονται ραγδαία εις βάρος της Ελλάδας. Υπό το καθεστώς τέτοιου εξαναγκασμού η Τουρκία επιδιώκει το συρμό της Ελλάδας στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων εφ' όλης της ύλης, στη λογική του "Τα δικά μου δικά μου και τα δικά σου εξ' ημισείας", βάσει μιας ατζέντας, η οποία de facto διευρύνεται προοδευτικά όπως επιδιώκουν οι Τούρκοι, οι οποίοι διαχρονικά πορεύονται "αργά - αργά", χωρίς όμως ποτέ να οπισθοχωρούν. Κι αν μέχρι χθες ήταν η Κύπρος, που αντιμετώπισε την τουρκική επιθετικότητα, σήμερα είναι το Αιγαίο και αύριο θα είναι η Θράκη, πολλώ δε μάλλον, αν οι Τούρκοι καταφέρουν να χτίσουν δικαιώματα μέσω αναθεωρητικών δράσεων εντός των ελληνικών συνόρων.

Βεβαίως, η γείτονας έχει τα δικά της κολοσσιαία προβλήματα, καθώς η πολιτική των μηδενικών προβλημάτων έχει μετατραπεί σε πολιτική πολλαπλών προβλημάτων, με όλους τους γείτονές της, με αποτέλεσμα τη διεθνή απομόνωσή της. Επιπροσθέτως, αντιμετωπίζει τεράστια εσωτερικά προβλήματα με το ένα τέταρτο του πληθυσμού της

όρος περιγράφει και κωδικοποιεί το ιστορικό των σχέσεων της Φινλανδίας με την τσαρική Ρωσία και αργότερα με τη Σοβιετική Ένωση μέχρι και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Ως διεθνολογικός, πλέον, όρος, η «φινλανδοποίηση», καταδεικνύει τους κινδύνους που συνεπάγονται οι «επιθέσεις φιλίας» που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο μιας ιστορικής αντιπαλότητας, η οποία όμως δεν αίρεται, και μιας ταυτόχρονης στρατιωτικής ανισότητας που επιβαρύνεται από την απουσία πολιτικής βούλησης και αποτρεπτικής στρατηγικής εκ μέρους της μικρότερης σε μέγεθος χώρας.

αλλά και η οικονομική της ανάπτυξη δείχνει σημάδια εξάντλησης. Τα παραπάνω όμως, δε θα πρέπει να αποτελούν αιτία-δικαιολογία επανάπαυσης αλλά αντιθέτως ευκαιρίες ανάληψης πρωτοβουλιών και μοχλούς άσκησης πίεσης προς ελάττωση της επιτευχθείσας διαφοράς δυναμικότητας και ισχύος.

Η βαθύτατη κρίση που διέρχεται η χώρα δεν είναι μόνο οικονομική αλλά οφείλεται πρωτίστως στην πνευματική, κοινωνική, ηθική και πολιτική παρακμή. Τα απολεσθέντα οικονομικά κεκτημένα ενδεχομένως, κάποια στιγμή να επανεπιτευχθούν. Όμως, μια απώλεια στον τομέα των εξωτερικών ζητημάτων θα είναι μη αναστρέψιμη και σύμφωνα με τους νόμους των διεθνών σχέσεων, η εξωτερική κρίση θα εκδηλωθεί μόλις η γείτονας αισθανθεί ότι είμαστε στο ναδίρ της ισχύος μας κι εφόσον το ισοζύγιο κόστους – οφέλους προδιαγράφεται ευνοϊκό για την ίδια. Μια τέτοια ενέργεια μπορεί να προκύψει είτε συνηγορούν οι διεθνείς και περιφερειακοί δρώντες είτε όχι ή ακόμα και ως αντισταθμιστικό όφελος σε απώλειες της Τουρκίας σε άλλα πεδία. Τώρα πλέον, έχει αποκαλυφθεί η ακολουθούμενη στρατηγική εξαναγκασμού και οι επιδιωκόμενοι αντικειμενικοί σκοποί της Τουρκίας κι, όπως υποστηρίχθηκε σ' αυτή την εργασία, ο εξαναγκασμός είναι μια σύνθετη και δυναμική διαδικασία, που εμπλέκει τουλάχιστον δύο ανταγωνιστές, όπου ο καθένας επιδιώκει να επηρεάσει τη συμπεριφορά του αντιπάλου, διαχειριζόμενος την προσλαμβάνουσα παράσταση του προσδοκώμενου οφέλους και του επιφυλασσόμενου κόστους, συναρτήσει πάντα του σχετικού συμφέροντος. Χρησιμοποιώντας η Ελλάδα, το ίδιο το όπλο της Τουρκίας, τον στρατηγικό εξαναγκασμό, θα μπορούσε να το αντιστρέψει, προκειμένου να ακυρώσει την επιθετικότητά της και να εξασφαλίσει τη διατήρηση του status quo.

Ο ελληνοισμός έχει ανταπεξέλθει και στο παρελθόν σε ακόμα δυσκολότερες κρίσεις με μεγάλο βέβαια κόστος. Αυτό που αναγκαιεί αυτή την ύστατη στιγμή είναι η συνειδητοποίηση και αποδοχή της κρισιμότητας της κατάστασης, της έντασης και επικινδυνότητας της απειλής και η αντιμετώπισή της με σοβαρότητα και αξιοπιστία. Πρωτίστως απαιτείται πολιτική βούληση και συλλογική συστράτευση προς την κατεύθυνση της ισχυροποίησης των συντελεστών ισχύος της χώρας. Άλλωστε, αποτελεί τη μεγαλύτερη αφέλεια να στηρίζεις την υποστήριξη των δικαιωμάτων σου και την επιβίωσή σου στο δίκαιο και στην εντιμότητα του αντιπάλου σου. Αν δεν είσαι ικανός να τιμωρήσεις αυτόν που δε σε σέβεται, απλώς επισπεύδεις τα επερχόμενα δεινά.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

2 1/2 WAR STRATEGY SÜKRÜ ELEKDAĞ

The dissolution of the Soviet Union and the coming to an end of the Cold War led the US and the Western European members of NATO to cut down on defence spending and allocate the saved resources to more productive areas of investment. This, in turn, enabled these countries to realise a faster rate of economic growth and a higher state of welfare. In the West, this significant benefit drawn from peace is referred to as the 'peace dividend'.

Turkey, on the other hand, cannot receive her share of the 'peace dividend' despite the fact that she is in dire need of it. This stems from the fact that the geopolitical realities of the region compel Turkey to increase her defence expenditure in order to be able to protect her territorial integrity and maintain her security. The threats facing Turkey are so diverse and acute that Turkey can only maintain peace by adhering to the age old adage, "Those who want peace must be prepared for war."

Turkey maintains good neighbourly relations based on a sound footing with several of the eleven neighbours located on the geographical periphery surrounding the country by land and by sea. She does not regard these countries as a source of threat.

However, there are valid reasons for Turkey's regarding other neighbours with skepticism and as a source of threat. Two countries among these neighbours, namely Greece and Syria, who have claims on Turkey's vital interests, constitute an immediate threat for Turkey.

GREEK DESIGNS

Greece is a prisoner of her own expansionist policy regarding Turkey. Greek governments insistently claim that extending the Greek territorial waters in the Aegean to 12 miles is an inviolable right of

Greece and that they will implement this right when the conditions are right.

When exactly will the conditions be right for Greece?

The first among these is when the PKK terrorism Turkey is trying to wipe out in southeastern Turkey gains much wider dimensions, develops into a full scale uprising, and forces Turkey to commit a much greater military force and financial resources to this area. Greece reckons that in addition to this development, if Turkey suffered a heavy economic blow and was thrown into social and political turmoil, this would create the right conditions for creating *faits accomplis* in the Aegean.

To this end, the Athens government is providing heavy financial support to the PKK's campaign of terror in Turkey. The fact that Athens has sent to Turkey PKK terrorists whom she has allowed to settle on her territory to conduct acts of sabotage against the Turkish tourism industry demonstrates the magnitude of the 'national paranoia' and hysterical hostility Greece has submerged herself in against Turkey.

The second prerequisite for Greece is to change the balance of power in the Aegean in her favour.

Athens is trying to change the balance of power in the Aegean in her favour vis-à-vis naval and air forces. She is doing this on the premise that the US and the European nations would not allow a protracted Turco-Greek conflict in the Aegean. Therefore, the air and naval operations to be conducted at the outset of hostilities would be decisive.

THE BALANCE OF POWER IN THE AEGEAN IN AIR AND NAVAL FORCES

A review of the data in the 1989-1995 issues of *The Military Balance*, a publication of The International Institute for Strategic Studies (IISS) where detailed and reliable information about nations' weapons and military equipment inventory can be found, reveals that although she has not yet been able to change the balance of air and naval power in her favour, Athens has certainly made considerable progress in that direction.

A comparison of the two nations' naval forces reveals that Turkey enjoys a relative qualitative and quantitative superiority.

Turkey has an obvious superiority in destroyers and frigates in particular, which constitute the backbone of surface striking power. As regards fire power, Greece seems to have caught up with Turkey.

While Greece has 176 surface-to-surface guided missiles which are considered the most efficient weapon systems against surface targets, comprising Harpoons, Exocets, Penguins and SS-12s, the Turkish navy has 198 of these (Harpoons and Penguins). Turkey's vulnerabilities in the Aegean are in the fields of reconnaissance, surveillance, and over-the-horizon target acquisition.

Moreover, Greece's geographic position allows her to follow an external lines strategy, leaving her own high seas routes open, while at the same time providing her with the ability to cut off Turkey's maritime lines of communication.

On the one hand, the necessity to foil Greece's external lines strategy and, on the other hand, her missions in the Black Sea and the Mediterranean dictate that the Turkish navy have a significant superiority over that of Greece.

A comparison of the two nations' air forces reveals at first sight that Turkey has a dramatic superiority over the Greek Air Force.

With her high-performance modern aircraft, Turkey has a 60 per cent superiority over Greece. However, in the event of a conflict breaking out over the Aegean, the necessity of the Turkish Armed Forces maintaining a state of vigilance in the southern and north-eastern parts of Anatolia dictates that a significant part of the Turkish Air Force be deployed outside the Aegean Region.

Nevertheless, with the ability to shift forces afforded with the air-to-air refueling capability, it can be argued that Turkey has relative superiority in the Aegean Region as regards air power.

The fact that Greece, whose population is about one-sixth of the population of Turkey and whose GNP is about half that of Turkey, has an annual defence spending which is nearly 80 per cent of that of Turkey (according to NATO definitions, the Greek defence budget in 1994 was \$4.34 bn while that of Turkey was \$5.3 bn) and the fact that per capita defence spending in Greece is five times as much as the per capita defence spending in Turkey (in 1994 the per capita defence spending in Greece was \$415, while it was \$87 in Turkey) demonstrates that Athens is engaged in military preparations indicating that she is planning *faits accomplis* in the Aegean which are detrimental to the vital interests of Turkey.

The defence cooperation agreement concluded between Greece and Syria in June 1995 has utmost significance in relation to Turkey's security. The fact that Greece and Syria, both of whom have claims over Turkey's vital interests and territory and support a covert war aiming to break up this country are in a total conformity of interest is

indisputable proof that the said cooperation agreement is directed against Turkey.

Without a shadow of doubt, Athens is making designs to benefit from the said agreement with Damascus, aiming to realise her obsession of sovereignty over the Aegean.

It is also not possible to explain Greece's military build-up on the eastern Aegean islands and the Dodecanese, in blatant violation of international agreements which demilitarize them, solely on security grounds.

It is also clear that by deploying the Exocet MM-40 missiles purchased from France on the island of Lemnos directly opposite the Dardanelles, Athens aims to prevent the Turkish fleet, whose home base is in the Marmara Sea, from sailing out into the Aegean in the event of hostilities.

The reports which repeatedly appeared in the Greek press stating that the same missiles will also be deployed on the islands of Skiros and Lesbos were not denied by the Greek government. It is believed that such a deployment scheme aims to deny Turkish warships the ability to manoeuvre in a large area in the middle of the Aegean and to cut off Turkey's lines of communication between the northern and southern Aegean.

In a statement he made in September 1995, the leader of the Greek Cypriot community, Mr. Cleridis had said that Greece would build an air base in Paphos in the framework of a Greek-Greek Cypriot joint defence agreement. Although the Greek government did not confirm this statement, Greek fighter aircraft participated in the Nikiphoros 1995 military exercise conducted by the Greek Cypriot National Guard Army despite US protests and used the Paphos air base. This suggests that Athens intends to set up an air base in southern Cyprus.

A Greek air base to be established in southern Cyprus will constitute a direct military threat to Turkey. Such a development will definitely have an impact on Turkey's so far established air supremacy over Cyprus and the air cover Turkey provides to the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) and the Turkish peacekeeping force on the island. This will lead to the Turkish air bases in Diyarbakır and Incirlik to be within the range of long-range Greek A-7 aircraft which will be based on Paphos or will be refuelled from that base.

Greece's realisation of this plan is not deemed probable at this stage. This is because, in the event Greece chooses this course of action, Turkey will inevitably build an air base in the TRNC. This

would, in turn, mean that Athens would herself be creating the right environment for dividing the island between Greece and Turkey.

Although Athens does not formally undertake the establishment of an air base at Paphos due to the above concerns, she has been covertly developing the said air base with an aim to using it against Turkey and the TRNC. The fact that Greek aircraft have heavily used the Paphos air base during exercise Nikiphoros-95 as a rehearsal for such operations indicates that significant progress has been achieved in this field.

All these indicate that in order to change the balance of power in her favour, Greece is striving to implement a medium- to long-term plan which has military and political aspects, without deviating in the least from her course, systematically and with maximum sacrifice on her part, and that she has made significant progress in this respect.

THE KEY TO PEACE IN THE AEGEAN

It is common knowledge that Greece's extension of her territorial waters will have grave consequences for Turkey in the fields of maritime and air traffic, economy and security.

Taking the delicate balance in the Aegean into account and considering Greece's intentions and preparations to upset this balance, Turkey adopted a determined stance in 1976. The 1st National Front government headed by the then prime minister Demirel announced unequivocally that Greece's extension of her territorial waters beyond the present six miles would be regarded as *casus belli*.

In fact, all issues between Turkey and Greece arising from the Aegean Sea are inextricably bound up with each other and constitute an integral whole. Therefore it would be a rational course of action to seek negotiated solutions to these problems by taking them as a whole and maintaining the basic balance struck between the two nations by the Lausanne Treaty.

However, since 1981, Greek governments have consistently preferred to reject repeated calls for negotiations Turkey has made by adopting the above attitude.

Greece has maintained that the extension of the territorial waters in the Aegean and the air space above it, militarisation of the islands which have a demilitarised status and the FIR (Flight Information Region) line are all issues concerning Greece's prerogatives of sovereignty and that the negotiation of these issues would be absolutely out of the question.

Moreover, Greece also rejects Ankara's proposals to start talks in order to develop cultural and commercial cooperation with the aim of creating a détente and establishing an environment conducive to holding negotiations between the two countries on basic issues.

For her stance in this matter Athens contends that no solution for the Cyprus issue has been found yet.

Athens' policy towards Turkey results in the issues pertaining to the Aegean to be made pending and leads to the eruption of occasional disputes which could otherwise be settled by negotiations or be temporarily frozen to escalate and gain dangerous proportions due to a lack of dialogue between the two countries.

Despite the potential of such crises to erupt at any time in the Aegean and the fact that they have brought the two countries to the threshold of a conflict with each other on many occasions, Greece has intransigently refused to negotiate these issues with Turkey by claiming that they come under her rights of sovereignty. Mention was made of the designs lying behind this intransigence at the beginning of this article.

This calculated design rests on the expectation that Turkey will fall into a total state of vulnerability and destitution due to the chronic southeastern issue and the associated grave economic ailments which will in turn allow Greece the necessary opportunity to extend her territorial waters.

In order to exploit such an opportunity in the best possible circumstances, Athens is striving to change the balance of air and naval power in the Aegean in her favour and seeking allies who would be in military cooperation with her against Turkey.

Turkey's policy, on the other hand, is to make certain that Greece's *faits accomplis* in the Aegean directed at changing the status quo are prevented until Athens agrees with goodwill and serious intent to start a negotiation process which would encompass the Aegean issues in their entirety.

Turkey's policy announced in 1976 which states that any Greek initiative to extend the territorial waters in the Aegean beyond the six mile limit would be treated as *casus belli* is still valid.

In fact, the final paragraph of the Turkish Grand National Assembly resolution adopted unanimously at its 8 June 1995 session is as follows:

“The Turkish Grand National Assembly hopes that the Greek Government will not take the decision to extend her territorial waters in the Aegean beyond the six mile limit in a way that would disrupt the balance established by the Lausanne Treaty. However, it confers

all the necessary authority, including military measures, to the Government of the Republic of Turkey to protect and defend the vital interests of Turkey in such an eventuality.”

Turkey's policy of deterrence towards Greece derives its effectiveness from the national political will on this issue as well as the balance of power in the region which favours Turkey.

As mentioned earlier, the balance of power in the Aegean as regards air and naval forces is, relatively speaking, in Turkey's favour.

As for the land forces, however, Turkey has a distinct superiority. It is certain that in the event of a conflict Turkey would reinforce the basically adequate ground forces deployed in Turkish Thrace and the Aegean Region of Anatolia and thus disrupt Greece's scheme.

Moreover, the overwhelming superiority Turkey has in total national might testifies to the fact that no Greek government in its right mind would risk a war in order to seize Turkey's legitimate and vital rights in the Aegean.

To put it in other words, peace with Greece is solely dependent upon Turkey's maintaining an indisputable superiority in the balance of power between the two countries. The key to stability in the Aegean is Turkey's deterrent force.

ATATURK AND THE STRATEGIC IMPORTANCE OF CYPRUS

Cyprus has a vitally important place in Greece's strategy towards Turkey. Cyprus, which is situated in a pivotal location in relation to the control of maritime lines of trade in the eastern Mediterranean also has a vital strategic importance as regards the security of Anatolia.

Thus, the British statesman Lord Beaconsfield had said to Queen Victoria, “Cyprus is the key to Asia Minor”. The key importance of Cyprus in Turkey's defence and security was underscored by Atatürk during an exercise conducted along the southern coast of Turkey.

Atatürk had explained to the staff officers that the only coastal opening and supply route of Turkey surrounded by islands in the Aegean coast which were under the sovereignty of foreign states was in the south. He also added that opposite the southern coast of Turkey was the island of Cyprus and consequently, if Cyprus was in the hands of a hostile country all supply routes to Anatolia would be cut off and Turkey's security would be threatened.

Atatürk had an excellent vision of the future. Today, Greece is pursuing a policy of enveloping Turkey with a strategic control belt. Cyprus is the cornerstone of this policy.

As it has been pointed out above, Greece's plan in the first instance is to establish Greek sovereignty at sea and over the Aegean. The most significant consequence of this would be to cut off Turkey's northern and western coast from her Mediterranean coast.

In the second phase, in addition to the 12 mile territorial waters, Greece intends to declare in the triangle constituted by Rhodes, Crete and Cyprus her 'contiguous' and 'exclusive economic zone'. Thus, she aims to envelop Turkey with a strategic belt from the island of Lemnos opposite the Dardanelles all the way to the Bay of Iskenderun and bring all supply routes leading to Anatolia under her control.

This explanation underscores the fact that, in addition to her responsibility towards the fate of people of Turkish origin on the island of Cyprus, in view of her vital interests Turkey would never allow solutions that would keep the door ajar for Enosis.

THE CONTRIBUTION OF THE TURKISH TROOPS ON CYPRUS TO STABILITY IN THE AEGEAN

At this juncture we need to emphasise yet another point. The fact that a Turkish army corps has been deployed in the northern part of the island is deeply disturbing for Athens who has schemes for the Aegean.

This is because Athens is aware that in the event that she resorts to faits accomplis detrimental to Turkey's vital interests, this will lead Turkey to take every measure in the Aegean to defend her rights in addition to drawing Cyprus into the theatre of operations.

Greeks are cognisant of the fact that in the event that they escalate the crisis in the Aegean to a hot conflict, this will force Turkey to take military measures in Cyprus. Greece is aware of her vulnerability in Cyprus. This assessment in turn leads Greece to be cautious in the Aegean. In other words, the presence of Turkish troops in Cyprus is an additional and effective deterrent compelling Greece to think twice concerning her initiatives in the Aegean.

SYRIA: GREECE'S NATURAL ALLY

However, under certain circumstances Greece may disregard Turkey's deterrent trump cards. A state of war between Syria and

Turkey would create such circumstances. In such an eventuality, there is a greater probability for Greece to implement her plans concerning the Aegean. For this reason, Greece regards Syria as her natural ally.

Let us take a look at Turkey's relations with Syria at this juncture. Despite all efforts Ankara has spent since 1946 -when Syria gained her independence- to found Turkish-Syrian relations on the basis of good neighbourly relations, friendship and cooperation, Damascus never adopted a friendly attitude towards Turkey.

Syria's hostile stance stems from her territorial claims over Hatay. Damascus regards Hatay as a territory Turkey has stolen from Syria, and its recovery is a national objective priority.

The Hatay issue was placed on the back burner for a while after Israel's occupation of the Golan Heights during the 1967 war. However, with the hope of regaining the Golan Heights through Syrian-Israeli negotiations, Hatay regained its significance in the eyes of Damascus as the top national objective priority.

The other priority objective of Damascus has to do with the waters of Euphrates. Syria is concerned that the waters flowing from Turkey into Syria by Euphrates will, in time, be significantly limited as the Southeastern Anatolia Project (GAP), and its irrigation projects in particular, are implemented. Syria, therefore wants to impose on Ankara a long-term agreement guaranteeing water rights. Iraq has similar demands.

If the demands of these two countries, who have formed a united front against Turkey, are met, Turkey will have to forfeit 70 per cent of the waters of Euphrates to these countries while she will have to make do with the remaining 30 per cent. This will, in effect, lead to the disruption of the GAP project.

Damascus and Baghdad refuse Turkey's proposal that Euphrates and Tigris river basins are taken up along with the entire water sources in this area and that the issue be settled in the framework of an equitable and reasonable arrangement based on technological methods and means that would optimize the use of water.

Syria has fanned a civil war in Turkey by using the PKK in order to hamper the GAP project and impose on Turkey her demands concerning Euphrates. Syria expects that the threat of an independent Kurdish state being formed in Turkey's southeastern provinces will break Ankara's resistance on the water issue.

SYRIA IS CARRYING OUT A COVERT WAR IN TURKEY

Since 1982 Syria has been insistently and with perseverance carrying out her policy of dividing Turkey.

For the past 12 years, the mastermind and resources of subversive terrorism have been finding shelter in Syria and in areas under Syria's control.

Since 1982 the Syrian government has provided shelter to the PKK, provided it with arms, trained PKK militants and used them against Turkey. Syrian officials have helped terrorists infiltrate Turkish territory with their light and heavy weapons.

One point needs to be emphasised: although the void of authority in northern Iraq and Iran turning a blind eye to terrorists roaming in this area allows the PKK to find shelter in these countries' territories and launch their attacks from there, it is an indisputable fact that the chief protagonist in supporting the covert war in southeastern Turkey is Syria, who provides shelter to the PKK both in her own territory and in the territory under her control.

World history clearly testifies to the following fact: if terrorism and uprisings in one country are being conducted by a leader finding shelter and support in a neighbouring country, the said acts of terror cannot be eradicated before the foreign country in question unequivocally stops the support she is providing the terrorist leader and his staff.

Why, then, for the past 12 years, have Turkish governments abstained from implementing a policy of deterrence that would force Syria to stop PKK activities on her own territory and on territories under her control and extradite the leader of the terrorist organisation, Abdullah Öcalan, and his followers to Turkey?

Why has Turkey refrained from exercising the right of self defence afforded by international law and failed to take counter measures aimed against Syrian interests and escalate these measures until she got a result?

By saying, 'War is the continuation of politics by other means', the well-known military strategist, Clausewitz, tried to point to a wide range of alternatives that could be resorted to before reaching the stage of using military force in resolving problems between nations. There are several effective means of applying pressure on Syria that Turkey possesses -which preclude direct resorts to force. Why hasn't Ankara made use of any of these in order to deter Damascus?

By the support she provides the PKK, Syria has caused Turkey to wind up with a covert war aiming to snatch territorial gains from Turkey.

So far, 4700 civilians including women, the aged and children, and 2400 Turkish security forces personnel have lost their lives as a result of PKK attacks.

Likewise, the PKK terrorists have destroyed countless villages, sub-provinces, schools, mosques, commercial premises, vehicles, TV stations, railways, bridges and power lines.

Moreover, the covert war in southeastern Turkey has caused immeasurable suffering among the local population, collapsed the local economy, brought about the necessity to commit a 270,000 thousand strong security force to the struggle with terrorism, which in turn, devastated the economy already in dire straits and the resultant measures taken by Turkey to combat terrorism brought Turkey's relations with the West to breaking point.

One of the most damaging effects of PKK terrorism has been the way Turkey's social fabric was frayed due to the internal population movements caused by widespread acts of error, whereby the resultant displaced persons have become terror-oriented.

The chief protagonist and responsible party for Turkey's grave losses in manpower, damage to property, intangible and spiritual sufferings is none other than Syria.

Syria has used force against Turkey's 'territorial integrity and political independence' in violation of Article 2(4) of the UN Charter.

In accordance with the UN General Assembly Resolution 380 (V) 'Peace Through Deeds', Syria has committed 'the gravest of all crimes against peace and security'.

Under paragraph 3(g) of the UN General Assembly Resolution 3314 (XXXIX) on 'Definition of Aggression', Syria's acts vis-à-vis Turkey have constituted aggression.

Syria has a population of less than one fourth of that of Turkey, her GNP and exports is one sixth as large as that of Turkey, she has no industrial base to speak of and, until recently, she had Israel breathing down her neck. She has not been receiving Soviet military aid since 1990. When the situation we have in hand is as such, how is it that Turkish governments have failed to deter Syria from conducting a covert war against Turkey? Why is it that the Turkish state is in such a state of inefficiency and disability?

The answer to this question should be sought in the assessment that it would be wrong to consider the probability of a direct conflict with Syria in isolation from other threats.

To put it more clearly, Turkey has reckoned that creating a political crisis with Syria which would escalate to a hot conflict would provide Greece with the opportunity to realise her objectives in the

Aegean, and would, in turn, put Turkey in a position where she would have to conduct operations in two separate fronts.

It is this assessment that has prevented Turkey from pursuing an active policy of deterrence against Syria.

Syria, who was aware of this situation and who has exploited it fully, has continued to conduct a covert war in Turkey as well as deterring Turkey from taking measures against Syria on self-defence grounds.

SYRIA'S MILITARY POWER

Let us now take a look at Syria's military strength. From the data on Syria appearing at serious and reliable publications⁵ providing information on nations' military forces and their structures, it is evident that this country is among the leading military powers in the Middle East.

Syria has a 315,000 strong land force. This land force has an impressive armour inventory. It has 4600 Russian built main battle tanks (1500 of which are the latest model T-72s and T-72Ms, whereas 1000 are T-62Ms and 2100 are T-54s and T-55s).

Additionally, Syria has 4750 armoured infantry vehicles and armoured personnel carriers, 100 armed helicopters and what seem to be high caliber anti-tank and artillery units.

According to the same sources, the Syrian air force looks quite capable as well. Among the 579 aircraft in its air force comprising 40,000 personnel, nearly 200 aircraft are high performance modern aircraft and medium performance aircraft (20 MIG-29s, 36 MIG-25s, 20 SU-24s and 134 MIG-23s). The weapon systems mounted on these aircraft also reflect an advanced technology.

Syria also has an air command independent of the Syrian Air Force proper. This command comprising 60,000 personnel has an impressive array of weaponry as well. In addition to a large number of anti-aircraft artillery units subordinate to the said command there exists a heavy concentration of surface-to-air guided missile units. These units have 450 SA-2/3, 48 SA-5, 200 SA-6 and 60 SA-8 missiles.

Syria also possesses a significant surface to surface missile inventory (SCUD Bs with 300km range, SS-21s with 120km range and surface-to-surface FROG-7s with 70km range).

Based on these data a comparison of Syrian and Turkish land and air forces reveals a near balance between the two sides.

However, this could be a misleading comparison. This is due to the fact that since the end of the Cold War and the dissolution of the Soviet Union, Syria has not had a chance to renew her weapons of Warsaw Pact origin. It is believed that a significant portion of the Syrian weapon inventory is out of commission since Soviet military aid came to an end and the supply of spare parts has stopped.

Also, Syria's rather limited national resources (Syria's GNP is one sixth that of Turkey and her defence budget is half that of Turkey) prevent her from maintaining such a large armed force. Therefore, in the years to come, Syrian armed forces may run into serious deficiencies first and foremost in the air force and air defence forces.

Taking the above facts into consideration it can be said that Turkey has a clear superiority over Syria as regards a comparison of the two countries' armed forces.

THE IMPACT OF THE SYRIAN-ISRAELI PEACE ON TURKEY

Let us now turn our attention to the southeastern Turkey theatre of operations. When making a comparison of military strength in this area one has to consider the fact that a significant portion of Syrian forces are committed against Israel while some are deployed in Lebanon.

This being the case, in the present circumstances it would not be wrong to suggest that in the southeastern theatre, there is a balance of power between the Syrian and Turkish military forces. In fact it could be said that Turkey enjoys a relative superiority.

However, if the dispute over the Golan Heights is settled and a Syrian-Israeli peace accord goes into effect, this balance will immediately change against Turkey.

When peace is struck between Syria and Israel, Damascus can be expected to pursue her objectives concerning Syrian demands over Hatay and the waters of Euphrates much more actively. This would inevitably lead to strong tensions in Turkish-Syrian relations.

In the event that Turkey's relations with Syria develop in this direction, it is highly probable that Greece's adventurist and unrealistic tendencies will increase.

Greece and Syria are the arch supporters of the PKK. There exists a tacit alliance between the two countries against Turkey. In any case, it would be realistic for Turkey to assess the possibility of a hot conflict with any one of these countries with the assumption that the other one would open a new front against Turkey.

DOES RUSSIA CONSTITUTE A PRIORITY THREAT?

Let us now take a look at the Russian Federation's place in Turkey's threat assessment.

In relations between Turkey and Russia, competition and cooperation are competing with each other.

The fact that there exist no questions of sovereignty between the two countries, that both sides desire to maximise the benefits to be drawn from the great potential of cooperation afforded by the complementary nature of the two countries' economies, that there is a substantial and promising increase in trade and that Turkish contractors find extensive business opportunities in Russia are bringing Ankara and Moscow closer to each other.

In contrast, Russia's placing of obstacles in the way of Turkey's efforts to develop relations with the Turkic Republics, her attitude concerning the route of the pipelines which will transport the Caspian Sea petroleum and the transport of this oil through the Turkish Straits, her efforts to violate the balance of power foreseen in the CFE agreement and her initiatives to pressure the Caucasus republics to deploy Russian troops in these republics, are developments which cause deep concern in Ankara.

Despite these developments, it is observed that the two countries have a strong political will to expand their mutual area of interest, to minimise points of contention and to be careful and respectful to the sensitivities of each other.

In the light of the above it would not be wrong to state that Russia does not constitute an urgent threat for Turkey.

In fact, the Russian armed forces which still maintains its power and effectiveness on the former Soviet Union territories, seems unable to resort to power projection beyond these borders.

This fact was clearly stated in a report submitted to the Defence Committee of the German parliament by the Federal German Foreign Ministry. German Foreign Ministry. The German report said, the Russian military was suffering from a shortage of manpower and funding, poor training, excessive use of war stocks and a decline in the manufacture of major weapon systems. Consequently, Russia's current power projection capability must be considered insufficient to operate outside the former Soviet Union.⁶

Nevertheless, Turkey must include the Russian Federation in her threat assessment rating. The main reason for this precaution is the possibility that due to social and political instabilities, the likes of Jirinowski may come to power and pursue expansionist policies.

NATO HAS NO CONTRIBUTION TO MAKE TO TURKEY'S DEFENCE

Let us for a moment assume that Russia has embarked upon a massive attack against Turkey. In such an eventuality Turkey can no longer rely on NATO. With the dissolution of the Soviet Union, NATO has totally lost its function of providing support for Turkey's defence.

However, since such an attack would alter the entire strategic balance of power in the region, the concern that this would completely open the Persian Gulf to Russian influence would, at some point in the conflict, urge the US to take action and come to Turkey's assistance.

In any case, in the event of such a conflict, Turkey will have to fight it out against the aggressor for a considerable length of time solely through her own means.

We must point out though, Moscow's resort to such an attack, which would mean a change in the entire global strategy and one which would cost Moscow dearly in political terms, is highly unlikely.

The threats to be included in Turkey's threat assessment rating are undoubtedly not confined to the above. However, the limited scope of this article has made it imperative that only the highest priority threats be taken up and conclusions be drawn from them. It would not be wrong to suggest that a study encompassing a wider range of threats would cause little change in the conclusions arrived at here.

TURKEY'S NATIONAL SECURITY POLICY AND HER TWO-AND-A-HALF WAR STRATEGY

The explanations provided above lead us to the following significant conclusions and principles:

1. The multi-directional threat of armed conflict Turkey is presently faced with is much more urgent and multifaceted compared with the threat the Warsaw Pact directed against the NATO nations under the leadership of the Soviet Union during the Cold War era,
2. Turkey benefiting from NATO's collective defence should not be counted on any more. From now on Turkey has to fight against any threat directed to her survival and security solely by her own national means.
3. In the event that Turkey is forced to engage in armed conflict with any of her neighbours, external support to the PKK must be

expected to increase and the internal threat must be expected to tie up a much greater military force.

4. Greece and Syria, who have claims on Turkey's vital interests and territory, are united by joint interest against Turkey. These countries have been providing every possible aid to the PKK in order to bring Turkey to heel. There exists a tacit alliance between the two countries against Turkey. Turkey must build her strategy of defence against these countries on the assumption that she would be forced to fight against them simultaneously on two separate fronts.

5. Although her strategic location allows Turkey to conduct a strategy of interior lines defence against Greece and Syria, Turkey cannot base her defence plans on a concept of operations whereby, following a decisive victory on one front, she would then shift her forces to the second front to win a decisive victory there. This is because the potential aggressors would most probably synchronise their operations.

6. In other words, reliable defence compels Turkey to adopt a strategy based on adequate, deterrent and rapidly reinforcable forces in both the Aegean and the southern fronts.

7. In the face of a threat directed from the north, the most appropriate course of action for Turkey would be to conduct operations based on area defence where she would be able to employ her forces in depth, using extremely mobile units with effective fire power. One of the two basic tasks of this force would be to effectively compensate for the unfavourable force ratio between forces in the event of an attack to be launched from the north, by delaying actions and active defence. The second task would be to constitute a reinforcement for the southern front.

8. All these add up to the necessity of Turkey effecting its defence planning on two-and-a half campaigns', i.e., conducting two full scale operations simultaneously along the Aegean and southern fronts while at the same time being prepared for a "half war" that might be instigated from within the country.

Drawing up a force structure accordingly and equipping this force with high-technology weapons and equipment will necessarily require Turkey to significantly increase her defence spending.

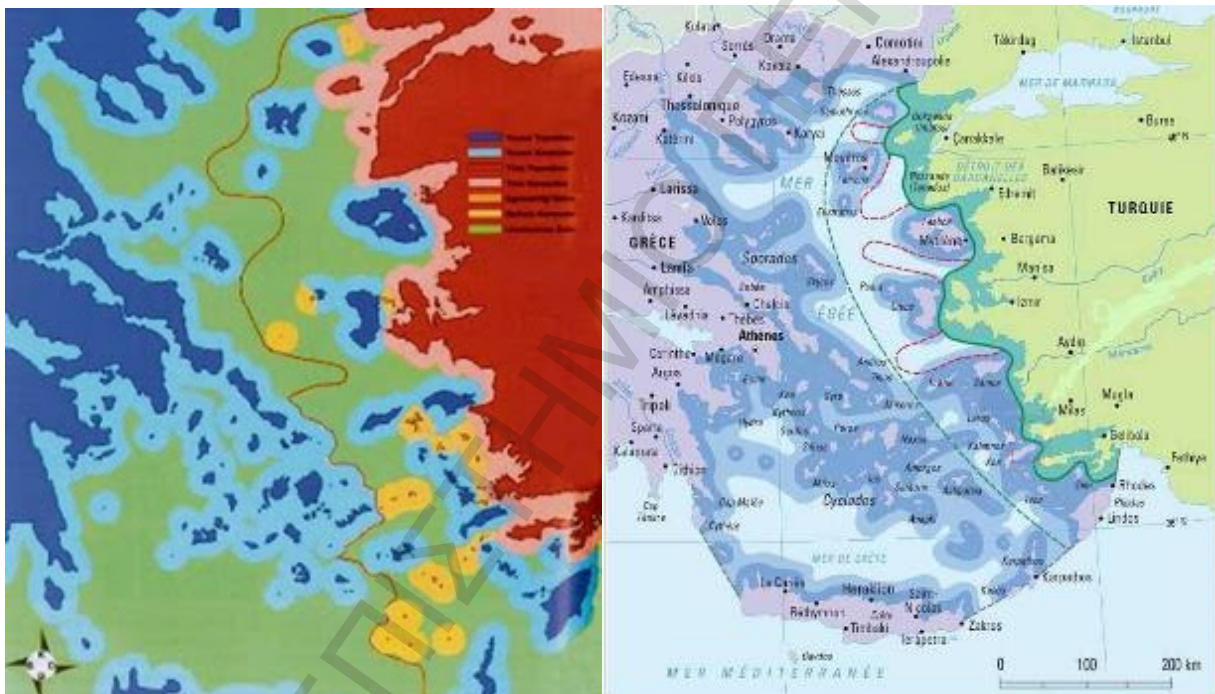
For Turkey, war is the last resort for maintaining her security. Therefore, she regards a foreign policy of deterrence as the front line defence for maintaining her security.

However, no matter how capable a foreign policy might be, it cannot be stronger than the military might it relies on.

Therefore, Turkey's ability to live in peace in her region and realise the welfare of her people depends on her possession of a strong and deterrent force.

As can be observed, while we are about to enter the 21st century, the top priority for Turkey is to be able to strike a sound balance between her survival and her welfare. Clearly, this can only be achieved by a stable economy with a dynamic structure.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Ανεπίσημοι τουρκικοί χάρτες του Αιγαίου, στους οποίους διακρίνεται η γραμμή διχοτόμησής του από βορρά προς νότο, με βάση τον 25° Μεσημβρινό, με διάφορα σενάρια για την επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων. Διακρίνονται, επίσης, το όριο των ελληνικών χωρικών υδάτων 6 ν. μιλίων, όπως και τα ελληνικά νησιά, που, κατά την Τουρκία, είναι «γκρίζες ζώνες» αλλά και η λύση των «δακτύλων», της επιλεκτικής, δηλαδή, επέκτασης των χωρικών υδάτων, σε ότι αφορά τα ελληνικά νησιά του βόρειου και κεντρικού Αιγαίου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΝΑΕΡΙΟΥ ΧΩΡΟΥ (ΕΕΧ) - ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΚΑΝΟΝΩΝ ΕΝΑΕΡΙΑΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ (ΚΕΚ)³¹⁸ ΤΟΥ ΙΣΑΟ³¹⁹

Στοιχεία 2009

2009	ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΚΕΚ ΙΣΑΟ	ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΕΕΧ	ΟΠΛΙΣΜΕΝΟΙ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ	ΕΜΠΛΟΚΕΣ	ΥΠΕΡΠΤΗΣΗ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΕΡΟΣΚΑΦΩΝ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	65	106	37	13	7	250
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	47	123	34	17	2	259
ΜΑΡΤΙΟΣ	92	152	36	26	3	306
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	41	160	32	27	7	229
ΜΑΙΟΣ	121	163	35	8	2	281
ΙΟΥΝΙΟΣ	57	146	34	25	7	247
ΙΟΥΛΙΟΣ	50	217	42	33	12	310
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	48	225	38	34	4	293
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	43	103	31	27	1	253
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	42	69	25	18	0	204
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	47	108	26	5	2	219
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	50	106	25	4	4	227
ΣΥΝΟΛΟ	703	1678	395	237	51	3078

Στοιχεία 2010

³¹⁸

Πηγή: Γενικό Επιτελείο

Εθνικής

Άμυνας

http://www.geetha.mil.gr/index.asp?a_id=2735

³¹⁹ ICAO : International Civil Aviation Organization

2010	ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΚΕΚ ΙΣΑΟ	ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΕΕΧ	ΟΠΛΙΣΜΕΝΟΙ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ	ΕΜΠΛΟΚΕΣ	ΥΠΕΡΠΤΗΣΗ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΕΡΟΣΚΑΦΩΝ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	70	107	26	1	0	239
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	35	84	28	0	1	220
ΜΑΡΤΙΟΣ	52	114	40	1	1	324
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	45	77	27	0	0	239
ΜΑΙΟΣ	129	156	30	1	0	266
ΙΟΥΝΙΟΣ	56	97	34	1	0	292
ΙΟΥΛΙΟΣ	58	128	46	7	4	316
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	43	87	34	0	0	246
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	46	105	29	2	1	233
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	58	92	23	0	1	215
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	74	98	22	0	4	206
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	63	94	28	0	8	234
ΣΥΝΟΛΟ	729	1239	367	13	20	3030

Στοιχεία 2011

2011	ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΚΕΚ ΙΣΑΟ	ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΕΕΧ	ΟΠΛΙΣΜΕΝΟΙ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ	ΕΜΠΛΟΚΕΣ	ΥΠΕΡΠΤΗΣΗ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΕΡΟΣΚΑΦΩΝ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	70	104	34	0	1	274
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	46	84	33	0	0	265
ΜΑΡΤΙΟΣ	41	71	31	0	0	245
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	47	81	31	0	0	254
ΜΑΙΟΣ	128	133	22	0	0	232
ΙΟΥΝΙΟΣ	41	74	25	0	0	212
ΙΟΥΛΙΟΣ	46	81	32	0	0	198
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	41	86	30	0	0	192
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	43	89	30	5	0	199
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	31	54	14	10	2	127
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	27	42	9	1	1	96
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	59	63	16	0	0	147
ΣΥΝΟΛΟ	620	962	307	16	4	2441

Στοιχεία 2012

2012	ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΚΕΚ ΙΣΑΟ	ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΕΕΧ	ΟΠΛΙΣΜΕΝΟΙ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ	ΕΜΠΛΟΚΕΣ	ΥΠΕΡΠΤΗΣΗ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΕΡΟΣΚΑΦΩΝ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	66	84	16	1	1	146
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	32	53	10	0	1	81
ΜΑΡΤΙΟΣ	93	69	21	0	0	174
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	37	50	16	0	0	110
ΜΑΙΟΣ	104	107	19	0	0	194
ΙΟΥΝΙΟΣ	60	58	23	0	0	157
ΙΟΥΛΙΟΣ	50	43	15	0	0	96
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	34	37	13	0	0	77
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	36	35	9	0	0	69
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	35	31	9	0	0	75
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	75	49	14	0	1	135
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	45	30	11	0	0	91
ΣΥΝΟΛΟ	667	646	176	1	3	1405

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ

ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΧΩΡΙΚΩΝ ΥΔΑΤΩΝ (ΕΧΥ)³²⁰

Στοιχεία 2009

³²⁰

Πηγή: Γενικό Επιτελείο

Εθνικής

Άμυνας

http://www.geetha.mil.gr/index.asp?a_id=2736

ΜΗΝΑΣ	ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΕΘΝΙΚΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΥΔΑΤΩΝ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	12	
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	-	
ΜΑΡΤΙΟΣ	-	
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	-	
ΜΑΙΟΣ	9	
ΙΟΥΝΙΟΣ	4	
ΙΟΥΛΙΟΣ	5	
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	10	
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	5	
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	3	
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	10	
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	32	
ΣΥΝΟΛΟ	90	

Στοιχεία 2010

ΜΗΝΑΣ	ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΕΘΝΙΚΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΥΔΑΤΩΝ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	11	
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	0	
ΜΑΡΤΙΟΣ	10	
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	4	
ΜΑΙΟΣ	15	
ΙΟΥΝΙΟΣ	8	
ΙΟΥΛΙΟΣ	5	
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	0	
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	3	
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	10	
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	4	
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	63	
ΣΥΝΟΛΟ	133	

Στοιχεία 2011

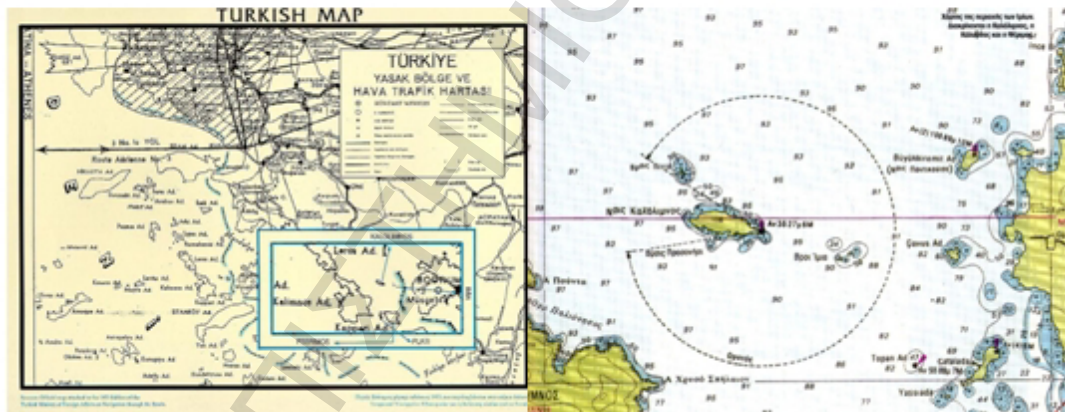
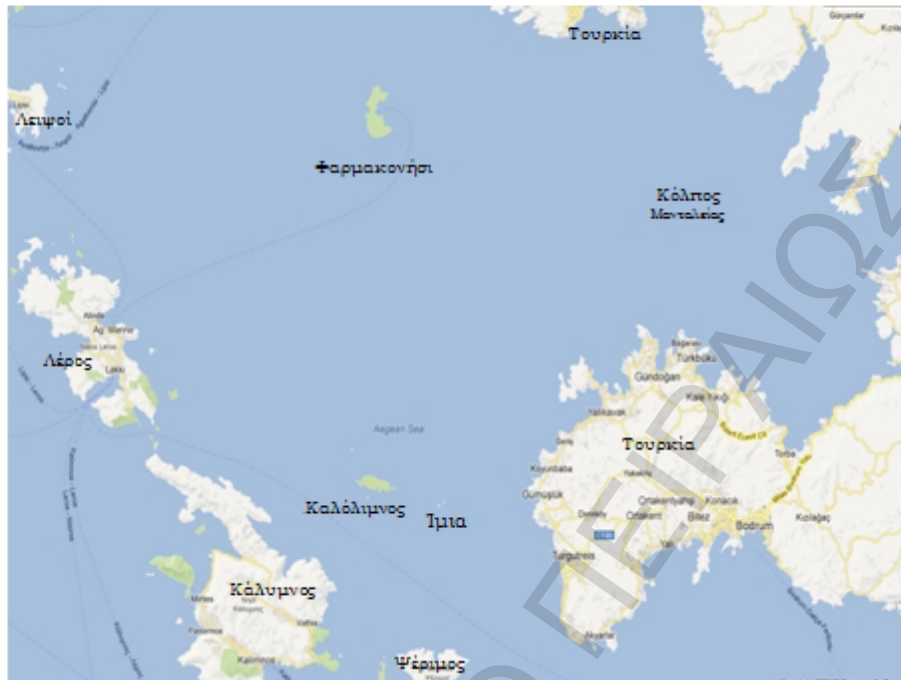
ΜΗΝΑΣ	ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΕΘΝΙΚΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΥΔΑΤΩΝ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	61	
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	14	
ΜΑΡΤΙΟΣ	27	
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	16	
ΜΑΙΟΣ	24	
ΙΟΥΝΙΟΣ	6	
ΙΟΥΛΙΟΣ	8	
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	4	
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	8	
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	12	
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	7	
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	19	
ΣΥΝΟΛΟ	206	

Στοιχεία 2012

ΜΗΝΑΣ	ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΕΘΝΙΚΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΥΔΑΤΩΝ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	26	
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	17	
ΜΑΡΤΙΟΣ	53	
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	34	
ΜΑΙΟΣ	18	
ΙΟΥΝΙΟΣ	10	
ΙΟΥΛΙΟΣ	36	
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	37	
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	59	
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	24	
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	37	
ΣΥΝΟΛΟ	351	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε

ΧΑΡΤΕΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ

ΑΟΖ	-	ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΝΗ
ΓΕΑ	-	ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ
ΓΕΕΘΑ	-	ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ
ΓΕΝ	-	ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΝΑΥΤΙΚΟΥ
ΓΕΣ	-	ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ
ΔΔΧ	-	ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ της ΧΑΓΗΣ
ΕΑΧ	-	ΕΝΙΑΙΟΣ ΑΜΥΝΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ
ε.α.	-	ΕΝ ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΑ
ΕΔ	-	ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ
ΕΕΧ	-	ΕΘΝΙΚΟΣ ΕΝΑΕΡΙΟΣ ΧΩΡΟΣ
ΕΘΚΕΠΙΧ	-	ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΕΚΣΕΔ	-	ΕΝΙΑΙΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΩΣΗΣ
ΕΥΠ	-	ΕΘΝΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ
ΚΥΣΕΑ	-	ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑΣ
ΛΣ	-	ΛΙΜΕΝΙΚΟ ΣΩΜΑ
ΜΥΚ	-	ΜΟΝΑΔΑ ΥΠΟΒΡΥΧΙΩΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ
ΠΑ	-	ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ
ΠΝ	-	ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ
ΣΞ	-	ΣΤΡΑΤΟΣ ΞΗΡΑΣ
ΥΠΕΘΑ	-	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ
ΥΠΕΞ	-	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
ICAO	-	INTERNATIONAL CIVIL AVIATION ORGANIZATION

IMO - INTERNATIONAL MARITIME ORGANIZATION

FIR - FLIGHT INFORMATION REGION

SAR – SEARCH AND RESCUE

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Γιαλλουρίδης Κ. Χριστόδουλος, *Η Ελληνοτουρκική Σύγκρουση, Από την Κύπρο έως τα Ίμια, τους S-300 και το Ελοίνκι*, (Αθήνα, Σιδέρης, 2001)
- Davutoglu Ahmet, *Το Στρατηγικό Βάθος - Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, (μετάφραση Ραπτόπουλος Νικόλαος, μεταφραστική, επιστημονική επιμέλεια Σαρρής Νεοκλής, Βάρη Αττικής, Ποιότητα, 2010)
- Ευαγόρου Α. Ευαγόρας, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις από το 1923 έως Σήμερα: Θεωρία Διεθνών Σχέσεων και Στρατηγική*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2010)
- Έλλης Αθανάσιος, Ιγνατίου Μιχάλης, *Ίμια - Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, (Αθήνα, Λιβάνης, 2009)
- Evera Van Stephen, *Εισαγωγή στη μεθοδολογία της πολιτικής επιστήμης*, (μετάφραση Συλογίδου Έλλη, επιστημονική επιμέλεια Κουσκουβέλης Ι. Ηλίας, Αθήνα, Ποιότητα, 2000)
- Ήφαιστος Παναγιώτης, Πλατιάς Αθανάσιος, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, (Αθήνα, Παπαζήσης, 1992)
- Ήφαιστος Παναγιώτης, *Κοσμοθεωρητική Ετερότητα και Αξιώσεις Πολιτικής Κυριαρχίας*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2001)
- /- *Οι Διεθνείς Σχέσεις ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2003)
- Θουκυδίδης, *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου* (απόδοση στα Νέα Ελληνικά Βλάχος Σ. Άγγελος, Αθήνα, Βιβλιοπωλείο Εστίας, 2002)
- Ζιάκας Θεόδωρος, *Ο Σύγχρονος Μηδενισμός*, (Αθήνα, Αρμός, 2008)
- Καψής Γιάννης, *Οι Τρεις Μέρες του Μάρτη, Απόρρητος Φάκελος*, (Αθήνα, Νέα Σύνορα Λιβάνης, 1990)
- Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2008)
- Λυμπέρης Χρήστος, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, (Βάρη Αττικής, Ποιότητα, 1997)
- Landau M. Jacob, *Παντουρκισμός - Το Δόγμα του Τουρκικού Επεκτατισμού*, (μετάφραση Εύη Νάντσου, Αθήνα, Θετίλη, 1985)

- Μηνάγιας Δ. Χρήστος, *Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, (Αθήνα, Τουρικής 2010)
- Ντόκος Θάνος, *Ο γεωστρατηγικός ρόλος της Τουρκίας*, (Αθήνα, Τουρικής 2001)
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία: Πολιτική και Στρατηγική των Ελλήνων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, 1821-1932*, (Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 1996)
- //- *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική, 6^{ος} – 11^{ος} αιώνας*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2000)
- //- *Διασπορά και Εθνική Στρατηγική*, (Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2000)
- Πλατιάς Αθανάσιος, *Το Νέο Διεθνές Σύστημα*, (Αθήνα, Παπαζήση, 1995)
- //- *Εκτός Συνόρων*, (Αθήνα, Παπαζήση, 1997)
- //- *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, (Αθήνα, Εστία, 1999)
- Ροζάκης Χρήστος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: Η Νομική Διάσταση*, στο συλλογικό Χαράλαμπος Τσαρδανίδης (επιμ.), *Σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική* (δεύτερος τόμος), *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις και το κυπριακό πρόβλημα*, (Αθήνα, Σάκκουλας, 1989)
- Ρούκουνας Εμμανουήλ, *Διεθνές Δίκαιο, Τεύχος Δεύτερο, Το κράτος και το έδαφος – Το δίκαιο της θάλασσας*, (Αθήνα, Σάκκουλας, 2005)
- Στρατιωτικός Κανονισμός (Εγχειρίδιο Εκστρατείας) 100-1, *Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων*, (Αθήνα, Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Δόγματος, Τυπογραφείο Ελληνικού Στρατού, Νοέμβριος 2008)
- Sun Tzu, *Η τέχνη του πολέμου*, (μετάφραση Έφη Καλλιφατίδου, Αθήνα, Γ.Κ. Ελευθερουδάκης ΑΕ, Οξύ ΑΕ, 2008)
- Τσιριγώτης Διονύσιος, *Η ελληνική στρατηγική στη Μικρά Ασία, 1919-1922. Σύγχρονη ελληνική ιστορία και εξωτερική πολιτική*, (Ποιότητα, Αθήνα, 2010)
- Weber Frank, *Ο Επιτήδειος Ουδέτερος*, (Αθήνα, Θετίλη 1983)

ΒΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Baylis John, Booth Ken, Garnett John, Williams Phil, *Contemporary Strategy-Theories and Policies*, (New York, Holmes & Meier Publishers, Inc, 1980)
- Clausewitz, Carl Von, *On war*, (μετάφραση Michael Howard and Peter Paret, Princeton, Princeton University Press, 1989).
- Craig, Gordon A., and George, Alexander L., *Force and Statecraft: Diplomatic Problems of Our Time*, (New York, Oxford University Press, 1983).
- Ellsberg, Daniel, *The Theory and Practice of Blackmail*, (RAND P-3883, 1968).
- Hart Liddell, *Strategy*, (London, Meridian, 1991).
- Hovi Jon, *Games, Threats and Treaties: Understanding Commitments in International Relations*, (London, Pinter Pub Ltd, June 1998).
- George, Alexander L., Hall K. David and Simons E. William, *The Limits of Coercive Diplomacy: Laos, Cuba, Vietnam*, (Boston: Little, Brown and Co., 1971).
- George, Alexander L. and Smoke Richard, *Deterrence in American Foreign Policy: Theory and Practice*, (New York: Columbia University Press, 1974).
- George, Alexander L., *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, (Boulder, CO: Westview Press, 1991)
- George, Alexander L., *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, (Washington D.C., United States Institute of Peace, 1991).
- George, Alexander L., and Simons E. William, ed., *The Limits of Coercive Diplomacy*, 2nd ed. (Boulder, Colorado, Westview Press, 1994).
- Morgan, Forrest E., *Compellence and the strategic culture of imperial Japan: implications for coercive diplomacy in the twenty-first century*, (Westport Connecticut London, Praeger, 2003).
- Pape, Robert A. Jr., *Coercive Air Power in the Vietnam War*, (International Security 15, No. 2, Autumn 1990).

-//- Coercion and Military Strategy: Why Denial Works and Punishment Doesn't, (The Journal of Strategic Studies 15, No. 4, December 1992).

-//- Bombing to Win: Air Power and Coercion in War, (Ithaca, N.Y., Cornell University Press, 1996).

-//- The Limits of Precision-Guided Air Power, (Security Studies 7, No. 2, Winter 1997/98).

Platias Athanassios G. & Koliopoulos Constantinos, *Thucydides on strategy*, (Athens, Eurasia Publications, 2006).

Schelling, Thomas C., *The Strategy of Conflict*, (Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1960).

-//- *Arms and Influence*, (New Haven, Conn., Yale University Press, 1966).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΑΡΘΡΑ – ΕΚΘΕΣΕΙΣ

- Bratton Patrick C., *A Coherent Theory of Coercion? The Writings of Robert Pape*, Comparative Strategy, 22:4, 355 - 372, (Washington, D.C., The Catholic University of America, 2003)
- Elekdag Sukru, *2 1/2 WAR STRATEGY*, (Perceptions, March – May 1996)
- Ellsberg, Daniel, *The Theory and Practice of Blackmail*, (RAND P-3883, 1968)
- Gross Stein Janice, *Deterrence and Compellence in the Gulf, 1990-91: A Failed or Impossible Task?*, International Security, Vol. 17, No. 2. (Autumn, 1992), pp. 147-179.
- Jacobides G. Michael, *The Inherent Limits of Organizational Structure and the Unfulfilled Role of Hierarchy: Lessons from a Near-War*, (Organization Science, Vol. 18, No. 3, May–June 2007), pp. 455–477
- Jervis Robert, Security Regimes, στο συλλογικό Krasner D. Stephen ed., International Organization, (USA, Spring 1982)
- Pape, Robert A. Jr., *Coercive Air Power in the Vietnam War*, (International Security 15, No. 2, Autumn 1990)
- //- *Coercion and Military Strategy: Why Denial Works and Punishment Doesn't*, (The Journal of Strategic Studies 15, No. 4, December 1992)
- //- *The Limits of Precision-Guided Air Power*, (Security Studies 7, No. 2, Winter 1997/98).
- Zanotti Jim (Specialist in Middle Eastern Affairs), *Turkey: Background and U.S. Relation*, CRS Report for Congress, (USA, January 17, 2012)

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<http://sam.gov.tr>

<http://sam.gov.tr/category/publications/perceptions>

<http://www.geostrategy.gr>

<http://www.ifestos.edu.gr>

<http://infognomonpolitics.blogspot.gr>

<http://www.mfa.gov.tr/default.en.mfa>

<http://www.nytimes.com>

<http://www.fpc.state.gov>

<http://www.aksam.com.tr>

<http://www.tovima.gr>

<http://www.defencenet.gr>

<http://www.amna.gr>

<http://www.geetha.mil.gr>

<http://www.kathimerini.gr>

<http://www.naftemporiki.gr>

<http://webtv.hurriyet.com.tr>

<http://www.ethnos.gr>

<http://www.tanea.gr>

<http://www.enet.gr>

<http://www.protothema.gr>

<http://www.rodiki.gr>

<http://www.europeanbusiness.gr>